

Kijk op de Praktijk

Achtergronddocument

CLM Onderzoek en Advies BV

Utrecht, juli 2002

CLM 536 - 2002

Voorwoord

Dit Achtergrond document bevat de uitgebreide verslaggeving van de verschillende onderdelen van de Praktijkproef 2001 Zicht op Gezonde Teelt waarnaar in de eind-rapportage Kijk op de Praktijk wordt verwezen.

Het document bestaat uit acht verschillende documenten:

1. Workshop controle
2. Workshop markt
3. Uitgangspunten voorbeeld certificatieschema PP 2001
4. Voorbeeld certificatieschema PP 2001 (sector akkerbouw)
5. Tussentijdse evaluatie
6. Sectorrapportages (6 a t/m j)
7. Algemene rapportage
8. Onderzoek niet-deelnemers

De documenten 1 en 2 met verslaggeving van de workshops hebben de bouwstenen geleverd voor de voorbeeld certificatieschema's waarmee in de Praktijkproef 2001 is gewerkt. De uitgangspunten voor deze schema's staan vermeld in document 3 en het voorbeeldschema akkerbouw staat in document 4.

De schema's zijn in twee bijeenkomsten opgesteld door technische begeleidingscommissies per sector. In deze commissies waren vertegenwoordigd: agrariërs, adviseurs, onderzoekers geïntegreerde gewasbescherming en vertegenwoordigers van de loonwerkers en de sectorale belangenbehartiging.

Op grond van de ervaringen in de workshops en met de certificatieschema's is in juli 2001 een tussentijdse evaluatie – document 5- opgesteld waarin de voor implementatie van het nieuwe gewasbeschermingsbeleid relevante aandachtspunten zijn genoemd.

Het instrument certificatie is in eerste instantie bij 250 deelnemers uit 11 sectoren en verdeeld over 35 groepen getoetst. Door de perikelen in het toelatingsbeleid in het najaar 2001 heeft de Praktijkproef enkele maanden stilgelegen. Eind maart 2002 zijn de activiteiten met 190 deelnemers hervat. Deze deelnemers zijn geen representatieve afspiegeling van hun sector.

In de periode april tot en met juni zijn de ervaringen van de deelnemers met het instrument certificatie geëvalueerd. De uitkomsten van deze individuele en groeps-gesprekken zijn per sector gebundeld aan de hand van de onderzoeksvragen zoals het Ministerie van LNV die bij het begin van de Praktijkproef heeft geformuleerd. De resultaten zijn besproken tijdens de derde en laatste bijeenkomst van de begeleidingcommissies die ook de conclusies en aanbevelingen per sector hebben geformuleerd. De rapportages per sector zijn weergegeven in document 6. De kwantitatieve overall rapportage van het onderzoek onder deelnemers staat vermeld in bijlage 7.

Begin 2002 is een onderzoek uitgevoerd naar effect van certificatie op houding, gedrag en normbesef onder 412 agrariërs die niet hebben deelgenomen aan de Praktijkproef. De uitkomsten hiervan staan vermeld in document 8. De resultaten hiervan zijn ook meegenomen in de eindrapportage.

In overleg met de opdrachtgever hebben CLM en DLV besloten de resultaten van al deze tussenstappen in de praktijkproef digitaal ter beschikking te stellen aan alle geïnteresseerden.

Wij gaan er vanuit dat een ieder die hiervan gebruik maakt dit zorgvuldig doet, de bron vermeldt en de resultaten niet losziet van de context waarin zij zijn verkregen.

Voor de conclusies en aanbevelingen van de Praktijkproef verwijzen we naar de eindrapportage 'Kijk op de Praktijk'.

Wij danken een ieder die aan de realisatie van de praktijkproef 2001 een bijdrage heeft geleverd.

Utrecht, november 2002

Leentje den Boer, CLM
Henny Balkhoven, DLV
Peter Lentjes, DLV
Erna van der Wal, CLM

Inhoud

Voorwoord

Inhoud

Document 1 Workshop controle	1
1.1. Notulen workshop 'controle en handhaving' 23 april 2001	1
1.2. Bouwstenen afgeleid van de workshop 'controle en handhaving'	4
Document 2 Workshop Markt en Keten	5
2.1. Verslag workshop Markt en Keten PP2001 - 16-05-01	5
2.2. Overleg AH (Willem Hofmans) en CBL (Sija de Jong)	8
2.3. Bouwstenen PP 2001 en aanbevelingen workshop Markt	9
Document 3 Uitgangspunten voorbeeldcertificatie-schema's PP 2001	11
3.1 Invulling concept geïntegreerde gewasbescherming in Praktijkproef 2001	11
3.2 Borging van bestaande wet- en regelgeving	12
3.3 Integratie van doelstellingen voor milieukwaliteit, arbeidsomstandigheden en voedselveiligheid	13
3.4 Synergie met de markt en keten	13
3.5 Algemene opzet certificatieschema	13
3.5.1 Verplichte maatregelen en eisen wet- en regelgeving	14
3.5.2 Voor de voedingstuinbouw en de akkerbouw de major en minor musts voor gewasbescherming uit EUREPGAP	14
3.5.3 Verplichte eisen PP 2001	15
3.5.4 Puntensysteem voor keuzemaatregelen basis- en pluspakket op bedrijfsniveau	15
3.5.5 Aanvullend puntensysteem voor gewas- of teeltspecifieke maatregelen	15
3.5.6 Gewasbeschermingsplan	15
Document 4 Voorbeeldcertificatieschema akkerbouw PP 2001	16
Document 5 Tussentijdse evaluatie Praktijkproef 2001	35
5.1 Invulling concept geïntegreerde gewasbescherming	35
5.2 Toetsing van certificatie op kennis, houding (normbesef) en gedrag ondernemers, inclusief achterblijvers?	36
5.3 Gewasbeschermingsplan	37
5.4 Synergie tussen initiatieven overheid en marktpartijen rond certificatie van gewasbescherming	37
5.5 Inzicht in controleerbaarheid van eisen, (gewenste) ondersteuning en (controle) kosten/baten en certificatiesysteem	38
5.6 Effect van milieukengetal als managementinstrument i.p.v. doelvoorschrift in PP 2000	38
5.7 Suggesties voor prikkels	38
Document 6 Sectorrapportages	39
6.1 Rapportage akkerbouw Praktijkproef Zicht op gezonde teelt	40
6.2 Rapportage fruitteelt Praktijkproef Zicht op gezonde teelt	56
6.3 Rapportage boomteelt Praktijkproef Zicht op gezonde teelt	71
6.4 Rapportage bollenteelt Praktijkproef Zicht op gezonde teelt	87
6.5 Rapportage vollegrondsgroenten Praktijkproef Zicht op gezonde teelt	101

6.6 Rapportage glasgroententeelt Praktijkproef Zicht op gezonde teelt	119
6.7 Rapportage glasbloemen en potplanten Praktijkproef Zicht op gezonde teelt	134
6.8 Rapportage maïs-grasland Praktijkproef Zicht op gezonde teelt	151
6.9 Rapportage aardbeien Praktijkproef Zicht op gezonde teelt	164
6.10 Rapportage klein fruit Praktijkproef Zicht op gezonde teelt	172

Document 7 Algemene rapportage: samenvatting van de sectorrapportage **181**

7.1. Certificatie algemeen	181
7.1.1 Belangstelling voor deelname aan certificatie van gewasbescherming	181
7.1.2 Randvoorwaarden voor deelname aan certificatie	182
7.2 Concept geïntegreerde gewasbescherming	183
7.2.1 Principes van geïntegreerde gewasbescherming	183
7.2.2 Uitvoerbaarheid, aantoonbaarheid van eisen en resultaten op bedrijfsniveau	184
7.2.3 Indeling van certificatieschema	186
7.2.4 Rangorde in de praktijk van de teler	186
7.2.5 Controleerbaarheid	186
7.3 Kennis, houding en gedrag	187
7.3.1 Toegang tot kennis	187
7.3.2 Houding	188
7.3.3 Gedrag	188
7.4 Gewasbeschermingsplan	189
7.4.1 Randvoorwaarden	189
7.4.2 Effecten van het gb-plan op kennis-houding-gedrag	189
7.4.3/4 De uitvoering van het gb-plan / de aantoonbaarheid / de haalbaarheid	190
7.5 Synergie overheid en markt	191
7.6 Controle	193
7.7 Milieukengetal	193

Document 8 Kijk op de praktijk: wat vinden andere agrariërs ? **195**

8.1 Inleiding	195
8.1.1 Certificatie en het effect op houding, gedrag en normbesef van ondernemers	195
8.1.2 Doelstelling toets	195
8.1.3 Onderzoeksvragen	196
8.1.4 Aanpak, streekproef en werkwijze	196
8.1.5 Analyse kader	197
8.1.6 Leeswijzer voor de navolgende hoofdstukken	199
8.2 Algemene resultaten	199
8.2.1 Respons	199
8.2.2 Achtergrondgegevens respondenten	200
8.2.3 Kennisbronnen	201
8.3 Geïntegreerde gewasbescherming en gewasbeschermingsproblemen	202
8.3.1 Inleiding	202
8.3.2 Geïntegreerde gewasbescherming	202
8.3.3 Gewasbeschermingsproblemen	203
8.3.3.1 Milieukwaliteit	203
8.3.3.2 Voedselveiligheid	205
8.3.3.3 Arbeidsveiligheid	205
8.4 Wet- en regelgeving, beleid en normen	206
8.4.1 Kennis en zicht op gezonde teelt	206
8.4.2 Kennis t.a.v. normen	206
8.4.3 Houding t.a.v. normen en normconform gedrag	207
8.4.4 Gedrag t.a.v. normen	207

8.5 Certificatie	208
8.5.1 Houding t.a.v. diverse certificatie initiatieven	208
8.5.2 Kennis en ervaring met EUREP-GAP eisen en andere vormen van certificatie	208
8.5.3 Houding ten aanzien van overheidsinitiatieven die raken aan certificatie	209
8.5.4 Bewegredenen voor wel of geen deelname aan certificatie	209
8.5.5 Houding en gedrag ten aanzien van prikkels en sancties om deelname aan certificatie te stimuleren	210
8.6 Conclusies en aanbevelingen	211
8.6.1 Aanbevelingen ten aanzien van geïntegreerde gewasbescherming	211
8.6.2 Aanbevelingen ten aanzien van certificatie	212

Document 1 Workshop controle

1.1 Notulen workshop 'controle en handhaving' 23 april 2001

Aanwezig: A. Zweep (EC LNV), M. van Essen (LNV), T. Driessen, R. van Haperen, H. Vroomen (AID), P. Hoogervorst, M. Mul (Waterschappen); Controlerende instellingen: SGS R. Veelenturf, Kiwa N. Van Schie, Ecas R. Bleiswijk, AQS/KCB: Hoogendoorn, NAK Agro G. Staring; H. Beek (MPS), A. Kers (Fruitmasters), A. van der Linden (Greenery), A. van de Kamp (DLV keten), P. Lentjes, H. Balkhoven (DLV Adviesgroep), L. den Boer, P. Leendertse voorzitter (CLM).

1 Opening door de voorzitter

2 Inleiding

Den Boer presenteert de hoofdlijnen van de Praktijkproef 2001, conclusies vorige praktijkproef, doel van de workshop, aandachtspunten.

N.a.v. gestelde vragen: -

- Deelname van 250 telers uit 11 sectoren.
- Traject loopt tot eind 2001
 - Knelpunten kunnen zowel betrekking hebben op risico van overtreding van ondernemer als de controleerbaarheid van de regel

3 Discussie

Discussie knelpunten, overleg in groepjes van 2 (tussen haakjes staat aangegeven welke instantie dit knelpunt aangeeft):

- **Schema 2000 bevatte veel normale (wettelijke) regelgeving op arbogebied** en voegde niets toe aan overheidseisen (AID).
- **Lange wachttijden bij instanties:** Achterstand bij implementatie van bestaand beleid (bijv. arboret); bij individuele inspectie bleek dat vrijwel geen enkel bedrijf aan alle wettelijke eisen voldeed. Hierdoor ontstaat straks een risico op omvangrijke controle en informatievraag (DLV).
- **Controle van residuen: ingevulde registratieformulieren zijn niet betrouwbaar en controle (bemonstering) is duur.** Uitdaging wordt het vergroten van de efficiëntie (DLV).
- Opmerking: Door wettelijke eisen op te nemen in certificatieschema wordt teler juist met de neus op de feiten gedrukt (kan een stimulans zijn). Certificatie impliceert dan een soort nulmeting.
- **Onduidelijkheid over waar de verantwoordelijkheid en grenzen liggen** (bewijslast bij ondernemers of controlerende instelling, eenduidigheid van normstelling)? (NAK Agro).
- **Tijdstip en meetwaarden van residu-analyse:** vindt dit voor of na de teelt plaats? Waar stel je je gerust mee met controle? (AQS).
- **Interpretatie richtlijnen:** er moet een eenduidige uitleg en uniforme uitvoering zijn NAK Agro).
- Onduidelijkheid over verantwoordelijkheid van toeleveranciers/loonwerkers: teler wordt aangesproken, hoever gaat zijn verantwoordelijkheid? (SGS).
- **Acceptatie van weer een ander schema door ondernemers:** verwachting dat telers minder bereidwillig zijn. Afstemming met andere systemen nodig (SGS).
- **Geen eenduidig controleniveau van gebruik bestrijdingsmiddelen:** kan zowel fysiek (bemonstering) of op detailniveau (gebruiksvoorschriften, logica van gebruik). Sceptis m.b.t. de hele 'registratiebende': teler schrijft niet op wat niet legaal is (AID/PD).
- **Uniformiteit EU-verband:** draagvlakprobleem, marktprobleem (eisen in het buitenland wijken af van de NI. Eisen). Hierdoor ontstaat probleem in handhaving en vervolging. (AID/PD).

- **Bevoegdheden moeten scherp afgebakend worden:** men moet inzicht kunnen houden in de resultaten en tegelijkertijd voorkomen dat er 10 controleurs op een bedrijf komen met ongeveer hetzelfde doel (Zuiveringsschap).
- **Controleur heeft veel kennis nodig, wordt ook gesprekspartner** (moet de achterliggende gedachte van de boer naar voren halen) (Zuiveringsschap).
- Technische aspecten kunnen wel gecontroleerd worden, maar **emissies/bestr.midd. gebruik/zorgvuldig werken zijn moeilijk te objectiveren begrippen** (Hoogheemraadschap).
- Opmerking: registratie is nodig; er komt vraag vanuit de markt voor kwaliteit, in die zin is de markt de beste toezichtshouder (Greenery).
- Formuleren van de eisen: zo concreet mogelijk met toch mogelijkheid tot flexibiliteit (EC-LNV).
- **Smalle middelenpakket: leidt tot ontwijkend gedrag.** BVO (buiten veiling om) neemt toe doordat hier minder controle is. Zelfde probleem speelt bij nieuwe teelten (DLV, CFG).
- **Calamiteiten: het middelenpakket is onvoldoende om hiermee om te gaan** (calamiteitenregeling bestaat niet) (AID).
- **Probleem m.b.t. sierteelt: In deze stelt de markt veel minder eisen m.b.t. bestrijdingsmiddelen** (DLV).
- **Betrouwbaarheidsniveau: moet reëel en haalbaar zijn** (Greenery, MPS).

4 Concept format certificatieschema

Concept format certificatieschema: wat zijn de sterke en zwakke punten?

Den Boer licht schema toe.

N.a.v. vragen hierover:

- Controleerbaarheid moet nog worden uitgewerkt, hier wordt alleen ingegaan op de aanpak (opname van algemene eisen in schema);
- Aanvullend ZOGT: pt. 2 en 5 zijn al opgenomen in de bestrijdingsmiddelenwet.

Sterke/zwakke punten, aangegeven door groene resp. rode stickers

- **Structuur:**

Groen: Zowel verplichtingen als keuzes opgenomen; geïntegreerde aanpak (systematiek). Moet wel nog verder ingevuld worden (Zweep).

Rood: Inhoudelijk kloppen een aantal dingen niet (Wett./Eurep/ZOGT-indeling) (vd Kamp).

Opmerkingen: Doel: heldere structuur naar ondernemer. Gedeelte is via georganiseerde afzetkanalen geregeld, de rest moet zelf ingevuld worden (Greenery).

Overheid heeft zelf ook een verantwoordelijkheid: stel dat Eurep wegvalt? (vd Kamp). ZOGT is geen overheids-certificatie! Alleen randvoorwaarden worden door de overheid vastgesteld (v. Essen).

- **Aanvullend ZOGT ad. 1 (registratie middelengebruik):**

Rood: Dit deel was ooit opgenomen als ondersteuning. Indruk dat te veel belang aan registratiesystemen wordt gehecht. Er kan makkelijk misbruik optreden terwijl op papier alles klopt (Vromen).

Reactie: Registratie is ook ter bewustwording en versterking traceability (productaansprakelijkheid) (Staring).

Markt heeft duidelijke registratie-eis waaraan ook waarde gehecht wordt. Registratie is onderdeel van een heel systeem dat op zichzelf niet werkt maar wel in combinatie met bemonstering (Staring).

- **Puntensysteem per gewas:**

Groen: Gewas staat centraal: het ene gewas is het andere niet (Mul)

Rood: Vaststellen van eisen per gewas is erg lastig (v.d. Kamp). Telers hebben allemaal een eigen verhaal met in hun ogen goede motivatie. Hoe kan dit punt concreet worden? (Hoogervorst).

Reactie: de zo ingebouwde flexibiliteit kan goed werken. Reden voor een andere oplossing kan heel goed zijn (Veelenturf).

Rood: Geïntegreerde gewasbescherming moet gewas-specifiek, maar via pt. 4 leg je erg veel verantwoordelijkheid bij controleur (Den Boer).

- **Tekst bij 4. Gewasbeschermingsplan (ondernemer moet aannemelijk...):**

Rood: Inspectie schiet tekort in beoordeling of afweging heeft plaatsgevonden: auditor nodig (Van Schie). Zonder kwaliteitszorgsysteem valt er weinig te auditen.

Een gedeelte kan in audit-vorm; hiervoor hoeft niet per se een kwaliteitszorgsysteem aanwezig te zijn (Veelenturf).

Uitvoerbaarheid voor teler is zwaar. Eenmansbedrijf zet niet alles uitgebreid op papier, is daar gewoon in z'n hoofd mee bezig. Misschien kan met extra punten (bonus) gewerkt worden als stimulans, i.p.v. verplichting (Hoogendoorn).

5 Discussie over kosten en vorm van controle:

- Kosten zijn afhankelijk van de tijd per bedrijf en frequentie. Inspectie is goedkoper dan auditen. Halve dag per bedrijf voor initiële controle plus nog een steekproef komt ner op f 1.000,- tot f 2.000,- per bedrijf (zonder residucontrole) (Veelenturf).
- Gebruik van andere (overheids)regelingen: alleen aanwezigheid gevraagde certificaten of vergunningen checken; inhoudelijke controle hoeft niet (valt onder handhaving). Afstemming andere schema's (Staring).
- Uitgebreide controle is belangrijk doordat praktijk vaak afwijkt van de wet (Kers).
- Teler moet voorbij het punt van vrijwilligheid. Hierdoor wordt controle bemoeilijkt, kost veel extra uren (Greenery).
- Er moet vooral energie gestopt worden in het basiscertificaat. In het pluscertificaat is meer speling (Den Boer).
- Pluscertificaat kan ingevuld worden door (sector)specifieke marktpartijen (Hoogendoorn).
- Pluscertificaat: bijv. 80% v.d. 'shoulds' in orde zou een riante beloning moeten opleveren (Staring).
- Bij invulling pluscert. door marktpartijen verschuiven kosten van overheid naar teler (teler moet bijv. zelf betalen voor bemonstering op z'n bedrijf)(Wolbert).
- Wanneer eerste 2 controles ok zijn, kan de controlefrequentie evt. teruggebracht worden. KPA 1,5 ; Eurep 1,1 controles per jaar (Staring).
- Het verminderen van audits kan als positief beloningssysteem werken (Van Schie).
- In zo'n geval wel jaarlijks bezoek, maar niet op alle punten controle (Veelenturf).
- Berekening van aantal deelnemers en controles: conclusie is te weinig controleurs! (vd Kamp).
- Overheid wil alles beheersen; dit kan niet. Creatieve ondernemer kan altijd wel de regels omzeilen (v.d. Linden)
- ZOGT op vrijwillige basis is risico: telers die uit zijn op fraude groeperen zich wel via een ander kanaal (Kers).
- Eurep-GAP kan misschien (met wat aanvullingen) in toekomst volledig voldoen aan de overheidseisen. Kan dan als algemeen certificaat gelden (v. Essen).
- Telers moeten binnen paar jaar Eurep hebben om niet achterin de rij te staan in de markt. Stimulans vanuit markt (voor Eurep) is groter dan die vanuit overheid (ZOGT). (Staring).
- Eurep GAP: Nederlandse naam geven, iets extra's toevoegen; leidt tot nieuw certificaat..

6 Rondvraag:

- Van Essen: Biedt namens LNV excuses aan over onduidelijkheid plannen overheid n.a.v. de nota.
- Lentjes: Praktijkproef is 'vingeroefening' en is niet HET beleidsstandpunt. Ervaringen in praktijk worden wel zo veel mogelijk doorgegeven aan het ministerie (veel communicatie).
- V. Haperen: Schema's moeten geloofwaardig, betrouwbaar en uitvoerbaar worden.
- Wolbert: Komt er een vervolg op de bijeenkomst? Antwoord den Boer: eenmalig, mogelijk wel nog individuele contacten.
- V.d. Linden: Ambitieniveau van overheid is niet duidelijk. Voorkeur: overheid wil meer dan markt, legt min of meer iets op. Antwoord v. Essen: Overheidsdoel is een schepje bovenop de gewone regelgeving en facilitering van huidige regelgeving ter promotie geïntegreerde gewasbescherming.

7 Afsluiting.

1.2. Bouwstenen afgeleid van de workshop 'controle en handhaving'

- Vergroten van de efficiëntie van registratie en bemonstering. Registratie werkt alleen in combinatie met bemonstering. Intensieve residu-controle is duur; registratie is niet 100% betrouwbaar. Er zal dus een tussenweg gevonden moeten worden waarbij de betrouwbaarheid van registraties onderbouwd wordt door (steekproefsgewijze) bemonstering.
- Registraties zijn zodanig van opbouw dat ze de bewustwording van de ondernemer stimuleren, en traceerbaarheid versterken. De registratieschema's moeten alle relevante bedrijfsgegevens bevatten maar daarnaast zo eenvoudig zijn dat het voor de ondernemer uitvoerbaar blijft. Registratie moet geen dagtaak worden.
- De geïntegreerde opbouw van het certificatieschema (verplichtingen en keuzes) is goed, maar de structuur moet inhoudelijk kloppen. Een vereiste is dat een eenduidige normstelling gehanteerd wordt en dat de richtlijnen zo concreet zijn dat een heldere interpretatie mogelijk is.
- Er mag geen onduidelijkheid zijn over de verantwoordelijkheid van de boer. Deze moet goed afgebakend zijn; de teler mag niet verantwoordelijk gehouden worden voor fraude of niet-normconform gedrag van bijvoorbeeld toeleveranciers en loonwerkers. Wel is het de taak van de teler om de kwaliteit van aangeleverd materiaal of uitbesteed werk zelf te beoordelen en te melden wanneer dit niet aan de eisen voldoet.
- Bij het ontwikkelen van het schema moet de verantwoordelijkheid van de overheid niet uit het oog verloren worden. Randvoorwaarden van de overheid moeten duidelijk vertaald zijn in concrete eisen/maatregelen, en er mag niet teveel geleund worden op andere certificatieschema's. Deze kunnen immers altijd weer verdwijnen.
- Stimulatie heeft een groter draagvlak dan verplichting. Door extra punten (bonus) toe te kennen (denk ook aan pluspakket), zal de ondernemer eerder vrijwillig meewerken (en zal er minder fraude gepleegd worden) dan wanneer hem regels opgelegd worden.
- Van tevoren moet duidelijk worden vastgesteld wanneer een teler aanspraak kan doen op de calamiteitenregel. Een teler mag in geval van calamiteiten afwijken van het schema wanneer hij daar goede argumenten voor heeft. Er moet dan wel een duidelijke grens zijn tussen beroepsrisico en calamiteit.
- Het moet duidelijk zijn welke aspecten van het certificatieschema overlappen met de bestaande wet- en regelgeving, en welke hier nog een schepje bovenop doen. Wettelijke verplichtingen worden gehandhaafd door de overheid; controleurs hoeven hier dan niet nog eens extra op te letten. Dit scheelt tijd en geld bij controle van het certificaat.

Document 2 Workshop Markt en Keten

2.1 Verslag workshop Markt en Keten PP2001 - 16-05-01

Aanwezig: C.M. de Ruiter (AGRODIS), C. van Greuningen (Bakker Barendrecht BV), L. Mol (C.Meijer BV), W. van Eldik (Coöperatie Fruitmasters Groep U.A.), R. Welten (Coöperatie veiling ZON), F. van der Werff (CSM Suiker BV), H. Balkhoven (DLV Fruitteelt), P.W.M. Lentjes (DLV Glastuinbouw), J. Kamp (DLV Akkerbouw), I. Schönherr (DLV Business Unit Keten), R. Bleijswijk (ECAS BV), J.Ekkes (EC-LNV), E.Gies (Laurus), A. Nieuwenhuijse (LNV), M. Dorenbosch (VROM), G.Staring (NAK Agro), C. van Leeuwen (PT), P. Hijma (HPA), H. Beek (MPS), E. Hees (CLM), L. den Boer (CLM), T. Vermeulen (CLM), E. van der Wal (CLM).

1/2 Opening en kennismaking

3 Praktijkproef 2001 en het nieuwe gewasbeschermingsbeleid

Van Leeuwen: Hoe staat het met de nota 'Zicht op Gezonde Teelt'?

Nieuwenhuijse: De nota is inhoudelijk gereed. Op dit moment hangt hij in politiek op 2 punten n.l. de begroting en discussie rondom heffing gewasbeschermingsmiddelen. Inhoudelijk staat alles vrijwel vast, dus daar kunnen we nu mee aan de slag.

Van Greuningen: Is dit een solo-actie van Nederland of is dit ook Europees beleid? Gaan we weer het voortouw nemen?

Nieuwenhuijse: De overheid heeft niet de intentie om zelf certificeringsschema's in de markt te zetten. De overheid stelt randvoorwaarden en normen en wil dat marktpartijen deze opnemen.

Van Greuningen: Hoe staan de normen van de overheid ten opzichte van Europese eisen?

Nieuwenhuijse: Er vindt afstemming plaats, maar Nederland loopt nu nog wel voor. Op korte termijn zal dit gelijk getrokken worden. Rond toepassing van bestrijdingsmiddelen is er nog geen beleid (rond toelating wel).

Hijma: Nederland is met deze systematiek (basis- en pluscertificaat) uniek.

Van Eldik/Bleijswijk: Er moet één systeem komen!

4 Certificatie van gewasbescherming

Van Leeuwen: Voedselveiligheid wordt meegenomen in Zicht op gezonde teelt. De nota zal ondertekend worden door 5 ministeries. In hoeverre worden alle ministeries betrokken bij het bepalen van de normen voor certificering?

Van Nieuwenhuijse: Het is de bedoeling dat bestaand beleid in het certificaat opgenomen gaat worden.

Bleijswijk suggereert om in het Centraal CvD van Zicht op gezonde teelt leden op te nemen uit de CvD's van bestaande keurmerken (bijvoorbeeld SDL, Milieukeur, MBT, MPS, enz.).

5 Aansluiting bij initiatieven uit markt en keten

Hijma: Is er verschil tussen de normstelling van ZOGT en EUREPGAP?

Den Boer: Het politieke debat over normhoogten in ZOGT moet nog worden gevoerd. Zoals we de voorbeeldschema's nu opstellen is ZOGT strenger dan EUREPGAP.

Mol: EUREPGAP geeft kwalitatieve richtlijnen (omschrijvingen). Deze eisen zijn nog niet kwantitatief en moeten nog geïnterpreteerd en geconcretiseerd worden. EUREP laat dit over aan de certificerende instellingen.

6 EUREPGAP en wet- en regelgeving in Europa

Dorenbosch: Hoe wordt er in het buitenland omgegaan met EUREPGAP?

Staring: EUREPGAP verwijst vaak naar Nationale wet- en regelgeving. Deze is in ieder land verschillend. Wel geeft EUREPGAP een bepaald minimum waaraan alle landen moeten voldoen.

EUREPGAP is inmiddels concreet gemaakt voor de akkerbouw-situatie in Nederland. De uitwerking van sommige kwalitatieve richtlijnen is makkelijk omdat ze in Nederland al wettelijk geregeld zijn. *Van Leeuwen*: EUREPGAP zit nu ongeveer op het wettelijke niveau. In verhouding tot het buitenland is de Nederlandse wet- en regelgeving streng. Dus het niveau van EUREPGAP in Nederland is relatief hoog. Dit is niet gunstig voor concurrentiepositie van Nederlandse producten, aangezien ook de kosten voor de teler in Nederland hoger zijn.

Schönherr: Het is voor Nederlandse telers relatief makkelijker om aan EUREPGAP te voldoen, omdat de wet- en regelgeving in Nederland vaak al verder is dan die in andere Europese landen. Voorbeeld: Nederland heeft al een wettelijk verplichte spuitlicentie en cursus bedrijfshulpverlening. België heeft dit niet, terwijl dit wel in EUREPGAP wordt gevraagd.

Van Leeuwen: De kosten voor de Nederlandse teler moeten niet te hoog worden door alle regelgeving.

Dorenbosch: Hoe gaat België hier dan mee om? Is het voor België mogelijk om voor bijv. de vraag om een "spuitlicentie" een goedkopere oplossing te vinden dan Nederland? Zo ja, dan heeft dit invloed op concurrentiepositie Nederland.

H. Balkhoven: Suggestie: HOLLAND-GAP.

Van Leeuwen: Het is daarom belangrijk dat er leden uit de CVD's van de huidige keurmerken in het CCvD zitten, zodat zij de interpretatie en normhoogte van EUREPGAP en Zicht op gezonde teelt kunnen afstemming. Binnen keurmerken moet je niet ook nog eens concurrentie krijgen.

Hijma: Zou je basispakket van Zicht op gezonde teelt gelijk kunnen stellen aan EUREPGAP?

Den Boer: Dit hangt af van wat de overheid als randvoorwaarden stelt. Zoals het er nu uitziet haal je overheidsdoelen met EUREPGAP niet.

Eén van de doelstellingen van Zicht op gezonde teelt is een omslag in denken en doen bij agrariërs. Centrale vraag: bereik je dit met EUREPGAP?

Mol: Ja.

7. Discussie

Stelling 1: 'en waar de overheid in nog geen 500 jaar zal slagen, dat lijkt EUREPGAP all in 2002 te gaan bereiken: een hele beroepsgroep die zich aan de wet gaat houden'

Dorenbosch is nieuwsgierig of EUREPGAP inderdaad zo snel (in 2002) tot gedragsverandering zal opleveren. Hoe gaat EUREPGAP om met controle en sancties?

Van der Werff: De ondernemer moet in dit geval zelf betalen voor de controle op de Nederlandse wetgeving. Dit is niet terecht!

Bleijswijk: Je controleert op EUREP = wetgeving. Voldoet de teler niet dan wordt hij eruit gegooid. De teler moet vervolgens een stappenplan maken om te laten zien hoe hij er wel aan gaat voldoen. Er gaat geen waarschuwing naar AID.

Nieuwenhuijse: De publieke steekproefsgewijze controle zal, naast certificatie, ook blijven bestaan. Ook bij gecertificeerde bedrijven zal er nog publieke controle plaatsvinden. Alleen de frequentie zal wellicht omlaag kunnen.

Dorenbosch: De publieke controle zal zich vooral moeten richten op knoeiers.

Den Boer: De overheid is volgens de nota van plan om publieke controle te intensiveren als ondersteuning van het beleid.

Schönherr:

- Er is weinig verschil in doelstellingen van de overheid en van de supermarkten. Namelijk: een veilig product dat geproduceerd is met aandacht voor milieu, enz.
- Verschil: Overheid wil zich meer richten op innovatie. EUREPGAP is niet voldoende, omdat dit nu wettelijke eisen zijn.
- EUREPGAP is een inhaalslag om de wettelijke zaken goed te regelen, aangezien hier vaak niet wordt voldaan. Voorbeeld: risico-inventarisatie Arbo wordt < 50% bedrijven gedaan. Soms is zelfs niet bekend dat de inventarisatie uitgevoerd moet worden.

- Met name op gebied van geïntegreerde gewasbescherming geeft EUREPGAP veel te weinig handvaten. Dit moet uitgewerkt worden voor de Nederlandse akkerbouw en tuinbouw. De meerwaarde van ZOGT is het kwantificeren/concretiseren op dit terrein.
- In EUREPGAP is te weinig aandacht voor preventie van ziekten en plagen. De nadruk ligt heel sterk op registratie. Op de registratie moet veel dieper op ingegaan worden dan in Nederland gebruikelijk was. Daarnaast ligt de nadruk sterk op de opslag van bestrijdingsmiddelen.
- EUREPGAP gaat veel breder dan alleen gewasbescherming. Ook mest, arbeidsveiligheid, hygiëne, natuur en omgeving enz. zijn thema's.

Aanbevelingen:

- maak gebruik van het internationale aspect van EUREP.
- gebruik EUREPGAP als basis voor concrete eisen en ga voor Zicht op gezonde teelt geen nieuwe dingen bedenken. Een plusmodule is geen slecht idee.

Balkhoven: Een deel van de bottleneck van EUREPGAP is dat telers het niet prettig vinden dat ze dit wordt opgelegd door de retailers. Het is eenrichtingsverkeer en alle verantwoordelijkheid wordt volledig bij de teler gelegd. Dat je straks niet meer mag leveren zonder EUREP is beangstigend.

Schönherr: Je moet het zien als een stimulans vanuit de retailers. Het is een proces waar retailers samen met toeleveranciers in staan.

Gies: Er begint zich nu een democratische structuur te ontwikkelen. Er is steeds meer inspraak/samenwerking mogelijk. Dit verhoogt het draagvlak bij telers.

Een zorgpunt bij EUREPGAP is dat certificeringsinstellingen nog geaccrediteerd moeten worden. Dit duurt allemaal veel te lang.

Van Greuningen: Waarom certificering naast wet- en regelgeving?

Dorenbosch: De overheid is niet van plan om nieuw certificaat op de markt te zetten.

Nieuwenhuijse: Het gaat erom de individuele teler te benaderen om nog bewuster met bestrijdingsmiddelen om te gaan. Dit kan met certificering, maar dit gaat de overheid niet zelf doen. De overheid gaat zich niet bemoeien met het aantal certificaten in de markt.

Van der Werff: Wat gaat overheid doen met bedrijven die niet aan een certificaat voldoen waarin de overheidsnormen gewaarborgd worden?

Nieuwenhuijse: Degenen die aan een goedgekeurd schema voldoen, krijgen positieve prikkel en degenen die daar niet aan voldoen niet.

Dorenbosch: Wat verwachten de (op de workshop) aanwezige partijen van de overheid?

Staring: De overheid heeft taak om de niet gecertificeerde bedrijven te benaderen. In deze groep is het aandeel knoeiers waarschijnlijk hoog.

Van Eldik telt voor om certificatie verplicht stellen, want anders haal je de knoeiers er niet uit (traceerbaarheid). Dan kun je bedrijven aan de schandpaal nagelen en niet de sector.

Hijma: Certificatie moet je niet verplicht stellen.

Balkhoven: Bedrijven moeten geprikkeld worden om mee te doen.

Den Boer: Een positieve prikkel is gemak: simpeler maken en uitwerken van wet en regelgeving.

De Ruijter pleit voor koppeling aan toelatingsbeleid en Europese afstemming.

Van Eldik: Er is sprake van een heffing op bestrijdingsmiddelen. Van Eldik is niet tegen heffing, maar je moet niet alle kosten bij telers neerleggen. Geef de telers ook eens iets terug.

Den Boer: ZOGT moet niet veel extra gaan kosten dan de bestaande keurmerken. Er moet gebruik gemaakt worden van de controle die er al is. Een randvoorwaarde die we mee moeten nemen in de Praktijkproef is dat we onderzoek doen naar de kosten. Het gewasbeschermingsplan zoals het nu is opgenomen in ZOGT vraagt auditing. Inspectie is niet voldoende.

Van Eldik wil het liefst alleen EUREP en ZOGT overhouden. MBT, Milieukeur enz. kunnen dan verdwijnen. Er hoeft dan nog maar voor één certificaat gecontroleerd te worden. Dit is voor telers en voor Fruitmasters veel makkelijker.

Ook *Bleijswijk* zou blij zijn met in elkaar schuiven van systemen. Want ook bij ECAS wordt de veelheid aan systemen ondoorzichtig. Ze moeten allerlei combinaties controleren. Het vraagt veel expertise. EUREP zou goed gecombineerd kunnen worden met ISO.

Staring: NAK Agro geeft sommige telers pakketkorting en controleren 1 x voor soms wel 5 certificaten. Dit is een efficiencyslag voor henzelf en voor teler. Telers kiezen er vrijwillig voor om aan al die certificaten mee te doen. Als de markt om al die keurmerken vraagt dan kan dat.

Den Boer: Er liggen kansen: afstemming tussen de keurmerken. Het gevaar is echter dat mensen zich willen onderscheiden en toch weer eigen merken gaan ontwikkelen.

Dorenbosch: Dus vereenvoudiging van het systeem is heel belangrijk. Hoe doe je dit? Wordt dit al gedaan?

Kamp: Alleen soms op sectorniveau. In akkerbouw wordt bijvoorbeeld KPA (afgestemd met EUREP) ontwikkeld en daarboven zijn plusmodules mogelijk.

Schönherr: Hoe zit het met de afstemming van EUREPGAP met bestaande keurmerken in de sierteelt?

Beek: Een uitwerking van EUREPGAP voor de sierteelt komt er aan, maar is er nog niet. Het is de bedoeling om het MPS-C-niveau gelijk te stellen aan EUREPGAP.

Den Boer: Deze workshop is met name gericht op voedingstuinbouw.

8 Samenvatting (Den Boer)

- EUREPGAP lijkt een leidend principe te worden.
- Er lijkt behoefte te zijn aan EUREPGAP
- Den Boer kan zich vinden in suggestie van Schönherr: EUREPGAP als basis nemen voor ZOGT → concretiseren
- De overheid kan alleen iets neerzetten als dit ook voor de marktpartijen interessant is.
- Vragen zijn nog:
 - Hoe bewerkstellig je gedragsveranderingen?
 - Hoe kun je certificaten en controles in elkaar schuiven?
 - Hoe ga je knoeiers aanpakken?
- Den Boer zal sommige mensen (bilateraal) nog om feedback vragen of betrekken bij de Praktijkproef.

Hees: Opvallend is dat sommige dingen nu pas aan de orde lijken te komen, zoals de afstemming van keurmerken en vermindering van het aantal controles.

Dorenbosch: Er hebben altijd weinig mensen meegepraat over gewasbeschermingsbeleid. Nu wordt de overheid voorbij gestreefd door de keten, LTO, enz. Er is nu veel meer gesprek. Dit merkt hij hier. Hier staat landbouw sterk mee. Het is goed als het uit de praktijk zelf komt.

Nieuwenhuijs wil graag veel leren van de PP.

2.2 Overleg AH (Willem Hofmans) en CBL (Sija de Jong)

CBL en AH noemen enkele relevante bottlenecks bij implementatie van EUREPGAP zijn:

- Gebrek aan harmonisatie in regelgeving, o.a. rond residuniveau's;
- Achterstand in implementatie en operationalisatie wet- en regelgeving voor bedrijven o.a. ARBO, bestrijdingsmiddelenwet.
- Een aantal Critical Control Points rond bestrijdingsmiddelen(gebruik): niet respecteren van veiligheidstermijn, illegale toepassingen en bereiding spuitvloeistof.
- Voedselveiligheid is topprioriteit, milieukwaliteit lift daarin mee (frictie komt voor!).
- Problemen met accreditatie: gedogen is niet mogelijk in certificatie en de naleving van de richtlijnen moeten geborgd zijn

Waar liggen mogelijkheden voor versterking van doelen markt en overheid:

- Stimuleren van certificatie vanwege kwaliteitsborging en transparantie. **Instemming met invulling certificatie voor PP 2001 als aansluiting op de musts rond gewasbescherming en arbo uit EUREPGAP en gewasbeschermingsmodule als concrete aanvulling op EUREPGAP.**
- Voldoen aan wet- en regelgeving door bijna 100% van de ondernemers en aanpak van de knoeyers door meer en effectievere controle en handhaving.
- **Vaststellen van eenduidige interpretatie van wet- en regelgeving en vertaling naar bedrijfsniveau/ -voering.**
- Stimuleren van innovatie en belonen van voorlopers (AH project op weg naar teelt zonder bestrijdingsmiddelen, extra eisen Tesco, Milieukeur e.a. richtlijnen die verder gaan dan EUREPGAP) kan ook zonder apart certificatieschema voor pluspakket. **Optie is om dit type projecten te laten benchmarken als pluspakket lijkt interessante optie om aan te sluiten bij diversiteit aan initiatieven in de markt. Invulling zou dan met name moeten gebeuren door formuleren van aantal doelvoorschriften op gebied van voedselveiligheid, niet-chemische bestrijding en milieukwaliteit.**

Ad. 2

Aanpak knoeyers en opkrikken van de basiskwaliteit van de grote meerderheid van telers moet volgens CBL en AH topprioriteit zijn voor de markt en de overheid. Klokkenluiders waarderen!! Ander aandachtspunt is afstemming met HACCP-initiatief vanuit LNV dir VVM.

Ad. 4

Daar waar marktpartijen zich willen onderscheiden door meer te doen zoeken ze daarvoor een formule die bij hun bedrijf past. En algemeen pluspakket is daarvoor niet onderscheidend!

2.3 Bouwstenen PP 2001 en aanbevelingen workshop Markt

Uitgangspunt is dat de overheid randvoorwaarden levert voor certificatie van gewasbescherming op grond waarvan een centraal College van Deskundigen een certificatieschema op kan stellen dat door certificerende instellingen in de 'markt' wordt gezet. De mogelijke prikkels voor ondernemers om dit gewasbeschermingscertificaat te behalen zijn:

- vrijstelling van regelgeving met name aanscherping AmvB Open Teelten per 2003
- koppeling met toelatingsbeleid, toelating van onmisbare middelen is gekoppeld aan certificatie;
- fiscale prikkels;

Sterkste prikkel zou zijn de vraag van afnemers naar het product van het gecertificeerde bedrijf.

- Aantal ketenpartijen zetten vraagtekens bij het voorop lopen van het NL gewasbeschermingsbeleid, t.o.v. groot deel van de overige EU-landen en de EU-regelgeving. Op EU-niveau is er al wel sprake van toenemende harmonisatie van toelatingsbeleid maar niet van een toepassingsbeleid voor bestrijdingsmiddelen. **EUREPGAP bewerkstelligt hier wel een stuk harmonisatie bijv. op het gebied van arbo, voedselveiligheid en eisen aan deskundigheid toepassers en kwaliteit van toepassingmateriaal (vgl. NL spuikering en spuitlicentie). In PP 2001 aansluiten bij deze (grotendeels wettelijk verplichte) eisen uit EUREPGAP-schema.**
- EUREPGAP lijkt kansrijk om de rol van leidend certificatieschema voor de NL voedingstuinbouw en akkerbouw te vervullen. Het schema beantwoordt aan bij behoefte aan meer eenduidigheid en integrale aanpak. Tegelijkertijd zullen er aanvullende eisen (binnen EUREPGAP en andere vormen van certificatie) blijven opkomen als daar vraag naar is. Het woud aan certificaten zal mogelijk worden uitgedund maar voorlopig niet verdwijnen. Ook de sierteelt kan mogelijk op afzienbare termijn met de EUREPGAP systematiek gaan werken. **In PP 2001 zullen we voorstellen om de major en minor musts die betrekking hebben op gewasbescherming uit**

het EUREPGAP-schema mee te nemen in het verplichte deel van de voorbeeld certificatieschema.'s. De in Zicht op Gezonde Teelt geformuleerde behoefte aan borging van de geïntegreerde gewasbescherming zal via aanvullende eisen worden geformuleerd.

- Ideeëngoed Zicht op Gezonde Teelt en de te verwachten nota scheidt de mogelijkheid om via een nieuw op te richten cCvD het 'woud' van certificaten verder uit te dunnen. Alle certificaten als KPA, MBT, milieukeur en SDL moeten hier dan onder vallen. Dit vraagt tevens om een geïntegreerde aanpak van gewasbescherming, bemesting en alle andere onderdelen van geïntegreerde teelt. (n.b. integrale benadering van teelt in EUREPGAP-schema waarin thema energie echter ontbreekt).
- **Uitwerking eisen voor voorbeeldcertificatieschema's betekent deels concrete en meer kwantitatieve uitwerking van de kwalitatieve richtlijnen in EUREPGAP.** Concretisering van deel EGAP-eisen voor de geïntegreerde gewasbescherming voor de NL situatie maakt het mogelijk er een 'Holland GAP' van te maken met mogelijk een plus in de markt.
- Overheid zal alleen dan via een cCvD een aanvullend certificatieschema voor geïntegreerde gewasbescherming in de markt kunnen zetten als de aanvulling voor marktpartijen interessant is of als de overheid als 'afnemer' het voor telers aantrekkelijk maakt zich te laten certificeren. **Afstemming met marktpartijen over behoefte aan aanvullende eisen en verdere uitwerking van EUREPGAP-schema is noodzakelijk.**
- Overheid wil innovatie in de gewasbescherming stimuleren door pluspakket. Het is onduidelijk of hier ook vraag naar is uit de markt, zo niet dan zal de overheid zich als 'afnemer' moeten opstellen.
- Gedragsverandering volgt niet automatisch uit certificatie. Certificatie stimuleert weliswaar bewustwording maar er zijn andere prikkels nodig voor gedragsverandering. Het is nog onduidelijk of certificatie voor EUREPGAP bij NL boeren en tuinders hier een bijdrage aan zal leveren. **De mogelijkheid om via verbeteropties gekoppeld aan het gewasbeschermingsplan gedragsverandering meer te stimuleren zal in PP 2001 onderzocht worden.**
- Er is behoefte om de verschillende vormen van controle voor certificatie voor geïntegreerde gewasbescherming en bijv. EUREPGAP of andere schema's zoveel mogelijk in elkaar te schuiven en daarmee de kosten te drukken. Certificerende instellingen doen dit al door een controlepakket te formuleren voor meerdere certificaten. **De PP 2001 moet rekening houden met de registratie- en controlesystematiek van bestaande certificaten.**
- Bij overheid en ketenpartijen is de behoefte aan een doeltreffende aanpak van 'knoeijs' groot. Hier liggen kansen door versterking van publieke en privaatrechterlijke controle de publiek-private samenwerking te versterken. Dit vereist overleg en afstemming maar zal het draagvlak voor het NL gewasbeschermingsbeleid in de keten vergroten.

Document 3 Uitgangspunten voorbeeldcertificatie-schema's PP 2001

Algemene uitgangspunten

1. Geïntegreerde aanpak van gewasbescherming staat centraal
2. Borging van bestaande wet- en regelgeving
3. Integratie van doelstellingen voor milieukwaliteit, arbeidsomstandigheden en voedselveiligheid
4. Synergie met de markt

3.1 Invulling concept geïntegreerde gewasbescherming in Praktijkproef 2001

Het begrip geïntegreerde gewasbescherming is een containerbegrip geworden waar iedereen zich achter schaaft. De uitdaging in de Praktijkproef is dit begrip in de voorbeeld-certificatieschema's weer inhoud geven.

De werkformule die Zicht op Gezonde Teelt hanteert voor geïntegreerde gewasbescherming is 'zo min mogelijk inzet van chemische gewasbescherming en zoveel mogelijk preventie en niet-chemische bestrijding'. In EUREPGAP schema's zien we dit ook terug: voorkeur voor niet-chemische methoden boven chemische. Het basiselement voor gewasbescherming in EUREPGAP is dat deze wordt uitgevoerd met een minimum aan chemische middelen, een minimaal effect op het milieu en met gebruik van niet-chemische middelen. Telers moeten waar mogelijk geïntegreerde gewasbeschermingsmethoden toepassen.

Knelpunt hierbij is hoe de afweging over de invulling van 'zoveel mogelijk' en 'minimaal' wordt gemaakt. De visies hiervoor vanuit verschillende stakeholders verschillen: vgl ondernemer, gewasbeschermingsadviseur, milieuorganisaties etc. De economische doelstellingen van het bedrijf maar ook de korte en lange termijn effecten van de gewasbescherming spelen hierbij een rol.

In de discussies over de invulling van het gewasbeschermingsplan gaan CLM en DLV-adviseurs uit van zo min mogelijk chemie. Alleen operationele maatregelen gelden als alternatief en de afweging ligt bij de ondernemer of een maatregel inpasbaar is in de bedrijfsvoering

De principes van de geïntegreerde gewasbescherming die we in de Praktijkproef hanteren zijn:

- "Zo min mogelijk gebruik van chemische bestrijdingsmiddelen".
- Borging van de "hiërarchie" in gewasbescherming van:
preventie --> teeltsysteem--> waarneming en managementinformatie systemen--> niet-chemische bestrijding-->emissiebeperking --> chemische bestrijding rekening houdend met milieukwaliteit, voedselveiligheid en arbeidsomstandigheden
- Waarnemen, meten en weten. In definitie uit Bestrijdingsmiddelenwet (BMW) 1, en ook in sommige andere omschrijvingen van geïntegreerde gewasbescherming ontbreekt het beginsel van waarnemen/ scouten/ registreren/gebruik management informatie systemen.

¹ Bestrijdingsmiddelenwet 1962

Artikel 1, lid 1: k.

Geïntegreerde bestrijding:

Rationele toepassing van een combinatie van biologische, biotechnologische, chemische, mechanische en fysieke bestrijding, teelt- of gewasverbeteringsmaatregelen, waarbij het gebruik van chemische gewasbeschermingsmiddelen wordt beperkt tot het strikte minimum dat noodzakelijk is om populaties van organismen onder de niveaus te houden waarbij in economisch opzicht onaanvaardbare schade of verliezen optreden.

- Invulling op bedrijf en deels per gewas(groep). Het concept geïntegreerde gewasbescherming is op bedrijfsniveau lastiger in te vullen dan op gewasniveau. Maatregelen moeten behoorlijk gedetailleerd zijn omschreven, willen ze goed controleerbaar zijn.
- Planmatige aanpak en kwaliteitsverbetering staan centraal. De controle of teler écht geïntegreerde gewasbescherming toepast vraagt enig "Fingerspitzengefühl" van de controleur.
- Terugdringen van de neveneffecten van toepassing bestrijdingsmiddelen. Gewasbescherming heeft meer effecten dan teeltkundige, de borging van milieukwaliteit, voedselveiligheid en arbeidsveiligheid staan centraal als het gaat om toepassing van chemische middelen binnen een systeem van geïntegreerde gewasbescherming.
- Aansluiten bij ontwikkelingen in de markt. Het nieuwe beleid ambieert een omslag in denken. De markt zal uiteindelijk vooral bepalen of dit doel bereikt wordt. In artikel over EUREPGAP in Groenten en Fruit staat de volgende zinsnede: "en waar de overheid in nog geen vijfhonderd jaar zal slagen, dat lijkt EUREPGAP al in 2002 te bereiken: een hele beroepsgroep zal zich aan de wet gaan houden". De trekkracht van de markt is dus van enorm belang.

Daarnaast staan we als begeleidingscommissie bij het opstellen van de schema's voor de volgende uitdagingen:

- Belangrijkste doel is omslag in denken en doen te realiseren, vóór 2005. Dan moet 80-90% meedoen. Norm voor het basispakket hoeft niet ver boven het huidige niveau te liggen, als de omslag maar bewerkstelligd wordt dus de schema's dienen bewustwording te bevorderen!
- Pluspakket voor koplopers moet de innovatie stimuleren.
- Hoe kunnen we de hiërarchie van preventie -> chemisch borgen zonder achter iedere teler een controleur te zetten?
- Op bedrijfsniveau is het concept geïntegreerde gewasbescherming lastiger in te vullen dan op gewasniveau. Maatregelen moeten behoorlijk gedetailleerd zijn omschreven, willen ze goed controleerbaar zijn en de controle of een teler écht geïntegreerde gewasbescherming toepast enig "Fingerspitzengefühl". Hoe kunnen we met deze gegevens rekening houden in de voorbeeld-schema's

3.2 Borging van bestaande wet- en regelgeving

Naast de gedragsverandering is de versterking en realisatie van bestaand beleid dat een relatie heeft met gewasbescherming zoals de uitvoering van de WVO en de ARBO-wet een belangrijke doelstelling. Om dit te realiseren moeten gecertificeerde bedrijven voldoen aan bestaande wet- en regelgeving. Dit is overigens een vereiste voor alle door de Raad voor de Accreditatie erkende certificatieschema's. Voldoen aan de nationale wet- en regelgeving vormt ook het uitgangspunt van de EUREPGAP-schema's.

De voor de voorbeeld schema's van de Praktijkproef relevante wet- en regelgeving is:

- WVO, Lozingenbesluiten Open teelten en veehouderij of AmvB Glastuinbouw
- Wet Milieubeheer: AmvB Besluit Milieubeheer of milieuvergunning aanwezig
- Opslag bestrijdingsmiddelen.
- Bestrijdingsmiddelenwet (geen 'illegale toepassingen' en respecteren veiligheidstermijnen),
- Opvolgen instructies wettelijk gebruiksvoorschrift toelating bestrijdingsmiddel.
- Keuring en onderhoud spuitapparatuur (er is regelgeving voor veld- en boomgaardspuiten maar lacune in regelgeving voor kleine apparatuur en spuitapparatuur bedekte teelten).
- Regulering grondontsmetting
- Registratie van totaalgebruik, inkoop en voorraad van bestrijdingsmiddelen en registratie van leverancier(s).
- Kennisvermeerdering bijv. via spuitlicentie of op andere wijze aannemelijk maken over voldoende vakbekwaamheid te beschikken.
- Medewerkers die met middelen omgaan en toepassen moeten voldoende training hebben gehad en moeten hun vakbekwaamheid kunnen aantonen.
- Arbo-wetgeving: risico-inventarisatie, plan van aanpak knelpunten uit risico-inventarisatie en werkoverleg.

- Gebruik beschermende kleding etc. voor zover Wettelijk Geb. ruiksvoorschrift dat aangeeft.
- Randvoorwaarden op fytosanitair gebied: nader specificeren en zo nodig strijdigheden met andere regelgeving signaleren.

3.3 Integratie van doelstellingen voor milieukwaliteit, arbeidsomstandigheden en voedselveiligheid

Zoals vorig jaar ook in de Praktijkproef is gesignaleerd moeten de verschillende eisen uit het beleid die raakvlakken hebben met gewasbescherming geïntegreerd worden aangepakt. Dit kan overlap in registraties voorkomen en maakt mogelijkheden tegenstrijdigheden in regelgeving inzichtelijk. Een voorbeeld van dat laatste is de wens vanuit arbeidsveiligheid om kasruimte na ruimtebehandeling snel te luchten en vanuit milieukwaliteit de aanbeveling de kas dicht te houden om emissie naar de lucht te voorkomen. Terugdringen van illegaal gebruik en controle op voedselveiligheid door middel van residuonderzoek zijn elementen die elkaar juist versterken.

Een belangrijk middel om deze integratie te bevorderen is het gewasbeschermingsplan. Dit plan stimuleert de ondernemer vooraf helder te krijgen welke afwegingen hij maakt om zijn gewasbescherming optimaal uit te voeren. Het is van belang bij het doornemen van de eisen en de beoordelingsrichtlijnen in het certificatieschema die integratie van doelstellingen

Ook in het EUREPGAP-schema is sprake van integratie van de verschillende aspecten van gewasbescherming.

3.4 Synergie met de markt en keten

De mogelijkheden voor aansluiting bij de markt zijn deels al behandeld bij de bespreking van bijlage 3 over de vergelijking EUREPGAP en voorbeeldschema Praktijkproef 2001 (Zicht op gezonde teelt). Voor de sierteelt, de bollen- en de boomteelt is het nog onduidelijk of de EUREPGAP systematiek daar een belangrijke rol zal gaan spelen. Voor deze sectoren ligt afstemming met de systematiek van MPS en Qualitree meer voor de hand.

Andere relevante initiatieven zijn de erkenningssystematiek van de gebeschermingshandel en de verplichting over afleverregistraties en de erkenningsregeling van Cumela voor de loonwerkers.

3.5 Algemene opzet certificatieschema

Op grond van uitgangspunten zijn in de Praktijkproef 2001 de voorbeeld certificatieschema's opgezet volgens onderstaand format:

- Verplichte maatregelen en eisen wet- en regelgeving.
- Voor de voedingstuinbouw en de akkerbouw de major en minor musts voor gewasbescherming uit EUREPGAP.
- Verplichte eisen PP 2001
- Puntensysteem voor keuzemaatregelen basis- (+) en pluspakket (++) op bedrijfsniveau.
- Aanvullend puntensysteem voor gewas- of teeltspecifieke maatregelen
- Gewasbeschermingsplan

Om het opstellen van de schema's uitvoerbaar te houden, zijn de eisen zo algemeen mogelijk geformuleerd. Dit wil zeggen dat de eisen zo min mogelijk gewasspecifiek zijn en zoveel mogelijk sectoroverschrijdend. Daar waar nodig kunnen gewasspecifieke beoordelingsrichtlijnen worden opgesteld. Geïntegreerde aanpak vraagt naast een strategie op bedrijfsniveau juist ook om een gewasspecifieke aanpak. Het gewasbeschermingsplan dient om de teler te prikkelen daar bewuste afwegingen in te maken en de geïntegreerde aanpak op gewasniveau zichtbaar te maken.

3.5.1 Verplichte maatregelen en eisen wet- en regelgeving

Aansluiting bij relevante wet- en regelgeving (gebaseerd op Milieukeur akkerbouw bedrijf + aanvullingen ARBO, Bestrijdingsmiddelenwet, etc.)

Bedrijven worden gecontroleerd op de volgende wet- en regelgeving:

- De eisen van de Wet Milieubeheer. Een bedrijf valt onder het Besluit Milieubeheer (AmvB) of is in het bezit van een milieuvergunning. Dit dient schriftelijk aangetoond worden.
- De regelgeving van het Hoofdproductschap Akkerbouw (conform KPA basiscertificaat) en het productschap Tuinbouw. Let met name op de regelgeving ten aanzien van reiniging verpakkingen; gebruik goedgekeurd pootgoed; bestrijding aardappelmoehed; verplichte aanpak *Phytophthora*; bestrijding wratziekte; bestrijding knolcyperus; bestrijding winderosie; erosiebestrijding op hellingen; bestrijding vergelingsziekte bij bieten en bestrijding wilde haver.
- De eisen van het Lozingenbesluit Open teelten en Veehouderij in de buitenste baan (14 meter) naast de sloot (van toepassing binnen de afstand van 14 meter vanaf de insteek van het talud.
Let met name op:
 - teeltvrije zone. Zie ook eis 5.2;
 - bezit van kantdoppen en driftarme doppen op de veldspuit met een minimale driftreductie van 50% (een nadere classificatie van kantdoppen en driftarme doppen volgt in 2001);
 - bezit van luchtondersteuning of handgedragen spuitboom;
 - bezit van kantstrooivoorziening op de kunstmeststrooier;
 - regelgeving ten aanzien van spoelwater.
- Het in bezit hebben van een geldige licentie voor gewasbescherming.
- De spuitmachine moet zijn goedgekeurd door een SKL-erkende instantie. De keuring mag maximaal twee jaar oud zijn.
- Bestrijdingsmiddelenwet (geen 'illegale toepassingen' en respecteren veiligheidstermijnen voor gebruik van bestrijdingsmiddelen voor aanvang van de oogst).
- Opvolgen instructies wettelijk gebruiksvoorschrift toelating bestrijdingsmiddel.
- Regulering grondontsmetting
- ARBO-wetgeving: risico-inventarisatie, plan van aanpak knelpunten uit risico-inventarisatie en werkoverleg.
- Gebruik beschermende kleding etc. voor zover Wettelijk Gebruiksvoorschrift dat aangeeft.
- Randvoorwaarden op fytoosanitair gebied: nader specificeren en zo nodig strijdigheden met andere regelgeving signaleren.

3.5.2 Voor de voedingstuinbouw en de akkerbouw de major en minor musts voor gewasbescherming uit EUREPGAP

Zie document 4.

Ondermeer aanvullingen m.b.t.:

- Uitgangsmateriaal
- Perceelsgeschiedenis
- Advisering gewasbescherming
- Aanmaken spuitvloeistof en verwerking overschot middelen
- Hygiëne
- Na-oogst behandelingen

3.5.3 Verplichte eisen PP 2001

- Registratie van gebruik bestrijdingsmiddelen (conform eisen Eurep GAP): gewas, plaats, datum toepassing, merknaam middel, hoeveelheid, toepassingsmethode, naam toepasser, wachttijd/ veiligheidstermijn, reden van toepassing, eventueel technische autorisatie/ goedkeuring.
- Opstellen gewasbeschermingsplan en maken van evaluatie/ analyse van maatregelen en bespuitingen. De ondernemer moet aannemelijk kunnen maken dat hij de gewasbescherming uitvoert met een minimum aan bestrijdingsmiddelen en met een minimaal negatief effect op het milieu, risico voor volksgezondheid en toepasser;

3.5.4 Puntensysteem voor keuzemaatregelen basis- en pluspakket op bedrijfsniveau

3.5.5 Aanvullend puntensysteem voor gewas- of teeltspecifieke maatregelen

3.5.6 Gewasbeschermingsplan

Opzet:

- Centraal staat de geïntegreerde aanpak op het bedrijf.
- Gewasbeschermingsplannen voor verschillende sectoren zo veel mogelijk afgestemd.
- Eerst een algemeen deel, dan gewasspecifieke delen.

Stappen:

- opstellen gewasbeschermingsplan
- monitoring maatregelen en bespuitingen en analyse resultaten
- maken van evaluatie
- bijstellen plan n.a.v. resultaten

De ondernemer moet aannemelijk kunnen maken dat hij de gewasbescherming uitvoert met een minimum aan bestrijdingsmiddelen en met een minimaal negatief effect op het milieu, risico voor volksgezondheid en toepasser;

Om de uitvoering van de praktijkproef 2001 te starten is door DLV Adviesgroep en het CLM in overleg met de betrokken adviseurs al een gewasbeschermingsplan per sector opgesteld. In dit plan is het commentaar vanuit de Praktijkproef 2000 zoveel mogelijk verwerkt. De begeleidingscommissie heeft commentaar geleverd op de opzet en de invulling van het plan.

Document 4 Voorbeeldcertificatieschema akkerbouw PP 2001

Zicht op Gezonde Teelt voorbeeld certificatieschema Akkerbouw 2001

Inhoudsopgave

Opbouw

Basiseisen

Keuzemaatregelen

Opbouw van het voorbeeld certificatieschema:

Het certificatieschema bestaat uit het gewasbeschermingsplan, basiseisen en keuzemaatregelen. Hieronder is de opbouw weergegeven.

Basiseisen aan het certificaat:

1. Gewasbeschermingsplan
2. Wet- en regelgeving
3. Verplichte eisen uit EUREPGAP en/of andere relevante schema's
4. Verplichte maatregelen geïntegreerde gewasbescherming (deels sectorspecifiek)

Puntensysteem met keuzemaatregelen:

5. Keuzemaatregelen op sectorniveau

Documentatie die de teler moet leveren voor het certificaat:

Let op: de documentatie moet 5 jaar bewaard worden

De teler moet de volgende documentatie leveren voor het certificaat:

- Gewasbeschermingsplan
- Registratie chemische bestrijdingsmiddelen (staat ook in EUREPGAP major must 8d)
 - per toepassing: naam gewas/ locatie/ datum van toepassing/ merknaam of toelatingsnummer/ hoeveelheid van het middel/ milieubelasting/ veiligheidstermijn (indien van toepassing)/ gebruikte techniek
 - voorraadregistratie (is niet verplicht voor registratieverordening; staat wel in EUREPGAP minor must 8k.9)
- Registratie inzet natuurlijke vijanden (staat ook in EUREPGAP major must 8d) en andere niet-chemische methoden:
per inzet: naam gewas/ locatie/ datum / naam en hoeveelheid natuurlijke vijanden of methode
- Sputlicentie
- SKL keuringsbewijs veldspuiten
- ARBO: Risico-inventarisatie- en evaluatie (RI&E) + Plan van Aanpak, goedgekeurd door gecertificeerde arbodienst en ongevallenregister

Aanvullend voor EUREPGAP:

- Registratie bij eigen opkweek
- Informatie over het uitgangsmateriaal (gezondheidscertificaat (bijvoorbeeld NAK) + gewasbeschermingsregistratie
- Perceelsaanduiding in het veld en op een bedrijfsplattegrond
- Onderhoudsplan gewasbeschermingsapparatuur
- Voor nieuwe percelen: risico-analyse en actieplan
- Residu-analyse
- Registratie chemische na-oogst behandelingen
- Schoon water bij afspoelen na de oogst
- Schone opslag van verpakkingsmateriaal
- Bewijs van deskundigheid gewasbeschermingsadviseur.

Overzicht basiseisen voorbeeld certificatieschema

vp=verplicht		
1. GEWASBESCHERMINGSPLAN		
	vp	
2. NEDERLANDSE WET- EN REGELGEVING		
2.a. Smitlicentie		
1 Licentie "uitvoeren gewasbescherming"	vp	Doel: Vakbekwaamheid toepasser; inhoud cursussen is niet vastgelegd EUREPGAP major <u>must</u> 8c, 8e
2.b. Smitkeuring		
1 Veldspuiten worden elke 2 jaar (SKL-)gekeurd Nieuwe spuiten hebben CE certificaat	vp	Arbobesluit art 7.2 Veldspuiten moeten elke 2 jaar een SKL-keuring krijgen
2.c. Verordeningen van de Productschappen		
• Verordening "Registratie gewasbeschermingsmiddelen"	vp	
1 Registratie per toepassing (tenmiste: naam gewas, locatie, oppervlakte, datum van toepassing, merknaam of toelatingsnummer, hoeveelheid van het middel) a. chemische toepassingen b. biologische toepassingen	vp	EUREPGAP minor <u>must</u> 8d.1
2 Totaalgebruik ; inkoop en voorraad bestrijdingsmiddelen	vp	EUREPGAP minor <u>must</u> 8k.9
3 Koppeling aan registratie leverancier	vp?	Is nog niet operationeel, koppeling is nodig om gewasbeschermingsregistratie sluitend te maken.Sluitend systeem bestaat alleen nog maar voor onmisbare middelen
• Verordening "Reiniging verpakkingen gewasbeschermingsmiddelen"		

1	Voldoen aan de eisen m.b.t. lege verpakkingen, restanten bestrijdingsmiddelen	vp	Bestrijdingsmiddelenbesluit art 7, 13 Bestrijdingsmiddelenwet art 13.4 EUREPGAP minor <u>must</u> 8l; should 8i.2
	• Verordening "Gebruik verdeelapparatuur bij gewasbeschermingsmiddelen"		
	• Verordening "Bestrijding Knolcyperus"	vp	
	• Verordening "Wratziekte"	vp	

2.d. Bestrijdingsmiddelenwet en -besluit			
1	Alleen gebruik van toegelaten middelen	vp	Bestrijdingsmiddelenwet art 2 EUREPGAP major <u>must</u> 8b
2	Opslag van middelen als voorgeschreven in Bestrijdingsmiddelenbesluit en EUREPGAP: <ul style="list-style-type: none"> • Bevat alleen middelen die bestemd zijn voor een gebruik waarvoor het middel is toegelaten • Opgeruimd • Poeders boven of naast vloeistoffen • Lekvaste ruimte of lekbakken • Ruimte is op slot (sleutel bij bevoegd personeel) • Vuurwerend • Vorstvrij • Goed verlicht • Kattegrid of zaagsel om lekkage weg te vangen • Middelen in originele verpakking bewaren • Gevarensignaal op de deur • Ongevallenprocedures op de deur/naast de deur/ direct zichtbaar aanwezig • Juiste meet- en weegapparatuur aanwezig 	vp	Bestrijdingsmiddelenbesluit art 8,10, 11, 12 EUREPGAP minor <u>must</u> 8k

3	Persoonlijke beschermingsmiddelen <ul style="list-style-type: none"> • toepassers van bestrijdingsmiddelen moeten de beschikking hebben over persoonlijke beschermingsmiddelen • toepassers van bestrijdingsmiddelen moeten de persoonlijke beschermingsmiddelen gebruiken • persoonlijke beschermingsmiddelen worden apart van de bestrijdingsmiddelen opgeslagen • gebruik volgens Wettelijk Gebruiksvoorschrift (WG) 	vp	Bestrijdingsmiddelenbesluit art 6.2 en 6.3 EUREPGAP major <u>must</u> 8f; minor <u>must</u> 8f, 8b.4
4	Uitvoeren gewasbescherming <ul style="list-style-type: none"> • klaarmaken middel • vakbekwaam • werken volgens Wettelijk Gebruiksvoorschrift: dosering, toepassing etc. 	vp	
5	In acht nemen van veiligheidstermijn tot oogst	vp	Bestrijdingsmiddelenwet art 5a EUREPGAP major <u>must</u> 8g

2.e. Besluit Regulering Grondontsmettingsmiddelen

<ul style="list-style-type: none"> • Regulering grondontsmetting 			
1	Chemische grondontsmetting is maximaal 1 keer in de 5 jaar toegestaan. Een grondontsmettingsmiddel is alleen met een vergunning verkrijgbaar. Per perceel of perceelsgedeelte moet een vergunning worden aangevraagd.	vp	EUREPGAP minor <u>must</u> 5d

2.f. Wet Verontreiniging Oppervlaktewater

Lozingenbesluit Open teelt en Veehouderij

1	Voorkomen van lozingen op oppervlaktewater door activiteiten in en rondom gebouwen	vp	
2	Niet spuiten op het talud van de watergang	vp	

<p>3 Teeltvrije zone (spuit- en bemestingsvrije zone, m.u.v. plekgewijze onkruidbestrijding)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Voor aardappelen, uien, asperges, prei, schorseneren, sla en winterpeen: <ul style="list-style-type: none"> - 150 cm bij gewone spuitapparatuur of - 100 cm + vanggewas of - 100 cm + luchtondersteuning of - 100 cm + overkapte beddenspuit of - 50 cm + handgedragen spuit of - 0 cm + emissiescherm of - 0 cm + biologische teelt • Voor granen en grassen: <ul style="list-style-type: none"> - 25 cm • Voor overige gewassen (bieten, mais, etc.): <ul style="list-style-type: none"> - 50 cm. <p>Langs greppels en droge sloten zijn teeltvrije zones niet verplicht</p>	vp	
<p>4 Spuitdoppen bij een veldspuit mogen niet hoger dan 50 cm boven het gewas of kale grond worden ingesteld.</p>	vp	
<p>5 Op een gewone veldspuit worden driftarme (incl. Venturi-)doppen en kantdoppen gebruikt, binnen de afstand van 14 meter vanaf de insteek van het talud, ook wanneer het een droge sloot betreft. Deze maatregel is niet verplicht voor de overkapte beddenspuit</p>	vp	
<p>6 Niet spuiten bij een windsnelheid van meer dan 5 m/s, binnen de afstand van 14 meter vanaf de insteek van het talud, tenzij gebruik wordt gemaakt van een overkapte beddenspuit</p>	vp	
<p>7 Spuitapparatuur mag niet worden gevuld vanuit oppervlaktewater, tenzij een buffervat of terugslagklep wordt gebruikt</p>	vp	
<p>8 Lekken en morsen bij het reinigen en vullen van spuitapparatuur moet voorkomen worden (bijv. het overlopen van de tank)</p>	vp	

9	Geen gebruik maken van een spuitgeweer dat voorzien is van een werveldop of als de werkdruk van het geweer hoger is dan 5 bar, zodat over een afstand van 2m spuitvloeistof kan worden verspreid. (Als alternatief kan een spuitstok of een handgedragen spuitboom met vaste spuitdop worden gebruikt)	vp	
<i>of WVO-vergunning</i>			
10	Afhankelijk van de regio: verschillende pakketten	vp	

2.g. Wet Milieubeheer			
	<i>Besluit Lozingsvoorschriften niet-inrichtingen Milieubeheer of Milieu-vergunning</i>	vp	
		vp	

2.h. Wet Bodembescherming			
1	Voorkomen van verontreiniging van de grond door handelen in of op de bodem	vp	

2.i. Arbo-wet en arbo-besluit			
1	Uitvoeren van een risico-inventarisatie	vp	Arbowet art 5.1; EUREPGAP should 12a.3 - Controle: goedgekeurde RI&E door gecertificeerde arbodienst
2	Knelpunten uit risico-inventarisatie en -evaluatie opnemen in plan van aanpak	vp	Arbowet art 5.2; EUREPGAP should 12.a.3 - Controle: goedgekeurd plan van aanpak door gecertificeerde arbodienst
3	Jaarlijks bespreken van de uitvoering van het plan van aanpak met de werknemers-(vertegenwoordiging)	vp	Arbowet art 5.3 - Controle: verslaglegging jaarbespreking, ondertekend door werknemers

4	Werkoverleg voeren (met hierin aandacht voor arbeidsomstandigheden)	vp	Arbowet art 13 Frequentie en onderwerpen zijn afhankelijk van belang en noodzaak van werkoverleg SZW: In deze maatregel ligt het accent op de 'harde' arbeidsomstandigheden (planning, inrichting, organisatie) Vorm en frequentie zijn onderdeel van plan van aanpak - Controle: verslaglegging! - Opmerking: Verslaglegging van werkoverleggen is geen gewoonte op de meeste bedrijven en er lijkt weinig draagvlak om dit te veranderen. De controle op de inhoud van het werkoverleg wordt hiermee moeilijk!
5	Voorlichting en onderricht ⁴ geven aan alle werkenden over gevaarlijke werkomstandigheden	vp	Arbowet art 5.4 en 5.5 en art 6 SZW: In deze maatregel ligt het accent op de 'zachte' omstandigheden (werkinstructie) - Controle: verslaglegging
6	De risicoinventarisatie en -evaluatie + plan van aanpak is voor de werkenden toegankelijk.	vp	Arbowet art 5
7	Aanwezigheid van medewerkers op het bedrijf met een bedrijfshulpverlenings- of EHBO-opleiding	vp	Arbowet art 15 BHV EUREPGAP should 12a.3
8	Ondernemer beschikt over een (bijna) ongevallenregister	vp	Arbowet art 9; is ook bij ISO een voorwaarde - Controle: aanwezigheid register.
9	Ongevallen- en calamiteitenprocedures hangen op centrale plaatsen(o.a. naast bestrijdingsmiddelenopslag) in de taal van de medewerkers	vp	Arbowet art 3e EUREPGAP 12a.4 minor <u>must</u> EUREPGAP minor <u>must</u> 8k.8 en should 12a.5 Bevatten minimaal: naam bedrijfshulpverlener, belangrijkste telefoonnummers, locatie brandspuiten en vluchtroutes en plaats EHBO-kist
10	Aanwezigheid van een goede wasgelegenheid waar met bestrijdingsmiddelen wordt gewerkt	vp	Bestrijdingsmiddelenbesluit art 6.1 Omschrijving van goede wasgelegenheid: ten minste zeep, handdoek, stromend water en bij voorkeur ook een oogdouche en een gewone douchegelegenheid
11	EHBO-Kisten aanwezig: a. op permanente werkplaatsen en b. in de buurt van veldwerk	vp	Bestrijdingsmiddelenbesluit 6.5 EUREPGAP 1b.1 minor <u>must</u>
12	Medewerkers die in contact komen met bestrijdingsmiddelen worden in de gelegenheid gesteld om zich periodiek medisch te laten onderzoeken, conform Nederlandse richtlijnen	vp	Eurep should 12.c.1(medewerkers worden onderzocht) Arbowet art 18 Periodiek Arbeidskundig GezondheidsOnderzoek (PAGO) (medewerkers worden in de gelegenheid gesteld) Frequentie vaststellen i.o.m. arbodienst o.b.v. RI&E en mits doelgerichte keuring beschikbaar is

13	Markering van bespoten percelen en afsluiten/markeren van de ruimtes die niet betreden mogen worden i.v.m. gezondheidsrisico's	vp	Arbobesluit art 8.4, arbowet art 10 b.v. bestrijdingsmiddelenkast, juist behandelde kassen In de open teelten levert het markeren van behandelde percelen problemen op
14	In het bedrijf is duidelijk hoe de vervanging van de persoonlijke beschermingsmiddelen is geregeld	vp	Moet onderdeel van het plan van aanpak zijn - Controle: onderhouds- en vervangingsplan met wie-wat-wanneer? Over de juiste vorm wordt in PP2001 nagedacht
15	Aanmaak van middelen: Middelen worden bij het aanmaken direct uit de verpakking via de verplichte spoelininstallatie aan de spuittank toegevoegd. Als dit niet het geval is dan moet het bedrijf beschikken over een aparte, goed geventileerde aanmaakplaats (mengplaats) voor het aanmaken van bsm, tenminste bestaande uit: - een afwasbaar werkblad met opstaande randen - een waterkraan en gootsteen met afvoer - zeep en handdoek	vp	Voorstel SZW Opmerking: Verplichte spoelinrichting is STORL-verplichting
16	Regelmatig onderhoud en minimaal 1x per jaar vervangen van luchtfilters op trekkercabines	vp	- Controle: onderhoud- en vervangingsplan luchtfilters (sluit aan bij EUREPGAP 8.h.1. onderhoudsplan apparatuur) Alleen relevant voor de open teelten

2.j. Wettelijke fyto-sanitaire eisen			
1	Melden van aanwezigheid quarantaine organismen.	vp	Melden bij PD. Er is lijst van uitzonderingen. Om deze verplichte eis uitvoerbaar te maken, moet nog een praktische vertaalslag van de overzichten met quarantaine organismen naar sector/ bedrijf worden gemaakt. Valt buiten bestek PP2001.
2	Uitgangsmateriaal is voorzien van Plantenpaspoort (binnen EU)	vp	Zie ook onder EUREPGAP 1

3. AANVULLENDE VERPLICHTE EISEN UIT EUREPGAP t.a.v. gewasbescherming		
<p>1 Eisen aan uitgangsmateriaal</p> <ul style="list-style-type: none"> • Gezondheidscertificaat • Bij vermeerdering op het eigen bedrijf beschikt teler over gezondheids- en kwaliteitscontrolesystemen. Er wordt gescout voor ziekten en plagen en de gewasbeschermingsmiddelen die gebruikt zijn gedurende de opkweek worden geregistreerd. • Voor aangekocht materiaal beschikt u over het NAK- of TBM(Teelt-beschermende maatregelen) certificaat en de bijbehorende gewasbeschermingsmiddelenregistratie • U beschikt over het plantenpaspoort <p>Overige eisen aan uitgangsmateriaal:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Uiterlijk ziektevrij • Informatie over zaadkwaliteit aanwezig. • Teler is bekend met de informatie over resistentie en tolerantie. 	vp	<p>EUREPGAP minor <u>must 3a</u></p> <p>Van opkweekmateriaal uit het buitenland heeft u de gewasbeschermingsregistratie en het plantenpaspoort.</p> <p>Kwaliteitsgaranties moeten worden gearhiveerd en gedurende 5 jaar bewaard.</p>
<p>2 Percelen (open teelt), paden en afdelingen (glas) moeten voorzien zijn van een unieke naam of nummer. De naam of het nummer moet overeenkomen met de naam of het nummer op een plattegrond van het bedrijf.</p>	vp	
<p>3 Risico-inventarisatie nieuwe percelen. Indien de landbouwproductie plaatsvindt op gronden die nog niet eerder een teeltkundige toepassing hadden moet er een risico-inventarisatie uitgevoerd worden. Samen met een adviseur kan de teler nagaan waar de inventarisatie aan moet voldoen</p>	vp	EUREPGAP major must 4a3
<p>4 Onderhoudsplan voor gewasbeschermingsapparatuur. Voor eigen gewasbeschermingsapparatuur stelt de teler aan het begin van het seizoen/jaar een onderhoudsplan op. Het plan geeft aan welke handelingen de teler wanneer wil gaan verrichten. Gedurende het jaar moet de teler aftekenen als een handeling verricht is. Minimale eis van het onderhoudsplan is een jaarlijkse ijking van de apparatuur. Schoonmaken hoeft niet geregistreerd te worden, maar zaken als groot onderhoud en het vervangen van spuitdoppen wel.</p>	vp	<p>EUREPGAP minor <u>must 8.h.1</u></p> <p>BC: Periodieke spuitcontrole is voldoende, anders zit je met onnodige extra administratielast!</p>

5	Residu-analyse. In akkerbouw en voedingstuinbouw beschikt de teler over een residu-analyserapport van maximaal een jaar oud	vp	EUREPGAP major <u>must</u> 8j.3 BC: Duur!! Een analyse kost rond de EUR 200-300
6	Naoogstbehandelingen <ul style="list-style-type: none"> Alleen in akkerbouw en voedingstuinbouw zijn chemische naoogst behandelingen toegestaan omdat er nog geen goede niet-chemische alternatieven zijn. Bij gebruik moet er registratie zijn gelijk aan de gebruikelijke registratie van gewasbeschermingsmiddelen. Water, dat wordt gebruikt om een consumptieproduct te wasen heeft drinkwater kwaliteit. 	vp	EUREPGAP major <u>must</u> 10a en 10b.
7	Verpakkingsmateriaal en opslag van vers product is vrij van ziekten en plagen. Scouting en registratie van ongediertebestrijding wordt bijgehouden.	vp	EUREPGAP minor <u>must</u> 9.b
8	Eisen deskundigheid gewasbeschermingsadviseur	vp	EUREPGAP major <u>must</u> 8c: vakbekwaamheid aantonen van gewasbeschermingsadviseur

4. VERPLICHTE BASISEISEN GEÏNTEGREERDE GEWASBESCHERMING		
4. C. Waarneming		
<p>1 Vermeerdering kennis en inzicht: Kennis van en inzicht in onderstaande zaken moet op het bedrijf beschikbaar zijn of aantoonbaar ingekocht, zodat de beslissingen weloverwogen genomen kunnen worden.</p> <ul style="list-style-type: none"> • symptomen en levenscyclus van de belangrijkste ziekten, plagen en aaltjes in het gewas • de belangrijkste onkruiden op het bedrijf en hun ontwikkelingswijze • uiterlijk en levenscyclus van de belangrijkste natuurlijke vijanden in het gewas 	vp	<p>BC: Opnemen in de spuitlicentie. Niet simpel in te vullen! Vraag voor de praktijkproef: Wat is de top vijf van ziekten, plagen en onkruiden per gewas?</p> <p>EUREPGAP major <u>musts</u> 8c.1 en 8c.2, minor must 8e.1, - Controle: basislicentie gewasbescherming 1 + evt. aanvullende modules</p> <p><i>Aanbevelingen:</i></p> <ul style="list-style-type: none"> • De inhoud van de gewasbeschermingslicenties moet zodanig verbeterd worden dat de licentie een garantie biedt voor kennis/inzicht • Niet iedereen op het bedrijf hoeft dezelfde kennis te hebben: mogelijkheid creëren tot differentieren b.v. basislicentie + aanvullende modules naar specifieke kennisbehoefte. <p>De kwaliteit van de ingehuurde kennis/vaardigheden/adviezen moet ook op een of andere manier gegarandeerd kunnen worden. BC pleit voor specifieke licentie(modules) voor adviseurs, scouts en toeleveranciers.</p>
4. D. Niet chemische bestrijding		
<p>1 De ondernemer registreert de inzet van natuurlijke vijanden (datum, locatie, type biol bestrijder) en andere niet-chemische methoden</p>	vp	<p>EUREPGAP major <u>must</u> 8.d - Controle: gewasbeschermingsregistratie De registratie van de inzet van natuurlijke vijanden valt niet onder de registratieverordening</p>

4. E. Chemische bestrijding		
<p>1 Vermeerdering kennis en inzicht: Kennis van en inzicht in eigenschappen van bestrijdingsmiddelen moeten op het bedrijf beschikbaar zijn of aantoonbaar ingekocht, zodat de beslissingen weloverwogen genomen kunnen worden.</p> <p>Eigenschappen van bestrijdingsmiddelen:</p> <ul style="list-style-type: none"> • met betrekking tot effectiviteit • resistentie-ontwikkeling • effect op natuurlijke vijanden • milieu-effecten, milieubelasting per toepassing • gezondheidseffecten 	vp	<p>BC: Opnemen in de spuitlicentie Zie opmerkingen <i>vermeerdering kennis en inzicht</i> onder C</p>
<p>2 Berekenen van de milieubelasting, veroorzaakt door de toepassing van bestrijdingsmiddelen op het bedrijf, per toepassing en voor het totale bedrijf</p>	vp	<p>Controle: teler beschikt over een registratie van milieubelastingspunten per toepassing per gewas/per perceel en voor het totale bedrijf</p> <p>BC: Dit is een onderdeel van het gewasbeschermingsplan</p>
<p>3 Uitsluitend pleksgewijs bestrijden van wortelonkruiden en aardappelopslag: op maximaal 10% van het totale beteelde bedrijfs-areaal</p>	vp	

Keuze maatregelen voorbeeld certificatieschema 2001 Akkerbouw

Overzicht punten per onderdeel

	+	++	+ of ++	Maximaal aantal punten	
A. Preventie	4	1	-	6	
B. Teeltsysteem	-	1	-	2	
C. Waarneming	2	2	-	6	
D. Niet-chemische bestrijding	-	1	1	4	
E. Chemische bestrijding	4	1	3	12	
F. Emissiebeperking	1	-	2	5	óf emissiegetal + of ++
G. Arbo	2	2	-	6	
Totaal aantal punten	13	16	12	41	

Voorstel normstelling keuzemaatregelen:

Er kunnen punten gescoord worden door het toepassen van + of ++ maatregelen. We passen geen weging van maatregelen toe. Wat telt is de mate van 'vernieuwing'. Vernieuwende maatregelen zijn gewaardeerd met ++, krijgen 2 punten en meer gangbare maatregelen zijn gewaardeerd met + wat telt voor 1 punt.

Er geldt de volgende normstelling:

- Voor het basiscertificaat moet 25% van de pluspunten behaald worden: voor akkerbouw zijn dit 10 punten
- Voor het pluscertificaat moet 50% van de pluspunten behaald worden: voor akkerbouw zijn dit 21 punten

Niet alle maatregelen zijn voor elk bedrijfssituatie relevant. Bij het startgesprek PP 2001 of bij de ingangscntrole stelt de ondernemer met de adviseur of controleur het maximaal aantal punten vast dat op het bedrijf in theorie van toepassing is. Van dit aantal moet hij het vastgestelde percentage (25% voor basis of 50% voor plus) halen.

Keuzemaatregelen

			opnemen	Opmerking / vraag *
			+ / ++ / -	
A Preventie en hygiëne				
1	Bij aanvang van de teelt wordt de kwaliteit van het uitgangsmateriaal actief gecontroleerd op gezondheid en beschadigingen. Er worden adequate maatregelen genomen als er tekorten zijn.		+	
2	Telen van resistente rassen op minimaal 80% van het gewasareaal: <ul style="list-style-type: none"> • consumptie- en zetmeelaardappelrassen met een knolresistentiecijfer van 6 of hoger tegen Phytophthora; • zetmeelaardappelen met (hoge) resistentie tegen Aardappelmoehheid BC; • suikerbieten met resistentie tegen Rhizomanie: Lenora, Toledo, Cynthia, Rebecca, Ballerina, Aristo, Dorena, Brigitta, Savannah, Johanna. 		+	
3	Vruchtwisseling ter beperking van (bodem)ziekten en plagen, minimaal: <ul style="list-style-type: none"> • consumptieaardappel/pootgoed: 1 op 4 • zetmeelaardappel: 1 op 3 • ui: 1 op 6 • biet: 1 op 4 		+	Vragen in Praktijkproef: - Hoe gaat men met vruchtwisseling om? - Hoe gaat men om met huurland? - Stimuleert de maatregel telers ten goede?
4	Aangekochte compost moet voldoen aan kwaliteitsgaranties ten aanzien van het voorkomen van ziekten, plagen en onkruiden		++	
5	Schoonmaken van gereedschap en machines van derden voordat ze worden ingezet, om verspreiding van ziekten, plagen en onkruiden te voorkomen		+	BC: Hoe schoon? Controle: afspraken op papier
B Teeltsysteem				
1	Rijpadensysteem		++	

C Waarneming, waarschuwings- en adviessystemen			
1	Scouting (ziekzoeken en waarnemen op schadelijke en nuttige organismen), inclusief registratie van plekken met ziekten, plagen en/of (wortel)onkruiden in het gewas <i>De kenniskrant is bezig met een uitwerking van de scouting-methoden per gewas. Hiernaar kunnen we (tzt) verwijzen.</i>	++	BC: Perseelskaarten Vragen in Prakrijkproef: - Hoe is er gescout? - Hoe vaak? Voor iedere bespuiting? Opmerking: - De registratielast is al erg hoog. Dit zal voor heel veel ondernemers een enorme drempel zijn. Als de registratie van de scouting er ook nog bij komt verlaagd dit het draagvlak!!
2	Minimaal 1 maal in de het seizoen bemonstering op belangrijkste aaltjes	+	
3	Gebruik van Gewis	++	
4	Gebruik van waarschuwing- en adviesssystemen, zoals een waarschuwingssysteem voor Phythophtora-infecties	+	

D Niet-chemische bestrijding			
1	Niet-chemische onkruidbestrijding op minimaal 50% van het totale beteelde bedrijfsareaal óf: Niet-chemische onkruidbestrijding op minimaal 80% van het totale beteelde bedrijfsareaal	+	
2	Mechanische loofdoding bij aardappel op 75% van het aardappelareaal	++	
E Chemische bestrijdingsmiddelen			

<p>1 Minder milieubelasting dan het milieukengetal:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poot- en plantuien 101.000 - zaaiuien 78.000 - spruiten 30.500 - poot aardappelen 25.000 - consumptie aardappelen 20.000 - zetmeel aardappelen 18.000 - winterpeen 12.000 - winter tarwe 3.000 - suikerbieten 2.500 - snijmais 2.500 - zomergerst 900 - graszaad 750 - cichorei 300 	+	<p>Milieukengetal = mbp waterleven * 10 + mbp bodemleven + mbp grondwater</p>
<p>óf:</p> <ul style="list-style-type: none"> - poot- en plantuien 7.000 - zaaiuien 9.000 - spruiten 21.000 - poot aardappelen 9.000 - consumptie aardappelen 5.500 - zetmeel aardappelen 4.500 - winterpeen 10.000 - winter tarwe 1.500 - suikerbieten 2.000 - snijmais 2.000 - zomergerst 500 - graszaad 300 - cichorei 200 	++	
<p>2 Bij de middenkeuze wordt rekening gehouden met de kans op resistentie-ontwikkeling van ziekten en plagen tegen bestrijdingsmiddelen</p>	+	<p>Opmerking: Dit kan tegenstrijdig zijn met het behalen van minder milieubelasting!</p>
<p>3 Bij de middenkeuze wordt rekening gehouden met het effect op natuurlijke vijanden</p>	+	

4	Bij keuze tussen gewasbehandeling en zaadbehandeling wordt de zaadbehandeling toegepast	+	Opmerking: dit verschilt per gewas - aandachtspunt Praktijkproef!
5	Uitsluitend LDS onkruidbestrijding óf: Uitsluitend LDS onkruidbestrijding zonder bodemherbiciden	+ ++	Vraag voor de Praktijkproef: Op welk % van het gewasareaal wordt dit toegepast?
6	Toepassing MLHD-methode bij onkruidbestrijding	++	Vraag voor de Praktijkproef: Op welk % van het gewasareaal wordt dit toegepast?
7	Beperking inzet grondbehandeling met granulaten tot maximaal 30% van de volveldsbehandeling door pleksgewijze toepassing, rijtoepassing of lage dosering	+	
8	Gedurende minimaal 5 jaar: natte grondontsmetting op maximaal 10% van het totale bedrijfsoppervlak per jaar óf: Geen natte grondontsmetting gedurende een periode van minimaal 5 jaar	+ ++	BC: Wanneer gaat de 5 jaar in? Als de 5 jaar nu ingaan kun je pas na 5 jaar evalueren en een punt scoren?? Hoe lossen we dit op?
F Emissiebeperking			
1	Driftgetal: • 1 % emissie naar oppervlaktewater óf: • 0,5% emissie naar oppervlaktewater	+ ++	- Maatregelen verplicht stellen of een driftgetal?? BC: DRIFTGETAL
OF:			
1	Extra teeltvrije zone (boven het wettelijke ¹) van 0,5-1 meter, op 100% van de totale slootkantlengte op het bedrijf waaraan gewas grenst óf: Extra teeltvrije zone (boven het wettelijke ¹) van >1 meter, op 100% van de van de totale slootkantlengte op het bedrijf waaraan gewas grenst	+ ++	
2	Riet als windhaag in de sloot op >50% van de totale slootkantlengte op het bedrijf waaraan gewas grenst	+	

3	Luchtondersteuning, overkapte beddenspuit of handgedragen spuit én een vanggewas ² op 25-50% van de totale slootkantlengte op het bedrijf waaraan gewas grenst	+	
óf	Luchtondersteuning, overkapte beddenspuit of handgedragen spuit én een vanggewas ² op >50% van de totale slootkantlengte op het bedrijf waaraan gewas grenst	++	
óf	Luchtondersteuning, overkapte beddenspuit of handgedragen spuit én een emissiescherm ³ op >25% van de totale slootkantlengte op het bedrijf waaraan gewas grenst	++	

¹ Met 'het wettelijke' wordt bedoeld de teeltvrije zone die volgens het Lozingenbesluit is toegestaan afhankelijk van de spuittechniek (zie bovenstaande wet- en regelgeving).

² Vanggewas = een natuurlijke barriere van aaneengesloten bomen, struiken of andere gewassen die het verwaaien van gewasbeschermingsmiddelen en meststoffen tegengaat. Het vanggewas (de windsingel) moet minstens even hoog zijn als de hoogste spuitdop tijdens het spuiten.

³ Emissiescherm = een scherm van dicht kunststof of fijnmazig gaas langs het perceel dat verwaaiing van gewasbeschermingsmiddelen (of meststoffen) naar het oppervlaktewater tegengaat, en waarvan geen gewasbeschermingsmiddelen in het oppervlaktewater druppelen.

G Arbeidsveiligheid			
1	Alle werkkenden in vast dienstverband krijgen regelmatig op gestructureerde wijze informatie over de mogelijke gezondheidsrisico's van het werken met bestrijdingsmiddelen en de te nemen voorzorgsmaatregelen	++	Voorstel SZW: alle werkkenden, jaarlijks een eendaagse cursus. Opmerking: Voor een jaarlijkse eendaagse cursus lijkt weinig draagvlak
2	In het aankoopbeleid rekening houden met arbeidsomstandigheden (naast milieu en economie): a. geen doodshoofdmiddelen, tenzij er geen alternatief is voor de betreffende teelt en plaag b. geen poederformulering, tenzij er van dezelfde werkzame stof geen alternatief is voor de betreffende teelt en plaag	++ +	Voorstel SZW: poederformuleringen niet beperkt tot dezelfde werkzame stof Controle: bestrijdingsmiddelenregistratie in combinatie met argumentatie van gebruik van arbo-onvriendelijke middelen in het gewasbeschermingsplan
3	Een lijst met alle bestrijdingsmiddelen die op het bedrijf worden gebruikt met daarbij de gezondheidsrisico's en de benodigde persoonlijke beschermingsmiddelen zijn voor de werkkenden toegankelijk	+	Vraag voor de Praktijkproef: Wat is hierbij een geschikte vorm (lijst, een losbladige klapper, een poster)?

Document 5 Tussentijdse evaluatie Praktijkproef 2001

Naast de verbreding naar nieuwe sectoren is de verdieping van kennis en inzicht rond certificatie van gewasbescherming een van de doelen van de Praktijkproef 2001. De drie centrale vragen zijn:

- draagt certificatie bij aan de beoogde omslag in denken en doen en onder welke voorwaarden;
- leidt certificatie tot een verankering van de bestaande wet- en regelgeving en onder welke voorwaarden;
- hoe is opzet, uitvoerbaarheid en controle van het certificaat optimaal vorm te geven.

Op grond van de eerste twee bijeenkomsten met de begeleidingscommissies, bijeenkomsten met adviseurs en de workshops markt en controle heeft het CLM een tussentijdse evaluatie opgesteld. Commentaar en aanvullingen van projectleiders PP 2001 vanuit DLV Advies en van de overige leden van de projectgroep PP 2001 zijn hierin verwerkt.

5.1 Invulling concept geïntegreerde gewasbescherming

- Het lijkt mogelijk het concept geïntegreerde gewasbescherming op bedrijfsniveau te definiëren in eenduidige, uitvoerbare en controleerbare eisen. Een groot deel van de verplichte eisen in de voorbeeld schema's zijn eisen die behoren tot wat in het algemeen wordt beschouwd als goede agrarische praktijk (GAP). Deze eisen zijn in Nederland voor een groot deel vastgelegd in wet- en regelgeving (BMW en BMB, spuitlicentie en -keuring, verordeningen van de Productschappen etc.) en komen ook terug als verplichte richtlijnen in de schema's voor EUREPGAP.
- Verplichte eisen in de voorbeeld certificatieschema's zijn grotendeels sectoroverschrijdend. Keuzemaatregelen en waardering van de maatregelen zijn deels sectorspecifiek. Het aantal gewasspecifieke eisen is bewust beperkt gehouden.
- De uitvoerbaarheid van de invulling van het concept geïntegreerde gewasbescherming op gewasniveau is in de sector verschillend per sector. In de fruitteelt is het eenvoudig. Hier is veel ervaring en opgebouwd er is overeenstemming over procedures. In het merendeel van de sectoren ontbreekt een operationele gewasgerichte invulling van de kenmerkende onderdelen van geïntegreerde gewasbescherming als scouting en het bevorderen of inzetten van natuurlijke vijanden. Hierdoor is het niet goed mogelijk voor deze sectoren eenduidige gewasspecifieke eisen op te stellen. Dit wordt extra bemoeilijkt doordat een deel van deze sectoren (sier- en boomteelt) zich kenmerken door een veelheid aan gewassen en teeltsystemen.
- Eisen zijn geselecteerd op grond van bijdrage aan verbrede concept geïntegreerde gewasbescherming (dus verminderde inzet chemie in combinatie met meer milieukwaliteit, voedselveiligheid/ productkwaliteit en arbo). De eisen zijn volgens de inschatting van de begeleidingscommissies uitvoerbaar en controleerbaar.
- De wettelijke eisen in de voorbeeld schema's zijn indien nodig/ mogelijk vertaald naar sectorniveau. Op enkele punten ontbreekt operationalisatie naar bedrijfsniveau, bijv. vertaling fyto-sanitaire eisen over quarantaine organismen. Dit maakt het lastig deze eisen op te nemen in certificatieschema's.
- Ook bij een gewasoverschrijdend certificatieschema is er een risico dat het certificaat door de ene teler makkelijker te halen is dan door een ander. Redenen hiervoor kunnen zijn: verschillen in grondsoort, historie van de grond, teeltsysteem, enz. Het kan zelfs zo zijn dat een maatregel in één gebied makkelijk haalbaar is en milieuwinst oplevert, terwijl het in een ander gebied een negatief milieueffect heeft. Hier moet rekening mee worden gehouden.

- De kwaliteit van het uitgangsmateriaal speelt een cruciale rol in het realiseren van geïntegreerde gewasbescherming in de productieteelt. De teelt van uitgangsmateriaal vraagt om eigen aanpak bijv. ruimer middelenpakket zo nodig in combinatie met extra milieubescherpende maatregelen, specifieke kennis over de geïntegreerde teelt van uitgangsmateriaal, meer ketenafspraken over kwaliteit(scontrolesysteem), definitie van eisen over eigen opkweek (vgl ook EUREPGAP) etc.
- De glasteelten zien risico op tegenstelling tussen de regelgeving in Glami gericht op reductie kilogrammen werkzame stof en de beleidslijn in de nota Zicht op Gezonde Teelt.

Knelpunten:

- implementatietekort wet- en regelgeving legt zware last op controle door certificerende instellingen,
- gebrek aan draagvlak voor wet- en regelgeving (m.n. illegaal gebruik) verhoogt kans op fraude.

5.2 Toetsing van certificatie op kennis, houding (normbesef) en gedrag ondernemers, inclusief achterblijvers?

- Duidelijkheid over de gewenste situatie op bedrijfsniveau wordt gezien als meerwaarde van certificatie. Dit standpunt wordt zowel door controleorganisaties als door marktpartijen onderschreven. Deze duidelijkheid leidt tot meer kennis(vraag) en vaak ook tot een verbetering van de situatie
- Om de gedragsverandering bij de ondernemer te bevorderen is het nodig eisen te stellen aan de prestaties op het gebied van verbetering van de kwaliteit van de geïntegreerde gewasbescherming. Het gewasbeschermingsplan biedt hiervoor het kader. Dit vraagt om toezicht in de vorm van auditing in plaats van inspectie.
- Om de prikkel tot kwaliteitverbetering te versterken is het nodig en mogelijk certificerende instellingen te verplichten resultaten te monitoren en hierover feedback te geven richting overheid. Ook feedback van c.i.'s richting teler over zijn eigen prestaties (ook in verhouding tot de grote groep) zijn een krachtig instrument.
- Geïntegreerde gewasbescherming en certificatie in het algemeen vraagt in de perceptie van de BC's om meer kennis van de teler. De overheid beschikt over een uitstekend kader om kennis en vaardigheden te bevorderen. De spuitlicentie is hiervoor een zeer geschikt instrument mits op de juiste wijze ingevuld. De BC's doen hierover verschillende aanbevelingen. De combinatie certificatie van bedrijfsvoering en verbetering van de kwalificatie van de teler is een sterk duo gezien de vraag naar kwaliteitsverbetering.

Aanbevelingen uit BC's:

- Spuitlicentie meer inhoud geven:
- Op het gebied van scouting:
 - symptomen en levenscyclus van de belangrijkste ziekten, plagen en aaltjes in het gewas
 - de belangrijkste onkruiden op het bedrijf en hun ontwikkelingswijze
 - uiterlijk en levenscyclus van de belangrijkste natuurlijke vijanden in het gewas
- Op het gebied van eigenschappen van bestrijdingsmiddelen:
 - eigenschappen met betrekking tot effectiviteit
 - resistentie ontwikkeling
 - effect op natuurlijke vijanden
 - milieueffecten, milieubelasting per toepassing
 - gezondheidseffecten.
- Om de gedragsverandering te bevorderen zal het nodig zijn ook te werken aan kwaliteitsbevordering bij de belangrijkste informanten op het gebied van gewasbescherming.

- De aanscherping van de normstelling die iedere 3 jaar (evt.) zal plaatsvinden moet niet te groot zijn (alleen aangepast aan de stand der techniek). Het moet geen wedloop zonder einde worden.
- Er is twijfel of de voorgestelde combinatie certificatie en de in het vooruitzicht gestelde prikkels voldoende zijn om de gewenste gedragsverandering bij het grote peloton te bewerkstelligen.

5.3 Gewasbeschermingsplan

- Uitvoerbaarheid punt van aandacht! Vrijwillig en waarden of verplichten?
- Het gewasbeschermingsplan moet niet te 'dik' worden. Hoeveel tijd mag een ondernemer er maximaal aan moeten besteden?
- Bij het invullen van het gewasbeschermingsplan is (zoals het er nu uitziet) ondersteuning/begeleiding nodig.
- Het gewasbeschermingsplan kan fungeren als achtergrond voor een teler en auditor om de eigen procedure voor uitvoering van de (geïntegreerde) gewasbescherming te onderbouwen.

5.4 Synergie tussen initiatieven overheid en marktpartijen rond certificatie van gewasbescherming

- EUREPGAP lijkt toonaangevend te worden, daarnaast gebruik maken van expertise vanuit MBT, MPS en Milieukeur.
- Kans op synergie met EUREP lijkt het best te bereiken door voor onderdeel gewasbescherming specifieke NL invulling te maken die de standaard kan worden voor EUREPGAP-NL.
- Ander onderdeel waar synergie mogelijk is versterking van de publieke handhaving voor implementatie van wet- en regelgeving.
- Verbetering transparantie productieproces en productkwaliteit is doelstelling van zowel overheid als ketenpartijen. Versterking residubewaking en -controle maakt controle op kwaliteit registratie bestrijdingsmiddelengebruik mogelijk.
- Vanuit de markt vooral belangstelling voor verbeteren van de kwaliteit van het peloton. Geen behoefte aan pluscertificaat. Men onderkent wel dat stimuleren van voorlopers belangrijk is maar ziet dit niet/ minder als verantwoordelijkheid van de keten. Afnemers zoeken bedrijfsspecifieke invulling van plusniveau (vgl Nature's Choice van Tesco, Bsm-vrij AH).
- EUREP werkt met concept geïntegreerde teelt (inclusief mineralen en water beheer) dit sluit goed aan bij de praktijk. BC's benadrukken belang afstemming Zicht op Gezonde Teelt met Minas en Glami e.a. relevante (milieu)regelgeving.
- Wet- en regelgeving moet toegankelijk gemaakt worden voor telers en controleurs.
- Retailers moeten betrokken worden bij Zicht op Gezonde Teelt. De grootste prikkel komt tenslotte van de markt.
- Voor de sierteelt moet voor toekomstige certificatieschema's ook gekeken worden naar de in ontwikkeling zijnde (mondiale) milieuindicator van MPS.

5.5 Inzicht in controleerbaarheid van eisen, (gewenste) ondersteuning en (controle)kosten/ baten en van certificatiesysteem

- Onderdeel dat nog in de controle ontbreekt is het sluiten van de bestrijdingsmiddelenketen door aan te sluiten bij registratie-/ administratiesysteem van de handel, vgl onmisbare middelen.
- Aansluiting bij bestaande certificaten mogelijk, certificerende en controlerende instellingen gaan steeds meer modules aanbieden.
- Zicht op Gezonde Teelt vraagt niet alleen een kwaliteitsverbetering bij de telers, maar ook bij de controleur/ auditor. De controleur/ auditor moet een 'kenner' van de sector zijn.
- Bij veel contractteelt wordt de controle erg ingewikkeld.
- Beheer van certificaten wordt duurder naarmate meer voorschriften met wijzigingen in de stand der techniek veranderen. Aandachtspunt hierbij is met name hoe om te gaan met een aantal kleinere maar economisch gezien zeer belangrijke sectoren die zich kenmerken door veelheid aan gewassen en teeltsystemen. De BC boomteelt vraagt aandacht voor de aanvulling op de MPS systematiek waarbij het doelvoorschrift gewasbescherming gericht op vermindering kg a.i. is aangevuld met een score op milieubelasting.

5.6 Effect van milieukengetal als managementinstrument i.p.v. doelvoorschrift in PP 2000

- Bij adviseurs twijfel of huidige opzet certificatieschema het verbeteren van milieuprestaties stimuleert.
- Sommige telers betreuren het dat het milieukengetal in 2001 minder centraal staat. Het milieukengetal dwingt de teler om geïntegreerd te werken en geeft als doelvoorschrift meer vrijheid dan een schema met (keuze)maatregelen. Het systeem met keuzemaatregelen moet ruimte laten voor echt ondernemerschap. Er moet dus een flexibel pakket zijn.
- Het milieukengetal is een goed instrument voor de korte termijn. Als alle telers zich beperken tot de moderne (vaak selectieve) middelen met weinig milieubelastingspunten levert dit mogelijk conflicten op met het gewenste resistentiemanagement. Om hierop te anticiperen dienen mogelijke knelpunten op dit gebied snel in kaart te worden gebracht

5.7 Suggesties voor prikkels

- Het draagvlak voor het certificatiebeleid zal sterk afhangen van het beschikbare middelenpakket in de (nabije) toekomst.
- De belangrijkste prikkel is die uit de markt. De overheid zal zoveel mogelijk samen met de markt moeten optrekken.
- Een belangrijke prikkel is lastenverlichting, door afstemming van registratiesystemen. Er moet zo min mogelijk geregistreerd worden (bijvoorbeeld scouting het liefst niet te uitgebreid). De registratieeisen moeten haalbaar zijn voor het gros van de telers. De automatiseringsgraad is i.h.a. nog laag, maar neemt snel toe.

Document 6 Sectorrapportages

- 6.1 Akkerbouw
- 6.2 Fruitteelt
- 6.3 Boomteelt
- 6.4 Bollenteelt
- 6.5 Vollegrondsgroenten
- 6.6 Glasgroenten
- 6.7 Sierteelt onder glas en zomerbloemen
- 6.8 Melkveehouderij (maïs-grasland)
- 6.9 Aardbeien
- 6.10 Houtig kleinfruit

6.1 Rapportage akkerbouw Praktijkproef Zicht op gezonde teelt

Aan de praktijkproef in de sector akkerbouw hebben in 2001 in totaal acht groepen deelgenomen. Na de herstart in het voorjaar van 2002 zijn negen deelnemers afgefallen en in totaal 64 doen tot aan de evaluatie mee. In dit document vindt u de resultaten van deze groepen.

Enkele kenmerken van de deelnemers:

De groep waarvan de gegevens zijn verwerkt bestaat uit 50 telers, ruim de helft uit Zuid-Holland (drie groepen) en verder deelnemers uit groepen in Friesland - Groningen (pootgoedtelers), Flevoland, Noord-Brabant (zand) en Drente - Overijssel (fabrieksaardappeltelers). Het gaat hier om teeltgebieden waar in ruime teeltwisseling akkerbouwproducten wordt geteeld. De grondsoort waarop wordt geteeld is vooral klei en zand. Van de deelnemers hebben er al 31 meegedaan in de praktijkproef van 2000. De gemiddelde leeftijd is 43 jaar, uiteenlopend van 26 tot en met 63 jaar.

De resultaten zijn samengevat in 7 thema's, zijnde de "verdiepingsvragen" waar het Ministerie van LNV graag inzicht in wil krijgen door middel van dit project.

In dit document zult u een heel aantal opsommingen vinden, die staan op volgorde van belangrijkheid genoemd. Het antwoord wat het meest is genoemd, staat als eerste genoemd, en alle antwoorden die staan genoemd zijn minimaal door twee deelnemers genoemd. De enquêtes zijn individueel opgenomen, en de deelnemers hebben elkaar dus niet direct beïnvloed.

De antwoorden zijn waar mogelijk onderbouwd met getallen/percentages en zijn vervolgens geïnterpreteerd door de begeleiders van DLV Adviesgroep.

1 Certificatie algemeen

Centrale vraag: Wat is de belangstelling onder deelnemers aan de praktijkproef om op vrijwillige basis deel te nemen aan certificatie van gewasbescherming?

1.1 Belangstelling voor deelname aan certificatie van gewasbescherming

De belangrijkste argumenten voor deelname aan de Praktijkproef zijn dat de deelnemers invloed willen uitoefenen en dat het als een belangrijke ontwikkeling wordt gezien. Bijna driekwart van de huidige deelnemers geven aan deel te willen nemen aan certificatie op basis van vrijwilligheid. De redenen hiervoor zijn in volgorde van belangrijkheid:

- De afnemer stelt het verplicht (42%);
- Beter imago van de sector (32%);
- Positieve prikkels (26%);
- Voorkeurspositie in de markt (22%);

De belangrijkste redenen om niet mee te doen, die genoemd worden zijn dat het te veel werk vergt (20%) en niet aansluit bij de vraag uit de markt (14%).

Bijna de helft van de telers heeft eventueel wel interesse voor een pluspakket, ze geven als reden dat:

- het geld op gaat leveren (26%);
- het onderscheidend op de markt is (20%).

De bedrijven die niet mee willen doen, geven aan dat:

- ze de eisen te hoog vinden (40%);
- het geen geld oplevert (32%);
- het teveel arbeid kost (28%).

Er wordt dus uiteenlopend gedacht of een pluspakket-certificaat geld oplevert of extra geld en arbeid kost.

Deelname van certificering staat volop in de belangstelling, omdat diverse afnemers daarom vragen. Certificering wordt grotendeels door de markt al afgedwongen (afzet consumptieaardappelen, uien, suikerbieten en fabrieksaardappelen). Deze certificering beperkt zich niet tot alleen gewasbescherming, maar is een integrale aanpak van bemesting, voedselveiligheid, arbeidsveiligheid, etc. Bereidheid om op 'vrijwillige basis' deel te nemen aan certificering (in z'n algemeenheid) is groot. De tendens is wel waarneembaar dat telers de toename aan administratieve last beu worden. Het gevaar dat telers zien is dat er diverse systemen ontwikkeld worden. Dit moet dus voorkomen worden. Wat bij telers verder steekt is dat winkelketens mooie woorden en plannen hebben maar, als de productaanvoer nijpend wordt, gewoon producten uit het buitenland halen waar wel een breder middelenpakket voorhanden is.

Aandachtspunten zijn:

- 1 Certificering voor alleen gewasbescherming is niet interessant en heeft geen kans van slagen.
- 2 Niet weer meer papier
- 3 Kost tijd, die niet betaald wordt (meerwaarde product twijfelachtig)
- 4 Extra controle dus ambtenaar nodig.

1.2 Randvoorwaarden voor deelname aan certificatie

Op de vraag of certificatie verplicht moet worden, antwoordt bijna 60% het daar niet mee eens te zijn. De meeste deelnemers zijn dus niet voor verplichting. De rest van de sector denkt daar gemiddeld zeker niet positiever over is de inschatting.

Wat betreft het aantonen van verantwoord middelgebruik, zegt 60% van de deelnemers ja, als iemand onverantwoord daarmee omgaat, mag deze persoon geen middelen meer gebruiken. Als dit echter in extremen wordt doorgetrokken en het etiket als maatstaf wordt genomen, zouden veel telers geen middelen mogen gebruiken. Velen interpreteren het etiket ruimer op zijn tijd. De DOA of andere fiscale instrumenten blijken een zekere stimulans te zijn om bedrijven te laten certificeren, want 50% zegt daarvoor gevoelig te zijn. Dit heeft waarschijnlijk te maken met de slechte bedrijfsresultaten de laatste jaren in de akkerbouw.

Stabiliteit in de huidige regelgeving (oa WVO) blijkt een grote stimulans te zijn voor de deelnemers om zich te laten certificeren, slechts een kwart geeft aan dat geen stimulans te vinden. Als argument daarvoor werd enkele malen genoemd, dat dit een onjuist instrument is om dit soort zaken af te dwingen. Als door certificering een heffing op bestrijdingsmiddelen kan worden voorkomen, is dat voor 82% van de deelnemers een stimulans. De conclusie kan dus getrokken worden dat beperking/gunstige regelgeving en rendementsverbetering een sterke stimulans tot certificering zijn. Maar zoals al aangegeven komt de beste stimulans vanuit de markt. De deelnemers gaven daarnaast in de gesprekken heel duidelijk aan dat ze een verlichting in administratieve last willen.

Belangrijke randvoorwaarden op een rij:

- 1 Dé randvoorwaarde is dat het aansluit bij vragen vanuit de markt (bestaande certificatie).
- 2 Blijf Europees gericht. Geen Nederlands certificaat.
- 3 Beperk hoeveelheid papier. Houdt de grote lijnen aan.
- 4 Zorgvuldig gebruik van gewasbeschermingsmiddelen in combinatie met andere teeltmaatregelen. Chemie dus ook duidelijk als geaccepteerd onderdeel.
- 5 Certificering kan alleen door heldere en transparante normen. Controle moet niet toenemen, maar wel adequaat zijn om de waarde van het certificaat aan te tonen.
- 6 Alleen controleur die praktisch is en adviezen plus tips kan geven. Niet straffen maar stimuleren.
- 7 Economische argumenten zijn doorslaggevend om extra inspanningen te leveren voor certificering. Deelname op vrijwillige basis zonder marktprikkels lijkt niet aan de orde (komt niet van de grond).
- 8 Een meerwaarde aan het product wordt niet verwacht, maar zou het enthousiasme van telers vergroten en is zonder meer een positieve prikkel.
- 9 Bouw bonussysteem in. Directe bonus bij het halen van certificaat. Telers verwachten dat de financiële voordelen vanuit de overheid voor deelname, structureel onvoldoende zullen zijn om telers over de streep te trekken.
- 10 Eisen moeten afgestemd zijn op de regionale mogelijkheden. Zo is een volledige mechanische onkruidbestrijding in de Veenkoloniën nauwelijks realiseerbaar.
- 11 Schuif verplichte extra registratie naar rustigere winterperiode. Val telers niet lastig in drukke teeltseizoenen.

2 Concept geïntegreerde gewasbescherming

Centrale vraag: Heeft invulling van het concept geïntegreerde gewasbescherming op bedrijfsniveau het gewenste effect?

2.1 Principes van geïntegreerde gewasbescherming

De vraag :“Wat is volgens u de definitie van geïntegreerde gewasbescherming?” was een moeilijke vraag voor de telers, waar een derde van de telers toch de onderdelen milieu, productveiligheid, preventie maar ook arbeidsomstandigheden noemen. Het meest wordt echter gedacht aan gericht waarnemen (46%) en het zorgvuldig gebruik van chemische middelen (44%). De omschrijvingen zoals ze waren opgenomen, vonden niet altijd precies aansluiting bij de antwoorden van de telers. De totaalbenadering van productkwaliteit, kosten, opbrengst, milieu en arbeidsveiligheid is voor telers niet nieuw. De accenten verschillen van teler tot teler. Ontwikkelingen bij de afzet en overheid zijn sturend. Op basis van een hogere prijs, leveringsvoorwaarde, stimuleringsmaatregelen, wetgeving etc. vinden er verschuivingen plaats. Daardoor zijn telers zich in de loop der jaren al veel milieubewuster gaan gedragen.

Door de huidige bouwplannen en economische randvoorwaarden is kostenbeheersing een belangrijk aspect. Door op een zo goedkoop mogelijke manier het gewenste resultaat van een bespuiting te krijgen, wordt er een minimum aan middelen toegepast. Wat gangbare akkerbouw genoemd wordt, schuift geleidelijk aan naar wat de overheid bij geïntegreerde teelt voor ogen heeft. Een ontwikkeling die wordt ingegeven door met name economische en afzet prikkels.

Als telers vervolgens mogen kiezen uit een lijstje met onderdelen van geïntegreerde teelt zoals genoemd in Zicht op Gezonde Teelt kiezen ze de volgende thema's:

- zo veel mogelijk preventie (46%);
- effectief middelenpakket (38%);
- gericht waarnemen (30%);
- kennis van ziekten en plagen (30%);
- minimale risico's voor mens en milieu (30%).

De integrale manier van benaderen zoals in Zicht op Gezonde Teelt, spreekt 60% van de deelnemers aan. Dus zowel milieu, arbeidsveiligheid als het eindproduct. De integrale manier van werken sluit voor 70% van de deelnemers aan bij de huidige werkwijze.

Geïntegreerde gewasbescherming vraagt kennis op bedrijfsniveau. Preventief handelen vraagt inzicht in te verwachten problemen. Door voldoende kennis van telers en adviseurs kan er gebruik worden gemaakt van middelen met een minimaal risico voor het milieu. Voorkomen moet worden dat een probleem uit de hand loopt. Dan kost het de teler meer geld en is het milieu er niet bij gebaat. Hoe meer handvaten een teler krijgt, hoe beter preventief hij te werk kan gaan. Een correctie en dus een voldoende ruim middelenpakket, moet altijd achter de hand zijn!

Toch is er nog steeds een aanzienlijk verschil tussen de bedrijven. Bij een aantal bedrijven is er wel degelijk milieuwinst te halen, maar men is vaak bang voor het nemen van extra risico's.

2.2 Uitvoerbaarheid, aantoonbaarheid van eisen en resultaten op bedrijfsniveau

2.2.1 Uitvoerbaarheid

De eisen zoals genoemd in het voorbeeld-certificatieschema, zijn voor bijna 80% van de deelnemers duidelijk.

De verplichte basiseisen waar de deelnemers niet aan voldoen zijn:

- Arbo-zaken (40% van de genoemde eisen) (Uitvoeren van de Risico Inventarisatie en Evaluatie, 12 maal; ongevallen register, 10 maal; calamiteitenprocedures, 5 maal)
- Eurep GAP eis, uitvoeren van residu-analyse (34% van de deelnemers);
- De opslag van bestrijdingsmiddelen (16% van de deelnemers);
- Gebruik en onderhoud van persoonlijke beschermingsmiddelen (8 maal genoemd);
- Registratie van natuurlijke vijanden (14%).

Vooral rond de Arbo-wetgeving moeten veel telers nog actie ondernemen. De risico inventarisatie is nog nauwelijks uitgevoerd. De meeste akkerbouwbedrijven zijn één-mans bedrijven waar men de zeer uitgebreide Arbo-wetgeving als niet praktisch ervaart. Men is er bovendien veelal niet van op de hoogte wat er verplicht is. Een andere reden is dat de overheid tot nu toe veel gedoogd is. Een op maat gemaakt en reëel eisenpakket per sector is echter noodzaak.

Rond het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen geldt dat veel mensen er niet graag mee werken (niet comfortabel) en het gevaar van het werken met bepaalde middelen niet wordt ingezien.

Door de deelnemers wordt verder aangedragen dat een aantal regels praktisch niet uitvoerbaar zijn. Ook zijn ze niet concreet genoeg. Alle punten zouden SMART moeten zijn: Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realiseerbaar en Tijdgebonden. Een aantal verplichte zaken is dat op moment zeker niet.

2.2.2 Onmisbare toepassingen

Vanuit de telers worden een aantal knelpunten naar voren gebracht. De volgende dingen zijn naar voren gebracht:

aardappelen	phytophthora	Ridomil Gold (9 maal)
aardappelen	aaltjes	natte grondontsmetting ??
aardappelen	bladluizen	Plenum (nu toegelaten), Calypso
aardappelen	ritnaalden	Dursban, Mocap
uien	onkruid	propachloor, Starane
uien	valse meeldauw	maneb, mancozeb, Ridomil
suikerbieten	cercospora	Opus Team, Caddy, Score (16%)
gerst	duist	onkruidbestrijding
erwten	bodemherbicide	Centium (inmiddels toegelaten)
lucerne	luizen	insecticide (Pirimor, Decis)
cichorei	onkruid	Safari
witlof	rupsen	Decis
spruitkool	schimmels	Horizon (toegelaten)
spruitkool	bladluizen	goed systemisch middel (Plenum)
schorseneren	onkruid	Mikado, Lentagran

Een voldoende breed middelenpakket blijft noodzaak om de teelt rond te zetten. Hier ontstaat voor veel kleinere teelten (uien, cichorei, witlof, knolselderij, schorseneren, spruitkool) al snel een probleem. Voor een effectieve bestrijding kunnen telers in een aantal teelten op moment niet beschikken over toegelaten producten. Een grotere voortvarendheid rond het toelatingsbeleid en een goede afstemming met buurlanden (toelating in kleine teelten) is noodzakelijk.

2.2.3 Score punten voor milieubelasting

thema	med. punten	% med. of meer	max. score
Preventie	3	88%	6
Teeltsysteem	2	51%	2
Waarneming	3	60%	6
Niet chemisch	0	= 65%	4
Chemisch	6	78%	12
Emissie	2	52%	5
Arbo	3	60%	6
Totaal	20	54%	41

In de tabel valt te zien dat de groep deelnemers op de meeste onderdelen de helft van de punten scoort. Op het thema niet chemische bestrijding wordt bijna niet gescoord. Op de onderdelen preventie en chemische bestrijding worden veel punten behaald.

De thema's: niet chemisch bestrijding en emissiebeperking scoort lager dan gemiddeld, de eisen die hier gesteld worden liggen verder van de gangbare praktijk af. Verder blijft het altijd de vraag of bedrijven voor 100% aan een bepaalde eis voldoen. Er is soms een lichte twijfel te horen in de stem, maar er wordt toch ja geantwoord op de vraag. Hoe concreet is de eis (scouting, inspelen op resistentie, etc.) en hoe gaat een controleur hiermee om. Telers geven aan dat het handig is om een overzicht te hebben van uit te voeren maatregelen, maar niet alle eisen zijn goed uitvoerbaar en controleerbaar.

Opvallend is verder dat 98% 10 punten of meer scoort, hetgeen de eis is voor het basispakket. Zelfs 48% scoort 21 punten of meer en voldoet daarmee aan de eis van het pluspakket.

2.2.4 Slecht uitvoerbare eisen

De deelnemers is gevraagd aan te geven wat de slechtst uitvoerbare maatregelen zijn. Hier volgen de meest voorkomende antwoorden:

- Niet chemische onkruidbestrijding (38%);
- Schoonmaken van gereedschap van derden tussen percelen (24%);
- Arbo zaken (10% van de genoemde eisen)

Een aantal van de bovenstaande maatregelen zijn behoorlijk kostenverhogend, of praktisch niet uitvoerbaar. De eisen met betrekking tot de niet chemische onkruidbestrijding zijn te hoog om voor de deelnemers aan te kunnen voldoen. De uitvoering daarvan vraagt te veel handwerk en die arbeid is op de bedrijven niet voor handen. De maatregel is bovendien niet duidelijk geformuleerd en voor tweeërlei uitleg vatbaar.

Te duur en te tijdrovend is ook het schoonmaken van oogstmachines bij het verhuizen van perceel naar perceel. In deze drukke periode moeten zoveel mogelijk de werkbare uren benut worden. Bovendien bedragen de kosten van de aanleg van een spoelplaats, die aan de eisen voldoet al snel ± 20.000 euro. Ook bij deze vraag zien we weer de Arbo-wetgeving als struikelblok naar voren komen.

2.2.5 Slecht controleerbare eisen

Op de vraag wat de slechtst controleerbare eisen zijn is het antwoord:

- Gebruik van schone machines van derden op het bedrijf (32%)
- Gebruik illegale middelen en registratie per toepassing (28%);
- Driftbeperking (18%);
- Scouting (14%);

Als reden hiervoor geven de deelnemers dat er met creatief boekhouden veel te verbergen is. Papier is namelijk geduldig. Veel dingen vragen heel veel specialistische controle en veel maatregelen zijn nog niet SMART. Controle is veelal alleen mogelijk op moment dat de werkzaamheden (spuitwerkzaamheden, scouting en pleksgewijze toepassingen) worden uitgevoerd. Een stap verder is onderzoek op residuen maar wel zeer duur. Alleen als deze kosten kunnen worden doorberekend in het product is dat een optie.

Geef telers de ruimte om op z'n eigen wijze te administreren. Laat telers niet alles hoeven opsturen, maar stimuleer om het óp het bedrijf, bijvoorbeeld via een managementprogramma, goed bij te houden. Val niet binnen met een onaangekondigd bezoek, maar probeer via een afspraak met de teler te kijken of alles via wet en regelgeving geregistreerd wordt. Liefst niet te gedetailleerd maar op grote lijnen. Om alles aantoonbaar te maken moet er haast wel een controleur op het bedrijf weken.

2.3 Indeling van het certificatieschema

Een zeer groot deel van de telers (84%) vindt de huidige indeling van het certificatie schema bruikbaar.

Onderdelen als de Wet Milieubeheer en Wet Bodembescherming moeten verdiept worden. Deze kretten zeggen de meeste telers niets en wat één en ander inhoud is onvoldoende bekend. De WVO komt echter weer zeer uitgebreid aan de orde: dat kan beknopter.

2.4 Rangorde in de praktijk van de teler

Aan de deelnemers is gevraagd met welke factoren ze rekening houden bij het opstellen van het gewasbeschermingsplan. Ze vinden de kwaliteit van het eindproduct en het rendement van de teelt zonder uitzondering zeer belangrijk. Het zijn uiteraard allebei factoren die belangrijk zijn voor de continuïteit. De factoren zijn uitgezet op een schaal van 0-10, waarbij zeer belangrijk voor 10 punten staat, neutraal voor 5 en niet belangrijk voor 0 punten.

Thema	cijfer
Kwaliteit eindproduct	9,6
Rendement	9,9
Aangetoonde effectiviteit maatregelen	9,2
Beschikbare arbeid	8,1
Benodigde investeringen	8,3
Milieubelasting	5,6
Prikkels markt	8,3
Prikkels overheid	4,9
Eigen kennis/ervaring	9,4
Advies adviseurs	9,6

Te zien is dat prikkels vanuit de overheid en milieubelasting zaken zijn die relatief laag scoren bij de deelnemers. Wat verder opvalt is dat het advies van de adviseurs hoog scoort.

Tachtig procent van de deelnemers geeft aan dat ze het belang van managementadviessystemen inzien.

3. Kennis, houding en gedrag

Centrale vraag: Toetsing van effect van certificatie op kennis, houding (normbesef) en gedrag ondernemers, inclusief achterblijvers?
--

3.1 Toegang tot kennis

De toename in kennis bestaat vooral uit inzicht in milieubelasting van verschillende toepassingen door gebruik van het milieukengetal, een meer strategische wijze van aanpak, Arbo-wetgeving en kennis over drift, spuitdoppen en emissie. Daarnaast worden door enkele telers de mogelijkheden van niet-chemische gewasbescherming (mechanische onkruidbestrijding), gebruik van adviessystemen en kennis van ziekten genoemd. Tot slot het verleggen van grenzen op het vlak van vermindering gebruik van chemie (lage doseringssystemen) en meer aandacht voor weersinvloeden, bemesting en bodemstructuur.

De onderlinge uitwisseling van kennis en ervaring met de rest van de groep wordt als positief onderdeel van groepsactiviteiten genoemd. Bedrijfsvergelijkingen in studiegroepen zouden meer moeten plaatsvinden.

De belangrijke bronnen voor informatie zijn de adviseur van de handel (45%), daarna de vakpers dan de collega teler gevolgd door de particulier adviseur (maar wel bij 25% als belangrijkste informatiebron) en het praktijkonderzoek.

Zeventig procent van de telers gebruikt internet en 70% daarvan gebruikt het ook voor algemeen agrarische informatie. Voor adviessystemen wordt het door 24% gebruikt en 26% gebruikt internet ook voor het versturen van registraties (oa. KPA, afnemer). Slechts vier van de ondernemers geeft aan dat ze het internet interactief gebruiken. De sites die meerder malen genoemd worden zijn Zibb, Agroweb en Akkernet.

Een beperkt aantal telers zet zelf zijn strategie uit door informatie van verschillende kanalen te vergelijken en te koppelen aan eigen ervaringen.

Bijna 80 % van de ondernemers geeft aan dat het praktijkonderzoek toegankelijk is voor hen. Slechts 10% van de deelnemers stuurt wel eens een verzoek om aanvullende informatie en daarvan is 60% tevreden over de reactie.

Ruim de helft van de telers geeft aan door te werken met het certificatieschema meer te weten te zijn gekomen over geïntegreerde gewasbescherming.

3.2 Houding

Van de deelnemers geeft 58% aan meer na te denken over de toepassing van geïntegreerde gewasbescherming. Wat dat betreft heeft het actief aan de slag gaan met een project duidelijk een effect op de deelnemers.

Op de vraag of certificatie leidt tot werkverschaffing en afvinken van checklisten werd door bijna driekwart ja gezegd. In de beleving van de telers ontstaat er een wildgroei aan certificatieschema's, die gecontroleerd moeten worden. Het steekt dat een leger van controleurs en adviseurs daar goed aan verdienen, terwijl telers hard moeten werken om het hoofd boven water te houden.

Op dit moment wordt de houding van telers beïnvloed door het uit de markt halen van middelen. Er wordt op sommige momenten zo kort gedraaid dat er geen enkel plan op te maken is. Deze manier van werken zorgt er voor dat telers terughoudend, wantrouwend en sceptisch zijn. Voor de bereidwilligheid om mee te werken, is een stabiel klimaat nodig in de regelgeving. Wil de overheid de telers normbesef bijbrengen dan zal zij zelf een beter voorbeeld moeten geven. Het jo-jo beleid waar telers nu mee geconfronteerd worden met betrekking tot het middelenbeleid (chloorthalonil, mancozeb, maneb, grondontsmettingsmiddelen), werkt averechts en kan er zelfs toe leiden dat men alle regels aan de laars zal lappen. Het idee leeft zeer sterk dat de overheid niet weet wat er op bedrijfsniveau speelt. Bij de telers leeft sterk het gevoel dat het wederzijds vertrouwen tussen overheid en de akkerbouwsector ontbreekt.

3.3 Gedrag

Dat door deelname meer preventieve en niet-chemische maatregelen zijn uitgevoerd wordt door slecht 6% van de deelnemers beaamd. De helft beantwoordt de stelling met neutraal en de overige 46% is het ermee oneens.

Op de vraag of certificatie van gewasbescherming bij collegae leidt tot meer toepassing van preventieve en niet-chemische maatregelen zal leiden, wordt daarentegen door ruim 40% positief beantwoord. Bij dit antwoord ontbrak de mogelijkheid om neutraal op deze stelling te antwoorden zoals dat bij de vorige stelling wel mogelijk was.

Het idee van de begeleiders is dat certificering wel bijdrage kan leveren aan een meer geïntegreerde aanpak van gewasbescherming. Dat kan op de langere termijn (in verband met investeringen en het opdoen van ervaringen) een gedragsverandering in de richting van het toepassen van niet-chemische middelen en meer preventie opleveren. Arbeid kan echter een knelpunt vormen. Dit speelt zeker bij het toenemen van de schaalgrootte en bij parttimers. Telers wijken dan minder snel af van beproefde maatregelen.

4 Gewasbeschermingsplan

Centrale vraag: Levert het gewasbeschermingsplan naast de overige eisen een (extra) bijdrage aan de omslag in denken en doen.

4.1 Randvoorwaarden

De deelnemers geven aan dat de volgende bronnen belangrijk zijn voor het opstellen van een gewasbeschermingsplan:

Bron	%
Eigen ervaring	82
Handel	62
Vakpers	38
Particulier adviseur	54
Collega	36
Praktijkonderzoek	24
Medewerkers	0

Hieruit is weer duidelijk te zien dat de adviseur een grote invloed heeft op het opstellen van een plan. In vergelijking met andere bronnen heeft deze het grootste bereik. Veelal leveren deze bedrijven kant en klare spuitschema's aan en laten weinig ruimte voor inbreng vanuit de teler. Telers bepalen wel hun eigen uitvoering van het plan. De plannen vanuit de handel zijn vrijwel altijd datum gerelateerd en veel minder inspeland op een waarschuwingssysteem of de omstandigheden. De bestaande plannen zijn voor de handel een uitgangspunt voor de inkoop van middelen.

Op de vraag of er gebruik gemaakt gaat worden van internetdiensten voor het opstellen van een plan reageert de helft met ja. Voor een beperkte groep ondernemers is internet een mogelijk hulpmiddel voor de uitwerking van een plan.

Voor het opstellen van het plan geven de ondernemers aan gemiddeld 3 uur nodig te hebben. De adviseurs schatten ook dat dat ook 3 uur zal zijn. Eenderde van de telers geeft aan dat ze het plan helemaal zelf kunnen opstellen. De adviseurs gaven aan dat nog geen 30% van de ondernemers dat zelf kan. Zeker de eerste keer zullen de meeste telers daar zelf niet uitkomen. Enorm belangrijk is dat een teler zelf voordelen ziet en ondervindt van het opstellen van een plan. De verwachting is dat het opstellen van een gewasbeschermingsplan na enkele jaren grotendeels zijn nut zal verliezen.

4.2 Effecten van het opstellen en uitvoeren van het gb-plan op kennis, houding en gedrag

Bijna 90% van de bedrijven geeft aan een gewasbeschermingsplan te hebben gemaakt. Slecht een kwart van de bedrijven heeft daarin nieuwe maatregelen opgenomen. De maatregelen hadden betrekking op het inzetten van andere middelen, toepassing van lage-doseringssystemen en ras-senkeuze.

Ruim 80% van de bedrijven hadden ze waarschijnlijk ook zonder gewasbeschermingsplan wel uitgevoerd. Dat niet alle deelnemers een plan hebben gemaakt heeft te maken met het laat opleveren van de plannen en het stilleggen van de Praktijkproef in de loop van augustus.

Ruim de helft van de telers geeft aan dat een gewasbeschermingsplan helpt om maatregelen betere op elkaar af te stemmen en slechts 8% geeft aan dat ze gestimuleerd worden door het plan om meer niet-chemische maatregelen toe te passen.

Ongeveer een derde van de ondervraagden reageert positief op de stelling dat het plan leidt tot kwaliteitsverbetering van gewasbescherming. Ruim 60% van de ondernemers geeft aan dat ze van plan zijn het plan jaarlijks te verbeteren.

De belangrijkste belemmeringen om een plan op te stellen zijn: de omstandigheden zijn anders dan verwacht (58%), het gewasbeschermingsplan is te uitgebreid (32%); het kost te veel tijd (30%) en het levert te weinig op (24%).

Het huidige GWB-plan voor de akkerbouw wordt slecht beoordeeld. Het is niet handelbaar en veel te uitgebreid. Veel open deuren aan maatregelen, die toch al gedaan worden. Door de lange lijst neemt al snel de motivatie af. Daarnaast vindt een aantal deelnemers dat seizoensinvloeden een zodanig groot effect hebben, dat het nut in twijfel wordt getrokken.

4.3 Aantoonbaarheid van de uitvoering van het gb-plan

Een kleine meerderheid van de deelnemers houdt niet bij wat er betreffende gewasbescherming wordt uitgevoerd. Veertig procent stelt prijs op ondersteuning bij het bijhouden van de uitvoering van het plan.

De conclusie kan zijn dat het nut van een plan bij de uitvoering sterk in twijfel getrokken kan worden bij een groot deel van de telers.

Nog geen 30% van de ondernemers denkt door het bijhouden het plan, andere maatregelen uit te voeren dan zonder het bijhouden van het plan. Dat je met een plan de gewasbescherming beter in de hand hebt, is voor eenderde van de bedrijven geen punt van twijfel. Voor 60% van de onderzochten geldt dat ze kunnen aantonen dat ze de dingen uit het plan hebben uitgevoerd.

4.4 Haalbaarheid van de uitvoering van het gb-plan voor 90% van de telers

De verwachting is dat het opstellen van een plan veel tijd gaat vragen van zowel ondernemer als van een adviseur die verstand heeft van gewasbescherming. Toch schat 54% van de deelnemers dat 90 % van de ondernemers in de sector in 2005 zelf een plan kunnen opstellen. Zij zijn van mening dat 90% van die ondernemers dat ook bij kunnen houden.

Door de afbrokkeling van het kennissysteem in de landbouw leeft er een grote behoefte aan deskundig (onafhankelijk) advies om een goede strategie op te zetten en deze tijdens het seizoen uit te voeren. Grote vooruitgang maken naar een meer geïntegreerde aanpak zal veel sneller aanslaan bij een goede begeleiding.

4.5 Beoordeling van het gewasbeschermingsplan

Op de vraag welke functies het gewasbeschermingsplan kan vervullen kwamen de volgende antwoorden

Functie	% voor
Planning van gewasbescherming	68 %
Verbeteren kwaliteit gewasbescherming	53 %
Instrument voor vergelijk	51 %
Basis voor advies	71 %
Basis voor controle	58 %
Basis voor afgifte certificaat	64 %

Zoals te zien in bovenstaande tabel zien de deelnemers mogelijkheden van het gewasbeschermingsplan. Het kan diverse functies vervullen. Veel zal echter afhangen van een goede opzet van een plan. Het concept waar dit jaar mee gewerkt is voldoet daar niet aan.

De helft van de geënquêteerde geeft aan dat het gewasbeschermingsplan een belangrijke aanvulling is op de overige eisen in het certificatieschema. Maar bijna de helft (47%) geeft aan dat je niets hebt aan een gewasbeschermingsplan, omdat het toch altijd anders loopt. Dit verklaart wellicht waarom nog zo weinig bedrijven een plan maken.

Het gemiddelde eindcijfer voor het plan was een 5,1. De mediaan ligt op een 5. Het eindoordeel loopt overigens sterk uiteen: van een 1 tot een 8. Dit verklaart ook de gematigde populariteit van het gewasbeschermingsplan.

Een plan wordt als een redelijk bruikbaar instrument gezien voor planning en uitvoering van de gewasbescherming op het bedrijf. Het kan als basis voor advisering nuttig zijn en tot een kwaliteitsverbetering leiden. Over het algemeen is het oordeel dat het een zinvol instrument binnen een certificaat kan zijn. Temeer daar diverse telers voor Eurep-GAP ook een plan moeten opstellen. Veel vragen zijn subjectief. Iedereen vindt dat hij er alles aan doet (qua kennis, scouting e.d.) maar de werkelijkheid is behoorlijk divers.

5 Synergie overheid en markt

Centrale vraag: Hoe bereik je dat initiatieven van de overheid en marktpartijen rond certificatie van gewasbescherming bij elkaar aansluiten en elkaar versterken?

Er zijn al veel bedrijven met een certificaat of in voorbereiding om een certificaat te halen. Er zijn vijf telers Eurep-GAP gecertificeerd, drie bedrijven voor AMK, vijf bedrijven met een basiszorg certificaat en 10 KPA deelnemers. Op vier is een ARBO certificaat aanwezig. Gezien de veelheid van certificaten zijn de vragen over dubbele administratie en dergelijke zeer relevant.

Een overzicht van de 50 bedrijven:

	gecertificeerd	in voorbereiding
Eurep-GAP	5	19
AMK	3	
MBT	1	
Basiszorg	5	1
KPA	5	5
Deelcertificaat	5	4
Hygiëncode	3	
HACCP	1	1
ARBO	4	2
IKB	5	
KKM	3	
Overige	5	2
Totaal	45	34

Het is uiteraard wel opvallend dat er zo veel certificaten zijn. Dit komt deels ook dat er gemengde bedrijven bij zijn met een dierlijke tak en een aantal bedrijven met vollegrondsgroenten teelten. Binnen twee jaar hebben alle akkerbouwers te maken met een certificaat, omdat de suikerindustrie dat binnen drie jaar verplicht stelt. Voor bedrijven die tafelaardappelen, conserven groenten of uien telen geldt dat de meeste dit jaar al een Eurep-GAP certificaat moeten hebben. De helft van de bedrijven wil voor het einde van 2003 het Eurep-GAP certificaat in bezit hebben. Ruim driekwart van de bedrijven nemen al deel aan projecten van marktpartijen. Een kwart van de ondervraagden zegt dat er nauwelijks overeenkomsten zijn met het certificaat van Zicht op Gezonde Teelt. Bijna 90% van de geënquêteerde zegt dat de verschillende certificaten dubbel werk opleveren, dat voornamelijk bestaat uit dubbele registratie (56%) en dubbele controles (44%).

Ruim negentig procent van de ondernemers zegt dat er overlap zit in de controles. Dit bestaat weer uit de controles op registratie (52%) en administratie (52%).

EUREP-GAP heeft op dit moment een hoge prioriteit voor veel ondernemers.

Ruim driekwart van de deelnemers geeft aan dat ze het een goede zaak vinden dat de eisen uit EUREP-GAP in het certificatie schema zijn opgenomen. Van de deelnemers vindt 54% EUREP-GAP het meest toonaangevende marktinitiatief. Tweederde vindt dat ongeveer 50% van de eisen zinvol zijn. Slechts 10% van de deelnemers verwacht een meerprijs te krijgen voor een (plus) certificaat. Maar 24% van de deelnemers schat in dat de vraag naar producten met een (plus) certificaat gaat groeien.

Op de vraag hoe de overheid marktpartijen kan stimuleren om aan certificering (pluscertificaat) een meerwaarde te geven werd als volgt geantwoord:

prikkels marktpartijen	%
Duurzame Ondernemers Aftrek	30
Overheden kopen alleen met certificaat	8
Postbus 51 spotjes voor beïnvloeden koopgedrag consumenten	8
Harmoniseren van eisen in Europa (EUREP-GAP)	62

Uit bovenstaande tabel is op te merken dat alleen het harmoniseren van de eisen binnen EUREP-GAP als uitkomst wordt gezien. De deelnemers geven zelf ook aan dat er wat betreft regelgeving ook gekeken moet worden naar harmonisatie van regels tussen de verschillende Europese regels. Als dezelfde regels en de regels voor toelatingen van middelen gelden in alle landen hebben de ondernemers vrede met die regels. Gezien het vrije handelsverkeer in Europa heeft Nederland nu een concurrentienadeel, dat zouden de ondernemers graag weggenomen zien.

Afstemming met de markt is enorm belangrijk. Door de vele registratie-eisen en certificeringvragen is de afstemming essentieel. Een integrale aanpak van de diverse onderdelen is noodzakelijk. Veel telers hebben de eerste stappen op de weg van certificering inmiddels al gezet. Daarbij aansluiten en geen nieuwe dingen ontwikkelen!!! De controle kan prima gecombineerd worden. Dit gebeurt inmiddels met enkele systemen zoals Eurep-Gap en voedselveiligheidssystemen. Aansluiting bij Eurep-Gap is zeer voor de hand liggend. Werk aan één certificaat. Dit scheelt de teler veel administratie, kunnen marktpartijen hun eisen op elkaar afstemmen en kan daardoor een lijn worden uitgezet, waarbij producteisen kunnen worden gewaarborgd. Ga voor Europese normen en eisen, zodat een ander land geen concurrentievoordeel heeft in het middelenpakket.

6 Controle

Centrale vraag: Inzicht in controleerbaarheid van eisen, (gewenste) ondersteuning en (controle) kosten/baten van het certificatiesysteem

In onderstaande tabel is te zien hoe vaak volgens de deelnemers de volgende overheidsinstellingen voor een controle langskomen.

controle instantie	frequentie per jaar
AID	0,3
Milieu-inspectie	0,3
Arbieds-inspectie	± 0
Waterschap	1
Gemeente	0,33

Zoals te zien komen veel inspecties maar eens in de drie jaar voor. Het Waterschap komt vaker langs en de arbeidsinspectie op veel bedrijven zeer zelden.

De volgende keuringsinstanties en controleurs van certificaten komen met de volgende frequenties langs.

controleur	frequentie per jaar	% bedrijven
NAK	1	66
Ecas	0	
SGS	1	12
BKD	0	

Zoals te zien, komen vooral controleurs van NAK en SGS op akkerbouwbedrijven en de frequenties liggen hier hoger (1 keer per jaar) dan in het ambtelijke onderdeel van controles. De controles van de NAK voor de pootgoed vermeerdering zijn in dit overzicht buiten beschouwing gelaten.

De bedrijven hebben echter niet graag nog een extra controle puur op gewasbescherming. Van de deelnemers ziet 96% dat niet zitten.

De huidige controles worden uitgevoerd op: Middelenkast 78 %; Spuitapparatuur 76 %; Registratie 66 %; Administratieve controle 54 %; Perceelsinrichting 46 %.

De uitgaven voor certificaten zijn sterk uiteen lopend van 300 tot 1000 euro per bedrijf.

De dingen die zonder uitzondering gecontroleerd moeten worden vanwege de geloofwaardigheid van het certificaat zijn:

- Controle op gebruik van (illegale) middelen;
- Controle op bestrijdingsmiddelenkast;
- Controle op spuitapparatuur;
- Controle op spuitlicentie.

De kosten van controle mogen van veel bedrijven niets bedragen. De mening is dat als de overheid (maatschappij) de controles graag wil, zij daar ook voor moet opdraaien. Voor 35% van de deelnemers mag het tussen de 100 en 500 euro bedragen (voor deze groep gemiddeld 200 euro).

controleur:	%
voordelen	
wijst op tekortkomingen	72
geeft tips	70
nadelen	
verbetering kan geld kosten	42
kan sancties opleveren	42
kost tijd	36
kost geld, ik betaal aan systeem	34

Veel bedrijven hebben de laatste tijd te maken gekregen met controleurs. Veelal zijn dat op akkerbouwbedrijven mensen van de NAK of SGS. Indien een controleur een positieve opbouwende insteek kiest wordt dat door telers gewaardeerd. Belangrijk is dat deze mensen de taal van de telers spreken en iemand is die eerder tips geeft ipv boetes uitdeelt. De wijze waarop de bedrijven nu al worden bezocht door diverse keurende instanties vinden de meest deelnemers voldoende.

7 Milieukengetal

Centrale vraag: Wat is het effect van het mkg als managementinstrument i.p.v. doelvoorschrift in PP2000

De deelnemers aan de praktijkproef 2000 hebben ervaren hoe het is om te werken met het doelvoorschrift. Dat gaf een overzichtelijk beeld en zorgde ervoor dat deelnemers kennis genomen hebben van milieubelastingspunten voor middelen. Daardoor hebben ze op bepaalde momenten andere middelen ingezet, dan ze gewend waren. Het afgelopen jaar was het een managementinstrument, de helft van de deelnemers vindt het zinvol dat de registratie van milieubelasting er als verplichte eis in zit. Binnen de groep van deelnemers is er een voorkeur (66%) voor het puntenstelsel voor een geïntegreerde aanpak.

Voordelen van mkg als doelvoorschrift	%
Gedragsverbetering	50
Vergelijking	50
afrekening eenvoudig	6
Nadelen	
Onbetrouwbare berekening	44
controle niet sluitend	36
geen goede afweging	46

Uit bovenstaande tabel is af te leiden dat er zowel voordelen in het milieukengetal worden gezien als ook nadelen. Het feit dat meetlatpunten vrij sterk kunnen wijzigen en dat er voor een geïntegreerde aanpak soms keuzes gemaakt moeten worden voor minder gunstige middelen (Pirimor, Sencor), dragen ertoe bij dat men uiteenlopend denkt over het gebruik van het milieukengetal.

Door het wegvallen van het doelvoorschrift ten aanzien van het MilieuKengetal is er het afgelopen jaar nauwelijks rekening mee gehouden. De meeste telers komen wel lager uit, maar dit heeft vooral te maken met nieuwe middelen met een lage milieubelasting (Centium, Primus) en het wegvallen van de toelating voor chloorthalonil-bevattende middelen. Van dit middel zijn de milieubelastingspunten overigens gigantisch veel gunstiger geworden. Dit laatste geldt bovendien voor producten op basis van carbendazim.

Het milieukengetal is een prima instrument om inzicht in de milieubelasting te geven en middelen onderling te vergelijken. Daarbij kan het prima gebruikt worden om bedrijven onderling te vergelijken. Kanttekening bij de hoogte van de scores van middelen moeten wel altijd geplaatst worden. Zeker als je de spectaculaire wijziging van de belastingspunten van diverse producten bekijkt. Ten aanzien van 2000 heeft de geringe aandacht voor het MKG ertoe geleid, dat er vanuit een breder perspectief naar aspecten rond gewasbescherming wordt gekeken (wordt door diverse telers genoemd). Ik denk daarbij vooral aan adviessystemen, preventie, natuurlijke vijanden, arbeidsomstandigheden, etc.

Het is al eerder aangegeven dat concrete doelvoorschriften veel helderder overkomen. Deze zijn ook makkelijker te communiceren en onderling vergelijkbaar. De huidige plaats in pp2001 levert te weinig op (0 – 2 punten). Zo actief de groep er in 2000 mee bezig was, zo weinig stond dit in de belangstelling in 2001.

Hoofdconclusie en aanbeveling:

De overheid moet zich niet bezig gaan houden met het opzetten van een certificatieschema voor gewasbescherming. De markt doet daar zijn werk en is daar al heel ver in.

Aanvullende conclusies:

9. Certificering staat binnen de akkerbouw volop in belangstelling en wordt breed geaccepteerd.
10. Voor een geïntegreerde gewasbescherming is een breed middelenpakket noodzakelijk. In een aantal kleinere teelten is dat nu niet het geval.
11. De gewasbeschermingsregelgeving moet zo snel mogelijk Europees op elkaar afgestemd worden.
12. Het voldoen aan een aantal verplichte zaken levert op diverse bedrijven problemen op (Arbowet, Bestrijdingsmiddelenwet).
13. Over het nut van een Gewasbeschermingsplan lopen de meningen uiteen. Het plan waar in 2001 mee is gewerkt voldoet in ieder geval niet.
14. De keuzemaatregelen in het voorbeeld certificatieschema zijn uitvoerbaar en haalbaar.
15. Het werken met het MilieuKengetal wordt over het algemeen positief beoordeeld.

6.2 Rapportage fruitteelt Praktijkproef Zicht op gezonde teelt

De praktijkproef in de sector fruitteelt (grootfruit) is in 2001 gestart met 3 groepen met totaal 21 deelnemers. Na de herstart in het voorjaar van 2002 vielen er bij alle groepen deelnemers af. De afvallers staakten hun medewerking vooral uit onvrede met het middelenbeleid van het ministerie van LNV. In totaal 17 deelnemers hebben het project afgerond.

Enkele kenmerken van de deelnemers:

De deelnemers komen uit de provincies Gelderland (5 van de 19), Noord-Holland (4), Noord-Brabant (3), Limburg (2), Utrecht (2) en Flevoland (1). Alle deelnemers deden ook mee aan de praktijkproef van 2000. De gemiddelde leeftijd is 40 jaar ; 2 van de 17 deelnemers (12%) gaf aan geen bedrijfsopvolger te hebben.

De resultaten zijn samengevat in 7 thema's, zijnde de "verdiepingsvragen" waar het Ministerie van LNV graag inzicht in wil krijgen door middel van dit project.

In dit document zult u een heel aantal opsommingen vinden, die staan op volgorde van belangrjkheid genoemd. Het antwoord wat het meest is genoemd, staat als eerste genoemd.

De enquêtes zijn individueel opgenomen, en de deelnemers hebben elkaar dus niet direct beïnvloed. De antwoorden zijn waar mogelijk onderbouwd met getallen/percentages en zijn vervolgens geïnterpreteerd door de begeleiders van DLV Adviesgroep en CAF.

1 Certificatie algemeen

Centrale vraag: Wat is de belangstelling onder deelnemers aan de praktijkproef om op vrijwillige basis deel te nemen aan certificatie van gewasbescherming?

1.1 Belangstelling voor deelname aan certificatie van gewasbescherming

De belangrijkste reden voor deelnemers om mee te werken aan de praktijkproef was dat men invloed wilde uitoefenen (door 11 van de 17 deelnemers genoemd).

Ruim 50 % van de huidige deelnemers gaf aan mee te gaan doen aan een systeem op basis van vrijwilligheid. De redenen hiervoor zijn in volgorde van belangrijkheid:

- Beter imago van de sector (41%);
- Voorkeurspositie in de markt (41%);
- Afnemer zal het gaan verplichten (24%);

Geén van de deelnemers verwacht een betere prijs te krijgen. Ook is men niet gevoelig voor prikkels vanuit de overheid. Wel is duidelijk dat de deelnemers begaan zijn met het imago van de sector.

Redenen om niet mee te doen zijn:

- Het levert te weinig geld op (35%);
- Geen aansluiting met de markt (24%).

De meeste telers doen al mee aan een of ander certificaat (met name Eurep-Gap, Basiszorgsysteem en Hygiene-code). De markt is zeer bepalend voor de telers. Dit wordt niet altijd even leuk gevonden maar het is niet anders. In het algemeen zit men niet te wachten op een certificaat vanuit de overheid ; men kan zich hier ook niet altijd iets bij voorstellen. Hoe zou dat in praktijk moeten worden gebracht ? Met bepaalde (positieve) prikkels is er echter wellicht wel wat te bereiken

Van de deelnemers stelt 47 % belangstelling te hebben voor een pluspakket, met als belangrijkste argumenten:

- De eisen lijken redelijk (29%) ;
- Het arbeidstechnisch haalbaar is (18%);
- Het onderscheidend in de markt is (12%)

De bedrijven die niet mee willen doen, geven aan dat:

- Het geen geld oplevert (24%);
- Te veel arbeid kost (12%);
- De eisen te hoog zijn (12%)

Certificering leeft dus wel, maar dan vooral als het vanuit de markt komt. De mening van de telers is dat het mogelijk concurrentievoordeel/ voorkeurspositie oplevert, of dat het een basisvoorwaarde wordt om te kunnen blijven leveren. Men is zeer huiverig voor certificering wat niets oplevert (negatieve ervaringen met MBT en Milieukeur) en extra rompslomp.

1.2 Randvoorwaarden voor deelname aan certificatie

76 % van de deelnemers vindt dat certificatie voor de basiseisen verplicht zou moeten worden. 76 % is het er mee eens dat het telers die niet kunnen aantonen dat ze verantwoord met gewasbeschermingsmiddelen omgaan, verboden moet worden om deze nog te gebruiken (zie ook Hfdst. 1.1, verbetering imago sector is belangrijk argument).

De DOA blijkt voor 76 % een stimulans te zijn om zich te laten certificeren (dit komt niet overeen met bevinding in Hfdst. 1.1 dat men niet gevoelig is voor overheidsprikkel).

Bij de DOA moet wel opgemerkt worden dat dit voor jonge ondernemers en bedrijven die veel investeren vaak geen voordeel oplevert. Een andere vorm van financiële tegemoetkoming zou "eerlijker" zijn. Iets minder belangrijke prikkels zijn voorkomen van aanscherping WVO en voorkomen van heffing op bestrijdingsmiddelen (resp. door 65 en 71 % genoemd).

De deelnemers geven ook aan dat de beste stimulans vanuit de markt zou moeten komen. Verder pleiten ze voor een simpele vorm van certificeren, die niet teveel tijd kost en niet te duur is. Certificering moet ergens toe leiden : een betere prijs, een betere marktpositie, een beter image. De meeste telers en adviseurs noemen verder als belangrijke randvoorwaarden:

- het kunnen beschikken over voldoende effectieve correctiemiddelen (een afdoende maatregelen/middelenpakket);
- het afstemmen van en aansluiten bij de ontwikkelingen in Europees verband (met name het toelatingsbeleid) uit het oogpunt van concurrentiepositie
- Zorg voor positieve prikkels ; stimuleren (lieft financieel) zorgt voor een veel beter klimaat dan straffen
- Beperk de administratieve last, "praktische" controleurs die tips voor verbetering geven etc.

2 Concept geïntegreerde gewasbescherming

Centrale vraag: Heeft invulling van het concept geïntegreerde gewasbescherming op bedrijfsniveau het gewenste effect?

2.1 Principes van geïntegreerde gewasbescherming

Aan de deelnemers is gevraagd wat zij zelf onder geïntegreerde gewasbescherming verstaan.

De meest gegeven antwoorden (in volgorde van belangrijkheid):

- zoveel mogelijk preventie en niet chemische bestrijding en zo min mogelijk chemie (47%);
- beestjes en chemie (41%);
- gericht waarnemen van ziekten en plagen (29%);
- zorgvuldig gebruik van chemische middelen, als andere mogelijkheden zijn uitgeput (29%);
- minimale risico's voor mens en milieu (24%);

Dit sluit aan bij het begrip geïntegreerde gewasbescherming uit de nota Zicht op Gezonde Teelt.

Ten aanzien van Zicht op Gezonde Teelt denken telers bij geïntegreerde gewasbescherming aan:

- zoveel mogelijk preventie en niet chemische bestrijding en zo min mogelijk chemie (59%);
- gericht waarnemen van ziekten en plagen (47%);
- kennis van ziekten en plagen (41%);
- minimale risico's voor mens en milieu (29%);
- effectief middelenpakket (29%).

Bij de vraag wat wordt verstaan onder geïntegreerde gewasbescherming was het vaak wel nodig de telers een beetje te helpen. Vaak werden de biologische bestrijding door roofmijten op appel en roofwantsen op peer genoemd. Een hele reeks preventieve maatregelen die ook horen bij geïntegreerde gewasbescherming zijn al zo ingeburgerd in de praktijk dat ze niet meer worden genoemd.

De integrale benadering van milieu, product en arbeidsveiligheid in het certificatieschema spreekt de meerderheid (76 %) van de deelnemers aan. 71% van de deelnemers zegt dat ze bij hun beslissingen in hun huidige manier van werken ook voedselveiligheid, arbo en milieu al mee laten wegen

De integrale benadering van milieu, product en arbeidsveiligheid wordt door deelnemers echter niet spontaan genoemd als "basis" van geïntegreerde teelt / de nota Zicht op Gezonde Teelt. Met name het thema Arbeidsveiligheid is een vreemde eend in de bijt. Hoewel veel telers er al een vrij brede invulling aan geven, is in een groot deel van de sector het begrip "geïntegreerde gewasbescherming" vooral bekend onder de noemer "beestjes en chemie". In de praktijk gaat men vaak al veel verder (denk aan preventie, waarnemen e.d.). De fruitteelt is "onbewust" al een heel eind op de goede weg en de voorlopers lopen tegen de grenzen van het mogelijke aan.

2.2 Uitvoerbaarheid, aantoonbaarheid van eisen en resultaten op bedrijfsniveau

Opmerking: in de resultaatverwerking is de koppeling tussen "eis/maatregel" en "reden" weggefallen. Daardoor is niet één op één aan te geven waarom een bepaalde eis niet uitvoerbaar/aantoonbaar is.

2.2.1 Uitvoerbaarheid

65% van de deelnemers geeft aan dat de eisen in het certificatieschema duidelijk zijn.

42x noemt een deelnemer een basiseis waar hij niet aan kan voldoen. Het is niet duidelijk hoeveel basiseisen van eenzelfde deelnemer afkomstig zijn. Daardoor wordt het niet duidelijk hoeveel deelnemers alle basiseisen kunnen halen, maar het is duidelijk dat het veel deelnemers niet lukt om aan alle basiseisen uit de bestaande wet- en regelgeving te voldoen.

De Arbowet, met al zijn deelaspecten, levert de meeste problemen op (wordt in totaal 17x genoemd ; alhoewel het soms de vraag is in hoeverre de afzonderlijke bepalingen ook van toepassing zijn op individuele fruitteeltbedrijven). Verder geeft de Bestrijdingsmiddelenwet problemen (9x genoemd ; waarvan 5x de opslag van Bestrijdingsmiddelen). Andere basiseisen waaraan niet werd voldaan waren de spuitkeuring (4x) en het niet spuiten bij een windsnelheid van meer dan 5 m/s (3x).

Behalve de bestaande wet- en regelgeving, geven ook incidenteel aanvullende basiseisen vanuit EUREP-GAP problemen. Van de EUREP-GAP basiseisen wordt het maken van een onderhoudsplan voor gewasbeschermingsapparatuur 2x genoemd, de scouting en registratie van ongediertebestrijding 1x.

Belangrijke redenen waarom deelnemers (nog) niet aan alle basiseisen kunnen voldoen zijn

- het feit dat bepaalde basiseisen niet in de bedrijfsvoering passen (4x)
- onvoldoende kennis voor toepassing (6x)
- de teler is nog niet klaar, maar werkt er hard aan om de basiseis te halen (6x)
- onbekendheid met de basiseis (3x)
- brengt teveel kosten met zich mee (4x)
- kost teveel tijd (3x)

Het feit dat bepaalde eisen niet in de bedrijfsvoering passen, hoeft geen probleem te zijn. Het kan eenvoudigweg betekenen dat die eis niet van toepassing is op het bedrijf (bijv. "voeren werkover-

leg....enz." op een éénmansbedrijf). Maar het kan ook betekenen dat een ondernemer **vindt** dat het niet is in te passen, maar dat het vanuit wet- en regelgeving toch wel zou moeten. "Onvoldoende kennis van..." en "onbekendheid met ..." geeft aan dat er aan communicatie en kennisvermeerdering op aantal wettelijke aspecten nog het een en ander gedaan zal moeten worden. Dit geldt niet alleen naar de telers, maar ook naar adviseurs, en waarschijnlijk zelfs naar controleurs. Vooral de Arbowet "leeft" niet (heeft ook te maken met "inpassing in bedrijfsvoering").

2.2.3 Onmisbare toepassingen

71% van de deelnemers geeft aan voor zijn teelten bestrijdingsmiddelen nodig te hebben die niet zijn toegelaten. Dat is een hoog percentage. Het gaat hierbij om de volgende middelen of de bestrijding van de volgende ziekten/plagen:

Zwavel op peer tegen pereroestijt en peregalmit (2x)
 Ethrel op peer voor bloemknopvorming
 Carbaryl tegen diverse soorten kevers (11x)
 Carbaryl of ander middel voor vruchtdunning op appel (9x)
 Effectief middel tegen zwartvruchtrot op peer (b.v. Sumiclex of Score)
 Koperoxychloride tegen vruchtboomkanker
 Effectief middel tegen appelbloedluis (3x)
 Effectief middel tegen zwarte kersenluis
 Zettingsbevorderend middel op kers
 Vruchtrotbestrijding op kers
 Middel tegen kersevlieg
 Middel tegen kersemineermot
 Selektief insecticide op appel en peer tegen groene appelwants en bladluizen
 Bestrijding van zaagwesp op pruim
 Bestrijding van bladluizen op appel en peer (4x)
 Effectief middel (koper ?) tegen Pseudomonas
 Grondontsmetting op de zandgronden

2.2.4 Score punten voor milieubelasting

Iedere teler kon, door bepaalde keuzemaatregelen uit het voorbeeldcertificatieschema te kiezen, punten scoren (+ of ++) op een aantal onderdelen van de geïntegreerde gewasbescherming. In onderstaande tabel zijn de resultaten samengevat met gemiddeld aantal punten per thema, en het % van het maximaal haalbare aantal.

Score voor keuzepakket fruitteelt

Aantal telers: 17

	+	++	totaal	gemiddeld	max. haalb.	%
1 Preventie	51	0	51	3	4	75
2 Teeltmaatr.	0	34	34	2	4	50
3 Waarneming	-	-	78	4,6	5	90
4 Niet-chemisch	-	-	53	3,1	11	28
5 Chemisch	-	-	78	4,6	8	57
6 Emissie	-	-	35	2,1	7	29
7 Arbo	-	-	39	2,3	6	38
Totaal			368	21,6	45	48

Gemiddeld halen de telers een score van 48 % van de keuzemaatregelen. Dat is ruim boven de grens voor het basiscertificaat (25 %) en net onder de grens voor het pluscertificaat (50 %). Opgemerkt moet worden dat het regelmatig voorkwam dat een bepaalde keuzemaatregel niet van toepassing was op het bedrijf. Bijvoorbeeld : roofwantsen uitzetten tegen perebladvlo op een bedrijf dat alleen appels heeft of geen problemen heeft met perebladvlo is niet aan de orde. Of sappen vallen tegen appelglasvlinder. Ook konden een aantal keuzemaatregelen verschillend worden geïnterpreteerd. Bijvoorbeeld : niet-chemische onkruidbestrijding.

Uit de tabel is af te leiden dat men gemiddeld zeer goed scoort op de thema's "waarneming" en "preventie". Laag scoren "niet-chemisch" en "emissie". Geen enkele deelnemer scoorde punten voor de keuzemaatregel "spuiten op basis van infra-rood detectie van bladeren". Slechts enkele deelnemers scoorden punten voor de emissiebeperkende maatregelen "riet als windhaag" of "afgeschermd spuiten m.b.v. tunnelspuit of spuit met reflectieschermen".

2.2.5 Slecht uitvoerbare eisen

Van de basiseisen en keuzemaatregelen zijn de Arbo-wet/besluit en de Wet Verontreiniging Oppervlaktewater (WVO) het slechtst uitvoerbaar. Van de in totaal 38 genoemde eisen/maatregelen werd Arbo 16x (met name het markeren van bespotten percelen) genoemd en de WVO in totaal 8x (met name het niet spuiten bij een windsnelheid van meer dan 5 m/s). Andere eisen/maatregelen worden slechts incidenteel genoemd.

De keuzemaatregelen werden slechts beperkt genoemd. Waarschijnlijk speelt het feit dat de telers in het algemeen voldoende punten scoorde voor het basispakket hierbij een rol.

Belangrijkste reden waarom bepaalde maatregelen slecht uitvoerbaar zijn zijn

- slecht inpasbaar in de bedrijfsvoering (wordt 19x genoemd)

Andere redenen worden slechts incidenteel genoemd

2.2.6 Slecht controleerbare eisen

34x wordt een basiseis/keuzemaatregel als "slecht controleerbaar" genoemd.

De slechtst controleerbare basiseisen/keuzemaatregelen zijn

- de Wet Verontreiniging Oppervlaktewater (met name het spuiten bij hoge windsnelheid)
- de Verordeningen van de Produktschappen (met name "reiniging verpakkingen")
- de Bestrijdingsmiddelenwet (met name het in acht nemen van de veiligheidstermijn)

Andere basiseisen worden veel minder vaak genoemd.

Van de keuzemaatregelen wordt slechts 5x een slecht controleerbare genoemd. Hierbij gaat het 3x om het scouten. Opvallend is dat bij controle eerder wordt gedacht aan de basiseisen (wet- en regelgeving) dan aan de keuzemaatregelen.

2.3 Indeling van het certificatieschema

Bijna alle deelnemers (94%) vinden de indeling van het certificatieschema en het gewasbeschermingsplan goed bruikbaar in de praktijk; het sluit aan bij hun denken.

Een aantal telers maakte echter wel de kanttekening dat de fruitteelt niet zonder chemische ondersteuning kan. Zonder chemische hulp is een renderende teelt niet mogelijk.

2.4 Rangorde in de praktijk van de teler

Aan de deelnemers is gevraagd welke overwegingen belangrijk zijn in hun gewasbeschermingsstrategie. Zij laten zich vooral leiden door de aangetoonde effectiviteit van de maatregelen en het effect daarvan op de kwaliteit van het eindproduct, en dus op het rendement van de teelt. De verwachting wordt gebaseerd op hun eigen ervaring en die van hun adviseurs. Prikkel vanuit de overheid spelen nauwelijks een rol.

In volgorde van belangrijkheid geven deelnemers aan:

- kwaliteit van het eindproduct (100%);
- aangetoonde effectiviteit van de maatregelen (94%);
- netto rendement per hectare (94%);
- eigen kennis en ervaringen (88%);
- advies van mijn adviseurs (76%)
- prikkels vanuit de markt (64%)
- milieubelasting (41%)
- prikkels vanuit de overheid (12%)

Bijna alle deelnemers (88%) geven aan management-adviessystemen belangrijk te vinden. Bij dit resultaat maken de begeleidende adviseurs de kanttekening dat de deelnemers aan de Praktijkproef waarschijnlijk beter bekend zijn en daardoor positiever over managementsystemen dan de "gemiddelde" fruitteler. Deze kanttekening wordt niet bevestigd door het onderzoek bij de niet-deelnemers.

3. Kennis, houding en gedrag

Centrale vraag: Toetsing van effect van certificatie op kennis, houding (normbesef) en gedrag ondernemers, inclusief achterblijvers?

3.1 Toegang tot kennis

De volgende punten zijn door de telers genoemd die door deelname aan dit project hun kennis en prestaties hebben verbeterd :

- meer inzicht in het politieke proces
- meer kennis van zwartvruchtrot, milieubelasting van middelen, schurft-bestrijdingsmodellen, de wet- en regelgeving, de Eurep-Gap regels.

Een aantal telers gaf echter ook aan door de Praktijkproef geen extra kennis op het gebied van de geïntegreerde gewasbescherming te hebben gekregen. Dit illustreert hoever deze telers al zijn.

Telers halen hun informatie uit verschillende bronnen. De deelnemers is gevraagd de bronnen te rangschikken in volgorde 1-4. In onderstaande tabel is weergegeven welke bronnen genoemd werden. De bron die een teler het eerst noemde is gewaardeerd met 4 punten, die hij als tweede noemde met 3, enz.

Kennisbron	x 4 pt	x 3 pt	x 2 pt	X 1 pt	Totaal pt
Vakpers	3	4	7	1	39
Gb-handel	3	7	2	1	38
Collega	1	1	4	8	23
PPO		2	1	3	11
Part. Adv.	7	1	2		35
Overig	3	2	1	1	21

Hieruit blijkt dat de belangrijkste bronnen de vakpers, de gewasbeschermingshandel en de particuliere adviseurs zijn. De particulier adviseur wordt vaak als eerste genoemd. Telers geven aan dat kennis nog steeds veel en snel wordt uitgewisseld door collega's onder elkaar (studiegroepen, winterlezingen e.d.).

76 % van de telers gebruikt internet ; 24 % (4 van de 17 deelnemers) gebruikt het voor algemeen agrarische informatie, en 18 % gebruikt het voor adviessystemen. 47 % gebruikt internet voor het versturen van registraties naar bijv. veilingen.

Geen van de deelnemers gebruikt internet interactief.

Agrarische kennis- en adviessites zijn nauwelijks bekend. De site van veiling Fruitmasters werd nog het meest genoemd (3x)

Bij dit resultaat maken de begeleidende adviseurs de kantekening dat het internet-gebruik in de praktijk waarschijnlijk op een lager nivo ligt dan bij de deelnemers aan de PP. Vaak zijn het de kinderen die thuis de mogelijkheden van computer- en Internetgebruik introduceren.

59 % van de ondernemers geeft aan dat kennis, ontwikkeld door het praktijkonderzoek toegankelijk is voor hen. 12 % stuurt wel eens een verzoek om informatie.

Veel deelnemers gaven aan zich zorgen te maken over de ontwikkeling van het Praktijkonderzoek. Door het sluiten van de regionale proeftuinen is de herkenbaarheid en binding voor een belangrijk deel weggevallen. Ook is er soms weinig begrip/inzicht waarom bepaald onderzoek wel of niet wordt uitgevoerd.

70% van de telers (12 van de 17 telers) gaf aan door te werken met het certificatieschema niet meer te weten te zijn gekomen voor zijn bedrijf over geïntegreerde gewasbescherming.

3.2 Houding

Slechts 29 % van de deelnemers geeft aan door deelname aan dit project meer na te denken over de toepassing van geïntegreerde gewasbescherming. Hierbij moet bedacht worden dat men in de fruitteelt al veel werkt volgens het principe van geïntegreerde gewasbescherming.

Als er dus een verdere omslag in denken en doen moet komen, zou er meer moeten gebeuren dat het "vrijblijvend" doorpraten van een gewasbeschermingsplan en certificatieschema, zoals in dit project gebeurd is.

De vraag of certificatie leidt tot werkverschaffing voor dure adviseurs en controleurs en afvinken van checklisten werd door 59% met "ja" beantwoord. Maar aan de andere kant is de sector zelf al volop bezig met certificatie vanuit de markt.

De houding ten opzichte van de overheid is in het algemeen zeer wantrouwend. De alsmaar toenemende regelgeving vanuit overheden maar ook markt leidt er toe dat een groep telers het allemaal voor kennisgeving aanneemt en zijn eigen koers kiest. Het gevoel leeft dat het agrariërs steeds moeilijker wordt gemaakt op een eerlijke wijze het brood te verdienen.

3.3 Gedrag

Slechts één deelnemer gaf aan door dit project werkelijk meer preventieve en niet-chemische maatregelen te hebben toegepast dan normaal gebruikelijk.

Overigens verwacht 24 % (4 van de 17 deelnemers) wel dat door certificering hun collega's meer preventieve en niet-chemische maatregelen zullen gaan toepassen. Dit is te verklaren doordat de deelnemers waarschijnlijk gemiddeld al iets verder zijn met geïntegreerde gewasbescherming dan de gemiddelde fruitteeler.

Omdat men in de fruitteelt al volop bezig is met certificering (omdat de markt het vraagt, men moet kunnen aantonen hoe men produceert) en geïntegreerde gewasbescherming hier al gemeengoed is, is het moeilijk om te zeggen dat door certificering van gewasbescherming houding en gedrag van de ondernemers verder zullen "verbeteren", dat men dan nóg meer preventieve en niet-chemische maatregelen zou kunnen gaan nemen.

Als het begrip geïntegreerde gewasbescherming heel breed wordt gehanteerd (milieu, voedselveiligheid en Arbo, zoals in de nota Zicht op Gezonde Teelt) is er misschien nog wel een verdere omslag mogelijk. Maar daar ligt niet zozeer de nadruk vanuit de markt op. Bij de markt ligt het accent op voedselveiligheid. Pas als het niet hebben of halen van een certificaat (met daarin opgenomen de brede eisen) harde sancties tot gevolg zal hebben, is een verdere omslag te verwachten.

4 Gewasbeschermingsplan

Centrale vraag: Levert het gewasbeschermingsplan naast de overige eisen een (extra) bijdrage aan de omslag in denken en doen.

4.1 Randvoorwaarden

De deelnemers geven aan dat de volgende bronnen het meest belangrijk zijn voor het opstellen van een gewasbeschermingsplan:

Bron	%
Adviseur gwb-handel	76
Eigen ervaring	71
Particulier adviseur	65
Vakpers	47
Collega teler	35
Praktijkonderzoek	24

Ook hier blijkt weer (zie ook 3.1) het belang van adviseurs (gwb-handel en particulier), de vakpers en de collega's, maar ook de eigen ervaring. Overigens, als men collega's bedoelt, heeft men het over telers met hetzelfde gewas. Er wordt zelden of nooit gekeken naar mogelijke oplossingen vanuit andere gewassen.

Op de vraag of er gebruik gemaakt gaat worden van internetdiensten voor het opstellen van een plan reageert 59 % met ja. Gezien het huidige internetgebruik zoals genoemd in vraag 3.1 is er nog een weg te gaan voordat ondernemers het internet echt gaan gebruiken als infobron. Bovendien is het niet duidelijk hoe deze hulp via internet er dan uit zou zien. Maar de ontwikkelingen gaan natuurlijk wel snel.

Voor het opstellen van het plan geven de ondernemers aan ca. 2,5 uur nodig te hebben. Voor een adviseur ligt dat op hetzelfde niveau. Iets meer dan de helft van de telers geeft aan dat ze het plan helemaal zelf kunnen opstellen.

De adviseurs meenden iets minder dan de helft van de telers ondersteuning nodig zouden hebben bij het opstellen. Door gesprek met adviseur kan plan meer diepgang krijgen.

Er is wel veel discussie over hoe zo'n gewasbeschermingsplan er dan uit zou moeten zien. Telers denken vooral aan een "A4-tje". Voor de toekomst is een overzichtelijke, herkenbare, korte invulformat (met ziekten/plagen/problemen per teelt) van belang. Deze moet eenvoudig jaarlijks bij te stellen zijn. Overigens gaven telers die hun plan zelf willen maken, vaak wel aan dit plan te willen bespreken met een adviseur.

4.2 Effecten van het opstellen en uitvoeren van het gb-plan op kennis, houding en gedrag

Nagenoeg alle deelnemers hebben een gewasbeschermingsplan gemaakt.

71 % van de bedrijven heeft daarin nieuwe maatregelen opgenomen. De maatregelen hadden betrekking op verschillende aspecten zoals Delfin tegen voorjaarsrupsen in plaats van Dimilin, andere fungicidenschema's, toepassen minerale olie, toepassen ATS. Deze nieuwe maatregelen zijn ook in de meeste gevallen daadwerkelijk uitgevoerd.

Bijna alle bedrijven hadden deze nieuwe maatregelen waarschijnlijk ook zonder gewasbeschermingsplan wel uitgevoerd.

Toch vinden de deelnemers dat het gb-plan een aantal positieve effecten heeft. 76 % van de bedrijven geeft aan dat een gewasbeschermingsplan helpt maatregelen beter op elkaar af te stemmen. En 82% van de bedrijven geeft aan dat ze van plan zijn het plan jaarlijks te verbeteren.

Doordat de aanpak is vastgelegd, vormt het in feite een kennisbron, die jaarlijks te updaten is (wat nu vaak al in het hoofd zit, wordt een keer netjes op papier gezet).

Minder dan de helft van de deelnemers vindt dat het gb-plan stimuleert om meer niet-chemische maatregelen toe te passen (35%), of dat het leidt tot kwaliteitsverbetering (47%)

De belangrijkste belemmeringen om een plan op te stellen zijn

- De omstandigheden zijn altijd anders dan gepland (53%);
- Het kost teveel tijd (29%) ;
- Het levert te weinig op (18%);
- Het middelenpakket is te smal om planmatig te werken (18%)

Het plan in de huidige vorm schrikt dus af. En doordat het zo uitgebreid is, komen er teveel aspecten aan de orde waarin niet veel "winst" voor het bedrijf zit en mist het plan stimulans. Door adviseurs wordt voorgesteld het plan te concentreren op één of twee speerpunten per bedrijf en dat jaarlijks opnieuw te bekijken.

4.3 Aantoonbaarheid van de uitvoering van het gb-plan

65 % van de bedrijven houdt bij wat er betreffende het gewasbeschermingsplan wordt uitgevoerd. 35 % gaf aan ondersteuning te willen voor het bijhouden van het plan (zie ook 4.1.)

Nagenoeg alle bedrijven denken dat het bijhouden het plan niet leidt tot het toepassen van andere maatregelen dan zonder het bijhouden van het plan.

53 % denkt door het bijhouden de gewasbescherming beter in de hand te hebben.

En 59% (10 van de 17 telers) kan aantonen dat de voorgenomen maatregelen in het gb-plan ook daadwerkelijk zijn uitgevoerd. Voor zover maatregelen door middel van registratie aantoonbaar zijn, is het geen probleem. Maar er staan nogal wat maatregelen in die niet éénduidig aantoonbaar zijn (bijv. goed scouten).

4.4 Haalbaarheid van de uitvoering van het gb-plan voor 90% van de telers

De verwachting is dat het opstellen van een plan ca. 2,5 uur gaat vragen van zowel ondernemer als van een adviseur die verstand heeft van gewasbescherming, en een deel van de telers heeft daar nu, naar eigen zeggen, ondersteuning bij nodig (zie 4.1).

Toch schat 65 % van de deelnemers dat 90 % van de ondernemers in de sector in 2005 zelf een plan kan opstellen. En 76 % van de deelnemers denkt dat 90% van die ondernemers dat ook bij kunnen houden. Dat lijkt vrij optimistisch.

Waarschijnlijk geldt dat ondernemers ondersteuning nodig hebben om het plan voor de eerste keer op te stellen. Heeft men eenmaal een plan, dan kan men het zelf vrij eenvoudig jaarlijks aanpassen en verbeteren. Dit is uiteraard wel afhankelijk van de uiteindelijke vorm van het gewasbeschermingsplan.

Om het risico van bedrijfsblindheid te voorkomen en om het plan nieuwe impulsen te kunnen geven, is het zinvol het plan toch regelmatig binnen de excursiegroep, binnen de telersvereniging en/of met een externe deskundige te bespreken.

4.5 Beoordeling van het gewasbeschermingsplan

Op de vraag welke functies het gewasbeschermingsplan kan vervullen kwamen de volgende antwoorden:

Functie	% voor
Instrument vergelijking met andere bedrijven	94%
Basis voor controle geïntegreerde werkwijze	88%
Basis voor advisering	76%
Planning gwb-maatregelen op het bedrijf	65%
Verbeteren kwaliteit gewasbescherming	59%
Basis voor afgifte certificaat	59%

Zoals te zien in bovenstaande tabel zien de deelnemers veel mogelijkheden van het gewasbeschermingsplan. Het kan in theorie veel functies vervullen (leidraad, hulpmiddel bij advisering). En kan dus zijn nut hebben als managementinstrument. Echter in Hfdst. 4.2 is al aangegeven dat er ook heel wat redenen zijn om het niet te maken (kost teveel tijd en papier).

65% van de bedrijven geeft aan dat het gewasbeschermingsplan een belangrijke aanvulling is op de overige eisen in het certificatieschema. 35 % van de bedrijven geeft aan dat je niets hebt aan een gewasbeschermingsplan, omdat het toch altijd anders loopt.

Het gemiddelde eindcijfer voor het plan was een 6.

De adviseurs zijn van mening dat planmatig werken in de meerjarige fruitteelt erg belangrijk is. Het maken van een plan kan hiervoor een goed hulpmiddel zijn dat zeker gestimuleerd mag worden.

5 Synergie overheid en markt

Centrale vraag: Hoe bereik je dat initiatieven van de overheid en marktpartijen rond certificatie van gewasbescherming bij elkaar aansluiten en elkaar versterken?

Van de deelnemers is 76 % bezig met EUREP-GAP (reeds gecertificeerd 8 bedrijven, in voorbereiding 5 bedrijven). Ook het Basiszorgsysteem van DPA/Greenery (5 telers) en de Hygiëncode (6 telers) worden vaak genoemd.

Incidenteel worden nog genoemd Arbo-certificaat (2 x), HACCP (1x) en Basiszorg ZON (1x).

76 % van de deelnemers wil uiterlijk 2003 het EUREP-GAP certificaat behalen.

Op de vraag of men meedoet aan projecten van marktpartijen op gebied van voedselveiligheid of minder/ander gebruik van bestrijdingsmiddelen, antwoordt 65 % bevestigend. De meesten (59%) zien "grote" overeenkomst tussen de eisen van marktpartijen en de eisen, gesteld in deze praktijkproef.

59% (10 van de 17) van de deelnemers vindt dat de verschillende certificaten weinig dubbel werk opleveren en dat er nauwelijks overlap tussen de controles van de verschillende certificaten is. Dubbel werk dat toch wordt genoemd ligt vooral op het gebied van de registratie. Overlap tussen de controles die worden genoemd zijn de controle van de registratie en het residu onderzoek.

Op de vraag hoe de overheid marktpartijen kan stimuleren om aan certificering (pluscertificaat) een meerwaarde te geven werd als volgt geantwoord:

prikkels marktpartijen	%
Overig	59
Harmoniseren van eisen in Europa (EUREP-GAP)	24

Een veelgehoorde opmerking was hier dat de overheid de markt de markt moet laten, moest zorgen voor een afdoende middelenpakket en zorgen voor Europese afstemming.

Uit bovenstaande tabel is op te merken dat het harmoniseren van de eisen binnen EUREP-GAP aandacht verdient. Het harmoniseren van EUREP-GAP eisen binnen Europa zal overigens vooral vanuit de markt moeten worden aangepakt. Bij het harmoniseren van EUREP-GAP eisen noemen deelnemers ook het (Europees) harmoniseren van het toelatingsbeleid. Hier ligt wel een rol voor het ministerie van LNV. De indruk bestaat dat Nederland in Europa voorop loopt en daardoor aan concurrerend vermogen verliest. Een certificaat dat strengere eisen stelt dan in het (Europese) buitenland gesteld worden, zal geen draagvlak verkrijgen.

M.b.t. EUREP-GAP nog het volgende:

- 88 % van deelnemers vindt het goed dat de EUREP-GAP eisen als basiseisen worden gesteld
- 71 % vindt EUREP-GAP het meest relevante marktinitiatief
- slechts 35 % is het eens met de stelling dat "de EUREP-GAP eisen voor 90 % zinvol zijn". Maar liefst 59 % van de deelnemers is het eens met de uitspraak dat de EUREP-GAP eisen slechts voor 50 % zinvol zijn.

Slechts 1 van de 17 deelnemers verwacht dat bovenwettelijke prestaties (pluscertificaat) door de markt beloond zullen worden met een meerprijs. Dit lage aantal was te verwachten, gezien de

ervaringen met certificaten tot nu toe. Ook slechts 18% verwacht dat de vraag naar producten met een pluscertificaat zal groeien.

Aansluiten bij marktinitiatieven vinden de deelnemers een goed uitgangspunt. Daarmee worden dubbele registraties en dubbele controles voorkomen en dat creert meer draagvlak. Maar de vraag die resteert is welk marktinitiatief nu reëel en zinvol is. EUREP-GAP is op dit moment het toonaangevende marktinitiatief, maar er zijn nogal wat twijfels t.a.v. het nut van de EUREP-GAP eisen en EUREP-GAP in het algemeen.

6 Controle

Centrale vraag: Inzicht in controleerbaarheid van eisen, (gewenste) ondersteuning en (controle) kosten/baten van het certificatiesysteem

In onderstaande tabel is te zien hoe vaak volgens de deelnemers de volgende overheidsinstellingen voor een controle langskomen op het bedrijf van de deelnemers.

controle instantie	N	frequentie per jaar
AID	11	0,33
Milieu-inspectie	8	0,5
Arbeids-inspectie	3	0,25
Waterschap	13	0,5
Gemeente	9	0,2

Controle door het Waterschap en de AID worden het meest genoemd ; controleurs van deze organisaties komen gemiddeld resp. 1x per 2 jaar en 1x per 3 jaar langs. Opvallend is overigens dat een deel van de telers nog nooit een controle van AID of Waterschap heeft gehad.

Van de particuliere controleorganisaties wordt door 12 deelnemers SGS genoemd. Deze komt meestal éénmaal per jaar langs voor controle. Verder wordt door twee deelnemers AQS genoemd. Ook deze organisatie komt éénmaal per jaar langs.

De bedrijven hebben niet graag nog een extra controle puur op gewasbescherming. 100 % van de deelnemers ziet dat niet zitten.

De huidige controles worden uitgevoerd op: Bestrijdingsmiddelenkast 100 %; Registratie 94 %; Residu-onderzoek 94 %; Administratieve controle 65 %; Spuitapparatuur 65 %; Perceelsinrichting 65 %;

De uitgaven voor certificaten zijn gemiddeld ingeschat op : EUREP-GAP € 780 (gegevens van 8 deelnemers); Hygiëncode € 408 (gegevens 2 deelnemers). De inschattingen liepen zeer sterk uiteen.

Aan de deelnemers is gevraagd wat de belangrijkste eisen binnen een certificaat zijn waar een controlerende instantie extra op moet toezien, wil het certificaat voor gewasbescherming geloofwaardig zijn. Hierbij zijn (in volgorde van belangrijkheid) genoemd:

- Residu-analyse (13x genoemd);
- Voldoen aan registratieverordening (12x genoemd);
- Spuitlicentie (2x genoemd);

Telers zijn begaan met imago van de sector en van het certificaat.

Telers zien wel in dat controle in het algemeen een heel lastig onderwerp is. Hoe controleer je bijv. het gebruik van uitsluitend toegelaten middelen en het in acht nemen van veiligheidstermijnen? En hoe bepaal je of iemand zelf een goed, bedrijfsspecifiek gewasbeschermingsplan heeft gemaakt?

Ook is gevraagd welk bedrag voor controle van een gewasbeschermingscertificaat Zicht op Gezonde Teelt men acceptabel vindt. Iets meer dan de helft van de deelnemers heeft er geen geld voor over (het is immers de overheid die iets wil). De overige deelnemers noemen bedragen variërend van € 100 tot € 540.

Welke voor- en nadelen zou een controleur van een particuliere certificeringsorganisatie volgens de deelnemers kunnen hebben, als deze op het bedrijf komt?

Controleur:	%
Voordelen	
Wijst op tekortkomingen	76
Geeft tips	35
Nadelen	
Kan fouten ontdekken die geld kosten om ze te verbeteren	41
Kost tijd	41
Kan fouten ontdekken die een sanctie opleveren	35

Er liggen duidelijk kansen voor een controleur. Meerwaarde voor bedrijf moet duidelijk zijn, moet meer partner worden dan "tegenstander". Eén controleur voor meerdere doeleinden (markt én overheid) zou gewaardeerd worden (één loket).

Bij een aantal deelnemers vond gelijktijdige controle plaats voor Eurep-Gap en Hygiëne-Code. Dit werd gewaardeerd.

7 Milieukengetal

Centrale vraag: Wat is het effect van het Milieukengetal als managementinstrument i.p.v. doelvoorschrift in PP2000

In de praktijkproef van 2000 werd het Milieukengetal (m.k.g.) als doelvoorschrift, als "harde" norm gehanteerd. Dat betekent dat men onder zo'n norm zou moeten blijven om aan de eisen van een certificaat te voldoen. In de huidige praktijkproef is het m.k.g. voorgesteld als managementinstrument (bewustwording) en niet als harde norm. En zou men een minimaal aantal punten voor geïntegreerde gewasbescherming moeten behalen om aan de eis voor een certificaat te voldoen (voor een maatregel kon men + of ++-punten verdienen, zie Hfdst. 2.2.2.). In het certificatieschema waren, als voorbeeld, wel normen voor m.k.g. opgenomen, zowel voor basispakket als voor pluspakket. Men kon een + verdienen als men onder de basisnorm-m.k.g. voor die teelt bleef, en een ++ als men onder de plusnorm-m.k.g. bleef.

60% van de deelnemers (10 van de 17) vindt het niet zinvol om registratie van milieubelasting als verplichte eis op te nemen in het basispakket. De sterke inkrimping van het middelenpakket werd hier vaak genoemd. Het is zondermeer goed om inzicht te hebben in de milieubelasting van middelen maar zonder keuze tussen middelen kun je er niet zoveel mee.

Aan de deelnemers is gevraagd welke benadering hun voorkeur heeft: m.k.g. als norm, of het behalen van een minimum aantal punten (dus gekoppeld aan de uitvoering van bepaalde maatregelen). 70 van de deelnemers gaf de voorkeur aan het behalen van een minimum aantal punten.. Redenen daarvoor zijn het meer flexibel zijn (meer keuzevrijheid), het beperkte middelenpakket waardoor er geen keuze voor een milieuvriendelijker middel is. De fruittelers zien weinig in het m.k.g. als doelvoorschrift Sommige fruittelers zagen het m.k.g. nog wel als hulpmiddel om bewustwording te bevorderen en inzicht in de milieubelasting van bepaalde middelen te geven.

Anderzijds zijn er ook twijfels over de hoogte van de getallen voor milieubelasting en zijn vermindering van milieubelasting en het ontwikkelen van geïntegreerde gewasbescherming (bijdrage natuurlijke vijanden) niet altijd verenigbaar.

Gevraagd naar de voor- en nadelen van het m.k.g. als doelvoorschrift werden de volgende aspecten genoemd:

Voordelen van mkg als doelvoorschrift	%
Vergelijking	41
Gedragsverbetering	12
Nadelen	
Onbetrouwbare berekening	53
Geen goede afweging	35

Uit bovenstaande tabel is af te leiden dat er meer nadelen in het milieukengetal als doelvoorschrift worden gezien dan voordelen. Toch speelde het milieukengetal in de Praktijkproef van 2000 een zeer dominante rol en de telers waren positief over het verkregen inzicht in het verschil in milieubelasting tussen middelen. Nu veel milieubelastende middelen weg zijn speelt dit niet meer zo.

6.3 Rapportage boomteelt Praktijkproef Zicht op gezonde teelt

In de boomteeltsector is in 2001 de Praktijkproef Zicht op gezonde teelt gestart in 3 groepen met totaal 24 deelnemers. De deelnemers waren verdeeld over verschillende productgroepen: laanbomen, bos- en haagplantsoen, sierheesters-coniferen, vaste planten, rozen.

Er is gedurende het project veel discussie geweest over de deelname. Uiteindelijk zijn verschillende deelnemers afgevallen. De afvallers staakten hun medewerking uit onvrede met het middelenbeleid van het ministerie van LNV.

Uiteindelijk hebben 10 deelnemers het project afgerond in het voorjaar van 2002.

Deelname wil absoluut niet zeggen dat de ondernemers volledig achter het beleid staan. Kwekers zien Zicht op gezonde teelt als belangrijke ontwikkeling waar ze mee te maken krijgen. Door deelname aan het project willen ze inzicht krijgen in de mogelijkheden en knelpunten. De deelnemers hopen zo invloed uit te kunnen oefenen zodat een werkbaar en praktisch haalbaar beleid ontstaat.

Enkele kenmerken van de 10 deelnemers die de praktijkproef hebben afgerond:

De deelnemers komen uit de provincies Zuid-Holland (7), Brabant (1) en Limburg (2).

Zes bedrijven hebben vollegrond, één bedrijf teelt onder glas en drie deelnemers hebben zowel binnen als buitenteelt (containerteelt).

Het betreft 5 bedrijven met sierteelt, 2 vaste plantenbedrijven, 2 rozenkwekers en een bos-en haagplantsoenkweker.

De leeftijd van de ondernemers loopt van 26 tot 50 jaar. De gemiddelde leeftijd is 38 jaar.

Alle deelnemers hebben alleen meegedaan in de praktijkproef van 2001. In 2000 is in de boomteeltsector namelijk alleen een voorbeeld certificatieschema opgesteld door een voorbeeld college van deskundigen.

Het is jammer dat een aantal bedrijven hebben afgehaakt. De boomteeltsector is zeer breed qua type gewas en qua productieomstandigheden. Bij de uitwerking van eventuele certificatieschema's zal er rekening mee moeten worden gehouden dat deze aansluiten bij de sector.

De resultaten van de deelnemers zijn samengevat in 7 thema's, zijnde de "verdiepingsvragen" waarmee het Ministerie van LNV graag inzicht in wil krijgen door middel van dit project.

In dit verslag zult u een heel aantal opsommingen vinden, die staan op volgorde van belangrijkheid genoemd. Het antwoord dat het meest is genoemd, staat als eerste genoemd.

De enquêtes zijn individueel opgenomen, en de deelnemers hebben elkaar dus niet direct beïnvloed.

De antwoorden zijn waar mogelijk onderbouwd met getallen/percentages en zijn vervolgens geïnterpreteerd door de begeleiders van DLV Adviesgroep.

1 **Certificatie algemeen**

Centrale vraag: Wat is de belangstelling onder deelnemers aan de praktijkproef om op vrijwillige basis deel te nemen aan certificatie van gewasbescherming?

1.1 Belangstelling voor deelname aan certificatie van gewasbescherming

De belangrijkste reden voor deelnemers om mee te werken aan de praktijkproef was dat men de praktijkproef ziet als een belangrijke ontwikkeling (8 van de 10 keer genoemd) en invloed wilde uitoefenen (6 van de 10 keer). Eén van de deelnemers geeft ook aan dat hij aan de overheid wil laten zien wat hij al doet.

70 % van de huidige deelnemers gaf aan mee te gaan doen aan een systeem op basis van vrijwilligheid.

Redenen om mee te doen zijn in volgorde van belangrijkheid:

- Beter imago van de sector (60%);
- Milieuvriendelijker (50%);
- Voorkeurspositie in de markt (30%);
- Afnemer zal het gaan verplichten (20%);
- Kosten besparend (20%);
- Positieve prikkels overheid (20%)
- Betere prijs (10%).

Imago en milieuvriendelijk zijn de belangrijkste redenen. Over een hogere prijs en voorkeurspositie in de markt zijn de ondernemers sceptisch. Het zou wel een belangrijke reden zijn om mee te gaan doen. Men is weinig gevoelig voor prikkels vanuit de overheid.

Redenen om niet mee te doen zijn:

- Het levert veel werk op (50%);
- Weinig milieuwinst (10%);
- Het levert te weinig geld op (20%).
- Te moeilijk (20%)
- Geen aansluiting met de markt (10%);

De belangrijkste reden om niet mee te doen is te veel werk. Kwekers vrezen nog meer administratie.

In zijn algemeenheid zal de belangstelling voor certificatie afhangen van het uiteindelijke systeem en de meerwaarde van dit systeem. Voor het combizorgsysteem QualiTree is redelijk veel interesse, maar een grote groep boomkwekers kijkt nog de kat uit de boom. De markt vraagt er nog niet naar, wordt als argument genoemd.

Van de deelnemers stelt 80 % belangstelling te hebben voor een pluspakket. Er worden echter meer redenen genoemd om niet deel te nemen aan het pluspakket dan redenen om wel deel te nemen. Deelnemers geven dus aan belangstelling te hebben, mits het haalbaar is/ meerwaarde oplevert.

Redenen voor deelname aan het pluspakket:

- Levert geld op
- Arbeidstechnisch haalbaar
- Onderscheidend in de markt
- De eisen lijken redelijk.

Hoewel de kwekers dit niet hebben ingevuld. Blijkt uit de gesprekken dat ook hier het imago een belangrijke reden om mee te doen.

Redenen om niet deel te nemen:

- Het teveel arbeid kost;
- Het geen geld oplevert
- Eisen te hoog.

Certificering leeft dus wel, maar dan vooral als het vanuit de markt komt. Een aantal ondernemers werkt al met Qualitree of MPS. Men ziet dit als een basisvoorwaarde om op termijn te kunnen blijven leveren. Desondanks zijn er nog niet veel klanten die om gecertificeerd product / bedrijven vragen.

1.2 Randvoorwaarden voor deelname aan certificatie

50 % van de deelnemers vindt dat certificatie voor de basiseisen verplicht zou moeten worden. Zij zijn het eens of helemaal mee eens.

90 % is het er mee eens dat het telers die niet kunnen aantonen dat ze verantwoord met gewasbeschermingsmiddelen omgaan, verboden moet worden om deze nog te gebruiken (zie ook Hfdst. 1.1, verbetering imago sector is belangrijk argument).

Een DOA van f 22.500,- blijkt voor 50 % een stimulans om zich te laten certificeren.

Alle deelnemers willen zich laten certificeren als dit geen aanscherping van de Wvo oplevert.

70% van de deelnemers wil zich certificeren als daarmee een heffing op middelen wordt voorkomen.

Hoe vrijwillig is Zicht op gezonde teelt? Als niet iedereen mee doet volgen er alsnog maatregelen. Dit is een opmerking van enkele deelnemers.

In de eerste plaats moeten de eisen vooral haalbaar zijn. Stimulerende maatregelen van de overheid zoals hierboven genoemd kunnen eveneens een rol spelen, maar knelpunt is dat het vertrouwen in de overheid (najaar 2001/ voorjaar 2002) laag is door alle gewasbeschermingsproblematiek.

De deelnemers zijn van mening dat certificatie het snelst komt als het vanuit de markt wordt gestimuleerd. De meeste deelnemers geloven echter nog niet dat afnemers naar deze vorm van certificatie gaan vragen of er een meerprijs voor over hebben.

2 Concept geïntegreerde gewasbescherming

Centrale vraag: Heeft invulling van het concept geïntegreerde gewasbescherming op bedrijfsniveau het gewenste effect?

2.1 Principes van geïntegreerde gewasbescherming

Aan de deelnemers is gevraagd wat zij zelf onder geïntegreerde gewasbescherming verstaan. De meest gegeven antwoorden (in volgorde van belangrijkheid):

- zoveel mogelijk preventie en niet chemische bestrijding en zo min mogelijk chemie (70%)
- gericht waarnemen (60%)
- combinatie van zorg voor milieu, productveiligheid en arbeidsveiligheid (50%)
- optimale preventie (40%)
- zorgvuldig gebruik van chemische middelen, als alle andere mogelijkheden zijn uitgeput (30%)
- beestjes en chemie (20%)
- anders; voldoende breed middelenpakket (10%)

Dit sluit aan bij het begrip geïntegreerde gewasbescherming uit de nota Zicht op Gezonde Teelt. Ten aanzien van Zicht op Gezonde Teelt denken telers bij geïntegreerde gewasbescherming aan:

- zoveel mogelijk preventie en niet chemische bestrijding en zo min mogelijk chemie
- gericht waarnemen
- kennis van ziekten en plagen
- effectief middelenpakket
- sterk gewas
- optimale preventie

De integrale benadering van milieu, product en arbeidsveiligheid in het certificatieschema spreekt de meerderheid (90 %) van de deelnemers aan. 60% van de deelnemers zegt dat ze bij hun beslissingen in hun huidige manier van werken ook voedselveiligheid, arbo en milieu al mee laten wegen. (voedselveiligheid speelt niet in de boomteelt)

De ondernemers zijn duidelijk op de hoogte van het principe van geïntegreerde bestrijding. Steeds meer bedrijven proberen ook geïntegreerde bestrijding toe te passen, maar de uitvoering is niet altijd eenvoudig vanwege het grote aantal verschillende gewassen, buitenteelt, soms lage schadedrempel (visuele markt) etc. Bij sommige kwekers ontbreekt het nog aan praktische kennis. Deelnemers willen graag praktisch en concreet advies voor de specifieke situatie op hun eigen bedrijf. De integrale benadering van Zicht op...spreekt aan. De kwekers zijn geïnteresseerd in nieuwe informatie en de mogelijkheden voor hun bedrijf. Om die reden hebben veel ondernemers het opstellen van een gewasbeschermingsplan gewaardeerd.

2.2 Uitvoerbaarheid, aantoonbaarheid van eisen en resultaten op bedrijfsniveau

Opmerking: in de resultaatverwerking is de koppeling tussen "eis/maatregel" en "reden" weggelaten. Daardoor is niet één op één aan te geven waarom een bepaalde eis niet uitvoerbaar/aantoonbaar is.

2.2.1 Uitvoerbaarheid

40% van de deelnemers geeft aan dat de eisen in het certificatieschema niet duidelijk zijn. Dit is een hoog percentage

Er worden verschillende basiseisen genoemd waaraan de deelnemer niet aan kan voldoen.

Nummer eis	Aantal keren gen.	Redenen
1 gewasbeschermingsplan	1	Veel werk
2b spuitkeuring	2	
2c registratie	1	Zie 2c2
2c2 registratie middelen inkoop	2	Extra administratie: Bespuitingen worden al geregistreerd
2.d.1. gebruik toegelaten middelen	3	Middel wordt altijd opgebruikt; overheid moet opgebruiktermijn handhaven. Ook is huidige beleid onduidelijk (niet meer te volgen): de ene week mag iets wel de andere week niet. Soms geen alternatief. Oneerlijke concurrentie met buitenland
2°2 spuitboomhoogte	1	
2°4 spuitvrijzone	1	
2°6 niet spuiten bij 5 m/s	1	
2°9 spuitgeweer	3	Moeilijk om met spuitboom goed tussen het gewas te spuit
2h arbo	2	
2h1 risico-inventarisatie	2	Nog niet gedaan
2h2 plan van aanpak	2	Afwisselend werk niet altijd mogelijk door specialisatie
2h7 EHBO	2	Kweker zal hier wel aan werken en probeert een cursus te gaan volgen
2h8 bijna ongevallenregister	2	Rare regel: zwaarder dan Arbo
2h12 medische test	1	
2h15 aanmaakplaats	1	
2h16 onderhoud	1	
3.1 registratie uitgangsmateriaal		Wat is uitgangsmateriaal: binnen de boomteelt zeer breed en moeilijk bij te houden per gewas => schema niet haalbaar Geen zin om registratie van toeleverancier op te vragen = geen zin in sociale controle

Het is duidelijk dat het veel deelnemers niet lukt om aan alle basiseisen uit de bestaande wet- en regelgeving te voldoen.

Een belangrijk knelpunt wat betreft de uitvoerbaarheid is het gebruik van alleen toegelaten middelen. Hoewel het bij deze vraag slechts drie keer is genoemd, geven veel kwekers het aan als een probleem (zie ook 2.2). Er is veel onduidelijkheid over het toelatingsbeleid en middelen krijgen veelal geen opgebruiktermijn. Soms gebeurt het echter dat hetzelfde middel een paar maanden later alsnog weer verkrijgbaar is. Deze onduidelijkheid en het feit dat er dikwijls geen alternatieven voorhanden zijn, zorgt er voor dat er moeilijk aan deze eis is te voldoen.

De Arboret, met al zijn deelaspecten, levert eveneens veel problemen op.

Kwekers geven verder aan het spuitgeweer nodig te hebben voor een goede bespuiting.

Belangrijke redenen waarom deelnemers (nog) niet aan alle basiseisen voldoen zijn

- het feit dat bepaalde basiseisen niet in de bedrijfsvoering passen
- onvoldoende kennis voor toepassing
- de teler is nog niet klaar, maar werkt er hard aan om de basiseisen te halen
- onbekendheid met de basiseisen

Opmerking: in de resultaatverwerking is de koppeling tussen "eis/maatregel" en "reden" weggelaten. Daardoor is niet goed met getallen aan te geven waarom een bepaalde eis niet uitvoerbaar/aantoonbaar is.

2.2.2 Onmisbare toepassingen

70% van de deelnemers geeft aan voor zijn teelten bestrijdingsmiddelen nodig te hebben die niet zijn toegelaten. Dat is een verontrustend hoog percentage. Genoemd zijn:

- Torque: Spint/diverse gewassen; Buiten geen andere correctiemiddelen bij geïntegreerde spintbestrijding
- Schimmelmiddelen (afsterving Clematis)
- Mos/ en onkruidbestrijding pot
- Ortiva tegen roest en bladvlekken: middel is in de glastuinbouw wel toegelaten (vergelijkbare spuitomstandigheden).
- Daconil tegen bladvlekken in o.a. Caryopteris, Cytisus, Viburnum, Cornus. Het middel is weer toegelaten, maar de toepassing kent een aantal gebruiksbeperkingen.
- Ridomil, zineb, Matador tegen roest en valse meeldauw in roos
- Simazin tegen onkruidbestrijding in pot en vollegrond.

In de praktijk spelen meer knelpunten. Ook de luis- en spintbestrijding wordt door het beperkte middelen steeds moeilijker. Afwisseling van middelen i.v.m. resistentie is vrijwel niet mogelijk door het beperkte middelenpakket. Tegen bodemplagen zoals wortelduizendpoot, emelten, aardruspen en aaltjes zijn geen effectieve middelen meer toegelaten.

Er worden een aantal redenen genoemd voor een effectief middelenpakket. Een visueel product moet schoon zijn. Natuurlijke vijanden en biologische middelen zijn lang niet altijd voorhanden of zijn niet toepasbaar i.v.m. buitenteelten. Bij de kwekers bestaat de indruk dat het milieu soms minder belast wordt met een of enkele keer spuiten met niet-toegestaan middel dan dat er met een toegestaan middel regelmatig en relatief vaker gespoten wordt.

2.2.3 Score punten voor pluspakket

Iedere teler kon, door bepaalde keuzemaatregelen uit het voorbeeldcertificatieschema te kiezen, punten scoren (+ of ++) op een aantal onderdelen van de geïntegreerde gewasbescherming.

Bij het werken met het puntensysteem is gebleken dat dit over het algemeen slecht controleerbaar is. Met name de boomkwekerijsector is zeer divers qua productieomstandigheden en aantal gewassen. Sommige bedrijven kweken visuele heesters in pot onder glas terwijl anderen grootschalig en bijna akkerbouwmatig coniferen kweken in de vollegrond. Omdat ieder bedrijf anders is, moet eerst worden gekeken welke eisen relevant voor het betreffende bedrijf zijn. Is biologische bestrijding van rupsen relevant? Het ene jaar zijn er wel problemen op het bedrijf en het andere jaar niet.

Voor het basispakket moet iemand 25% van de eisen scoren. Het is makkelijker 5 eisen uit 20 mogelijkheden te kiezen dan 1 eis uit 4. Ofwel, wanneer slechts enkele eisen van toepassing zijn voor het betreffende bedrijf, heeft de ondernemer veel minder keuze dan wanneer veel zaken van toepassing zijn.

In onderstaande tabel zijn de resultaten samengevat met gemiddeld aantal punten per thema, en het % van het maximaal haalbare aantal. In sommige gevallen is het totaal hoger dan de som van + en ++. Dit komt omdat er bij de verwerking alleen een totaal is ingevuld.

Score voor keuzepakket

aantal telers: 10

	+	++	Totaal	gemiddeld	max. haalb.	%
1 preventie	34	0	34	3,4	4	85
2 teeltmaatr.	12	0	12	1,2	2	60
3 waarneming	19	0	14	1,4	3	46
4 niet-chemisch	11	8	31	3,1	13	24
5 chemisch	15	4	32	3,2	8	40
6 emissie	2	6	10	1,0	7	14
7 arbo	8	10	34	3,4	6	56
totaal				16,7	43	38%

Niet alle maatregelen in het keuzepakket zijn relevant voor elke bedrijfssituatie. Aaltjes spelen bijvoorbeeld alleen in de vollegrond. En speelt biologische bestrijding van rupsen als je nooit problemen met rupsen hebt? Etc.

De meeste kwekers kunnen dus niet maximaal 43 punten scoren, maar slechts minder.

De grens voor het basiscertificaat (25 %) wordt op alle bedrijven gehaald en ook de grens voor het pluscertificaat (50 %) wordt een aantal bedrijven gehaald.

Kwekers scoren goed op de onderdelen preventie en teeltmaatregelen.

Qua percentage scoort niet chemisch slecht. Het cijfer geeft echter geen goede afspiegeling.

Er staan in dit onderdeel echter een hoop maatregelen die slechts voor enkele bedrijven van toepassing zijn. Biologische bestrijding van luis in de kas is echter slechts voor enkele bedrijven van toepassing. Tagetes tegen aaltjes speelt alleen op vollegrondsbedrijven etc. . Het is daarom niet mogelijk het maximale aantal te scoren.

Enigszins verrassend is ook de redelijk hoge score voor "arbo-keuzemaatregelen" als men bedenkt dat de basiseisen (wetgeving !) vaak lastig uitvoerbaar bleken (zie Hfdst.2.2.1). Arbo is echter voor iedereen van toepassing.

Naar de puntensystematiek moet nog eens goed worden gekeken. Mogelijk is het beter om niet met percentages te werken maar gewoon : kies xx maatregelen uit de volgende lijst.

Verder zal de checklist of keuzelijst heel specifiek per type bedrijf samengesteld moeten worden.

2.2.4 Slecht uitvoerbare eisen

De basiseisen waaraan de ondernemers niet voldoen (zie 2.1.1), worden ook genoemd als slecht uitvoerbaar. Het middelenbeleid is ondoorzichtig, waardoor het slecht uitvoerbaar is om alleen met toegelaten middelen te werken. Als keuzemaatregel wordt een extra teeltvrije zone ook genoemd als slecht uitvoerbaar. Dit geldt in het bijzonder voor de smalle Boskoopse percelen. Aanvullingen op het gebied van Arbo zijn veelal in de praktijk slecht uitvoerbaar. De mogelijkheden van biologische bestrijding verschillen sterk per bedrijf.

Belangrijkste redenen waarom bepaalde maatregelen slecht uitvoerbaar zijn zijn

- slecht inpasbaar in de bedrijfsvoering
- brengt teveel kosten mee
- Soms geen alternatief

2.2.5 Slecht controleerbare eisen

Er worden verschillende eisen als "slecht controleerbaar" genoemd.

- Keuzemaatregelen: puntensystematiek: niet chemische bestrijding (zie ook 2.2.3)
- 3.1 plantgoed: wat is plantgoed
- 2.e.8 lekken en morsen
- A2 Preventie
- D1 Biologische bestrijding
- G2 Arbo
- 2d1 Middelengebruik
- e 6 Spuiten bij windsnelheid van minder dan 5 m per seconde
- Keuze A1: Controle door kweker op uitgangsmateriaal

De eisen zijn soms te ingewikkeld te controleren of creatief boekhouden is mogelijk.

2.3 Indeling van het certificatieschema

Alle deelnemers (70% eens en 30% helemaal eens) vinden de indeling van het certificatieschema en het gewasbeschermingsplan goed bruikbaar in de praktijk; het sluit aan bij hun denken.

2.4 Rangorde in de praktijk van de teler

Aan de deelnemers is gevraagd welke overwegingen belangrijk zijn in hun gewasbeschermingsstrategie. Kwaliteit van het eindproduct staat voorop.

De deelnemers hadden de keuze uit: zeer belangrijk, neutraal, niet.

Zeer belangrijk:

- Kwaliteit eindproduct (100%)
- Eigen kennis en ervaring (90%)
- Advies adviseurs (70%)
- Netto-rendement (70%)
- Aangetoonde effectiviteit (70%)
- Milieubelasting (60%)
- Beschikbare arbeid (50%)
- Benodigde investeringen (40%)

Prikkels vanuit de overheid (30%) spelen nauwelijks een rol. Ook prikkels uit de markt (40%) spelen volgens veel ondernemers nog niet. Zij zouden zich daar anders wel ook door laten leiden.

Dit komt overeen met de praktijk. De kweker past veelal de indeling van het schema geïntegreerde bestrijding ook toe. De deelnemers willen rekening te houden met het milieu, maar bij de afwegingen staat de kwaliteit van het product en verdienen van een boterham voorop.

70% van de deelnemers vindt managementadviessystemen belangrijk.

3. Kennis, houding en gedrag

Centrale vraag: Toetsing van effect van certificatie op kennis, houding (normbesef) en gedrag ondernemers, inclusief achterblijvers?

3.1 Toegang tot kennis

De kwekers geven aan dat hun kennis en prestaties op het gebied van gewasbescherming de laatste jaren zijn verbeterd. Er is meer kennis over geïntegreerde bestrijding (preventie, natuurlijke vijanden, milieumeetlat) en men past deze ook toe op het bedrijf. Verder is de kweker meer gaan nadenken over arbeidsomstandigheden.

Boomkwekers halen hun informatie uit verschillende bronnen. De deelnemers is gevraagd de bronnen te rangschikken in volgorde 1-4. In onderstaande tabel is weergegeven welke bronnen genoemd werden. De bron die een teler het eerst noemde is gewaardeerd met 4 punten, die hij als tweede noemde met 3, enz.

Kennisbron	x 4 pt	x 3 pt	x 2 pt	x 1 pt	Totaal pt
Vakpers	2	2	3	1	21
Gb-handel	4	2	2	0	32
Collega	1	4	1	1	19
PPO	0	1	1	1	6
loonwerker	0	0	0	1	1
Part. Adv.	3	1	0	0	15
Internet	0	0	1	0	2

De belangrijkste bronnen zijn de gewasbeschermingshandel, vakpers, collega en de particulier adviseur. Opvallend is dat ondernemers de particulier adviseur drie keer als eerste noemen, maar dat er ook deelnemers zijn die de particulier adviseur helemaal niet noemen, omdat zij geen adviseur hebben.

Opmerking; De moderne ondernemer staat open voor kennis en huurt ook vaak kennis in. Hij heeft daarmee voldoende toegang tot nieuwe kennis. Voor kleinere bedrijven en oudere ondernemers ligt dit in de praktijk anders.

60 % van de deelnemers gebruikt internet. In de praktijk zal dit lager zijn. Van deze 6 deelnemers gebruiken 2 het voor algemeen agrarische informatie, en 1 gebruikt het voor adviessystemen. 2 gebruiken internet voor het versturen van registraties en 2 voor de handel.

Niemand gebruikt internet interactief.

De meeste kwekers zijn onbekend met agrarische kennis- en adviessites. Genoemd worden Agroweb, LNV, wau (toelating CTB), agrifirm en WLTO (allen slechts 1 keer).

80% van de ondernemers geeft aan dat kennis, ontwikkeld door het praktijkonderzoek toegankelijk is voor hen. 40 % stuurt wel eens een verzoek om informatie. Deze personen zijn dan over het algemeen tevreden over de kwaliteit van de reactie.

40% van de kwekers geeft aan door te werken met het certificatieschema meer te weten te zijn gekomen over geïntegreerde gewasbescherming. Bij doorvragen blijkt dat de kwekers vaak al redelijk goed op de hoogte waren van geïntegreerde bestrijding (voorlopers) en dat zij met name door het gewasbeschermingsplan meer zijn te weten gekomen.

3.2 Houding

50% van de deelnemers geeft aan door deelname aan dit project meer na te denken over de toepassing van geïntegreerde gewasbescherming. Hierbij moet bedacht worden dat sommige kwekers al werkt volgens het principe van geïntegreerde gewasbescherming en dus niet extra is gaan nadenken. Ook is geïntegreerde teelt op het ene bedrijf makkelijker dan op het andere.

De vraag of certificatie leidt tot werkverschaffing voor dure adviseurs en controleurs en afvinken van checklisten wordt wisselend beantwoord. Men is het hier zowel mee eens als oneens.

In het kader van Zicht op gezonde teelt zijn de doelstellingen beter te realiseren naarmate kwekers meer gemotiveerd zijn. Men heeft echter vaak het idee dat de overheid alleen wil controleren en beboeten i.p.v. dat ze met de kwekers meedenkt en de kwekers stimuleert om boetes te voorkomen!

Het doorlopen van een certificatieschema met een goede begeleiding kan leiden tot positief overleg. Sommige ondernemers zijn niet volledig op de hoogte van de mogelijkheden van geïntegreerde bestrijding. Door samen met een adviseur een plan op te stellen, neemt de kennis toe.

3.3 Gedrag

Geen enkele deelnemer gaf aan door dit project werkelijk meer preventieve en niet-chemische maatregelen te hebben toegepast dan normaal gebruikelijk. Vier deelnemers zijn neutraal.

De overigen zijn het oneens met deze stelling.

Overigens verwacht 60 % wel dat door certificering hun collega's meer preventieve en niet-chemische maatregelen zullen gaan toepassen. Dit is te verklaren doordat de deelnemers waarschijnlijk gemiddeld al verder zijn met geïntegreerde gewasbescherming dan de gemiddelde boomkweker.

4 Gewasbeschermingsplan

Centrale vraag: Levert het gewasbeschermingsplan naast de overige eisen een (extra) bijdrage aan de omslag in denken en doen.

4.1 Randvoorwaarden

De deelnemers geven aan dat de volgende bronnen het meest belangrijk zijn voor het opstellen van een gewasbeschermingsplan:

Bron	%
Eigen ervaring	70
Particulier adviseur	70
Adviseur handel	50
Vakpers	50
Collega teler	30
Eigen medewerkers	20
Praktijkonderzoek	10

Ook hier blijkt weer (zie ook 3.1) het belang van eigen ervaring, particuliere adviseurs en adviseurs van de handel. Opvallend is dat de particulier adviseur hoger scoort bij het opstellen van een plan en dat onderzoek minder wordt gewaardeerd terwijl het onderzoek wel dikwijls werd genoemd als bron bij hfd. 3.1

Op de vraag of er gebruik gemaakt gaat worden van internetdiensten voor het opstellen van een plan reageert 50 % met ja mits hier bijvoorbeeld goede informatie op staat. De meeste kwekers geven aan dat een persoonlijke benadering betere informatie oplevert.

Voor het opstellen van het plan geven de ondernemers aan 4 uur nodig te hebben. Voor een adviseur ligt dat op hetzelfde niveau. Een enkele ondernemer geeft aan dat het plan hem erg veel tijd gaat kosten vanwege het brede sortiment.

80% van de deelnemers geeft aan dat ze ondersteuning nodig zouden hebben bij het opstellen. Door een gesprek met een adviseur kan plan meer diepgang krijgen. De adviseurs zijn het hier mee eens. Slechts een enkele ondernemer kan het alleen. Juist de discussie met een adviseur kan er toe leiden dat een ondernemer overtuigt wordt nieuwe methoden toe te gaan passen.

Voor de toekomst is een overzichtelijke, herkenbare, korte invulformat (met ziekten/plagen/problemen per teelt) van belang. Deze moet eenvoudig jaarlijks bij te stellen zijn.

4.2 Effecten van het opstellen en uitvoeren van het gb-plan op kennis, houding en gedrag

70% van de deelnemers hebben een gewasbeschermingsplan gemaakt. Hierin stonden op de meeste bedrijven nieuwe maatregelen opgenomen. De maatregelen hadden betrekking op verschillende kleine deelaspecten.

De volgende maatregelen (in volgorde van belangrijkheid) zijn genoemd:

- Kijken naar milieubelasting/ werken met Milieumeetlat
- Emmissiebeperking
- Risico-inventarisatie/ arbo
- Geïntegreerde bestrijding
- Waarnemen
- Biologische bestrijding
- Resistente rassen
- Uitbreiden kennis ziekten en plagen
- Middelenkeuze natuurlijke vijanden
- Schoon uitgangsmateriaal

De helft van de bedrijven zou de maatregelen zonder plan niet hebben uitgevoerd. Overigens geven zij aan dat slechts enkele maatregelen werkelijk zijn uitgevoerd, maar dat men nog wel van plan is om de maatregelen uit te voeren.

De indruk bestaat dat deelnemers maatregelen laten liggen door gebrek aan goede begeleiding. Ze hebben het te druk om nieuwe zaken goed uit te zoeken en er moet een stok achter de deur staan. Hier is dus nog een duidelijke taak weggelegd voor adviseurs die adviseren, ondersteunen, stimuleren en evalueren.

90 % van de bedrijven geeft aan dat een gewasbeschermingsplan helpt maatregelen beter op elkaar af te stemmen. 90% zegt ook dat een plan ook leidt tot kwaliteitsverbetering van de gewasbescherming en 80% is van plan het plan jaarlijks te verbeteren. Slechts 50% is het echter eens dat het plan ook stimuleert om meer niet chemische maatregelen toe te passen. Reden: een plan

opstellen is het begin, je moet het daarna ook daadwerkelijk gaan uitvoeren. Ondersteuning kan hierbij een positieve rol spelen.

De belangrijkste belemmeringen om een plan op te stellen zijn:

- Het kost teveel tijd (40% deelnemers);
- Omstandigheden toch anders (20%)
- Ondersteuning nodig (30%)
- Het is te uitgebreid (0%)
- Het is teveel papier (20%)
- Het levert te weinig op (10%)

Opvallend is dus dat de ondernemers slechts beperkte belemmeringen zien. Omdat de meerwaarde duidelijk is, vervallen belemmeringen als tijd en kosten.

4.3 Aantoonbaarheid van de uitvoering van het gb-plan

70 % van de bedrijven houdt bij wat er betreffende gewasbescherming wordt uitgevoerd.

50 % gaf aan ondersteuning te willen voor het bijhouden van het plan.

De overigen dachten dit zonder ondersteuning te kunnen (N.B. voor het opstellen dacht 80% ondersteuning nodig te hebben, zie 4.1).

Het opstellen van een plan is een goede basis. Het gaat er echter vooral om de uitvoering in de praktijk van dit plan en het leren werken met nieuwe methoden zoals geïntegreerde bestrijding. 30 % van de bedrijven denkt door het bijhouden het plan, andere maatregelen uit te voeren dan zonder het bijhouden van het plan.

70 % denkt door het bijhouden de gewasbescherming beter in de hand te hebben.

En 70% kan aantonen dat de voorgenomen maatregelen in het gb-plan ook daadwerkelijk zijn uitgevoerd. Voor zover maatregelen door middel van registratie aantoonbaar zijn, is het geen probleem. Maar er staan nogal wat maatregelen in die niet éénduidig aantoonbaar zijn (bijv. goed scouten, e.d. Wat is immers goed?).

4.4 Haalbaarheid van de uitvoering van het gb-plan voor 90% van de telers

Slechts 20% van de deelnemers denkt dat 90 % van de ondernemers in de sector in 2005 zelf een plan kan opstellen. Ook zelf wilden de deelnemers graag begeleiding. De deelnemers zijn veelal voorlopers en zien in dat anderen moeite zullen hebben om zonder begeleiding een plan op te stellen.

40 % van de deelnemers denkt wel dat 90% van die ondernemers dat ook bij kunnen houden.

Waarschijnlijk geldt dat ondernemers ondersteuning nodig hebben om het plan voor de eerste keer op te stellen. Heeft men eenmaal een plan, dan kan men het zelf vrij eenvoudig jaarlijks aanpassen en verbeteren. Om het risico van bedrijfsblindheid te voorkomen en om het plan nieuwe impulsen te kunnen geven, is het zinvol het plan toch regelmatig binnen de excursiegroep, binnen de telersvereniging en/of met een externe deskundige te bespreken.

4.5 Beoordeling van het gewasbeschermingsplan

Op de vraag welke functies het gewasbeschermingsplan kan vervullen kwamen de volgende antwoorden:

Functie	% voor
Planning van gewasbeschermingsmaatregelen op bedrijf	90 %
Basis voor advisering	80 %
Verbeteren kwaliteit gewasbescherming (planning-realisatie)	80 %
Basis voor afgifte certificaat	70 %
Basis voor controle	30 %
Instrument voor vergelijking met andere bedrijven	30 %

Zoals te zien in bovenstaande tabel zien de deelnemers veel praktische mogelijkheden van het gewasbeschermingsplan. 90% van de deelnemers geeft ook aan dat het plan een belangrijke aanvulling is op de overige eisen in het certificatieschema. Gemiddeld krijgt het plan een 7.

Controle en vergelijking is moeilijk. Aanwezigheid van een plan is te controleren, maar hoe controleer je de kwaliteit. Omdat ieder boomkwekerijbedrijf sterk verschilt qua sortiment en inrichting is vergelijking moeilijk.

5 Synergie overheid en markt

Centrale vraag: Hoe bereik je dat initiatieven van de overheid en marktpartijen rond certificatie van gewasbescherming bij elkaar aansluiten en elkaar versterken?

In de boomteelt is het combizorgsysteem QualiTree door de sector zelf opgezet als marktinitiatief. Dit systeem omvat kwaliteit, milieu en arbo. QualiTree sluit daarbij zeer nauw aan bij de doelstelling van Zicht op gezonde teelt. Deelname aan MPS is een onderdeel van QualiTree.

Van de deelnemers is 20% gecertificeerd voor QualiTree en 20 % in voorbereiding. 30 % is bezig met MPS (reeds gecertificeerd 2 bedrijven, in voorbereiding 1 bedrijven). 1 bedrijf werkt aan ISO 9001 en heeft een Arbo-certificaat. De meeste bedrijven weten nog niet wanneer ze QualiTree willen halen. Niemand geeft in ieder geval nooit aan. Dus in principe staan de deelnemers open voor het systeem.

Op de vraag of men meedoet aan projecten van marktpartijen op gebied van voedselveiligheid of minder/ander gebruik van bestrijdingsmiddelen, antwoordt 10 % bevestigend.

De deelnemers met een certificaat zien wel "enige" overeenkomst tussen de eisen van marktpartijen en de eisen, gesteld in deze praktijkproef.

60% van de deelnemers verwacht dat de verschillende certificaten dubbel werk opleveren, vooral door dubbele registratie en administratie, dubbele controles en overlap in inspectiebezoeken. Daarnaast wordt de opmerking 'dubbele kosten' gemaakt.

60% ervaart overlap tussen de controles. Deze bestaat uit dubbele registratie en meerdere inspectiebezoeken.

Het is belangrijk dat certificaten op elkaar aansluiten. Dubbele registraties, dubbele controles en meerdere inspectiebezoeken worden als negatief ervaren.

Op de vraag hoe de overheid marktpartijen kan stimuleren om aan certificering (pluscertificaat) een meerwaarde te geven werd als volgt geantwoord:

Prikkels marktpartijen	%
Harmoniseren van eisen in Europa	30
Vereenvoudiging toelating middelen	20
Overheden kopen alleen met certificaat	20
Postbus 51 spotjes voor beïnvloeden koopgedrag consumenten	20
Duurzame Ondernemers Aftrek voor verwerkers grondstoffen met pluscert.	10

De deelnemers hebben twijfels of de overheid marktpartijen kan stimuleren. Prijs en kwaliteit zijn veelal doorslaggevend. Het eisenpakket moet in alle Europese lidstaten gelijk zijn en gehandhaafd worden. Zo niet, dan wordt ongeloofwaardigheid en concurrentie volgens enkele deelnemers in de hand gewerkt. Als voorbeeld wordt het middelenbeleid in Nederland t.o.v. bijvoorbeeld België genoemd. Ook het beleid zoals bijvoorbeeld t.a.v. entstoffen tegen MKZ: in Nederland verboden, wel import vanuit Argentinië wordt genoemd als voorbeeld van krom beleid.

De overheid zou zelf ook boomkwekerijproducten met plus-certificaat kunnen kopen.

Geen enkele deelnemers verwacht dat bovenwettelijke prestaties (pluscertificaat) door de markt beloond zullen worden met een meerprijs. Wel verwacht 30% dat de vraag naar producten met een certificaat op termijn zal groeien.

Op dit moment kiest de afnemer voor prijs en kwaliteit. Afnemers hebben nog geen geld over voor een milieuvriendelijk product.

6 Controle

Centrale vraag: Inzicht in controleerbaarheid van eisen, (gewenste) ondersteuning en (controle) kosten/baten van het certificatiesysteem

Het Waterschap is de bekendste controleur. Deze controleert jaarlijks. De meeste deelnemers hebben wel eens te maken met de AID. Volgens de deelnemers komen deze zo'n 1 keer per 3 jaar langs voor een controle op het bedrijf.

Ook de Milieu-inspectie is bekend. Deze controleert 1 keer per 2 jaar volgens de deelnemers.

De Arbeidsinspectie en de gemeente zijn op de meeste bedrijven nooit geweest.

Tussen de deelnemers zitten grote verschillen wat betreft de controles. Sommigen geven aan dat zij nog nooit zijn gecontroleerd. Anderen zijn meerder keren gecontroleerd en vinden het vervelend dat zij wel worden gecontroleerd en anderen volgens hen niet of nauwelijks.

Van de particuliere controleorganisaties wordt vooral de NAK genoemd. Deze komt meerdere keren per jaar. Verder worden nog ECAS (3 x) en SGS (1x) genoemd door de bedrijven met een keurmerk. genoemd, steeds door 1 deelnemer. Ook deze organisaties komen éénmaal per jaar langs. De bedrijven hebben niet graag nog een extra controle puur op gewasbescherming. 80 % van de deelnemers ziet dat niet zitten.

De huidige controles worden uitgevoerd op: Middelenkast 70 %; Registratie 80 %; Administratieve controle 40 %; Smitapparaat 70 %; Perceelsinrichting 40 %.

De deelnemers hebben een slecht beeld van de kosten van een controle of ze schatten hun kosten voor de controles zeer wisselend in. Zo wordt ISO wordt geschat op euro 10.000,-. In werkelijkheid zit hierin echter de totale opzet en begeleiding.

De werkelijke uitgaven voor certificaten zijn gemiddeld: MPS euro 550 (afhankelijk van wel of geen veilinglid); QualiTree euro 570 (160 lid + 410 jaarlijkse controle (start is duurder)) QualiTree deelnemers betalen ook MPS.

Aan de deelnemers is gevraagd wat de belangrijkste eisen binnen een certificaat zijn waar een controlerende instantie extra op moet toezien, wil het certificaat voor gewasbescherming geloofwaardig zijn. Hierbij is met name het gebruik van toegelaten middelen genoemd. Verder is in zijn algemeenheid aangegeven dat een regelmatige controle van belang is.

Deelnemers zijn begaan met imago van de sector en van het certificaat. Hoewel zij aan de ene kant vinden dat ze te veel worden gecontroleerd, zien zij wel in dat wetgeving en certificering alleen mogelijk is als er goede controles zijn. Een regel heeft alleen zin als deze wordt nageleefd. Er moet echter wel een eenduidige controle zijn. Er wordt geklaagd dat bepaalde ondernemers veel worden gecontroleerd terwijl anderen aanrommelen en weinig worden gecontroleerd. Ook de verschillen in Europese wetgeving ten aanzien van middelen zijn een probleem. Veel mensen zijn er een sterk voorstander van dat er 1 instantie is die alles controleert.

Ook is gevraagd welk bedrag voor controle van een gewasbeschermingscertificaat Zicht op Gezonde Teelt men acceptabel vindt. De helft van de deelnemers heeft er geen geld voor over (het is immers de overheid die iets wil). De overige deelnemers noemen bedragen variërend van 500 tot 1000 euro.

Welke voor- en nadelen zou een controleur van een particuliere certificeringsorganisatie volgens de deelnemers kunnen hebben, als deze op het bedrijf komt?

Controleur:	%
Voordelen	
Geeft tips	60
Wijst op tekortkomingen	60
Nadelen	
Kan fouten ontdekken die sancties opleveren	30
Kost geld, ik betaal mee aan systeem	30
Kost tijd	20
Kans op ziekte-insleep	0
Kan fouten ontdekken die geld kosten (herstel)	20

Er liggen duidelijk kansen voor een controleur. Meerwaarde voor bedrijf moet duidelijk zijn, moet meer partner worden dan "tegenstander". Ofwel er moet niet met een beschuldigende vinger naar de ondernemer worden gekeken, maar teruggekoppeld worden hoe het volgende keer beter kan (advies). Eén controleur voor meerdere doeleinden (markt én overheid) zou gewaardeerd worden (één loket).

7 Milieukengetal

Centrale vraag: Wat is het effect van het Milieukengetal als managementinstrument i.p.v. doelvoorschrift in PP2000

In de praktijkproef van 2000 werd het Milieukengetal (m.k.g.) als doelvoorschrift, als "harde" norm gehanteerd. Dat betekent dat men onder zo'n norm zou moeten blijven om aan de eisen van een certificaat te voldoen. In de huidige praktijkproef is het m.k.g. voorgesteld als managementinstrument (bewustwording) en niet als harde norm. En zou men een minimaal aantal punten voor geïntegreerde gewasbescherming moeten behalen om aan de eis voor een certificaat te voldoen (voor een maatregel kon men + of ++-punten verdienen, zie Hfdst. 2.2.2.). In het certificatieschema waren, als voorbeeld, wel normen voor m.k.g. opgenomen, zowel voor basispakket als voor pluspakket. Men kon een + verdienen als men onder de basisnorm-m.k.g. voor die teelt bleef, en een ++ als men onder de plusnorm-m.k.g. bleef.

De vraag was hoe de deelnemers daarop reageerden. Hierbij moet worden opgemerkt dat er geen boomkwekers zijn die in beide proeven hebben meegedaan. De boomkwekers geven aan te kiezen voor de puntensystematiek (keuze-systeem) i.p.v. het m.k.g.

Gevraagd naar de voor- en nadelen van het m.k.g. als doelvoorschrift werden de volgende aspecten genoemd:

Voordelen van mkg als doelvoorschrift	%
Gedragsverbetering	60
Vergelijking	40
Nadelen	
Controle niet sluitend	60
Geen goede afweging	40
Onbetrouwbare berekening	30

Opvallend is dat het milieukengetal wel wordt gezien als handig instrument voor gedragsverbetering en vergelijking. Veel kwekers hadden er nooit van gehoord, maar de uitwerking van de registratie geeft inzicht hoe hoog hun milieubelasting is. Dit biedt mogelijkheden op besparing. Er kleven echter ook nadelen aan. Zo is het geen goede afweging t.o.v. geïntegreerde bestrijding en is de controle moeilijk. Verder kan de infectiedruk van ziekten en plagen per jaar sterk verschillen.

In het kader van dit project is bij merendeel van de deelnemers op basis van de beschikbare registratiecijfers het m.k.g. voor 2000 en voor 2001 uitgerekend. Enkele deelnemers hebben een milieuvoordeel behaald.

De onbekendheid in de boomteelt met de milieumeetlat is groot. In de praktijk wordt er weinig mee gewerkt. Voor een goede berekening zou de milieumeetlat beter aan moeten sluiten bij de boomteelt. Er moet beter onderscheid gemaakt worden tussen de verschillende bedrijfstypen. Hierdoor was het nu zeer moeilijk een goede berekening te maken.

De milieumeetlat geldt eigenlijk voor de vollegrond. Door andere toedieningstechnieken en aanpassing van de Wvo-eisen (gebruik windscherm, driftarme doppen) is de drift steeds beperkter geworden. Welke percentages moeten worden aangehouden, bij welke situatie?

Veel boomkwekers hebben kasruimte. Hiervoor gelden andere normen en hoe moet worden opgegaan met containerteelt (open ondergrond of gesloten systeem met recirculatie).

Verder gaat de milieumeetlat voorbij aan de toepasser en natuurlijke vijanden.

Tussen de berekende milieubelasting zaten grote verschillen. Een kweker met een ziektegevoelig gewas gebruikte echter weliswaar veel kg werkzame stof maar door de aangietbehandeling was de drift minimaal.

6.4 Rapportage bollenteelt Praktijkproef Zicht op gezonde teelt

De praktijkproef in de sector bollenteelt is in 2001 gestart met 3 groepen. Na de herstart in het voorjaar van 2002 is de groep "Kop van Noord-Holland" afgefallen.

In dit document vindt u de resultaten van de groepen Flevoland en West-Friesland. Het is jammer te noemen dat de groep van de kop van Noord-Holland heeft afgehaakt, omdat ze door hun intensieve wijze van telen andere problemen (kunnen) hebben dan de bedrijven die in een rotatie met andere gewassen bollen telen. In de verdere verslaglegging wordt een enkele maal aangegeven dat hier duidelijke verschillen liggen.

In de vraagstelling van de enquête (verdiepingsvragen) werden veel vragen gesteld aan de ondernemers. Een aantal van deze vragen kon op verschillende manieren worden uitgelegd. Iedereen heeft daarom geantwoord op de manier waarop hij de vraag heeft begrepen en soms niet op de manier zoals de vraag was bedoeld.

Enkele kenmerken van de deelnemers:

De groep bestaat uit 15 telers, 7 uit West-Friesland en 8 uit Flevoland. Het gaat hier om teeltgebieden waar in ruime teeltwisseling met gras of akkerbouwproducten wordt geteeld. De grondsoort waarop wordt geteeld is bij 14 bedrijven zavel/klei. Van de deelnemers hebben er al 12 meegedaan in de praktijkproef van 2000. De gemiddelde leeftijd is 41 jaar.

De resultaten zijn samengevat in 7 thema's, zijnde de "verdiepingsvragen" waar het Ministerie van LNV graag inzicht in wil krijgen door middel van dit project.

In dit document zult u een heel aantal opsommingen vinden, die staan op volgorde van belangrijkheid genoemd. Het antwoord wat het meest is genoemd, staat als eerste genoemd, en alle antwoorden die staan genoemd zijn minimaal door twee deelnemers genoemd. De enquêtes zijn individueel opgenomen, en de deelnemers hebben elkaar dus niet direct beïnvloed.

De antwoorden zijn waar mogelijk onderbouwd met getallen/percentages en zijn vervolgens geïnterpreteerd door de begeleiders van DLV Adviesgroep.

1 Certificatie algemeen

Centrale vraag: Wat is de belangstelling onder deelnemers aan de praktijkproef om op vrijwillige basis deel te nemen aan certificatie van gewasbescherming?

1.1 Belangstelling voor deelname aan certificatie van gewasbescherming

Driekwart van de huidige deelnemers geven aan mee te gaan doen aan een systeem op basis van vrijwilligheid. De redenen hiervoor zijn in volgorde van belangrijkheid:

- Beter imago;
- Milieuvriendelijker;
- Voorkeurspositie in de markt;
- Kostenbesparend;
- Het toch wel zal komen.

Redenen om niet mee te doen zijn:

- Het levert veel werk op;
- Weinig milieuwinst,
- Geen aansluiting met de markt
- Onbetrouwbare overheid (vnl toelating middelen)
- Het levert te weinig geld op.

Er is dus duidelijk sprake van verschil in inzicht, de een denkt er kosten mee te besparen, terwijl een ander denkt dat het hem uiteindelijk geld gaat kosten.

De telers geven aan dat ze nog geen zicht hebben op het pakket aan eisen van het pluspakket, en verwachten niet dat ze daar zomaar aan zullen voldoen. Slechts 20% van de telers heeft eventueel wel interesse, ze geven als reden dat:

- het onderscheidend op de markt is;
- het geld op gaat leveren;
- het arbeidstechnisch haalbaar is.

De bedrijven die niet mee willen doen, geven aan dat:

- ze de eisen te hoog vinden;
- het teveel arbeid kost;
- het geen geld oplevert.

1.2 Randvoorwaarden voor deelname aan certificatie

Op de vraag of certificatie verplicht moet worden, antwoordt 60% ja en 40% nee. De meeste deelnemers zijn dus voor verplichting, maar ik denk dat de rest van de sector gemiddeld negatiever is.

Wat betreft het aantonen van verantwoord middelgebruik, zegt 70% van de deelnemers ja, als iemand onverantwoord daarmee omgaat, mag deze persoon geen middelen meer gebruiken. Als dit echter in extremen wordt doorgetrokken, en het etiket als maatstaf wordt genomen, zou bijna geen van de bedrijven nog middelen mogen gebruiken, omdat ze op zijn tijd allemaal het etiket wat ruimer interpreteren.

De DOA blijkt geen grote stimulans te zijn om bedrijven te laten certificeren, want maar 50% zegt daarvoor gevoelig te zijn. Ik denk dat het mede te maken heeft met de hoge saldo's, anderzijds zullen bedrijven met kleine (negatieve) winsten er ook niet op zitten te wachten.

Stabiliteit in de huidige regelgeving (oa WVO) blijkt een grote stimulans te zijn voor de deelnemers om zich te laten certificeren, slechts 13% geeft aan dat geen stimulans te vinden. Als door certificering een heffing op bestrijdingsmiddelen kan worden voorkomen, is dat voor 93% van de bedrijven een stimulans. De conclusie kan dus getrokken worden dat stimulans moet komen vanuit beperking regelgeving. De deelnemers geven ook aan dat de beste stimulans vanuit de markt zou moeten komen. De deelnemers gaven daarnaast in de gesprekken heel duidelijk aan dat ze een verlichting in administratieve last willen.

2 Concept geïntegreerde gewasbescherming

Centrale vraag: Heeft invulling van het concept geïntegreerde gewasbescherming op bedrijfsniveau het gewenste effect?

2.1 Principes van geïntegreerde gewasbescherming

De vraag :“Wat is volgens u de definitie van geïntegreerde gewasbescherming?” was een hele moeilijke vraag voor de telers, gemiddeld was het antwoord erg sterk chemie gericht. De omschrijvingen zoals ze waren opgenomen, vonden niet voldoende aansluiting bij de antwoorden van de telers. De kreet: gerichte en effectieve inzet van chemische middelen dekt de lading het beste. Het feit dat telers niet een stapje terug doen, komt waarschijnlijk door het feit dat telers niet beseffen dat wat ze doen om ziekten en plagen te voorkomen, ook onder het kopje gewasbescherming valt. Bollentelers hebben gemiddeld een ander beeld van wat er onder de noemer geïntegreerde gewasbescherming valt.

Als telers vervolgens mogen kiezen uit een lijstje met onderdelen van geïntegreerde teelt zoals genoemd in Zicht op gezonde teelt kiezen ze de volgende thema's:

- gericht waarnemen;
- effectief middelenpakket;
- sterk gewas;
- kennis van ziekten en plagen;
- zo veel mogelijk preventie = voorkomen van ziekten en plagen.;
- minimale risico's voor mens en milieu

De integrale manier van benaderen zoals in Zicht op Gezonde Teelt, spreekt 87% van de deelnemers aan. Dus zowel milieu, arbeidsveiligheid als het eindproduct.

De integrale manier van werken sluit voor tweederde van de deelnemers aan bij de huidige werkwijze.

2.2 Uitvoerbaarheid, aantoonbaarheid van eisen en resultaten op bedrijfsniveau

2.2.1 Uitvoerbaarheid

De eisen zoals genoemd in het voorbeeld-certificatieschema, zijn voor tweederde van de deelnemers niet duidelijk. De gestelde eisen zijn voor meerdere uitleg vatbaar, en/of gaan soms niet voor alle gewassen op. Hierdoor ontstaat verwarring over het feit of mensen er al dan niet aan voldoen.

De basiseisen waar volgens de deelnemers het moeilijkste aan te voldoen is, zijn:

- Alleen gebruik van toegelaten middelen; de toegelaten middelen zijn niet altijd toereikend voor geïntegreerde teelt;
- De opslag van bestrijdingsmiddelen;
- Berekenen van de milieubelasting;
- Niet spuiten bij >5m/s;
- Uitvoeren en invoeren van de Risico inventarisatie en Evaluatie;
- Gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen.

De reden dat niet aan bovenstaan de eisen wordt voldaan ligt in het feit dat voor bepaalde redenen niet bekend is dat het verplicht is, voor andere redenen is het bewust ruim interpreteren van de regels. Door de deelnemers wordt duidelijk opgemerkt dat de toegelaten middelen niet altijd toereikend zijn voor een geïntegreerde teelt. Rond het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen geldt vaak dat de mensen er niet graag mee werken, en dat ze dus niet volgens de regels worden toegepast.

Door de deelnemers wordt verder aangedragen dat een aantal regels praktisch niet uitvoerbaar zijn. Ook zijn ze niet concreet genoeg. Alle punten zouden SMART moeten zijn: Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realiseerbaar en Tijdgebonden. Dat zijn ze nu niet allemaal.

2.2.2 Onmisbare toepassingen

Vanuit de telers worden een aantal knelpunten naar voren gebracht. De volgende dingen zijn naar voren gebracht: Heel recent het uit de markt halen van middelen op basis van maneb en mancozeb tegen Botrytis in bolgewassen. Verder wordt genoemd de toepassing van Dursban tegen bodeminsecten in o.a. de teelt van gladiolen. Een ander probleem is natte grondontsmetting (cis-dichloorpropeen) tegen aaltjes, zeker in gevallen met stengelaaltjes, waarbij de teler door de PD verplicht is te ontsmetten.

Als laatste wordt onkruidbestrijding genoemd. Er zijn een aantal middelen die heel effectief in lage doseringen kunnen worden ingezet in bolgewassen, maar die volgens het etiket geen toelating hebben in bolgewassen (wel in voedingsgewassen). Verder zijn er voor veel bijzondere bolgewassen geen middelen die mogen worden toegepast. Daar wordt het etiket ook ruimer geïnterpreteerd.

2.2.3 Score punten voor puntensysteem keuzemaatregelen

Van de 15 bedrijven hebben er 12 een geldige invoer opgeschreven, van deze twaalf bedrijven hebben we gekeken hoeveel punten er gescoord zijn. Uit de uitslag blijkt dat gemiddeld 46% van het maximaal te halen punten zijn behaald. Eenderde van de deelnemers zat boven het gemiddelde. Er zit groot verschil tussen de diverse items. In onderstaande tabel staan de percentages weergegeven van de verschillende items.

Thema	gehaald +	max* +	gehaald ++	max* ++	punten tot. gehaald mediaan	Max. totaal punten	% punten gehaald	% telers mediaan of meer
Preventie	5	8	4	6	9	13	69%	58%
Teeltsysteem	2	3	0	6	2	3	67%	58%
Waarneming	1	1	2	4	3	7	43%	92%
Niet chemisch	0	2	0	6	0	5	0%	100%
Chemisch	2	7	2	8	4	10	40%	50%
Emissie	1	5	2	4	3	10	30%	75%
Arbo	1	2	2	4	3	6	50%	67%
Totaal	12 (33%)	36	12 (35%)	34	24	54	53%	67%

* Let op: Er waren 8 maatregelen waarbij + of ++ gescoord kon worden. De punten zijn zowel bij max + als max ++ meegeteld, waardoor er eendubbel telling ontstaat.

In de tabel valt te zien dat er best wel veel punten gehaald worden voor de thema's preventie en teeltsysteem, dat is inherent aan de groepen die hebben meegedaan aan de praktijkproef. Voor bedrijven op zavel en kleigronden hebben zij maatregelen uitgevoerd die voor zandbedrijven ver- gaand zijn, maar voor de zavel en kleigronden geen extra geld en moeite kosten. Verder kun je je afvragen of de huidige maatregelen geheel uitputtend zijn. Als een thema meer maatregelen telt kan dit de score nogal beïnvloeden.

De thema's: niet chemisch, chemisch en emissiebeperking scoren lager dan gemiddeld, de eisen die hier gesteld worden liggen ook verder van de gangbare praktijk af. Soms wordt voor een be- paald gewas wel zo'n strategie gehanteerd, maar voor een ander weer niet. Verder blijft het altijd de vraag of bedrijven voor 100% aan een bepaalde eis voldoen. Er is soms een lichte twijfel te horen in de stem, maar er wordt toch ja geantwoord op de vraag. Hoe hard is de eis, en hoe gaat een controleur hiermee om. Telers geven aan dat het handig is om een overzicht te hebben van uit te voeren maatregelen, maar lang niet alle eisen zijn goed uitvoerbaar en controleerbaar.

2.2.4 Slecht uitvoerbare eisen

De deelnemers is gevraagd aan te geven wat de slechtst uitvoerbare maatregelen zijn. Hier volgen de antwoorden waar minimaal twee maal op is gestemd:

- Mechanische onkruidbestrijding op delen van het bedrijf;
- Onkruidbestrijding door stro;
- Spuitedoppen niet hoger dan 50 cm boven grond of gewas;
- Teelt van aaltjesresistente vóórgewassen op 50% bedrijfsareaal;
- Schoonmaken van gereedschap van derden tussen percelen;
- Standaard bemonsteren op aaltjes;
- Uitsluitend LDS onkruidbestrijding;
- Gebruik van toegelaten middelen (toegelaten middelen zijn niet altijd toereikend voor een geïntegreerde teelt);
- Markering van bespoten percelen.

Een aantal van de bovenstaande maatregelen zijn behoorlijk kostenverhogend, of praktisch niet uitvoerbaar. Denk bijvoorbeeld eens aan het verhuizen van perceel naar perceel, waarbij de ma- chines moeten worden schoongemaakt. Het zou te veel tijd (geld) gaan kosten als dat allemaal volgens de eisen gebeurt die bijvoorbeeld ook gemeenten stellen aan een afspruitplaats. Zo kan een maatregel een positieve invloed hebben op bijvoorbeeld de waterkwaliteit, terwijl het een negatie- ve uitwerking heeft op de bodemkwaliteit. Het is afhankelijk van de situatie of een maatregel een positieve of negatieve uitwerking heeft op het geheel.

2.2.5 Slecht controleerbare eisen

Op de vraag wat de slechtst controleerbare eisen zijn is het antwoord:

- Windsnelheid bij spuiten;
- Kwaliteit van het uitgangsmateriaal;
- Hoogte spuitdoppen boven gewas;
- Scouting;
- Niet chemische onkruidbestrijding (stro wél controleerbaar; mechanisch niet);
- Gebruik illegale middelen;
- Gebruik van een vuurwaarschuwingssysteem;
- Melden van quarantaineorganismen;
- Viruszieke planten/stekers verwijderen.

Als reden hiervoor geven de deelnemers dat er met creatief boekhouden veel te verbergen is. Veel dingen vragen heel veel specialistische controle en veel maatregelen zijn nog niet SMART.

2.3 Indeling van het certificatieschema

75% van de telers is het eens met de huidige indeling van het certificatie schema.

Er zijn slechts een paar kleine opmerkingen, over het omwisselen van twee items die nu al opvolgend zijn.

25% geeft aan dat het niet aansluit bij de manier van denken, 35% geeft daarbij ook aan dat ze niet zonder chemie kunnen.

2.4 Rangorde in de praktijk van de teler

Aan de deelnemers is gevraagd met welke factoren ze rekening houden bij het opstellen van het gewasbeschermingsplan. Ze vinden de kwaliteit van het eindproduct en het rendement van de teelt zonder uitzondering zeer belangrijk. Het zijn uiteraard allebei factoren die belangrijk zijn voor de continuïteit. De factoren zijn uitgezet op een schaal van 0-10, waarbij zeer belangrijk voor 10 punten staat, neutraal voor 5 en niet belangrijk voor 0 punten.

Thema	cijfer
Kwaliteit eindproduct	10
Rendement	10
Aangetoonde effectiviteit maatregelen	8,7
Beschikbare arbeid	7,7
Benodigde investeringen	5,7
Milieubelasting	6
Prikkels markt	7
Prikkels overheid	5
Eigen kennis/ervaring	9,3
Advies adviseurs	8,3

Te zien is dat investeringen, prikkels vanuit de overheid en milieubelasting zaken zijn die relatief laag scoren bij de deelnemers, ik heb de indruk dat het bij andere ondernemers niet anders zal zijn. Wat verder opvalt is dat de aangetoonde effectiviteit hoog scoort, terwijl bedrijven heel snel geneigd zijn nieuwe dingen op te pakken zonder dat er veel ervaring mee is opgedaan.

De deelnemers geven op een na aan dat ze het belang van managementadviessystemen inzien.

3. Kennis, houding en gedrag

Centrale vraag: Toetsing van effect van certificatie op kennis, houding (normbesef) en gedrag ondernemers?

3.1 Toegang tot kennis

4 van de 15 bedrijven geven aan kennis en prestatie te hebben verbeterd. Ze geven aan bewuster met middelen te zijn omgegaan, en met de kennis van de milieubelastingspunten aan de slag zijn gegaan.

De belangrijkste bron voor informatie is de adviseur van de handel, daarna de particulier adviseur, dan collega teler gevolgd door praktijkinformatie en de vakpers.

73% van de telers gebruikt internet. 53% gebruikt het ook voor algemeen agrarische informatie, en 20% gebruikt het voor adviesystemen als weerberichten ed. 20% gebruikt internet ook voor het versturen van registraties. Geen van de ondernemers heeft aangegeven dat ze het internet interactief gebruikten. De enige site die tweemaal is genoemd is die van meteoconsult.

80 % van de ondernemers geeft aan dat het praktijkonderzoek toegankelijk is voor hen. Daarmee bedoelen ze in veel gevallen ook de proeven die gedaan worden door samenwerkende leverancier. Klein 50% van de deelnemers stuurt wel eens een verzoek, en daarvan is 75% tevreden over de reactie.

Ruim de helft van de telers geeft aan door te werken met het certificatieschema meer te weten te zijn gekomen over geïntegreerde gewasbescherming.

3.2 Houding

Tweederde van de deelnemers geeft aan meer na te denken over de toepassing van geïntegreerde gewasbescherming. Wat dat betreft heeft het actief aan de slag gaan met een project duidelijk een effect op de deelnemers. De invloed van deze praktijkproef op niet-deelnemers is mijns inziens erg klein.

Op de vraag of certificatie leidt tot werkverschaffing en afvinken van checklisten werd door 87% ja gezegd. Van die 87% zei ook nog eens 31% heel erg eens, en 56% was het er gewoon mee eens. In de beleving van de telers is er op dit moment nog geen meerwaarde van een dergelijk systeem. Teler zouden de voorkeur geven aan een systeem waarbij ze aan het eind van het seizoen één opgave moeten doen, waarin ze hun gevoerde beleid van het afgelopen jaar moeten verantwoorden. Dat zou het beste gaan aan de hand van een milieukengetal.

Op dit moment wordt het gedrag van telers nogal eens beïnvloed door het uit de markt halen van middelen. Er wordt op sommige momenten zo kort gedraaid dat er geen enkel plan op te maken is. Deze manier van werken zorgt voor een stemming onder de telers die verre van coöperatief is. Teler zijn eerder geneigd zo veel mogelijk tegen te werken, dan om in de juiste richting te werken. Voor de bereidwilligheid mee te werken, is een stabiel klimaat nodig in de regelgeving.

3.3 Gedrag

Dat door deelname meer preventieve en niet-chemische maatregelen zijn uitgevoerd konden slecht 3 van de 15 telers beamen. Vier waren neutraal, en de anderen gaven aan geen verandering te zien.

Op de vraag of certificatie van gewasbescherming bij collegae leidt tot meer toepassing van preventieve en niet-chemische maatregelen zal leiden, werd beantwoord met een kleine meerderheid die dacht dat het niets zou veranderen.

4 Gewasbeschermingsplan

Centrale vraag: Levert het gewasbeschermingsplan naast de overige eisen een (extra) bijdrage aan de omslag in denken en doen.

4.1 Randvoorwaarden

De deelnemers geven aan dat de volgende bronnen het meest belangrijk zijn voor het opstellen van een gewasbeschermingsplan:

Bron	cijfer
Eigen ervaring	10
Adviseur gb-handel	9,3
Vakpers	8
Particulier adviseur	6,7
Collega	5,3
Praktijkonderzoek	2,7
Medewerkers	1,3

Hieruit is te zien wat een invloed de adviseur van de handel heeft op het opstellen van een plan. In vergelijking met andere bronnen heeft deze een veel groter bereik. Veelal leveren deze bedrijven kant en klare spuitschema's aan en laten weinig ruimte voor inbreng vanuit de teler. Telers bepalen wel hun eigen uitvoering van het plan. De plannen vanuit de handel zijn vrijwel altijd datum gerelateerd en veel minder inspeland op een waarschuwingssysteem of de omstandigheden.

Op de vraag of er gebruik gemaakt gaat worden van internetdiensten voor het opstellen van een plan reageert de helft met ja. Gezien het huidige internet gebruik zoals genoemd in vraag 3.1 is er nog een hele weg te gaan voordat ondernemers het internet op gaan om een hulpmiddel te vinden.

Voor het opstellen van het plan geven de ondernemers aan gemiddeld 3,8 uur per gewas nodig te hebben. Voor een adviseur zou dat 2,8 uur zijn. Eenderde van de telers geeft aan dat ze het plan helemaal zelf kunnen opstellen, maar die geven juist ook aan dat ze dat niet graag alleen willen opstellen. De adviseurs gaven aan dat ongeveer eenderde van de deelnemers dat zouden kunnen, maar dat waren niet allemaal dezelfde deelnemers als de deelnemers die het zelf aangaven.

4.2 Effecten van het opstellen en uitvoeren van het gb-plan op kennis, houding en gedrag

Driekwart van de bedrijven geeft aan een gewasbeschermingsplan te hebben gemaakt. 20% van de bedrijven heeft daarin nieuwe maatregelen opgenomen. De maatregelen hadden allemaal betrekking op het inzetten van andere middelen, of in een lagere concentratie, 50% van de bedrijven hadden ze waarschijnlijk ook zonder gewasbeschermingsplan wel uitgevoerd. Eigenlijk hadden alle deelnemers moeten zeggen dat ze een gewasbeschermingsplan gemaakt hebben. De begeleiders hebben namelijk met alle deelnemers een plan opgesteld. Sommige deelnemers hebben dat zo ervaren, anderen duidelijk niet.

Eenderde van de bedrijven geeft aan dat een gewasbeschermingsplan niet helpt maatregelen betere op elkaar af te stemmen. Driekwart van de deelnemers geeft aan dat ze niet gestimuleerd worden door het plan om meer niet-chemische maatregelen toe te passen.

Iets meer dan de helft geeft aan dat het plan leidt tot kwaliteitsverbetering van gewasbescherming.

Driekwart van de bedrijven geeft aan dat ze van plan zijn het plan jaarlijks te verbeteren.

De belangrijkste belemmeringen om een plan op te stellen zijn: Het kost te veel tijd; De omstandigheden zijn anders dan verwacht.

4.3 Aantoonbaarheid van de uitvoering van het gb-plan

Tweederde van de bedrijven houdt bij wat er betreffende gewasbescherming wordt uitgevoerd. Slechts twee bedrijven geven aan ondersteuning te willen voor het bijhouden van het plan. De conclusie kan zijn dat het bijhouden geen bezwaar zou moeten zijn voor de grootste groep telers.

Eenderde van de bedrijven denkt door het bijhouden het plan, andere maatregelen uit te voeren dan zonder het bijhouden van het plan.

Dat je met een plan de gewasbescherming beter in de hand hebt, is voor tweederde van de bedrijven geen punt van twijfel. Voor diezelfde geldt dat ze kunnen aantonen dat ze de dingen uit het plan hebben uitgevoerd.

4.4 Haalbaarheid van de uitvoering van het gb-plan voor 90% van de telers

De verwachting is dat het opstellen van een plan veel tijd gaat vragen van zowel ondernemer als van een adviseur die verstand heeft van gewasbescherming. Toch schat 50% van de deelnemers dat 90 % van de ondernemers in de sector in 2005 zelf een plan kunnen opstellen. Driekwart van de deelnemers denkt dat 90% van die ondernemers dat ook bij kunnen houden.

4.5 Beoordeling van het gewasbeschermingsplan

Op de vraag welke functies het gewasbeschermingsplan kan vervullen kwamen de volgende antwoorden:

Functie	% voor
Planning van gewasbescherming	87 %
Verbeteren kwaliteit gewasbescherming	87 %
Instrument voor vergelijk	93 %
Basis voor advies	87 %
Basis voor controle	80 %
Basis voor afgifte certificaat	73 %

Zoals te zien in bovenstaande tabel zien de deelnemers veel mogelijkheden van het gewasbeschermingsplan. Het kan veel functies vervullen. Het is vreemd dat ondanks het feit dat veel bedrijven het nut van een plan inzien, ze niet standaard elk jaar een plan maken.

Driekwart van de bedrijven geeft aan dat het gewasbeschermingsplan een belangrijke aanvulling is op de overige eisen in het certificatieschema. 40% van de bedrijven geeft aan dat je niets hebt aan een gewasbeschermingsplan, omdat het toch altijd anders loopt. Dit verklaart wellicht waarom nog zo weinig bedrijven een plan maken.

Het gemiddelde eindcijfer voor het plan was een 6,3. De mediaan ligt op een 7. Dit verklaart ook ten dele ook de gematigde populariteit van het gewasbeschermingsplan. Het feit dat de deelnemers aangeven dat het plan de bovengenoemde functies kan vervullen wil niet zeggen dat de meerderheid het nut inziet van het plan. Uit discussie in de begeleidingscommissie blijkt dat telers meer nut zien in discussie/groepsbijeenkomsten over gewasbeschermingsplannen).

Voor het bijhouden van de uitvoering zijn over het algemeen minder problemen te verwachten dan voor het opstellen van het plan. De deelnemers zien wel de mogelijkheden van het gewasbeschermingsplan, maar komen nu nog niet tot het daadwerkelijk opstellen ervan. Je ziet de laatste jaren heel sterk dat handelsbedrijven voor een spuitseizoen kaarten uitgeven met voorbeeldspuitschema's. Dit zijn meestal tijdgebonden spuitschema's en geen situatie en risicogebonden spuitschema's. Dit vraagt echter wel een heel andere ondernemer. Er wordt een ondernemer gevraagd die elke dag een afweging maakt op basis van weer en gewasomstandigheden. De ondernemer wordt daarbij geholpen door het gewasbeschermingsplan, die het antwoord geeft op de ontstane situatie.

5 Synergie overheid en markt

Centrale vraag: Hoe bereik je dat initiatieven van de overheid en marktpartijen rond certificatie van gewasbescherming bij elkaar aansluiten en elkaar versterken?

Er zijn nog maar weinig bedrijven met een certificaat. Er zijn twee telers die gecertificeerd zijn voor MPS vanwege de bloemen die op het bedrijf worden geproduceerd. Er is een bedrijf dat ISO 9001 is gecertificeerd en een is in voorbereiding voor een ARBO certificaat. Vandaar dat alle vragen over dubbele administratie en dergelijke niet opgaan, ze hebben zo weinig gewicht en waarde, dat we daaraan voorbij gaan. Er is één bedrijf dat samen met een marktpartij werkt aan minder middelgebruik en productveiligheid.

Het is uiteraard wel opvallend dat er zo weinig certificaten zijn. In de groep zijn in elke geval twee bedrijven die meegedaan hebben aan het MPS certificaat. Door de hoge kosten; de starheid van het systeem en geen meerwaarde (meerprijs) in de markt, hebben ze besloten ermee te stoppen. De ervaring bij andere bedrijven in de sector is ook dat **de weg naar het behalen** van een certificaat een goede is, en dat het de rentabiliteit positief beïnvloedt door het voorkomen van fouten. **Het hebben** van het certificaat geeft (tot heden) geen meerwaarde in de markt, maar wel meer kosten op het bedrijf.

EUREP-GAP heeft op dit moment nog geen prioriteit voor de meeste ondernemers, slechts een geeft aan nooit iets met EUREP-GAP ter willen doen. De andere deelnemers geven aan dat ze wel zien wanneer ze eventueel over willen gaan tot certificering.

Ruim 50% van de deelnemers geeft aan dat ze het een goede zaak vinden dat de eisen uit EUREP-GAP in het certificatie schema zijn opgenomen. Eenderde van de deelnemers vindt EUREP-GAP het meest toonaangevende marktinitiatief. Gemiddeld wordt ongeveer 50% van de eisen zinvol geacht, er zijn nu eisen opgenomen die alleen voor voedingsproducten gelden. Aangezien het hier producenten van niet voedingsgewassen betreft, is het niet van belang. Slecht 14% van de deelnemers verwacht een meerprijs te krijgen voor een (plus) certificaat. 40% van de deelnemers schat in dat de vraag naar producten met een (plus) certificaat gaat groeien.

Op dit moment loopt de bloembollenteelt nog niet warm voor de eisen van Eurep-gap, aangezien sommigen al een paar keer hun neus hebben gestoten, zijn ze afwachtend. Zolang afnemers iets anders zeggen (certificering is de toekomst) dan ze doen, (kopen tegen de laagste prijs), hebben ze er geen boodschap aan. Het gaat daarbij ook nog een om niet consumptieve gewassen, dus is er waarschijnlijk ook minder behoefte aan een certificaat dat aangeeft dat een product schoon is geproduceerd.

Op de vraag hoe de overheid marktpartijen kan stimuleren om aan certificering (pluscertificaat) een meerwaarde te geven werd als volgt geantwoord:

prikkels marktpartijen	%
Duurzame Ondernemers Aftrek	20
Overheden kopen alleen met certificaat	7
Postbus 51 spotjes voor beïnvloeden koopgedrag consumenten	7
Harmoniseren van eisen in Europa (EUREP-GAP)	67

Uit bovenstaande tabel is op te merken dat alleen het harmoniseren van de eisen binnen EUREP-GAP als uitkomst wordt gezien. De deelnemers geven zelf ook aan dat er wat betreft regelgeving ook gekeken moet worden naar harmonisatie van regels tussen de verschillende Europese regels.

Als dezelfde regels en de regels voor toelatingen van middelen gelden in alle landen hebben de ondernemers vrede met die regels.

Gezien het vrije handelsverkeer in Europa heeft Nederland nu een concurrentienadeel, dat zouden de ondernemers graag weggenomen zien.

Verder werd nog opgemerkt dat het verlagen van de administratieve last voor gecertificeerde bedrijven een mogelijkheid is om bedrijven te stimuleren. Stel dat je een dergelijk certificaat haalt, dan hoef je geen gegevens meer aan andere instanties te leveren. In het veld is er veel weerstand tegen de dubbele registraties voor allerlei typen overheids- en vakorganisaties!

6 Controle

Centrale vraag: Inzicht in controleerbaarheid van eisen, (gewenste) ondersteuning en (controle) kosten/baten van het certificatiesysteem

In onderstaande tabel is te zien hoe vaak volgens de deelnemers de volgende overheidsinstellingen voor een controle langskomen.

controle-instantie	frequentie per jaar
AID	0,3
Milieu-inspectie	0,3
Arbieds-inspectie	0,3
Waterschap	1
Gemeente	0,5

Zoals te zien valt komen veel inspecties maar eens in de drie jaar, gemeente en waterschap komen vaker langs.

De volgende keuringsinstanties en controleurs van certificaten komen met de volgende frequenties langs:

controleur	frequentie per jaar	% bedrijven
NAK	5	33
Ecas	2	13
SGS	2	13
BKD	40	100

Zoals te zien, komen bepaalde controleurs maar op een paar bedrijven, en de frequenties liggen hier nogal wat hoger dan in het ambtelijke onderdeel van controles.

In het veld hoor je nog wel eens dat er zoveel controles zijn, en dat er zoveel ambtenaren rondlopen. Uit bovenstaande blijkt dat er meer controles uitgevoerd worden door keuringsinstellingen die door het bedrijfsleven zelf in het leven zijn geroepen, dan door ambtenaren. Waarschijnlijk is de beleving bij deze bedrijven anders, en ervaren ze zelf ingestelde controleurs niet zozeer als controleurs.

De bedrijven hebben echter niet graag nog een extra controle puur op gewasbescherming. 87% van de deelnemers ziet dat niet zitten.

De huidige controles worden uitgevoerd op: Registratie 100 %; Middelenkast 100 %; S spuitapparaat 100 %; Perceelsinrichting 53 %; Administratieve controle 46 %.

De uitgaven voor certificaten zijn: MPS voor grote bedrijven € 2500 - € 3000,-; ISO € 2500 tot € 5000,-.

De dingen die zonder uitzondering gecontroleerd moeten worden vanwege de geloofwaardigheid van het certificaat zijn:

- Controle op gebruik van (illegale) middelen (33% genoemd);
- Controle op gebruik tov plan of maximum (26% genoemd);
- Controle op afweging van gebruik en zorgvuldig werken (26 % genoemd).

De kosten van controle mogen van veel bedrijven niets bedragen, Ze zeggen dat de overheid (maatschappij) de controles graag wil, en die moet daar dan maar voor opdraaien. 4 bedrijven willen er iets voor uitgeven, en dat bedrag ligt op ongeveer € 550,-.

controleur:	%
voordelen	
wijst op tekortkomingen	80
geeft tips	60
nadelen	
verbetering kan geld kosten	13
kan sancties opleveren	53
kost tijd	27
kost geld, ik betaal aan systeem	47

Er liggen duidelijk kansen voor een controleur, maar zolang de bedrijven niet inzien dat die controleur een meerwaarde oplevert zoals het geval is bij de BKD, ISO en NAK, dan zijn bedrijven niet snel geneigd er geld in te steken.

7 Milieukengetal

Centrale vraag: Wat is het effect van het mkg als managementinstrument i.p.v. doelvoorschrift in PP2000

De deelnemers aan de praktijkproef 2000 hebben ervaren hoe het is om te werken met het doelvoorschrift. Dat gaf een heel rustig beeld, en zorgde ervoor dat deelnemers kennis genomen hebben van milieubelastingspunten voor middelen. Daardoor hebben ze op bepaalde momenten andere middelen ingezet, dan ze gewend waren. Het afgelopen jaar was het een managementinstrument, driekwart van de bedrijven vond het zinvol dat de registratie van milieubelasting er als verplichte eis in zat. Binnen de groep van deelnemers is er een lichte voorkeur (57%) voor het milieukengetal als doelvoorschrift. De andere deelnemers geven aan liever met het pakket van eisen aan de slag te willen. Tevens geven ze aan dat ze met het pakket van eisen aan kunnen geven wat ze wel of niet willen doen. Het geeft ze ook meer ruimte om meer/andere middelen te gebruiken.

Voordelen van mkg als doelvoorschrift	%
Gedragsverbetering	53
Vergelijking	53
afrekening eenvoudig	33
Nadelen	
Onbetrouwbare berekening	7
controle niet sluitend	20
geen goede afweging	20

Uit bovenstaande tabel is af te leiden dat er veel meer voordelen in het milieukengetal worden gezien dan nadelen.

De verwachting is echter dat 'de gemiddelde' teler het berekenen van een milieukengetal al veel administratieve romplomp zal beschouwen.

Er zijn twee bedrijven die meedoen aan MPS, ze hadden in 2000 en 2001 allebei de A-status, dat is de hoogst haalbare kwalificatie binnen het MPS-systeem.

De reacties van de telers waren in 2000 positiever dan de reacties in 2001. Dit kan twee oorzaken hebben: het milieukengetal sprak meer aan, of de politieke situatie is veranderd waardoor de deelnemers "tegen" zijn. Het laatste is zeker het geval, en het is moeilijk om de invloed ervan te becijferen. De deelnemers geven elk in eigen bewoordingen aan wat ze voor of tegen het milieukengetal hebben. Een kleine helft vindt de eisen positief omdat ze nu meer mogelijkheden hebben om ook meer middel te gebruiken. Ruim de helft geeft aan dat de grote stimulans weg is. De eisen zijn soms breed uit te leggen, terwijl het milieukengetal toch hard is en voor elk bedrijf hetzelfde. Door het milieukengetal als doelvoorschrift weg te halen, is de drijfveer voor ruim de helft van de deelnemers weggenomen.

6.5 Sectorrapportage vollegrondsgroententeelt Praktijkproef Zicht op gezonde teelt

De praktijkproef in de sector vollegrondsgroenten is in 2001 gestart met 3 groepen. Na de herstart in het voorjaar van 2002 zijn slechts enkele telers afgevallen. De deelnemers telen zowel vollegrondsgroenten voor de verse markt als voor de verwerkende industrie.

In dit document vindt u de resultaten van de groepen Noord-Holland en Brabant (conserveren) en zuid-oosten Brabant/Limburg (verse markt en conserveren).

Enkele kenmerken van de deelnemers:

De groep bestaat uit 19 telers. Het gaat hier om teeltgebieden met veel kool (N-Holland), akkermatige teelten met conserventeelten in de vruchtwisseling en enkele intensieve vollegrondsgroentenbedrijven. De grondsoort waarop wordt geteeld is bij de helft van de bedrijven zavel/klei, de andere helft op zandgrond. Van de deelnemers heeft één bedrijf meegedaan in de praktijkproef van 2000. De gemiddelde leeftijd is 43 jaar, met een spreiding van 27 tot 57 jaar. Voor slechts 3 bedrijven is er geen opvolger. Van de bedrijven hebben 17 van de 19 een volledig agrarisch bedrijf, soms met een andere tak van de agrarische sector.

De resultaten zijn samengevat in 7 thema's, zijnde de "verdiepingsvragen" waar het Ministerie van LNV graag inzicht in wil krijgen door middel van dit project.

In dit document zult u een heel aantal opsommingen vinden, die staan op volgorde van belangrijkheid genoemd. Het antwoord wat het meest is genoemd, staat als eerste genoemd, en alle antwoorden die staan genoemd zijn minimaal door twee deelnemers genoemd. De enquêtes zijn individueel opgenomen, en de deelnemers hebben elkaar dus niet direct beïnvloed.

De antwoorden zijn waar mogelijk onderbouwd met getallen/percentages en zijn vervolgens geïnterpreteerd door de begeleiders van DLV Adviesgroep.

1 Certificatie algemeen

Centrale vraag: Wat is de belangstelling onder deelnemers aan de praktijkproef om op vrijwillige basis deel te nemen aan certificatie van gewasbescherming?

De groententelers wilden graag meepraten en meewerken aan een beter imago van de sector. Men probeert het aantal bespuitingen zo veel mogelijk te beperken omdat dit tijd en geld bespaart. Maar men vindt algemeen dat men eigenlijk in alle teelten niet zonder chemische ondersteuning kan.

1.1 Belangstelling voor deelname aan certificatie van gewasbescherming

Tweederde van de huidige deelnemers geeft aan mee te gaan doen aan een certificatiesysteem vollegrondsgroenten op basis van vrijwilligheid. De redenen hiervoor zijn in volgorde van belangrijkheid:

- Beter imago (74%)
- Afnemers verplichten het (37%);
- Milieuvriendelijker(26%);
- Voorkeurspositie in de markt(31%);
- Kostenbesparend(16%);

Blijkbaar zijn de telers bezorgd over het imago van de sector, 74% geeft dit als reden op om vrijwillig mee te doen.

Redenen om niet mee te doen zijn (via aanvinken):

- Levert te weinig geld op (4x);
- Weinig milieuwinst (4x),
- Geen aansluiting met de markt (4x)

Er werden weinig redenen genoemd om niet op vrijwillige basis mee te doen.

De helft van de telers geeft aan dat ze aan het pluspakket mee willen doen. De belangrijkste redenen om mee te doen zijn dat de eisen redelijk zijn, dat het pluspakket onderscheidend is in de markt en qua arbeid haalbaar is.

De bedrijven die niet mee willen doen aan het pluspakket, geven aan dat:

- het teveel arbeid kost (6x);
- het geen geld oplevert (6x).

De belangstelling voor vrijwillige deelneming voor certificering is groot, vooral het imago wordt als belangrijkste reden genoemd. Bij certificering wordt door de deelnemers vooral aan de gewasbescherming gedacht. Bij niet-deelnemers is uit een telefonische enquête vooral de milieuvriendelijkheid als belangrijkste genoemd.

1.2 Randvoorwaarden voor deelname aan certificatie voor de basis eisen

Op de vraag of certificatie voor de basiseisen verplicht moet worden, antwoordt 70% bevestigend. De meeste deelnemers zijn dus voor verplichting.

Wat betreft het aantonen van verantwoord middelgebruik, zegt 80% van de deelnemers ja, als iemand onverantwoord daarmee omgaat, mag deze persoon geen middelen meer gebruiken.

Bij verantwoord gebruik wordt ook zorgvuldig omgaan met middelen, aandacht aan arbo en milieu bedoeld.

De DOA blijkt een stimulans te zijn om bedrijven te laten certificeren (52%). Hierbij moet wel opgemerkt worden dat de DOA voor jonge ondernemers en bedrijven die veel investeren niets oplevert. Een andere vorm van financiële prikkel zou "eerlijker" zijn. Stabiliteit in de huidige regelgeving (o.a. WVO) blijkt voor de helft van de deelnemers een reden te zijn om zich te laten certificeren. Als door certificering een heffing op bestrijdingsmiddelen kan worden voorkomen, is dat voor 60% van de bedrijven een stimulans.

De deelnemers geven ook aan dat de beste stimulans vanuit de directe afnemer zou moeten komen. De deelnemers gaven daarnaast in de gesprekken heel duidelijk aan dat ze een verlichting in administratieve last willen, dit in algemene zin, omdat er vanuit allerlei zijden steeds meer gevraagd wordt.

Een effectief middelenpakket is een belangrijke randvoorwaarde.

Conclusies en aanbevelingen:

- De belangstelling voor certificatie van gewasbescherming is groot. Tweederde van de deelnemers wil op basis van vrijwilligheid aan certificatie meedoen; 70% vindt dat certificatie voor de basiseisen verplicht moet worden.
- Stimulans voor deelname zit in:
 - vraag vanuit de markt
 - financiële tegemoetkoming in investeringen die nodig zijn om aan de certificatie-eisen te voldoen
 - Voorkomen van heffing op bestrijdingsmiddelen of van aanscherping WVO
 - Stabiliteit in wet- en regelgeving (ook met betrekking tot een effectief middelenpakket)
- Onder strikte voorwaarden bij certificering een breder middelenpakket zou een zeer belangrijk argument kunnen zijn om aan certificering mee te doen.
- Eén certificaat dan geen andere administratie nodig voor andere certificaten. Simpel en praktisch

2 Concept geïntegreerde gewasbescherming

Centrale vraag: Heeft invulling van het concept geïntegreerde gewasbescherming op bedrijfsniveau het gewenste effect?

2.1 Principes van geïntegreerde gewasbescherming

2.1.1 Geïntegreerde gewasbescherming algemeen, wat verstaat u er zelf onder

Vooraf de combinatie van zorg voor milieu, productveiligheid en arbeidsveiligheid wordt genoemd, daarnaast telen met minimale risico's voor mens en milieu en zoveel mogelijk preventieve maatregelen nemen.

2.1.2. Als telers mogen kiezen uit een lijstje met onderdelen van geïntegreerde teelt zoals genoemd in Zicht op gezonde teelt kiezen ze de volgende thema's: (zowel bij eigen keuze als bij keuze uit lijst van praktijkproef)

- gericht waarnemen(68%);
- effectief middelenpakket (63%);
- kennis van ziekten en plagen(58%);
- zo veel mogelijk en optimale preventie (73%);

De integrale manier van benaderen zoals in Zicht op Gezonde Teelt, spreekt 95% van de deelnemers aan. Dus zowel milieu, arbeidsveiligheid als het eindproduct. De integrale manier van werken sluit voor 90% van de deelnemers aan bij de huidige werkwijze.

Uit de antwoorden wordt duidelijk dat de telers geïntegreerde gewasbescherming goed kunnen benoemen en hun beeld goed aansluit bij het begrip geïntegreerde gewasbescherming in 'zicht op gezonde teelt'.

2.2 Uitvoerbaarheid, aantoonbaarheid van eisen en resultaten op bedrijfsniveau

2.2.1 Uitvoerbaarheid

De eisen zoals genoemd in het voorbeeld-certificatieschema, zijn voor 90% van de deelnemers duidelijk. Een aantal eisen zijn voor meerdere uitleg vatbaar, en/of gaan niet voor alle gewassen en bedrijven op. Hierdoor ontstaat verwarring over het feit of mensen er al dan niet aan voldoen.

De basiseisen waar de deelnemers niet aan voldoen, zijn:

- onderdelen van de arbowetgeving noemt 47%, waarbij het markeren van bespoten percelen als zeer onpraktisch wordt omschreven of niet van toepassing is.
- Bestrijdingsmiddelenwetgeving 37%;
- Registreren inzet natuurlijke vijanden, men maakt daar veelal geen gebruik van 21%.
- Registreren van de milieubelasting voor degene die niet verwerken via de computer (21%).

Toelichting:

Het gebruik van niet toegelaten middelen is zeer afhankelijk van het gewas wat geteeld wordt. In veel teelten zijn geen illegale middelen noodzakelijk voor een kwalitatief goed product, enkele teelten zijn nauwelijks/niet te telen zonder niet-toegelaten middelen.

De reden dat niet aan bovenstaande eisen wordt voldaan ligt in het feit dat voor bepaalde redenen niet bekend is dat het verplicht is.

De reden waarom men niet aan de basiseisen voldoet is bij het merendeel 53% omdat het slecht inpasbaar is in de bedrijfsvoering. Voor een deel is dit omdat het eenvoudigweg niet op het bedrijf aan de orde is (registreren inzet natuurlijke vijanden, onderdelen arboret voor eenmansbedrijf.), maar ook dat het teveel tijd (26%) en geld kost (16%). Bij gebruik van de niet toegelaten middelen wordt de reden genoemd dat er onvoldoende legale middelen beschikbaar zijn in de teelt (25%)

2.2.2 Onmisbare toepassingen

Vanuit de telers worden een aantal knelpunten naar voren gebracht. 74% van de deelnemers zegt niet toegelaten middelen of toepassingen nodig te hebben. De volgende problemen zijn naar voren gebracht door de deelnemers aan de praktijkproef:

- Schorseneer onkruid
- Schorseneer witte roest
- Spinazie onkruid
- Bieten cercospora
- Ijsbergsla valse meeldauw
- Sla valse meeldauw
- Knolselderij wortelvlieg
- Prei trips
- Prei uienvlieg
- Prei bacterie Pseudomonas
- Prei zaaiprei onkruid
- Winterpeen onkruid straatgras
- Sla luis
- Sla onkruid
- Kool roest
- Kool Phytophthora
- Kool luis
- Pioenroos bodeminsecten

Veel telers kunnen geen begrip opbrengen voor het toelatingsbeleid. Voor veel problemen zijn milieu-vriendelijker middelen mogelijk dan die zijn toegelaten. Nogal eens zijn een andere toepassingswijze fors minder milieu belastend dan de legale methode. Hierbij wordt o.a. de zaadcoating veel genoemd.

Men ergert zich enorm aan het beleid rond de toelating. Toepassingen en middelen vervallen midden in het seizoen. Onmisbare toepassingen, waar geen preventieve maatregelen afdoende zijn, zijn vervallen in Nederland, terwijl zeer vaak in de concurrerende landen die nog jaren zijn toegelaten.

In kleine gewassen zijn slechts zeer weinig middelen toegelaten, dit maakt de teelt vaak onmogelijk zonder het toepassen van vergelijkbare toepassingen in grotere vergelijkbare gewassen.

2.2.3 Score punten voor keuzepakket

Iedere teler kon, door bepaalde keuzemaatregelen uit het voorbeeldcertificatieschema te kiezen, punten scoren (+ of ++) op een aantal onderdelen van de geïntegreerde gewasbescherming. In onderstaande tabel zijn de resultaten samengevat met het gemiddeld aantal punten dat is behaald door de deelnemers. In de laatste kolom staat het % behaalde punten per thema

Thema	Gem punten	max punten	% gehaald
Preventie	3,53	6	59%
Teeltsysteem	0,89	1	89%
Waarneming	2,74	6	46%
niet chemisch	2,89	10	29%
Chemisch	7,68	15	51%
Emissie	1,26	7	18%
Arbo	2,53	6	42%
Totaal	21,51	51	42%

Uit de uitslag blijkt dat gemiddeld 42% van het maximaal te halen punten zijn behaald. Voor het basisschema zijn 25% van het maximaal aantal punten benodigd. Gemiddeld is 40% van de punten behaald, ruim voldoende voor het basispakket. Van de deelnemers heeft 90% het basispakket behaald. Voor het pluscertificaat is 50% van het te halen aantal punten benodigd. Voor het pluspakket behaalden 26% voldoende punten.

Opmerkingen:

Voor diverse items kunnen bepaalde telers geen punten te behalen omdat het bij die teelten niet voorkomt of omdat ze er niet voor in aanmerking komen.

Er zit groot verschil tussen de diverse items, zeer sterk bepaald door de aanwezige teelt. Voor de emissiebeperking is de score zeer beperkt. Dit is te verklaren door de afwezigheid van water bij een aantal bedrijven en het niet aanwezig zijn van een luchtondersteunde spuit. Ook bij de niet-chemische maatregelen is de score beperkt, veroorzaakt door de (on)mogelijkheden in de aanwezige teelt.

2.2.4 Slecht uitvoerbare eisen

De deelnemers is gevraagd aan te geven wat de slechtst uitvoerbare maatregelen zijn. Hier volgen de antwoorden waar minimaal twee maal op is gestemd:

- Uitsluitend toegelaten middelen gebruiken 6x
- Niet chemische onkruidbestrijding op delen van het bedrijf, meestal direct gevolg van de teelt 8x;
- Schoonmaken van gereedschap van derden tussen percelen 5x;
- Maken van gewasbeschermingsplan 2x.

De belangrijkste reden waarom een bepaalde maatregel moeilijk uitvoerbaar is noemen de deelnemers het feit dat de maatregel slecht in de bedrijfsvoering past (68%). In teelten als spinazie is geen mechanische onkruidbestrijding mogelijk, onkruidbestrijding tussen de rijen wordt weinig/niet gedaan. In 25% van de gevallen wordt tijd en geld genoemd.

De akkerbouwmatige teelten van conserven die voor de helft van de deelnemers wordt gedaan, staat vrij ver weg van de vollegrondsgroententeelten. Er waren te veel eisen waar ze niet of nooit mee van doen hebben, of waarbij het akkerbouwmatig anders werkt. Daarbij komt dat conserventelers door de afnemende industrie precies opgelegd wordt wat en hoe vaak er gespoten moet worden in een gewas; hierbij stimuleert de conservenindustrie de geïntegreerde gewasbescherming meestal minder dan de conserventeler wellicht zou willen/kunnen.

2.2.5 Slecht controleerbare eisen

Op de vraag wat de slechtst controleerbare eisen zijn is het antwoord:

- Aantonen van kennis en inzicht over effecten van bestrijdingsmiddelen 5x
- Aantonen kennis/inzicht over pathogenen en natuurlijke vijanden 6x
- Scouting en bijbehorende registratie 4x;
- Schoonmaken van materialen om ziekteverspreiding te voorkomen 3x

Als belangrijkste reden voor de slechte controleerbaarheid noemen de telers het creatief boekhouden (noemt bijna 75%) en het feit dat het veel tijd kost (noemt 25%).

2.3 Indeling van het certificatieschema

70% van de telers vindt de huidige indeling van het certificatieschema en het gewasbeschermingsplan goed bruikbaar.

Tweederde van de deelnemers vindt het achteraan plaatsen van de chemische bestrijding *niet zo aanspreken, omdat ze niet zonder chemie kunnen*.

2.4 Rangorde in de praktijk van de teler

Aan de deelnemers is gevraagd met welke factoren ze rekening houden bij het opstellen van het gewasbeschermingsplan. Ze vinden de kwaliteit van het eindproduct en het rendement van de teelt zonder uitzondering zeer belangrijk. Het zijn uiteraard allebei factoren die belangrijk zijn voor de continuïteit. De factoren zijn uitgezet voor het percentage dat de deelnemers het zeer belangrijk vinden.

Thema	Percentage
Kwaliteit eindproduct	100
Rendement	100
Aangetoonde effectiviteit maatregelen	95
Beschikbare arbeid	63
Benodigde investeringen	32
Milieubelasting	21
Prikkels markt	32
Prikkels overheid	16
Eigen kennis/ervaring	100
Advies adviseurs	74

Te zien is dat investeringen, prikkels vanuit de overheid en milieubelasting zaken zijn die relatief laag scoren bij de deelnemers. Opvallend is dat ook de prikkels uit de markt laag geplaatst wordt. De deelnemers geven slechts voor 21% aan dat ze het belang van managementadviessystemen inzien. Dit is het gevolg van de onbekendheid met de terminologie.

Conclusies en aanbevelingen:

- Groenteteelt voor de verse markt en de conserventeelt uit elkaar halen voor certificatie.
- Communicatie over de wet- en regelgeving is belangrijk voor de vollegrondsgroentetelers. De regelgeving dient getoetst te worden op de praktische haalbaarheid
- Stimulering van Geïntegreerde gewasbescherming vereist ook een effectief middelenpakket. De beschikbaarheid van een dergelijk pakket heeft een positieve uitwerking op zowel de stimulering van de geïntegreerde gewasbescherming als op certificering.
- De overheid moet zich bij het opstellen van regels voor certificatie goed realiseren wat praktisch in de bedrijfsvoering mogelijk is. Wellicht is het zinvol dat de overheid de basisregels opstelt (wet- en regelgeving) en het pluspakket aan de markt overlaat (hetgeen toch al een wens is van de telers).
- De uitvoerbaarheid van onderdelen van de wet- en regelgeving laat soms te wensen over in verband met onbekendheid. Meer communicatie vanuit de overheid is noodzakelijk.
- Geïntegreerde gewasbescherming leeft wel bij de telers en men staat er positief tegenover, maar het moet wel wat opleveren (o.a. beter eindproduct, effectiviteit van maatregelen en hoger rendement).

3. Kennis, houding en gedrag

Centrale vraag: Toetsing van effect van certificatie op kennis, houding (normbesef) en gedrag ondernemers, inclusief achterblijvers?

3.1 Toegang tot kennis

6 van de 19 bedrijven geven aan kennis en prestatie te hebben verbeterd. Ze geven aan bewuster met middelen te zijn omgegaan, en met de kennis van de milieubelastingspunten aan de slag zijn gegaan.

De belangrijkste bron voor informatie is de adviseur van de handel (7x als belangrijkste bron, bij afnemende belangrijkheid nog 6x genoemd) en de particulier adviseur (7x als belangrijkste bron en bij afnemende belangrijkste bron nog 7x), dan de vakpers (3x en bij afnemende belangrijkste bron nog 13x). Als 2^e of 3^e bron wordt de collega ook 11x genoemd.

84% van de telers gebruikt internet. 78% gebruikt het ook voor algemeen agrarische informatie, en 42% gebruikt het voor adviesystemen. 47% gebruikt internet ook voor het versturen van registraties. Geen van de ondernemers heeft aangegeven dat ze het internet interactief gebruikten. Het gebruik van internet is bij de deelnemers hoger dan voor de gehele sector, bij de deelnemers zitten diverse milieukeurtelers en akkerbouwmatige conserven. De zibb.nl werd door 32% als de beste agrarische internetsite genoemd en akkernet door 10%.

63 % van de ondernemers geeft aan dat het praktijkonderzoek toegankelijk is voor hen. Daarmee bedoelen ze in veel gevallen ook de proeven die gedaan worden door samenwerkende leverancier. 20% van de deelnemers stuurt wel eens een verzoek naar het onderzoek, en daarvan is deze tevreden over de reactie.

Slechts 26% is door de praktijkproef meer te weten gekomen over geïntegreerde gewasbescherming. Het gaat nu wel over een groep voorlopers die al op velerlei gebied actief zijn.

3.2 Houding

42% van de deelnemers geeft aan meer na te denken over de toepassing van geïntegreerde gewasbescherming. Wat dat betreft heeft het actief aan de slag gaan met een project duidelijk een effect op de deelnemers.

52 % van de deelnemers is het oneens met de stelling "het certificatieschema leidt slechts tot het afvinken van checklisten en werkverschaffing" .

Op dit moment wordt het gedrag van telers nogal eens beïnvloed door het uit de markt halen van middelen. Er wordt op sommige momenten zo snel middelen verboden, weer toegelaten en weer verboden dat er geen enkel plan op te maken is. Deze manier van werken zorgt voor een stemming onder de telers die verre van coöperatief is. Men zet zich af tegen de wetgeving. Voor de bereidwilligheid mee te werken, is een stabiel klimaat nodig in de regelgeving. De beantwoording wordt ook sterk beïnvloed door het moment, eind 2001 was de stemming zeer negatief, tegen de zomer van 2002 was die veel positiever.

De houding van de betreffende teler hing ook sterk af van de beschikbaarheid van effectieve middelen is zijn teelt.

De akkerbouwers onder de deelnemers werken beperkt geïntegreerd en door de praktijkproef is dit niet wezenlijk veranderd. Dan is meer begeleiding nodig.

3.3 Gedrag

Dat door deelname meer preventieve en niet-chemische maatregelen zijn uitgevoerd kon niemand beamen. Acht waren neutraal, en de anderen gaven aan geen verandering te zien.

Op de vraag of certificatie van gewasbescherming bij collegae zal leiden tot meer toepassing van preventieve en niet-chemische maatregelen zal leiden, werd positief beantwoord door 42%.

Conclusies en aanbevelingen:

- De telers hebben goed toegang tot kennis met als belangrijkste bronnen de adviseur en de vakpers. Het belang van deze bronnen moet door de overheid onderkend worden en voor de communicatie over geïntegreerde gewasbescherming goed gebruikt worden.
- Relatief veel deelnemers gebruiken internet (84%) in vergelijking met niet-deelnemers (33%).
- Deelname aan de praktijkproef heeft geleid tot meer nadenken over de toepassing van geïntegreerde gewasbescherming. De vertaalslag naar gedrag is niet ten volle gemaakt. Stimulering en begeleiding blijft noodzaak.
- De begeleidingscommissie benadrukt het belang van onderlinge uitwisseling van kennis en ervaring ten aanzien van geïntegreerde gewasbescherming en beveelt aan om de mogelijkheden te bevorderen voor bedrijfsvergelijking in de vorm van studiegroepen en excursies.
- Gezien het grote belang van adviseurs in de sector in de informatievoorziening in de sector verdient het aanbeveling na te gaan op welke wijze de adviseurs bij de certificering kunnen worden betrokken.

4 Gewasbeschermingsplan

Centrale vraag: Levert het gewasbeschermingsplan naast de overige eisen een (extra) bijdrage aan de omslag in denken en doen.

4.1 Randvoorwaarden

De deelnemers geven aan dat de volgende bronnen het meest belangrijk zijn voor het opstellen van een gewasbeschermingsplan:

Bron	%
Eigen ervaring	74
Handel	53
Vakpers	26
Particulier adviseur	79
Collega	37
Praktijkonderzoek	26
Medewerkers	10

Hieruit is te zien wat een invloed de particulier adviseur heeft op het opstellen van een plan. In vergelijking met andere bronnen heeft deze een veel groter bereik.

Mening begeleidende adviseurs: Voor de achterblijvers is de gewasbeschermingshandel een belangrijke bron, vaak is daar geen particulier adviseur. Telers bepalen wel hun eigen uitvoering van het plan. De plannen vanuit de handel zijn vrijwel altijd datum gerelateerd en veel minder inspeliend op een waarschuwingssysteem of de omstandigheden.

Op de vraag of er gebruik gemaakt gaat worden van internetdiensten voor het opstellen van een plan reageert krap de helft met ja. Gezien het huidige internet gebruik zoals genoemd in vraag 3.1 is er nog een hele weg te gaan voordat ondernemers het internet op gaan om een hulpmiddel te vinden.

Voor het opstellen van het plan geven de ondernemers aan gemiddeld 3 uur per gewas nodig te hebben. Voor een adviseur zou dat ook 3 uur zijn. 22% van de telers geeft aan dat ze het plan helemaal zelf kunnen opstellen. De adviseurs gaven aan dat ongeveer 16% van de deelnemers dat zouden kunnen. Dus ondersteuning gewenst/noodzakelijk.

Voor het opstellen van een gewasbeschermingsplan hebben de meeste telers ondersteuning van een adviseur nodig.

4.2 Effecten van het opstellen en uitvoeren van het gb-plan op kennis, houding en gedrag

Driekwart van de bedrijven geeft aan een gewasbeschermingsplan te hebben gemaakt. 25% van de bedrijven heeft daarin nieuwe maatregelen opgenomen. De maatregelen waren zeer divers. Eigenlijk hadden alle deelnemers moeten zeggen dat ze een gewasbeschermingsplan gemaakt hebben. De begeleiders hebben namelijk met alle

deelnemers een plan opgesteld. Sommige deelnemers hebben dat zo ervaren, anderen duidelijk niet.

De helft van de deelnemers geeft aan dat ze de maatregelen niet uitgevoerd zouden hebben als ze het gewasbeschermingsplan niet hadden gemaakt. 80% zegt dat de afstemming van de verschillende gewasbeschermingsmaatregelen beter wordt. Tweederde wordt door het gb-plan niet gestimuleerd om meer niet-chemische maatregelen toe te passen of op het bedrijf is dit niet mogelijk.. Tweederde geeft aan dat het plan leidt tot kwaliteitsverbetering van gewasbescherming. Vrijwel alle bedrijven geven aan dat ze van plan zijn het gb-plan jaarlijks te verbeteren.

De belangrijkste belemmeringen om een plan op te stellen zijn: Het vraagt ondersteuning om vooruit te komen (42%), het kost te veel papier (26%), de omstandigheden zijn anders dan verwacht (21%) en het levert weinig op (21%). Dat het te veel tijd kost (16%) of te uitgebreid is (5%) wordt veel minder als belemmering genoemd.

Voor de bewustwording van gewasbescherming is het vastleggen op papier toch zeer effectief. Immers tweederde geeft aan dat het plan geleid heeft tot kwaliteitsverbetering van gewasbescherming.

4.3 Aantoonbaarheid van de uitvoering van het gewasbeschermingsplan

De helft van de bedrijven houdt bij wat er betreffende gewasbescherming wordt uitgevoerd. Slechts één bedrijf geeft aan ondersteuning te willen voor het bijhouden van het plan. De conclusie kan zijn dat het bijhouden geen bezwaar zou moeten zijn voor de grootste groep telers.

Slechts 10% van de bedrijven denkt door het bijhouden het plan, andere maatregelen uit te voeren dan zonder het bijhouden van het plan.

Dat je met een plan de gewasbescherming beter in de hand hebt is slechts voor een kwart van de bedrijven aan de orde. Voor de meeste is de aantoonbaarheid geen probleem. 68% kan aantonen dat ze de voorgenomen maatregelen hebben uitgevoerd.

4.4 Haalbaarheid van de uitvoering van het gewasbeschermingsplan voor 90% van de telers

De verwachting is dat het opstellen van een plan veel tijd gaat vragen van zowel ondernemer als van een adviseur die verstand heeft van gewasbescherming. Toch schat 63% van de deelnemers dat 90 % van de ondernemers in de sector in 2005 zelf een plan kunnen opstellen. 84% van de deelnemers denkt dat 90% van die ondernemers dat ook bij kunnen houden. Opmerking van de begeleiders: Volgens de adviseurs is bovenstaande een optimistische inschatting van de deelnemende telers.

4.5 Beoordeling van het gewasbeschermingsplan

Op de vraag welke functies het gewasbeschermingsplan kan vervullen kwamen de volgende antwoorden:

Functie	% voor
Planning van gewasbescherming	74 %
Verbeteren kwaliteit gewasbescherming	37 %
Instrument voor vergelijk	68 %
Basis voor advies	79 %
Basis voor controle	68 %
Basis voor afgifte certificaat	63 %

Zoals te zien in bovenstaande tabel zien de deelnemers veel mogelijkheden van het gewasbeschermingsplan. Het kan veel functies vervullen.

Driekwart van de bedrijven geeft aan dat het gewasbeschermingsplan een belangrijke aanvulling is op de overige eisen in het certificatieschema. 25% van de bedrijven geeft aan dat je niets hebt aan een gewasbeschermingsplan, omdat het toch altijd anders loopt.

Het gemiddelde eindcijfer voor het plan was een krappe 7. Dus wordt het gewasbeschermingsplan als nuttig ervaren.

Conclusies en aanbevelingen:

- De houding ten opzichte van een gewasbeschermingsplan is positief
- Bewustmaking van de eigen bedrijfsvoering in de breedste zin van het woord is de functie van een gewasbeschermingsplan
- Adviseurs spelen een belangrijke rol bij zowel opstelling van een gewasbeschermingsplan als bij de verdieping ervan.
- Voor het opstellen van en het werken met een gewasbeschermingsplan in de praktijk is het noodzakelijk dat een dergelijk plan kort en helder is: to the point. Het liefst gedifferentieerd naar teelten of teeltgroepen. Verbreding en verdieping kan in de tijd worden aangebracht.
- Een gebruiksvriendelijke format met actuele informatie op internet voor een gewasbeschermingsplan kan de opstelling, de uitvoering en de evaluatie bevorderen. Een ruime mogelijkheid voor informatie-uitwisseling b.v. in studieclubs en excursies vormt in deze eveneens een stimulans.

5 Synergie overheid en markt

Centrale vraag: Hoe bereik je dat initiatieven van de overheid en marktpartijen rond certificatie van gewasbescherming bij elkaar aansluiten en elkaar versterken?

Er zijn van de deelnemers veel bedrijven gecertificeerd. Dit heeft mede te maken met het grote aandeel voorlopers, maar ook zeker met de verscheidenheid van gewassen en sectoren op de bedrijven.

Voor EUREP-GAP zijn er 3 gecertificeerd en 8 in voorbereiding, verder Milieukeur, MPS, MBT, Basiszorg, KPA, deelcertificaten akkerbouw, Hygiëncode en 1 bedrijf HACCP, 1 ARBO certificaat, zelfs 4 IKB. Dit tekent de diversiteit van de sector. Ook andere sectoren zijn op de bedrijven aanwezig en dit betekent nu meerdere certificaten per bedrijf.

Bijna de helft (8x) doet mee aan projecten van marktpartijen.

Voor Eurep-Gap zal de helft in 2003 rond zijn, de andere kleine helft ziet wel, en maar 1 bedrijf zegt er nooit aan te beginnen. 8 bedrijven zijn van mening dat de eisen van deze projecten redelijk overeenkomen met de eisen uit de voorbeeldschema's van zicht op gezonde teelt.

10 bedrijven zeggen dat het dubbel werk oplevert, door registratie, administratie, controle, met veel overlap in de controles (zegt 85% van degene die meerdere certificaten hebben)

Op de vraag hoe de overheid marktpartijen kan stimuleren om aan certificering (pluscertificaat) een meerwaarde in de markt te geven werd als volgt geantwoord:

prikkels marktpartijen	%
Duurzame Ondernemers Aftrek	16
Overheden kopen alleen met certificaat	0
Postbus 51 spotjes voor beïnvloeden koopgedrag consumenten	0
Harmoniseren van eisen in Europa (EUREP-GAP)	58

Uit bovenstaande tabel is op te merken dat alleen het harmoniseren van de eisen binnen EUREP-GAP als uitkomst wordt gezien. De deelnemers geven zelf ook aan dat er wat betreft regelgeving ook gekeken moet worden naar harmonisatie van regels tussen de verschillende Europese landen. Als dezelfde regels en de regels voor toelatingen van middelen gelden in alle landen hebben de ondernemers vrede met die regels. Gezien het vrije handelsverkeer in Europa heeft Nederland nu een concurrentienadeel, dat zouden de ondernemers graag weggenomen zien.

Verder werd nog opgemerkt dat het verlagen van de administratieve last voor gecertificeerde bedrijven een mogelijkheid is om bedrijven te stimuleren. Stel dat je een dergelijk certificaat haalt, dan hoef je geen gegevens meer aan andere instanties te leveren. Bij veel deelnemers is er veel weerstand tegen de dubbele registraties voor allerlei registratie-vereisten.

Bij vooral bedrijven die niet met de praktijkproef meedoen, is te merken dat vooral de enorme hoeveelheid regelgeving voor chemie, spuit, AMvB, water, waterschap, Flora en Faunawet, Groene hoofdstructuur, gemeente, provincie, landelijk, en niet in het minst de papierwinkel rond de arbeidsperikelen voor een sterk negatieve stemming zorgt. Dit is een grote reden in de tuinbouw om te stoppen met het bedrijf. Dit is ook sterk versneld te zien. Niet alleen onder achterblijvers, maar zelfs voorlopers.

Velen hebben de gedachte dat de overheid de agrarische sector uit Nederland wil zien verdwijnen.

De meesten, bijna 60% vindt Eurep-Gap het meest relevant, 58% vindt de helft van de eisen zinvol, een kwart vindt 90% van de eisen zinvol.

Niemand verwacht dat bovenwettelijke prestaties beloond worden via een meerprijs.

Bijna 60% denkt dat de vraag naar producten met een plus-certificaat zal groeien.

Aanbevelingen:

- Europese harmonisatie van wet- en regelgeving is zeer belangrijk. In samenhang daarmee ontstaat een eerlijke concurrentiepositie (m.n. middelenbeleid).
- Vermindering van dubbel werk (administratie, controles) is een stimulans voor certificatie. De overheid kan hier een bijdrage aan leveren door:
 - het voortouw te nemen in het onderling afstemmen van bestaande registratiesystemen
 - met eisen voor certificatie aansluiting zoeken bij de leidende marktpartij (Eurep-GAP)
- De overheid zou moeten nagaan in hoeverre het mogelijk is tot één integraal certificaat te komen (voor meerdere sectoren), waarin de bestaande certificaten geïntegreerd kunnen worden als specifieke modules.
- Stabiliteit in wet- en regelgeving en goede communicatie over relevante wet- en regelgeving maakt het voor telers makkelijker om aan certificatie-eisen te voldoen.

6 Controle

Centrale vraag: Inzicht in controleerbaarheid van eisen, (gewenste) ondersteuning en (controle) kosten/baten van het certificatiesysteem

In onderstaande tabel is te zien hoe vaak volgens de deelnemers de volgende overheidsinstellingen voor een controle langskomen.

Controle-instansie	Aantal bedrijven	Gemid. aantal keer per jaar
AID	14	0,56
Milieu-inspectie	10	0,3
Arbieds-inspectie	8	0,5
Waterschap	10	0,9
Gemeente	16	0,7

Zoals te zien valt komen veel inspecties eens in de twee jaar, gemeente en waterschap komen vaker langs.

De volgende keuringsinstanties en controleurs van certificaten komen met de volgende frequenties langs.

Controleur	Aantal bedrijven	Gemiddeld per jaar
NAK	6	0,8
Ecas	0	
SGS	7	2,1
BKD	1	1

Voorals SGS komt op de bedrijven, 1 tot wel 4 keer bij 7 van de deelnemers. ECAS en BKD komen niet vanwege vollegroondsgroentengedeelte. Daarnaast komen nog enkele andere organisaties.

Verreweg het grootste deel (89%) ziet niets in een extra controle voor gewasbescherming

De huidige controles worden uitgevoerd op: Registratie 63 %; administratie 53 %; bestrijdingsmiddelenkast 58%; Smitapparaat 58 %; Perceelinsrichting 21 %; .

De uitgaven voor certificaten zijn: Eurep-Gap 5x gemiddeld € 1134,-, variërend van € 227 tot € 2270; Milieukeur 2x gem € 1361 ; 1x MPS € 680; basiszorg 5x gem € 363; KPA 3x gem € 590; Hygiëncode 2x € 567; IKB 3x € 182.

Voor milieukeur waren daarnaast nog enkele deelnemers die niet zelf daaraan betaalden, maar de conservenindustrie.

De dingen die zonder uitzondering gecontroleerd moeten worden vanwege de geloofwaardigheid van het certificaat zijn:

- Controle op naleving van de bestrijdingsmiddelenwetgeving (40% genoemd);
- Controle op registratieverordening

Hoewel de telers aangeven dat het moeilijk is om geen illegale middelen te gebruiken en creatieve boekhouding het moeilijk maakt om eisen te controleren, vinden ze het wel erg belangrijk dat juist

op deze zaken nauwkeurig wordt gecontroleerd. Ze pleiten voor goede controle op het middelen-gebruik via controle van de registratie en van de bestrijdingsmiddelenwetgeving. In de gesprekken komt zeer vaak de discussie over illegaal middelengebruik. Men is bezorgd over het imago van de sector en pleiten voor nette legale oplossingen.

De kosten van controle mogen van eenderde van de bedrijven niets bedragen, Ze zeggen dat de overheid (maatschappij) de controles graag wil, en die moet daar dan maar voor opdraaien. 11 bedrijven willen er iets voor uitgeven, en dat bedrag ligt op gemiddeld € 150.

Controleur:	%
Voordelen	
Wijst op tekortkomingen	47
Geeft tips	47
Nadelen	
Verbetering kan geld kosten	26
Kan sancties opleveren	53
Kost tijd	53
Kost geld, ik betaal aan systeem	26

Conclusies en aanbevelingen:

- De sector staat niet negatief ten opzichte van controles omdat de geloofwaardigheid en dus het imago voor de sector van groot belang is.
- Telers zijn niet snel bereid geld te steken in controle die geen meerwaarde opleveren
- Afstemming van de verschillende controles is zeer wenselijk (één controle voor meer instanties tegelijk)
- Goede controleurs, die kennis hebben van en inzicht hebben in de bedrijfsvoering en die de teler opbouwend benaderen, kunnen een positieve bijdrage leveren aan de acceptatie van het certificatiesysteem.

7 Milieukengetal

Centrale vraag: Wat is het effect van het milieukengetal als managementinstrument i.p.v. doelvoorschrift in PP2000

In de praktijkproef van 2000 werd het milieukengetal (mkg) als doelvoorschrift, als harde basis-eis/norm gehanteerd. Dit betekent dat men onder een vastgesteld milieukengetal moet blijven om aan de eisen van het certificaat te voldoen.

In de praktijkproef van 2001 is het milieukengetal opgenomen niet als een harde basiseis, maar als één van de keuzemaatregelen waar men punten voor kon halen. Men kon 1 punt verdienen als men onder de basisnorm milieukengetal bleef en 2 punten als men onder de scherpere norm voor het pluspakket bleef. Op die manier is het milieukengetal meer een bewustwordingsinstrument dan een doelvoorschrift.

De vraag was hoe deelnemers daarop reageren:

De voorkeur van de meesten (80%) gaat uit naar het systeem van +/++ punten. Dit lijkt de deelnemers flexibeler en als argument wordt vaak gebruikt dat er geen keuze meer is, het middelenpakket is te smal geworden. Een breder pakket geeft ook meer keuze. Veel perspectief wordt gezien in zaadcoating, plantbehandeling, dan is een zeer forse besparing aan milieubelasting te halen. Het is ook een positievere benadering.

Voordelen van mkg als doelvoorschrift	%
<i>Gedragsverbetering</i>	21
<i>Vergelijking</i>	47
<i>afrekening eenvoudig</i>	0
Nadelen	
<i>Onbetrouwbare berekening</i>	0
<i>controle niet sluitend</i>	21
<i>geen goede afweging</i>	26

De deelnemers zien meer in het milieukengetal als keuzemaatregel (8x) dan in het milieukengetal als harde basiseis/doelvoorschrift (2x) in een certificatieschema.

Het uitrekenen van het mkg vinden telers ideaal vanwege de vergelijkingsmogelijkheid. Maar is te hard als dit als een eis wordt gezien waar niet boven mag worden gescoord. Want een beperkt middelenpakket en een beperkte keuzemogelijkheid maken het voor de telers moeilijk om altijd een goede afweging te maken, wat een slechte milieukengetal-score tot gevolg kan hebben. Afwisselen ter voorkoming van resistentie hoort ook bij deze afweging en pleit ook voor een breder middelenpakket.

Door het uitrekenen van het milieukengetal kan er al een verbetering plaatsvinden qua milieuprestaties in de vollegrondsgroententeelt, als er keuze tussen middelen is.

Conclusies en aanbevelingen:

- Veel telers vinden het milieukengetal als managementinstrument een beter instrument dan het milieukengetal als doelvoorschrift omdat het de teler meer flexibiliteit verschaft in de bedrijfsvoering terwijl het niet nadelig is voor een goede geïntegreerde gewasbescherming.
- Met het milieukengetal is alleen goed te werken wanneer de teler een goede afweging tussen middelen kan maken. Van belang daarbij is dat het pakket middelen dat ter beschikking staat niet te beperkt is.

6.6 Rapportage glasgroententeelt Praktijkproef Zicht op gezonde teelt

De praktijkproef in de sector glasgroententeelt is in 2001 gestart met 4 groepen met totaal 26 deelnemers. Na de herstart in het voorjaar van 2002 zijn er bij 3 van de 4 groepen deelnemers afgevallen. De afvallers staakten hun medewerking uit onvrede met het middelenbeleid van het ministerie van LNV. In totaal 19 deelnemers hebben het project afgerond: 8 slatelers, 6 komkomertelers, 3 paprikatelers en 2 trostomatentelers.

Enkele kenmerken van de deelnemers:

De deelnemers komen uit de provincies Zuid-Holland (11 van de 19), Zeeland, Utrecht, Brabant en Limburg.

Van de deelnemers hebben er 4 meegedaan in de praktijkproef van 2000. De gemiddelde leeftijd is 39 jaar.

De resultaten zijn samengevat in 7 thema's, zijnde de "verdiepingsvragen" waar het Ministerie van LNV graag inzicht in wil krijgen door middel van dit project.

In dit document zult u een heel aantal opsommingen vinden, die op volgorde van belangrijkheid genoemd staan. Het antwoord wat het meest is gegeven, staat als eerste genoemd.

De enquêtes zijn individueel opgenomen, en de deelnemers hebben elkaar dus niet direct beïnvloed.

De antwoorden zijn waar mogelijk onderbouwd met getallen/percentages en zijn vervolgens geïnterpreteerd door de begeleiders van DLV Adviesgroep.

1 Certificatie algemeen

Centrale vraag: Wat is de belangstelling onder deelnemers aan de praktijkproef om op vrijwillige basis deel te nemen aan certificatie van gewasbescherming?

1.1 Belangstelling voor deelname aan certificatie van gewasbescherming

De belangrijkste reden voor deelnemers om mee te werken aan de praktijkproef was dat men invloed wilde uitoefenen.

Bijna 60 % van de huidige deelnemers gaf aan mee te gaan doen aan een systeem op basis van vrijwilligheid. De redenen hiervoor zijn in volgorde van belangrijkheid:

- Beter imago van de sector;
- Voorkeurspositie in de markt;
- Afnemer zal het gaan verplichten;
- Milieuvriendelijker;
- Kosten besparend.

Geén van de deelnemers verwacht een betere productprijs te krijgen. Ook is men niet gevoelig voor prikkels vanuit de overheid. Wel is heel duidelijk dat de deelnemers begaan zijn met het imago van de sector.

Redenen om niet mee te doen zijn:

- Het levert veel werk op;
- Weinig milieuwinst;
- Geen aansluiting met de markt;
- Het levert te weinig geld op.

Telers die niet mee wilden doen, gaven meestal aan dat ze geen belangstelling hadden voor een overheidssysteem, omdat ze vaak al een bezig waren met EUREP-GAP. Dat is een marktsysteem, waar men wel belangstelling voor heeft.

Van de deelnemers stelt 42 % belangstelling te hebben voor een pluspakket, met als belangrijkste argumenten:

- De eisen lijken redelijk;
- Het arbeidstechnisch is haalbaar.

De bedrijven die niet mee willen doen, geven aan dat:

- Het teveel arbeid kost;
- Het geen geld oplevert.

Certificering leeft dus wel, maar dan vooral als het vanuit de markt komt. De mening van de telers is dat het mogelijk concurrentievoordeel/ voorkeurspositie oplevert, of dat het een basisvoorwaarde wordt om te kunnen blijven leveren.

Men is zeer huiverig voor dubbel werk wat niets oplevert.

Men krijgt het gevoel meer boekhouder dan ondernemer te zijn. Dit wordt versterkt door onlangs ingevoerde Besluit Glastuinbouw (4-wekelijks registratiegegevens insturen).

1.2 Randvoorwaarden voor deelname aan certificatie

69 % van de deelnemers vindt dat certificatie voor de basiseisen verplicht zou moeten worden. 95 % is het er mee eens dat het telers die niet kunnen aantonen dat ze verantwoord met gewasbeschermingsmiddelen omgaan, verboden moet worden om deze nog te gebruiken (zie ook Hfdst. 1.1, verbetering imago sector is belangrijk argument).

Overigens bedoelen de deelnemers hiermee niet dat men geen niet-toegelaten middelen zou mogen gebruiken. Soms is men daartoe immers gedwongen. "Verantwoord" houdt in dat men bewust en netjes met middelen omgaat.

De DOA blijkt voor 85 % een stimulans te zijn om zich te laten certificeren (dit komt niet overeen met bevinding in Hfdst. 1.1 dat men niet gevoelig is voor overheidsprikkels).

Bij de DOA moet wel opgemerkt worden dat dit voor jonge ondernemers en bedrijven die veel investeren vaak geen voordeel oplevert. Een andere vorm van financiële tegemoetkoming zou "eerlijker" zijn.

Iets minder belangrijke prikkels zijn voorkomen van aanscherping WVO en voorkomen van heffing op bestrijdingsmiddelen (beiden door 68 % genoemd).

De deelnemers geven ook aan dat de beste stimulans vanuit de markt zou moeten komen.

Verder pleiten ze voor een simpele vorm van certificeren, die niet teveel tijd kost en niet te duur is.

Een belangrijke randvoorwaarde voor geïntegreerde gewasbescherming is het kunnen beschikken over voldoende correctiemiddelen.

2 Concept geïntegreerde gewasbescherming

Centrale vraag: Heeft invulling van het concept geïntegreerde gewasbescherming op bedrijfsniveau het gewenste effect?

2.1 Principes van geïntegreerde gewasbescherming

Aan de deelnemers is gevraagd wat zij zelf onder geïntegreerde gewasbescherming verstaan. Men is een aantal keuzemogelijkheden voorgelegd.

De meest gegeven antwoorden (in volgorde van belangrijkheid):

- zoveel mogelijk preventie en niet chemische bestrijding en zo min mogelijk chemie
- zorgvuldig gebruik van chemische middelen, als alle andere mogelijkheden zijn uitgeput
- kennis van ziekten en plagen
- beestjes en chemie

Dit sluit aan bij het begrip geïntegreerde gewasbescherming uit de nota Zicht op Gezonde Teelt. Ten aanzien van Zicht op Gezonde Teelt denken telers bij geïntegreerde gewasbescherming aan (keuzemogelijkheden voorgelegd):

- zoveel mogelijk preventie en niet chemische bestrijding en zo min mogelijk chemie
- kennis van ziekten en plagen
- effectief middelenpakket
- optimale preventie

De integrale benadering van milieu, product en arbeidsveiligheid in het certificatieschema (de basis van Zicht Op Gezonde Teelt) spreekt de meerderheid (90 %) van de deelnemers aan . 95% van de deelnemers zegt dat ze bij hun beslissingen in hun huidige manier van werken ook voedselveiligheid, arbo en milieu al mee laten wegen.

Op zichzelf zijn dit logische (en sociaal wenselijke) reacties. Maar de integrale benadering van milieu, product en arbeidsveiligheid wordt door deelnemers niet spontaan genoemd als "basis" van geïntegreerde teelt / de nota Zicht op Gezonde Teelt.

Hoewel veel telers, zeker in de vruchtgroententeelt, er al een vrij brede invulling aan geven, is in een groot deel van de sector het begrip "geïntegreerde gewasbescherming" nog bekend onder de noemer "beestjes en chemie". In de praktijk gaat men vaak al veel verder (denk aan preventie, waarnemen e.d.).

2.2 Uitvoerbaarheid, aantoonbaarheid van eisen en resultaten op bedrijfsniveau

Opmerking: in de resultaatverwerking is de koppeling tussen "eis/maatregel" en "reden" weggelaten. Daardoor is niet één op één aan te geven waarom een bepaalde eis niet uitvoerbaar/aantoonbaar is.

2.2.1 Uitvoerbaarheid

Bijna 50% van de deelnemers geeft aan dat de eisen in het certificatieschema niet duidelijk zijn. Dit komt mede doordat, na stillegging van het project, de inhoud wat is weggezaakt.

87x noemt een deelnemer een basiseis waar hij op dit moment niet voldoet. Het is niet duidelijk hoeveel basiseisen van eenzelfde deelnemer afkomstig zijn. Daardoor wordt het niet duidelijk hoeveel deelnemers alle basiseisen kunnen halen, maar het is duidelijk dat het veel deelnemers niet lukt om aan alle basiseisen uit de bestaande wet- en regelgeving te voldoen.

De Arboret, met al zijn deelaspecten, levert de meeste problemen (wordt 29 x genoemd door de 19 deelnemers) Zo heeft 21 % van de deelnemers nog geen Risico-Inventarisatie en Evaluatie, en nog geen Plan van Aanpak.

Verder geeft de Bestrijdingsmiddelenwet problemen (18 x genoemd). Speciale aandacht verdient het in acht nemen van de veiligheidstermijn tot de oogst: 37% geeft aan hier niet altijd aan te kunnen voldoen. Dit speelt in de vruchtgroententeelt, waar vaak 6 dagen per week geoogst moet worden en wachttijden van 3 dagen (na ruimtebehandeling of andere volveldsbehandeling) niet mogelijk zijn. Dit is ook binnen EUREP-GAP reeds gesignaleerd als grote bottleneck !! Dat zijn échte problemen qua uitvoerbaarheid.

Binnen de WVO lukt het 21 % van de deelnemers nog niet om lozingen op het oppervlaktewater te voorkomen.

De toekomstige (2003) norm die in GLAMI is vastgesteld voor gewasbescherming is voor 21 % van de telers nu nog niet haalbaar.

Al met al blijken er nogal wat wettelijke eisen te bestaan die "slecht inpasbaar" zijn, of waarvan teler "het nut niet inziet". Een discrepantie tussen wet- en regelgeving en de dagelijkse praktijk tekent zich af. Het zou zinvol zijn om de knelpunten eens goed te analyseren om te kijken of de wettelijke eisen wel relevant en tevens praktisch uitvoerbaar zijn..

Behalve de bestaande wet- en regelgeving, geven ook aanvullende basiseisen vanuit EUREP-GAP en vanuit Zicht op Gezonde teelt hier en daar problemen.

Van de EUREP-GAP basiseisen worden de eisen t.a.v. naoogstbehandeling met drinkwaterkwaliteit (in slateelt meestal met sloot- en hemel water) en opslag van verpakkingmateriaal en geoogst product door ongeveer 30 % van de deelnemers niet nagekomen.

Ook hebben niet alle deelnemers hun milieubelasting geregistreerd (milieukengetal niet uitgerekend). Omdat de koppeling maatregel – reden is weggelaten bij de resultaatverwerking, is niet duidelijk waarom dit niet gebeurd is.

Belangrijke redenen waarom deelnemers (nog) niet aan alle basiseisen voldoen zijn

- het feit dat bepaalde basiseisen niet in de bedrijfsvoering passen
- onvoldoende kennis voor toepassing
- de teler is nog niet klaar, maar werkt er hard aan om de basiseis te halen
- onbekendheid met de basiseis

Het feit dat bepaalde eisen niet in de bedrijfsvoering passen, hoeft geen probleem te zijn. Het kan eenvoudigweg betekenen dat die eis niet van toepassing is op het bedrijf (bijv. "registreren inzet natuurlijke vijanden" op een slabedrijf; "voeren werkoverleg....enz." op een éénmansbedrijf). Maar het kan ook betekenen dat een ondernemer **vindt** dat het niet is in te passen, maar dat het vanuit wet- en regelgeving toch wel zou moeten.

"Onvoldoende kennis van..." en "onbekendheid met" geeft aan dat er aan communicatie en kennisvermeerdering op aantal wettelijke aspecten nog het een en ander gedaan zal moeten worden. Dit geldt niet alleen naar de telers, maar ook naar adviseurs, en waarschijnlijk zelfs naar controleurs. Vooral de Arboret "leeft" niet (heeft ook te maken met "inpassing in bedrijfsvoering").

2.2.2 Onmisbare toepassingen

84% van de deelnemers geeft aan voor zijn teelten bestrijdingsmiddelen nodig te hebben die niet zijn toegelaten. Dat is een verontrustend hoog percentage. Het gaat hierbij om diverse ziekten en plaag/ gewascombinaties.

2.2.3 Score punten voor keuzemaatregelen geïntegreerde gewasbescherming

Iedere teler kon, door bepaalde keuzemaatregelen uit het voorbeeldcertificatieschema te kiezen, bovenop de basiseisen, punten scoren (+ of ++) op een aantal onderdelen van de geïntegreerde gewasbescherming. In onderstaande tabel zijn de resultaten samengevat met het totaal aantal punten van alle deelnemers per thema, het gemiddeld aantal punten per deelnemer per thema, en het % van het maximaal haalbare aantal punten voor de keuzemaatregelen.

Score voor keuzepakket glasgroenten

aantal telers: 19

	+	++	totaal	gemiddeld	max. haalb.	%
1 preventie	74	0	74	3,9	11	35,4
2 teeltmaatr.	0	0	0	0,0	0	0,0
3 waarneming	19	0	19	1,0	2	50,0
4 niet-chemisch	18	2	20	1,1	4	26,3
5 chemisch	39	26	65	3,4	5	68,4
6 emissie	9	0	9	0,5	1	47,4
7 arbo	14	42	56	2,9	6	49,1
totaal	173	70	243	12,8	29	44,1

Gemiddeld halen de telers een score van 44 % van de keuzemaatregelen. Dat is ruim boven de grens voor het basiscertificaat (25 %) en onder de grens voor het pluscertificaat (50 %).

Hieruit is af te leiden dat men gemiddeld goed scoort op het thema "chemisch". Welke van de 4 in het voorbeeldcertificatieschema genoemde maatregelen onder "chemisch" waren zo goed uitvoerbaar?

Enigszins verrassend is de hoge score voor "arbo-keuzemaatregelen" als men bedenkt dat de basiseisen (wetgeving !) vaak lastig uitvoerbaar bleken (zie Hfdst.2.2.1).

Bij emissie scoort de helft van de deelnemers blijkbaar op de ene genoemde maatregel ("niet uitvoeren van ruimtebehandeling"). Waarschijnlijk zijn dit de slatelers. Een aantal telers (waarschijnlijk vruchtgroenten) noemt deze eis namelijk moeilijk uitvoerbaar (zie Hfdst. 2.2.4).

Laag scoren "niet-chemisch" en "preventie".

Overigens moet wel bedacht worden dat het aantal in het voorbeeldcertificatieschema opgenomen keuzemaatregelen beperkt was (totaal 29 punten te scoren, + en ++ opgeteld) en er dus soms niet veel keuze was. Verder zijn niet alle keuzemaatregelen in alle gewassen relevant. Per teelt kan het maximaal aantal haalbare punten variëren. Eigenlijk zou dit per gewas(groep) moeten worden vastgesteld. Dan zou overigens ook de norm omhoog moeten (hoger dan 25 of 50 %) omdat er dan immers alleen nog maar relevante maatregelen in het schema zouden staan.

2.2.4 Slecht uitvoerbare eisen

Van de basismaatregelen is het handhaven van de veiligheidstermijn de slechtst uitvoerbare maatregel. Bijna de helft van de deelnemers noemt deze. Dit spoort met de antwoorden in Hfdst. 2.2.1. Andere maatregelen worden slechts incidenteel genoemd.

De keuzemaatregelen zijn in het algemeen goed uitvoerbaar. De twee keuzemaatregelen die het slechtst uitvoerbaar zijn, zijn de opkweek van plantmateriaal zonder chemische bestrijdingsmiddelen (37% noemt deze) en het isoleren van de kas met insectengaas (42%). Beide zijn +- maatregelen.

7 telers (37%) hebben aangegeven dat het inzetten van natuurlijke vijanden niet uitvoerbaar is. Dit zullen de slatelers zijn, in die teelt worden immers geen natuurlijke vijanden ingezet.

7 telers (37%) vinden de keuzemaatregel om geen ruimtebehandelingen toe te passen moeilijk uitvoerbaar. Er zijn dus duidelijk teeltafhankelijke (on)mogelijkheden.

Belangrijkste redenen waarom bepaalde maatregelen slecht uitvoerbaar zijn zijn

- slecht inpasbaar in de bedrijfsvoering (wordt 22 x genoemd)
- brengt teveel kosten mee (wordt 19 x genoemd)

Andere redenen worden slechts incidenteel genoemd

2.2.5 Slecht controleerbare eisen

45 x wordt een basiseis als "slecht controleerbaar" genoemd. De slechtst controleerbare basiseisen zijn

- uitvoeren gewasbescherming volgens de bestrijdingsmiddelenwet (werken volgens W.G., klaarmaken middel op aparte aanmaakplaats);
- in acht nemen van de veiligheidstermijn tot oogst.

Andere basiseisen worden veel minder vaak genoemd

Als belangrijkste redenen werden genoemd:

- creatief boekhouden;
- te ingewikkeld;
- kost teveel tijd.

Van de keuzemaatregelen wordt slechts 4x een slecht controleerbare genoemd. Hierbij gaat het 3x om de eis "geen ruimtebehandeling toepassen". Blijkbaar vindt men de keuzemaatregelen duidelijk beter controleerbaar dan de basiseisen vanuit de wet- en regelgeving. De overheid zou de wetgeving dus blijkbaar in beter controleerbare (handhaafbare) voorschriften moeten formuleren.

2.3 Indeling van het certificatieschema

Nagenoeg alle deelnemers (95%) vinden de indeling van het certificatieschema en het gewasbeschermingsplan goed bruikbaar in de praktijk; het sluit aan bij hun denken.

2.4 Rangorde in de praktijk van de teler

Aan de deelnemers is gevraagd welke overwegingen belangrijk zijn in hun gewasbeschermingsstrategie.

Zij laten zich vooral leiden door de aangetoonde effectiviteit van de maatregelen en het effect daarvan op de kwaliteit van het eindproduct, en dus op het rendement van de teelt. De verwachting wordt gebaseerd op hun eigen ervaring en die van hun adviseurs. Prikkel vanuit de overheid spelen nauwelijks een rol.

In volgorde van belangrijkheid geven deelnemers aan:

- kwaliteit van het eindproduct;
- aangetoonde effectiviteit van de maatregelen;
- netto rendement per hectare;
- eigen kennis en ervaringen;
- advies van mijn adviseurs.

3. Kennis, houding en gedrag

Centrale vraag: Toetsing van effect van certificatie op kennis, houding (normbesef) en gedrag ondernemers, inclusief achterblijvers?

3.1 Toegang tot kennis

Bijna tweederde van de deelnemers geeft aan dat ze door deelname aan dit project hun kennis en prestaties hebben verbeterd (m.n. kennis). Ze noemen daarbij aspecten als bewustwording, kennis van milieumeetlat, kennis van / inzicht in gewasbescherming in het algemeen, betere registratie.

Telers halen hun informatie uit verschillende bronnen. De deelnemers is gevraagd de bronnen te rangschikken in volgorde 1-4. In onderstaande tabel is weergegeven welke bronnen genoemd werden. De bron die een teler het eerst noemde is gewaardeerd met 4 punten, die hij als tweede noemde met 3, enz.

Kennisbron	x 4 pt	x 3 pt	x 2 pt	x 1 pt	Totaal pt
Vakpers	2	2	7	7	35
Gb-handel	4	7	1	5	44
Collega	5	7	4	2	51
PPO	1	1	4	4	19
Part. Adv.	7	2	3	0	40
Internet	0	0	0	1	1

Hieruit blijkt dat de particulier adviseur vaak als eerste genoemd wordt, maar dat er ook deelnemers zijn die de particulier adviseur helemaal niet noemen. De belangrijkste bronnen de collega, de bewasbeschermingshandel, de particulier adviseur en de vakpers.

Telers geven aan dat kennis nog steeds veel en snel wordt uitgewisseld door collega's onder elkaar (excursiegroepen, telersverenigingen e.d.).

74 % van de telers gebruikt internet. 47 % (9 van de 19 deelnemers) gebruikt het voor algemeen agrarische informatie, en 16 % gebruikt het voor adviessystemen. 42 % gebruikt internet voor het versturen van registraties naar bijv. veilingen.

16 % gebruikt internet interactief.

De helft van de internetgebruikers noemt zibb.nl de beste agrarische kennis- en adviessite.

Verder noemen enkele telers sites van toeleveranciers (Koppert, Brinkman, Maasmond, Rijkzwaan).

68 % van de ondernemers geeft aan dat kennis, ontwikkeld door het praktijkonderzoek toegankelijk is voor hen. 21 % stuurt wel eens een verzoek om informatie. Men is over het algemeen tevreden over de kwaliteit van de reactie.

Bijna de helft van de telers geeft aan door te werken met het certificatieschema meer te weten te zijn gekomen over geïntegreerde gewasbescherming.

3.2 Houding

Slechts 37 % van de deelnemers geeft aan door deelname aan dit project meer na te denken over de toepassing van geïntegreerde gewasbescherming. Hierbij moet bedacht worden dat men in aantal teelten (de vruchtgroenten) al veel werkt volgens het principe van geïntegreerde gewasbescherming. En dat in de slateelt de mogelijkheden beperkt zijn.

Als er dus een verdere omslag in denken en doen moet komen, zou er meer gebeuren dat het "vrijblijvend" eenmalig doorpraten van een gewasbeschermingsplan en certificatieschema, zoals in dit project gebeurd is.

De vraag of certificatie leidt tot werkverschaffing voor dure adviseurs en controleurs en afvinken van checklisten werd door 84% met "ja" beantwoord. Dit tekent de sceptische houding t.o.v. dit overheidsinitiatief. Maar aan de andere kant is de sector zelf al volop bezig met certificatie vanuit de markt, omdat het de basis is om in de toekomst te mogen blijven leveren.

3.3 Gedrag

Slechts één deelnemer gaf aan door dit project werkelijk meer preventieve en niet-chemische maatregelen te hebben toegepast dan normaal gebruikelijk. Overigens verwacht 37 % wel dat door certificering hun collega's meer preventieve en niet-chemische maatregelen zullen gaan toepassen.

Omdat men in de sector (m.n. vruchtgroenten) al volop bezig is met certificering (omdat de markt het vraagt, men moet kunnen aantonen hoe men produceert) en geïntegreerde gewasbescherming hier al gemeengoed is, is het moeilijk om te zeggen dat door certificering van gewasbescherming houding en gedrag van de ondernemers verder zullen "verbeteren", dat men dan nóg meer preventieve en niet-chemische maatregelen zou kunnen gaan nemen. In de slateelt ziet men weinig nieuwe mogelijkheden.

Als de eisen t.a.v. certificatie breder worden getrokken dan voedselveiligheid (dus ook Arbo en milieu) is er misschien nog wel een verdere omslag mogelijk. Maar daar ligt niet zozeer de nadruk vanuit de markt op.

Pas als het niet hebben of halen van een certificaat (met daarin opgenomen de brede eisen) harde sancties tot gevolg zal hebben, is een verdere omslag te verwachten.

4 Gewasbeschermingsplan

Centrale vraag: Levert het gewasbeschermingsplan naast de overige eisen een (extra) bijdrage aan de omslag in denken en doen.

4.1 Randvoorwaarden

De deelnemers geven aan dat de volgende bronnen het meest belangrijk zijn voor het opstellen van een gewasbeschermingsplan:

Bron	%
Eigen ervaring	95
Collega teler	79
Adviseur handel	68
Praktijkonderzoek	47
Particulier adviseur	42
Vakpers	42
Eigen medewerkers	11

Ook hier blijkt weer (zie ook 3.1) het belang van collegatelers en adviseurs van de handel.

Overigens, als men collega's bedoelt, heeft men het over telers met hetzelfde gewas. Er wordt zelden of nooit gekeken naar mogelijke oplossingen vanuit andere gewassen.

Op de vraag of er gebruik gemaakt gaat worden van internetdiensten voor het opstellen van een plan reageert 84 % met ja. Gezien het huidige internetgebruik zoals genoemd in vraag 3.1 is er nog een weg te gaan voordat ondernemers het internet echt gaan gebruiken als infobron. Bovendien is het niet duidelijk hoe deze hulp via internet er dan uit zou zien. Maar de ontwikkelingen gaan natuurlijk wel snel.

Voor het opstellen van het plan geven de ondernemers aan 3 – 3,5 uur nodig te hebben. Voor een adviseur ligt dat op ruim 4 uur. Bijna eenderde van de telers geeft aan dat ze het plan helemaal zelf kunnen opstellen. De adviseurs meenden dat op één na alle telers ondersteuning nodig zouden hebben bij het opstellen. Door gesprek met adviseur kan plan meer diepgang krijgen. Voor de toekomst is een overzichtelijke, herkenbare, korte invulformat (met ziekten/plagen/problemen per teelt) van belang. Deze moet eenvoudig jaarlijks bij te stellen / te verdiepen zijn.

4.2 Effecten van het opstellen en uitvoeren van het gb-plan op kennis, houding en gedrag

Alle deelnemers hebben een gewasbeschermingsplan gemaakt.

Slechts 16 % van de bedrijven heeft daarin nieuwe maatregelen opgenomen. De maatregelen hadden betrekking op verschillende kleine deelaspecten. Bijna alle bedrijven hadden ze waarschijnlijk ook zonder gewasbeschermingsplan wel uitgevoerd.

Toch vinden de deelnemers dat het gb-plan een aantal positieve effecten heeft. 63 % van de bedrijven geeft aan dat een gewasbeschermingsplan helpt maatregelen betere op elkaar af te stemmen. En driekwart van de bedrijven geeft aan dat ze van plan zijn het plan jaarlijks te verbeteren. Doordat de aanpak is vastgelegd, vormt het in feite een kennisbron, die jaarlijks te updaten is (wat nu vaak al in het hoofd zit, wordt een keer netjes op papier gezet).

Minder dan de helft van de deelnemers vindt dat het gb-plan stimuleert om meer niet-chemische maatregelen toe te passen, of dat het leidt tot kwaliteitsverbetering.

De belangrijkste belemmeringen om een plan op te stellen zijn

- Het kost teveel tijd;
- Het is te uitgebreid;
- Het is teveel papier;
- Het levert te weinig op.

Het plan in de huidige vorm schrikt dus af. En doordat het zo uitgebreid is, komen er teveel aspecten aan de orde waarin niet veel "winst" voor het bedrijf zit en mist het plan diepgang. Door adviseurs wordt gesuggereerd het plan te concentreren op één of twee speerpunten per bedrijf en dat jaarlijks te verdiepen. Vanzelfsprekend hoort bij het maken van een plan ook de evaluatie van het plan van het jaar ervoor.

4.3 Aantoonbaarheid van de uitvoering van het gb-plan

68 % van de bedrijven houdt bij wat er betreffende gewasbescherming wordt uitgevoerd. (maatregelen en bespuitingen worden nagelopen, resultaten worden beoordeeld, voldeed de uitgevoerde actie ?).

37 % gaf aan ondersteuning te willen voor het bijhouden van de uitvoering van het plan.

De overigen dachten dit zonder ondersteuning te kunnen (N.B. voor het opstellen dacht tweederde ondersteuning nodig te hebben, zie 4.1).

21 % van de bedrijven denkt door het bijhouden van de uitvoering van het plan, andere maatregelen uit te voeren dan zonder het bijhouden van de uitvoering van het plan.

37 % denkt door het bijhouden van de uitvoering de gewasbescherming beter in de hand te hebben.

En bijna de helft kan aantonen dat de voorgenomen maatregelen in het gb-plan ook daadwerkelijk zijn uitgevoerd. Voor zover maatregelen door middel van registratie aantoonbaar zijn, is het geen probleem. Maar er staan nogal wat maatregelen in die niet éénduidig aantoonbaar zijn (bijv. goed scouten, extra onkruid maaien, e.d.).

4.4 Haalbaarheid van de uitvoering van het gb-plan voor 90% van de telers

De verwachting is dat het opstellen van een plan veel tijd gaat vragen van zowel ondernemer als van een adviseur die verstand heeft van gewasbescherming, en tweederde heeft daar nu, naar eigen zeggen, ondersteuning bij nodig (zie 4.1). Toch schat 68 % van de deelnemers dat 90 % van

de ondernemers in de sector in 2005 zelf een plan kan opstellen. En 84 % van de deelnemers denkt dat 90% van die ondernemers dat ook bij kunnen houden. Dat lijkt vrij optimistisch. Waarschijnlijk geldt dat ondernemers ondersteuning nodig hebben om het plan voor de eerste keer op te stellen. Heeft men eenmaal een plan, dan kan men het zelf vrij eenvoudig jaarlijks aanpassen en verbeteren. Om het risico van bedrijfsblindheid te voorkomen en om het plan nieuwe impulsen (nieuwe invalshoeken, andere prioriteiten) te kunnen geven, is het zinvol het plan toch regelmatig binnen de excursiegroep, binnen de telersvereniging en/of met een externe deskundige te bespreken.

4.5 Beoordeling van het gewasbeschermingsplan

Op de vraag welke functies het gewasbeschermingsplan kan vervullen kwamen de volgende antwoorden (men kon kiezen uit aantal functies):

Functie	% voor
Basis voor afgifte certificaat	84 %
Basis voor advisering	84 %
Planning van gewasbeschermingsmaatregelen op bedrijf	74 %
Verbeteren kwaliteit gewasbescherming (planning-realisatie)	68 %
Basis voor controle	68 %
Instrument voor vergelijking met andere bedrijven	63 %

Zoals te zien in bovenstaande tabel zien de deelnemers veel mogelijkheden van het gewasbeschermingsplan. Het kan in theorie veel functies vervullen (leidraad, hulpmiddel bij advisering). En kan dus zijn nut hebben als managementinstrument. Echter in Hfdst. 4.2 is al aangegeven dat er ook heel wat redenen zijn om het niet te maken (kost teveel tijd en papier).

Driekwart van de bedrijven geeft aan dat het gewasbeschermingsplan een belangrijke aanvulling is op de overige eisen in het certificatieschema. 37 % van de bedrijven geeft aan dat je niets hebt aan een gewasbeschermingsplan, omdat het toch altijd anders loopt.

Het gemiddelde eindcijfer voor het plan was een 6.

Door de adviseurs wordt opgemerkt dat de deelnemers in het begin van het project (voor de tijdelijke opschorting) gemiddeld positiever waren dan aan het eind. Enerzijds is in de tussentijd de inhoud / het nut van het plan wat weggezakt, en anderzijds is de houding naar alles wat van LNV komt sceptischer geworden dus zal men zich gemiddeld wat negatiever uiten.

5 Synergie overheid en markt

Centrale vraag: Hoe bereik je dat initiatieven van de overheid en marktpartijen rond certificatie van gewasbescherming bij elkaar aansluiten en elkaar versterken?

Van de deelnemers is 68 % bezig met EUREP-GAP (reeds gecertificeerd 2 bedrijven, in voorbereiding 11 bedrijven). Ook het Basiszorgsysteem van DPA/Greenery is bekend: 63 % is hiermee bezig. Verder worden nog genoemd Arbo-certificaat (2 x), ISO 9001 (1x) en HACCP (1x). 74 % van de deelnemers wil uiterlijk 2003 het EUREP-GAP certificaat behalen.

Op de vraag of men meedoet aan projecten van marktpartijen op gebied van voedselveiligheid of minder/ander gebruik van bestrijdingsmiddelen, antwoordt 42 % bevestigend. De meesten zien "enige" overeenkomst tussen de eisen van marktpartijen en de eisen, gesteld in deze praktijkproef. Driekwart van de deelnemers voorziet dat de verschillende certificaten dubbel werk opleveren, vooral door dubbele registratie en administratie, dubbele controles en overlap in inspectiebezoeken.

De overheid kan mogelijk een rol spelen om tot afstemming te komen. Ook binnen eigen wet- en regelgeving moet overheid consequent zijn (bijv. in kilo's of milieubelastingspunten afrekenen).

Op de vraag hoe de overheid marktpartijen kan stimuleren om aan certificering (pluscertificaat) een meerwaarde te geven werd als volgt geantwoord:

prikkels marktpartijen	%
Harmoniseren van eisen in Europa (EUREP-GAP)	74
Duurzame Ondernemers Aftrek voor verwerkers grondstoffen met pluscert.	58
Overheden kopen alleen met certificaat	11
Postbus 51 spotjes voor beïnvloeden koopgedrag consumenten	11

Uit bovenstaande tabel is op te merken dat het harmoniseren van de eisen binnen EUREP-GAP en het (middels een DOA) stimuleren van verwerkers van grondstoffen als mogelijkheden worden gezien. Het harmoniseren van EUREP-GAP eisen binnen Europa zal overigens vanuit de markt moeten worden aangepakt (geen rol voor ministerie van LNV).

Bij het harmoniseren van EUREP-GAP eisen noemen deelnemers ook het (Europees) harmoniseren van het toelatingsbeleid. Hier ligt wel een rol voor het ministerie van LNV. De indruk bestaat dat Nederland in Europa voorop loopt en daardoor aan concurrerend vermogen verliest. Een certificaat dat strengere eisen stelt dan in het (Europese) buitenland gesteld worden, zal geen draagvlak verkrijgen.

M.b.t. EUREP-GAP nog het volgende:

- 58 % van deelnemers vindt het goed dat de EUREP-GAP eisen als basiseisen worden gesteld
- 63 % vindt EUREP-GAP het meest relevante marktinitiatief
- slechts 20 % is het eens met de stelling dat "de EUREP-GAP eisen voor 90 % zinvol zijn".. Maar liefst 80 % van de deelnemers is het eens met de uitspraak dat de EUREP-GAP eisen slechts voor 50 % zinvol zijn.

Slechts 1 van de 19 deelnemers verwacht dat bovenwettelijke prestaties (pluscertificaat) door de markt beloond zullen worden met een meerprijs. Dit lage aantal was te verwachten, gezien de ervaringen met certificaten tot nu toe. Wél gelooft 58 % dat de vraag naar producten met een pluscertificaat zal groeien.

Aansluiten bij marktinitiatieven vinden de deelnemers een goed uitgangspunt. Daarmee worden dubbele registraties en dubbele controles voorkomen en dat creert meer draagvlak. Maar de vraag die resteert is welk marktinitiatief nu reëel en zinvol is. EUREP-GAP is op dit moment het toonaangevend marktinitiatief, maar er zijn nogal wat twijfels t.a.v. het nut van de EUREP-GAP eisen en EUREP-GAP in het algemeen.

6 Controle

Centrale vraag: Inzicht in controleerbaarheid van eisen, (gewenste) ondersteuning en (controle) kosten/baten van het certificatiesysteem

In onderstaande tabel is te zien hoe vaak volgens de deelnemers de volgende overheidsinstellingen voor een controle langskomen op het bedrijf van de deelnemers.

controle instantie	frequentie per jaar
AID	0,25
Milieu-inspectie	0,25
Arbeids-inspectie	0,25
Waterschap	0,5
Gemeente	0,5

De AID, milieu- en arbeidsinspectie komen bij de gemiddelde deelnemer éénmaal per 4 jaar langs, gemeente en waterschap komen vaker langs.

Van de particuliere controleorganisaties wordt door 11 deelnemers SGS genoemd. Deze komt meestal éénmaal per jaar controleren. Verder worden nog ECAS, NAK en AQS genoemd, steeds door 1 deelnemer. Ook deze organisaties komen éénmaal per jaar langs.

De bedrijven hebben niet graag nog een extra controle puur op gewasbescherming. 95 % van de deelnemers ziet dat niet zitten.

De huidige controles worden uitgevoerd op: Middelenkast 90 %; Registratie 84 %; Residu-onderzoek 84 %; Administratieve controle 42 %; S spuitapparatuur 26 %; Perceelsinrichting 11 %;

De uitgaven voor certificaten zijn gemiddeld: EUREP-GAP € 790 (gegevens van 8 deelnemers); Basiszorg € 245 (12 deelnemers); Arbo € 80 (2 deelnemers).

Aan de deelnemers is gevraagd wat de belangrijkste eisen binnen een certificaat zijn waar een controlerende instantie extra op moet toezien, wil het certificaat voor gewasbescherming geloofwaardig zijn. Hierbij zijn (in volgorde van belangrijkheid) genoemd:

- Alleen gebruik van toegelaten middelen;
- Voldoen aan registratieverordening;
- In acht nemen veiligheidstermijnen tot oogst;
- Beschikken over gewasbeschermingsplan;
- Onderhoudsplan gewasbeschermingsapparatuur (volgens EUREP-GAP);
- Residu-analyserapport maximaal 1 jaar oud.

Telers zijn begaan met imago van de sector en van het certificaat. Hoewel zij eerder aangaven dat de bovengenoemde aspecten vaak heel lastig uitvoerbaar zijn (toegelaten middelen, veiligheidstermijnen), vinden ze het dus toch belangrijk dat juist op die aspecten goed gecontroleerd wordt!

Dit zal consequenties hebben. Als in de huidige situatie écht gecontroleerd gaat worden op niet-toegelaten middelen en veiligheidstermijn, wordt de haalbaarheid van het certificaat een groot probleem.

Telers zien wel in dat controle in het algemeen een heel lastig onderwerp is. Hoe controleer je bijv. het gebruik van uitsluitend toegelaten middelen en het in acht nemen van veiligheidstermijnen? En hoe bepaal je of iemand zelf een goed, bedrijfsspecifiek gewasbeschermingsplan heeft gemaakt en of hij er echt mee werkt / naar handelt ?

Ook is gevraagd welk bedrag voor controle van een gewasbeschermingscertificaat Zicht op Gezonde Teelt men acceptabel vindt. De helft van de deelnemers heeft er geen geld voor over (het is immers de overheid die iets wil). De overige deelnemers noemen bedragen variërend van € 75 tot € 500.

Welke voor- en nadelen zou een controleur van een particuliere certificeringsorganisatie volgens de deelnemers kunnen hebben, als deze op het bedrijf komt?

Controleur:	%
voordelen	
Geeft tips	79
Wijst op tekortkomingen	63
nadelen	
Kan fouten ontdekken die sancties opleveren	58
Kost geld, ik betaal mee aan systeem	53
Kost tijd	42
Kans op ziekte-insleep	26
Kan fouten ontdekken die geld kosten (herstel)	21

Er liggen duidelijk kansen voor een controleur, maar dan meer in de vorm van een auditor die aanvoelt of er op het bedrijf naar de "geest" van het certificaat gewerkt wordt. Meerwaarde voor bedrijf moet duidelijk zijn, moet meer partner worden dan "tegenstander". Eén controleur voor meerdere doeleinden (markt én overheid) zou gewaardeerd worden (één loket).

7 Milieukengetal

Centrale vraag: Wat is het effect van het Milieukengetal als managementinstrument i.p.v. doelvoorschrift in PP2000

In de praktijkproef van 2000 werd het Milieukengetal (m.k.g.) als doelvoorschrift, als "harde" norm gehanteerd. Dat betekent dat men onder zo'n norm zou moeten blijven om aan de eisen van een certificaat te voldoen. In de huidige praktijkproef is het m.k.g. voorgesteld als managementinstrument (bewustwording) en niet als harde norm. En zou men een minimaal aantal punten voor geïntegreerde gewasbescherming moeten behalen om aan de eis voor een certificaat te voldoen (voor een maatregel kon men + of ++-punten verdienen, zie Hfdst. 2.2.3.). In het certificatieschema waren, als voorbeeld, wel normen voor m.k.g. opgenomen, zowel voor basispakket als voor pluspakket. Men kon een + verdienen als men onder de basisnorm-m.k.g. voor die teelt bleef, en een ++ als men onder de plusnorm-m.k.g. bleef.

Aan de deelnemers is gevraagd welke benadering hun voorkeur heeft: m.k.g. als norm (dus als "verplichte basiseis") , of het behalen van een minimum aantal punten voor geïntegreerde gewasbescherming (dus gekoppeld aan de uitvoering van bepaalde maatregelen, waarbij het halen van een m.k.g. een keuzemaatregel + of ++ is).

Hierbij moet worden opgemerkt dat er slechts 4 deelnemers zijn die in beide proeven hebben meegedaan.

Met name de slatelers waren voor het m.k.g. als doelvoorschrift. Enerzijds omdat men over het algemeen onder de gestelde (voorbeeld)norm bleef, anderzijds omdat men niet goed uit de voeten kan met de maatregelen voor geïntegreerde gewasbescherming zoals deze in het certificatieschema staan.

De vruchtgroentelers daarentegen zagen weinig in het m.k.g. als doelvoorschrift. Redenen daarvoor zijn dat men vaak erg afhankelijk is van de omgeving (buren) m.b.t. het al dan niet optreden van plagen en dat het minder vrijheid laat aan de ondernemer om de hem passende maatregelen te kiezen. Sommige vruchtgroentelers zagen het m.k.g. nog wel als hulpmiddel om bewustwording te bevorderen en inzicht in milieuwinst van bepaalde handelingen te geven. Anderzijds zijn er ook twijfels over de hoogte van de getallen voor milieubelasting.

53 % van de deelnemers achtte het niet zinvol om registratie van milieubelasting als verplichte eis in het basispakket op te nemen.

Gevraagd naar de voor- en nadelen van het m.k.g. als doelvoorschrift werden de volgende aspecten genoemd:

Voordelen van mkg als doelvoorschrift	%
Gedragsverbetering	42
Vergelijking	16
Nadelen	
Controle niet sluitend	79
Geen goede afweging	58
Onbetrouwbare berekening	47

Uit bovenstaande tabel is af te leiden dat er meer nadelen in het milieukengetal als doelvoorschrift worden gezien dan voordelen.

Men gaf aan dat het m.k.g. als managementinstrument zeker waardevol is, omdat het inzicht geeft in milieubelasting. Dus als men kan kiezen uit middelen, is het een goed hulpmiddel.

M.k.g. als managementinstrument is ook minder bedreigend. Men zal eerder risico's nemen omdat men met maatregelen kan spelen, zonder de dreiging dat men zijn certificaat zomaar kan verliezen.

Voorgesteld wordt het de "keuzemaatregel m.k.g." wel wat zwaarder te laten wegen dan de huidige + of ++.

6.7 Rapportage glasbloemen en potplanten Praktijkproef Zicht op gezonde teelt

De praktijkproef in de sector sierteelt onder glas (incl. zomerbloementeelt buiten) is in 2001 gestart met 7 groepen met totaal 30 deelnemers. Na de herstart in het voorjaar van 2002 is de groep chrysant met 3 deelnemers afgefallen. Zij staakten hun medewerking uit onvrede met het middenbeleid van het ministerie van LNV. Van de groep roos haakten 2 deelnemers af wegens verkoop van bedrijf en verplaatsing van bedrijf. In totaal 25 deelnemers hebben het project afgerond: 4 Gerberatellers, 3 rozentellers, 5 telers met seizoensgebonden potplanten, 5 telers met groene potplanten, 4 telers met bloeiende potplanten en 4 telers met zomerbloemen buiten. De zomerbloementelers beschikken ook over glas, variërend van een kleine trekkas tot een grote kas met jaarronde teelt.

Enkele kenmerken van de deelnemers:

De deelnemers komen uit de provincies Zuid-Holland, Noord-Holland en Gelderland.

Van de deelnemers hebben er 7 meegedaan in de praktijkproef van 2000. De gemiddelde leeftijd is 45 jaar.

De resultaten zijn samengevat in 7 thema's, zijnde de "verdiepingsvragen" waar het Ministerie van LNV graag inzicht in wil krijgen door middel van dit project.

In dit document zult u een heel aantal opsommingen vinden, die op volgorde van belangrijkheid genoemd staan. Het antwoord wat het meest is gegeven, staat als eerste genoemd.

De enquêtes zijn individueel opgenomen, en de deelnemers hebben elkaar dus niet direct beïnvloed.

De antwoorden zijn waar mogelijk onderbouwd met getallen/percentages en zijn vervolgens geïnterpreteerd door de begeleiders van DLV Adviesgroep.

1 Certificatie algemeen

Centrale vraag: Wat is de belangstelling onder deelnemers aan de praktijkproef om op vrijwillige basis deel te nemen aan certificatie van gewasbescherming?

1.1 Belangstelling voor deelname aan certificatie van gewasbescherming

De belangrijkste reden voor deelnemers om mee te werken aan de praktijkproef was dat men invloed wilde uitoefenen en certificatie een belangrijke ontwikkeling vindt. Na het stilleggen van de praktijkproef i.v.m. het toelatingsbeleid was de animo een stuk lager. Het vertrouwen dat de overheid zal luisteren naar argumenten vanuit de praktijk was verminderd.

Ruim driekwart van de huidige deelnemers gaf aan mee te gaan doen aan een systeem **op basis** van vrijwilligheid. De redenen hiervoor zijn in volgorde van belangrijkheid:

- Beter imago van de sector;
- Voorkeurspositie in de markt;
- Positieve prikkels vanuit overheid;
- Milieuvriendelijker.

De deelnemers verwachtten niet dat hun afnemers het verplicht zouden stellen of dat ze een betere prijs zouden krijgen. MPS-A producten zijn tenslotte ook nog nooit beter betaald.

Wel is heel duidelijk dat de deelnemers begaan zijn met het imago van de sector (noemt 80 % als reden) en dat men certificatie ziet als hulpmiddel om dit imago te verbeteren. Dat zou dan door een goed communicatiebeleid (wiens taak?) richting markt en consument ondersteund moeten worden.

De belangrijkste reden om niet mee te doen was dat certificatie teveel werk kost.

Van de deelnemers stelt 64 % belangstelling te hebben voor een pluspakket, met als belangrijkste argumenten:

- Is onderscheidend in de markt;
- De eisen lijken redelijk.

De bedrijven die niet mee willen doen, geven met name aan dat het teveel arbeid kost.

Certificering leeft dus wel, maar dan vooral als het vanuit de markt komt. De mening van de telers is dat het mogelijk concurrentievoordeel/ voorkeurspositie oplevert en dat het imago van de sector wordt verbeterd.

Men is wel soms wel bevreesd dat het nogal wat extra arbeid kost.

1.2 Randvoorwaarden voor deelname aan certificatie

60 % van de deelnemers vindt dat certificatie voor de basiseisen verplicht zou moeten worden.

80 % is het er mee eens dat het telers die niet kunnen aantonen dat ze verantwoord met gewasbeschermingsmiddelen omgaan, verboden moet worden om deze nog te gebruiken (zie ook Hfdst. 1.1, verbetering imago sector is belangrijk argument). Dit hard aanpakken van "knoeiërs" wordt op zichzelf dus wel onderschreven, maar vereist wel een zeer heldere en zorgvuldige communicatie om te voorkomen dat er grote weerstanden ontstaan binnen de sector.

De DOA blijkt voor 76 % een stimulans te zijn om zich te laten certificeren (dit komt redelijk overeen met bevinding in Hfdst. 1.1 dat men wel gevoelig is voor overheidsprykkels).

Bij de DOA moet wel opgemerkt worden dat dit voor jonge ondernemers en bedrijven die veel investeren vaak geen voordeel oplevert. Een andere vorm van financiële tegemoetkoming zou "eerlijker" zijn.

Ook het voorkomen van aanscherping WVO (door 72 % genoemd) en het voorkomen van heffing op bestrijdingsmiddelen (76 %) worden als belangrijke prykkels gezien.

Op basis van de antwoorden bij Hfdst. 1.1 en 1.2 kan geconcludeerd worden dat voor deelnemers de markt (concurrentievoordeel en imagoverbetering) de belangrijkste stimulans vormt om mee te doen aan certificatie, maar dat de hierboven genoemde (positieve) prykkels vanuit de overheid ook zeker bevorderend zouden werken.

Telers ervaren momenteel het middelenbeleid als het grootste knelpunt in hun gewasbeschermingsactiviteiten. Het gaat daarbij om hun boterham, en die van hun medewerkers. Zeer belangrijk is het derhalve dat de overheid de randvoorwaarde creëert om tot een goed middelenpakket te komen.

Verder pleiten ze voor een simpele vorm van certificeren, die niet teveel tijd kost.

2 Concept geïntegreerde gewasbescherming

Centrale vraag: Heeft invulling van het concept geïntegreerde gewasbescherming op bedrijfsniveau het gewenste effect?

2.1 Principes van geïntegreerde gewasbescherming

Aan de deelnemers is gevraagd wat zij zelf onder geïntegreerde gewasbescherming verstaan.

De meest gegeven antwoorden (in volgorde van belangrijkheid):

- zoveel mogelijk preventie en niet chemische bestrijding en zo min mogelijk chemie (52%)
- combinatie van zorg voor milieu, productveiligheid en arbeidsveiligheid (44 %)
- kennis van ziekten en plagen (44 %)
- gericht waarnemen van ziekten en plagen (44 %)
- zorgvuldig gebruik van chemische middelen, als alle andere mogelijkheden zijn uitgeput (36 %)
- beestjes en chemie (28 %)
- minimale risico's voor mens en milieu (24 %).

Dit sluit aan bij het begrip geïntegreerde gewasbescherming uit de nota Zicht Op Gezonde Teelt.

Ten aanzien van Zicht Op Gezonde Teelt denken telers bij geïntegreerde gewasbescherming aan:

- zoveel mogelijk preventie en niet chemische bestrijding en zo min mogelijk chemie (72%)
- kennis van ziekten en plagen (48 %)
- effectief middelenpakket (36 %)
- minimale risico's voor mens en milieu (36 %)
- gericht waarnemen van ziekten en plagen (32 %).

Het valt op dat "zoveel mogelijk preventie en niet chemische bestrijding en zo min mogelijk chemie" veel vaker genoemd wordt in relatie met geïntegreerde gewasbescherming in Zicht Op Gezonde Teelt, dan in relatie met geïntegreerde gewasbescherming in het algemeen. Mogelijk heeft dit te maken met de expliciete rangorde van gewasbeschermingsmaatregelen ("hiërarchie in denken") die in het certificatieschema van de praktijkproef is gehanteerd.

De integrale benadering van milieu, product en arbeidsveiligheid in het certificatieschema spreekt de meerderheid (84 %) van de deelnemers aan . 76 % van de deelnemers zegt dat ze bij hun beslissingen in hun huidige manier van werken ook voedselveiligheid, arbo en milieu al mee laten wegen

Op zichzelf zijn dit logische (en sociaal wenselijke) reacties. Maar de integrale benadering van milieu, product en arbeidsveiligheid wordt lang niet door iedereen spontaan genoemd (slechts 44 %) als "basis" van geïntegreerde teelt / de nota Zicht op Gezonde Teelt.

De deelnemers hebben wel een goed beeld wat geïntegreerde gewasbescherming inhoudt. Het verschilt nogal van teelt tot teelt, en van teler tot teler, in hoeverre het ook echt wordt toegepast. Tijdens de uitvoering van de praktijkproef brachten de deelnemers de volgende redenen naar voren:

- scouten en registreren kost teveel tijd
- chemische correctiemiddelen ontbreken (bijv. in elke teelt waar biologische bestrijders ingezet worden, ontbreken correctiemiddelen tegen trips)
- kosten te hoog, economische haalbaarheid op eerste plaats
- biologische bestrijders werken onvoldoende (bijv. wittevlies Gerbera)
- preventieve maatregelen lastig door ligging bedrijf en bedrijfsstructuur (zomerbloemeteelt)
- liever breedwerkend chemisch i.v.m. risico quarantaine-organismen (potplanten)
- chemisch corrigeren lastig door gewasopbouw (Gerbera)

Een groot deel van de sector werkt nog volledig chemisch. Zelfs de basis (inzicht krijgen door scouten en registreren) ontbreekt nog vaak. Hierin moet tijd en geld (kennis) worden geïnvesteerd.

Het begrip "geïntegreerde gewasbescherming" is in een groot deel van de sector nog bekend onder de noemer "beestjes en chemie". De motivatie er voor is door het ontbreken van correctiemiddelen en het (naar het gevoel van een aantal telers) niet snel genoeg beschikbaar komen van nieuwe (biologische) middelen, afgenomen. De voorlopers in de praktijk, de mensen die al ervaring hebben opgedaan met biologische bestrijding, zijn van mening dat de rol van biologische bestrijding niet overschat moet worden en dat ook andere niet-chemische maatregelen moeten worden gehanteerd. Verder zullen er een aantal "technische" oplossingen moeten komen (goede correctiemiddelen, effectieve biologische bestrijders, goede middelen op biologische basis) om een echte doorbraak mogelijk te maken.

Goede communicatie en kennisvoorziening naar de sierteeltsector over geïntegreerde gewasbescherming in zijn volle breedte, in al zijn aspecten, blijft zeer noodzakelijk.

2.2 Uitvoerbaarheid, aantoonbaarheid van eisen en resultaten op bedrijfsniveau

Opmerking: in de resultaatverwerking is de koppeling tussen "eis/maatregel" en "reden" weggelaten. Daardoor is niet één op één aan te geven waarom een bepaalde eis niet uitvoerbaar/aantoonbaar is.

2.2.1 Uitvoerbaarheid

76 % van de deelnemers geeft aan dat de eisen in het certificatieschema duidelijk zijn.

129 x noemt een deelnemer een basiseis waar hij niet aan kan voldoen. Het is niet duidelijk hoeveel basiseisen van eenzelfde deelnemer afkomstig zijn. Daardoor wordt het niet duidelijk hoeveel deelnemers alle basiseisen kunnen halen, maar het is duidelijk dat het veel deelnemers niet lukt om aan alle basiseisen uit de bestaande wet- en regelgeving te voldoen.

De Arbowet, met al zijn deelaspecten, levert de meeste problemen (wordt 43 x genoemd door de 25 deelnemers) Zo heeft 44 % van de deelnemers geen ongevallen- en calamiteitenprocedure hangen op centrale plaatsen, en heeft 32 % geen (bijna) ongevallenregister. Verder geeft de Bestrijdingsmiddelenwet problemen (21 x genoemd, m.n het gebruik van toegelaten middelen en opslag). Soms zijn de problemen in een teelt zo groot en de economische belangen zo hoog, dat naar niet-toegelaten middelen gegrepen wordt. De registratieverordening van het Productschap Tuinbouw werd 14 x genoemd (inmiddels vervangen door Besluit Glastuinbouw).

Behalve de bestaande wet- en regelgeving, geven ook aanvullende basiseisen vanuit EUREP-GAP (18 x genoemd) en vanuit Zicht op Gezonde teelt (19 x genoemd) problemen. Van de EUREP-GAP basiseisen worden de eisen t.a.v. plattegrond bedrijf, eisen uitgangsmateriaal en onderhoudsplan gb-apparatuur niet door iedereen gehaald. Ook hebben niet alle deelnemers hun milieubelasting geregistreerd (milieukegetal niet uitgerekend). Omdat de koppeling maatregel – reden is weggefallen bij de resultaatverwerking, is niet duidelijk waarom dit niet gebeurt is.

Belangrijke redenen waarom deelnemers (nog) niet aan alle basiseisen voldoen zijn (in volgorde van belangrijkheid):

- het feit dat bepaalde basiseisen niet in de bedrijfsvoering passen
- onvoldoende kennis voor toepassing
- teler ziet nut/noodzaak niet in
- het kost teveel tijd

Het feit dat bepaalde eisen niet in de bedrijfsvoering passen, hoeft geen probleem te zijn. Het kan eenvoudigweg betekenen dat die eis niet van toepassing is op het bedrijf (bijv. "registreren inzet natuurlijke vijanden" op een zomerbloemenbedrijf; "voeren werkoverleg....enz." op een éénmansbedrijf). Maar het kan ook betekenen dat een ondernemer **vindt** dat het niet is in te passen, maar dat het vanuit wet- en regelgeving toch wel zou moeten.

"Onvoldoende kennis van..." en "ziet nut/noodzaak niet in" geeft aan dat er aan communicatie en kennisvermeerdering op aantal wettelijke aspecten nog veel gedaan zal moeten worden. Uit de praktijkproef blijkt dat het voor ondernemers moeilijk is om van alle relevante wetgeving op de hoogte te zijn en te blijven. Aan de communicatie tussen wetgever en uitvoerder is nog wel het een en ander te verbeteren. Dit geldt overigens niet alleen voor de telers, maar ook voor adviseurs, en waarschijnlijk zelfs voor controleurs. Vooral de Arbowet "leeft" niet (heeft ook te maken met "inpassing in bedrijfsvoering"). Maar ook van een aantal "technische" wetten (bijv. WVO) ontbreekt vaak de detailkennis.

Al met al blijken er nogal wat wettelijke eisen te bestaan die "slecht inpasbaar" zijn, of waarvan teler "het nut niet inziet". Een discrepantie tussen wet- en regelgeving en de dagelijkse praktijk tekent zich af. Het zou zinvol zijn om de knelpunten eens goed te analyseren om te kijken of de wettelijke eisen wel relevant en tevens praktisch uitvoerbaar zijn..

Soms is onduidelijk hoe aan de informatie gekomen kan worden om een maatregel te kunnen uitvoeren (bijv. aanvullende basiseis vanuit Zicht Op Gezonde Teelt m.b.t. gezondheidseffecten van gewasbeschermingsmiddelen).

De groep zomerbloementelers zit vaak met specifieke problemen t.a.v. uitvoerbaarheid. De middelenkeuze vormt een groot probleem. Tegen bepaalde aantasters ontbreekt het soms geheel aan middelen. De ervaring met alternatieven in de vorm van biologische bestrijders is erg beperkt of ontbreekt zelfs geheel. Ook preventieve maatregelen zijn door bedrijfsstructuur en ligging van de bedrijven niet altijd toepasbaar. Verder speelt de weersinvloed een grote rol en heeft men vaak geen vast personeel.

De wil is er bij de deelnemers zeker, maar de mogelijkheden zijn beperkt.

In het algemeen geldt dat uitvoerbaarheid van maatregelen mede bepaald wordt door de ligging van het bedrijf (bijv. wel/geen invlieg) en de teelt (bijv. mogelijkheden inzet biologische bestrijders). Blauwdrukken opleggen die voor een hele sector gelden, werkt niet.

2.2.2 Onmisbare toepassingen

84% van de deelnemers geeft aan voor zijn teelten bestrijdingsmiddelen nodig te hebben die niet zijn toegelaten. Dat is een verontrustend hoog percentage. Het gaat hierbij met name om de bestrijding van aaltjes, dop-, schil- en wolluis (Actellic), spint (cyhexatin), onkruid, bladvlekken / valse meeldauw (in buitenbloemen, violen en Primula), echte meeldauw.

2.2.3 Score punten voor milieubelasting

Iedere teler kon, door bepaalde keuzemaatregelen uit het **voorbeeld**certificatieschema te kiezen, punten scoren (+ of ++) op een aantal onderdelen van de geïntegreerde gewasbescherming. In onderstaande tabel zijn de resultaten samengevat met gemiddeld aantal punten per thema, en het % van het maximaal haalbare aantal.

Omdat er voor zomerbloemen een iets aangepast certificatieschema is gemaakt, met andere scoringsmogelijkheden, zijn de resultaten **apart verwerkt**. Zie twee tabellen hierna.

Score voor keuzepakket siertelers onder glas, excl. zomerbloementelers

aantal telers: 21

	+	++	totaal	gemiddeld	max. haalb.	%
1 preventie	83	7	90	4,3	10	42,9
2 teeltmaatr.	0	0	0	0,0	0	0,0
3 waarneming	29	0	29	1,4	2	69,0
4 niet-chemisch	32	0	32	1,5	4	38,1
5 chemisch	67	22	89	4,2	8	53,0
6 emissie	8	0	8	0,4	1	38,1
7 arbo	36	41	77	3,7	6	61,1
totaal	255	70	325	15,5	31	49,9

Gemiddeld halen de telers onder glas een score van 49,9 % van de keuzemaatregelen. Dat is ruim boven de grens voor het basiscertificaat (25 %) en nét onder de grens voor het pluscertificaat (50 %).

Hieruit is af te leiden dat de siertelers onder glas gemiddeld goed scoren op het thema's "waarnemingen", "arbo" en "chemisch". Bij waarnemingen waren er twee +-maatregelen genoemd (gewas- en onkruidwaarnemingen; signaalplaten gebruiken en registreren) die blijkbaar al vrij veel worden toegepast door de deelnemers (N.B. in de sector ligt dit gemiddeld een stuk lager, zie opmerkingen in Hfdst. 2.1).

Enigszins verrassend is de hoge score voor "arbo-keuzemaatregelen" als men bedenkt dat de basis-eisen (wetgeving !) vaak lastig uitvoerbaar bleken (zie Hfdst.2.2.1).

Bij emissie scoort 8 van de 21 deelnemers blijkbaar op de ene genoemde maatregel ("niet uitvoeren van ruimtebehandeling").

Matig scoren "niet-chemisch" en "preventie".

Overigens moet wel bedacht worden dat het aantal keuzemaatregelen in het voorbeeldcertificatieschema beperkt was (totaal 31 punten te scoren, + en ++ opgeteld) en er dus soms niet veel keuze was.

Score voor keuzepakket zomerbloementelers vollegrond

aantal telers: 4

	+	++	totaal	gemiddeld	max. haalb.	%
1 preventie	14	10	24	6,0	8	75,0
2 teeltmaatr.	0	0	0	0,0	0	0,0
3 waarneming	2	0	2	0,5	2	25,0
4 niet-chemisch	6	6	12	3,0	7	42,9
5 chemisch	12	2	14	3,5	12	29,2
6 emissie	2	2	4	1,0	7	14,3
7 arbo	5	6	11	2,8	6	45,8
totaal	41	26	67	16,75	42	39,9

Gemiddeld halen de zomerbloementelers vollegrond een score van 39,9 % van de keuzemaatregelen. Dat is ruim boven de grens voor het basiscertificaat (25 %) en onder de grens voor het pluscertificaat (50 %).

Hieruit is af te leiden dat de zomerbloementelers in de vollegrond gemiddeld goed scoren op het thema's "preventie", "arbo" en "niet-chemisch".

"Emissie" en "waarnemingen" scoren laag.

De voorgestelde emissiebeperkende maatregelen (w.o. extra teeltvrije zone, nieuwe spuittechnieken) zijn in de praktijk blijkbaar lastig uitvoerbaar.

Bij "waarnemingen" waren er twee +-maatregelen genoemd (gewas- en onkruidwaarnemingen doen, en het registreren daarvan) die blijkbaar nog niet veel worden toegepast.

Enigszins verrassend is de (hoge) score voor "arbo-keuzemaatregelen" als men bedenkt dat de basiseisen (wetgeving !) vaak lastig uitvoerbaar bleken (zie Hfdst.2.2.1).

Overigens moet wel bedacht worden dat het aantal keuzemaatregelen in het voorbeeldcertificatieschema beperkt was (totaal 42 punten te scoren, + en ++ opgeteld) en er dus soms niet veel keuze was.

2.2.4 Slecht uitvoerbare eisen

Van de basismaatregelen is "alleen gebruik van toegelaten middelen" de slechtst uitvoerbare maatregel. 40 % van de deelnemers noemt deze. Dit spoort met de antwoorden in Hfdst. 2.2.1. Verder worden veel genoemd het voldoen aan de Glami-norm 2003 voor gewasbescherming (24 %); het voldoen aan registratieverordening van PT (m.n. registratie per toepassing wordt genoemd) (36 %); het uitvoeren van gewasbescherming volgens de bestrijdingsmiddelenwet (16 %). Een aantal andere eisen wordt incidenteel genoemd.

De keuzemaatregelen zijn in het algemeen goed uitvoerbaar. De keuzemaatregelen die het slechtst uitvoerbaar zijn, zijn het isoleren van de kas met insectengaas en het niet toepassen van ruimtebehandelingen (beiden 8 %).

Belangrijkste redenen waarom bepaalde maatregelen slecht uitvoerbaar zijn zijn

- slecht inpasbaar in de bedrijfsvoering (wordt 23 x genoemd)
- het kost teveel tijd (wordt 9 x genoemd)
- geen/onvoldoende effectieve middelen (8x)
- eisen/norm te hoog, niet haalbaar (6 x)
- onvoldoende kennis om toe te passen.

Andere redenen worden slechts incidenteel genoemd.

2.2.5 Slecht controleerbare eisen

46 x wordt een basiseis als "slecht controleerbaar" genoemd. De slechtst controleerbare basiseisen zijn;

- lozingenbesluit WVO (m.n. genoemd: voorkomen lozingen op oppervlaktewater)
- registratieverordening (m.n. genoemd: per toepassing; voorraad en verbruik)
- gebruik persoonlijke beschermingsmiddelen
- alleen gebruik van toegelaten middelen.

Andere basiseisen worden veel minder vaak genoemd

Van de keuzemaatregelen wordt slechts 5x een slecht controleerbare genoemd. Hierbij gaat het 2x om de eis "geen ruimtebehandeling toepassen".

Als redenen voor slechte controleerbaarheid worden aangegeven:

- creatief boekhouden
- betrappen (kan alleen op moment van uitvoering gecontroleerd worden).

Blijkbaar vindt men de keuzemaatregelen duidelijk beter controleerbaar dan de basiseisen vanuit de wet- en regelgeving. De overheid zou de wetgeving dus blijkbaar in beter controleerbare (handhaafbare) voorschriften moeten formuleren.

2.3 Indeling van het certificatieschema

Alle deelnemers (100 %) vinden de indeling van het certificatieschema en het gewasbeschermingsplan goed bruikbaar in de praktijk; het sluit aan bij hun denken. Enkele deelnemers uiten als kritiek dat chemische bestrijding achteraan genoemd wordt en dat men niet zonder chemie kan.

2.4 Rangorde in de praktijk van de teler

Aan de deelnemers is gevraagd welke overwegingen belangrijk zijn in hun gewasbeschermingsstrategie.

Zij laten zich vooral leiden door het effect van gewasbescherming op de kwaliteit van het eindproduct en door de aangetoonde effectiviteit van de maatregelen, dus door het effect op het rendement van de teelt. De verwachting wordt gebaseerd op hun eigen ervaring en die van hun adviseurs.

In volgorde van belangrijkheid geven deelnemers aan:

- kwaliteit van het eindproduct (96 %);
- eigen kennis en ervaringen (92 %);
- aangetoonde effectiviteit van de maatregelen (84 %);
- netto rendement per hectare (72 %);
- advies van mijn adviseurs (68 %);

Prikkels vanuit de overheid en beschikbare arbeid spelen nauwelijks een rol (16 %). Ook milieubelasting scoort laag (28 %), evenals prikkels uit de markt (32 %).

3. Kennis, houding en gedrag

Centrale vraag: Toetsing van effect van certificatie op kennis, houding (normbesef) en gedrag ondernemers, inclusief achterblijvers?

3.1 Toegang tot kennis

De vraag of door deelname aan dit project hun kennis en prestaties is verbeterd, is slechts door enkele deelnemers beantwoord. Ze noemen daarbij aspecten als bewustwording, kennis van wet- en regelgeving (Arbo), kennis chemische bestrijding en waarnemingsstelsel.

Telers halen hun informatie uit verschillende bronnen. De deelnemers is gevraagd de bronnen te rangschikken in volgorde 1-4. In onderstaande tabel is weergegeven welke bronnen genoemd werden. De bron die een teler het eerst noemde is gewaardeerd met 4 punten, die hij als tweede noemde met 3, enz.

Kennisbron	x 4 pt	x 3 pt	x 2 pt	x 1 pt	Totaal pt
Vakpers	2	5	6	4	39
Gb-handel	6	7	4	6	59
Collega	5	6	7	4	56
PPO	1	1	3	8	21
Part. Adv.	7	5	5	2	55
Internet	0	0	0	0	0

De belangrijkste bronnen zijn de gewasbeschermingshandel, de collega's en de particulier adviseur. Ze worden ongeveer even vaak genoemd.

88 % van de telers gebruikt internet. 48 % (12 van de 25 deelnemers) gebruikt het voor algemeen agrarische informatie, maar niet als kennisbron voor gewasbescherming. 44 % gebruikt internet voor het versturen van registraties naar bijv. veilingen. Voor adviesystemen wordt het niet gebruikt (maar die zijn er ook niet in de sierteelt). Ook wordt internet niet interactief gebruikt. Vijf deelnemers noemen zibb.nl de beste agrarische kennis- en adviesite. Verder worden meer dan één genoemd de site van het PT (tuinbouw.nl) en de site van het CTB.

96 % van de ondernemers geeft aan dat kennis, ontwikkeld door het praktijkonderzoek toegankelijk is voor hen. 20 % stuurt wel eens een verzoek om informatie. Men is over het algemeen tevreden over de kwaliteit van de reactie.

76 % van de telers geeft aan door te werken met het certificatieschema niet meer te weten te zijn gekomen over geïntegreerde gewasbescherming. Dat is een verrassend hoog %. Komt dit doordat het gewasbeschermingsplan en het certificatieschema te veel verschillende onderwerpen omvatten en te weinig diepgang vertonen of zijn de deelnemers beter dan gemiddeld bekend met geïntegreerde gewasbescherming?

3.2 Houding

52 % van de deelnemers geeft aan door deelname aan dit project meer na te denken over de toepassing van geïntegreerde gewasbescherming.

De vraag of certificatie leidt tot werkverschaffing voor dure adviseurs en controleurs en afvinken van checklisten werd door 44 % met "ja" beantwoord.

Hiermee is de houding van deze groep deelnemers t.a.v. het nut/effect van certificering positiever dan van de groep glasgroentelers (84 % ja).

Opgemerkt moet worden dat door de perikelen rondom het toelatingsbeleid de houding van de meeste deelnemers ná de herstart sceptischer is geworden.

3.3 Gedrag

Slechts twee deelnemers gaven aan door dit project werkelijk meer preventieve en niet-chemische maatregelen te hebben toegepast dan normaal gebruikelijk. Men is er dus wel meer over gaan nadenken (ruim 50 %, zie Hfdst. 3.1) , alleen tot echte implementatie van nieuwe maatregelen is men gedurende de looptijd van het project blijkbaar niet gekomen.

Overigens verwacht maar liefst 68 % wel dat door certificering hun collega's wél meer preventieve en niet-chemische maatregelen zullen gaan toepassen. Dit is te verklaren doordat de deelnemers gemiddeld al verder zijn met geïntegreerde gewasbescherming en meer gemotiveerd zijn dan de gemiddelde teler met hetzelfde gewas.

4 Gewasbeschermingsplan

Centrale vraag: Levert het gewasbeschermingsplan naast de overige eisen een (extra) bijdrage aan de omslag in denken en doen.

4.1 Randvoorwaarden

De deelnemers geven aan dat de volgende bronnen het meest belangrijk zijn voor het opstellen van een gewasbeschermingsplan:

Bron	%
Eigen ervaring	96
Adviseur handel	80
Particulier adviseur	68
Collega teler	64
Vakpers	52
Praktijkonderzoek	36
Eigen medewerkers	36
Cursus/scholing	8

Telers baseren zich bij het opstellen van een gewasbeschermingsplan vooral op hun eigen ervaring, maar ook hier blijkt weer (zie ook 3.1) het belang van de adviseurs van de gewasbeschermingshandel, de particulier adviseurs en de collegatelers.

Op de vraag of er gebruik gemaakt gaat worden van internetdiensten voor het opstellen van een plan reageert 84 % met ja. Gezien het huidige internetgebruik zoals genoemd in vraag 3.1 is er nog een weg te gaan voordat ondernemers het internet echt gaan gebruiken als infobron. Bovendien is het niet duidelijk hoe deze hulp via internet er dan uit zou zien. Maar de ontwikkelingen gaan natuurlijk wel snel.

Voor het opstellen van het plan geven de ondernemers aan gemiddeld 5 uur nodig te hebben. Voor een adviseur ligt dat op hetzelfde niveau. (In de glasgroententeelt lag dit op 3 – 4). Op een bedrijf met meerdere seizoensgebonden teelten loopt dit op tot 8 uur.

Een kwart van de telers geeft aan dat ze het plan helemaal zelf kunnen opstellen. De adviseurs meenden dat op één na alle telers ondersteuning nodig zouden hebben bij het opstellen. Doordat de adviseur goed doorvraagt, krijgt het plan meer diepgang en wordt de gewenste omslag in denken en doen eerder bereikt. Als een teler het alleen moet doen, is het risico van een "afvinklijstje" zonder diepgang groot. De adviseur komt soms met verbeterpunten waar de teler zelf niet aan denkt.

Voor de toekomst is een overzichtelijke, herkenbare, korte invulformat (met ziekten/plagen/problemen per teelt) van belang. Deze moet eenvoudig jaarlijks bij te stellen zijn.

4.2 Effecten van het opstellen en uitvoeren van het gb-plan op kennis, houding en gedrag

88 % van de deelnemers geeft aan een gewasbeschermingsplan gemaakt te hebben.

52 % (13 deelnemers) heeft daarin nieuwe maatregelen opgenomen (in de glasgroententeelt was dit slechts 16 %). In totaal werden 31 nieuwe maatregelen genoemd. De maatregelen hadden betrekking op verschillende deelaspecten, vooral Arbo (risico-inventarisatie, ongevallenprocedure, sloten op deur), bewuster registreren en waarnemen, bewustere middelenkeuze en -gebruik, en minder gevoelige rassen telen. Tweederde van de bedrijven had deze maatregelen waarschijnlijk ook zonder gewasbeschermingsplan wel uitgevoerd.

Toch vinden de deelnemers dat het gb-plan een aantal positieve effecten heeft. 72 % van de bedrijven geeft aan dat een gewasbeschermingsplan helpt maatregelen betere op elkaar af te stemmen. Er ontstaat meer inzicht in de onderlinge samenhang van maatregelen. Teeltmaatregelen zijn soms geworden tot automatisme. Door deze weer eens tegen het licht te houden in relatie tot de geïntegreerde aanpak, ziet de teler het nut er meer van in en kunnen ze worden aangescherpt. 84 % van de bedrijven geeft aan dat ze van plan zijn het plan jaarlijks te verbeteren. Doordat de aanpak is vastgelegd, vormt het in feite een kennisbron, die jaarlijks te updaten is (wat nu vaak al in het hoofd zit, wordt een keer netjes op papier gezet).

De helft van de deelnemers vindt dat het gb-plan stimuleert om meer niet-chemische maatregelen toe te passen. Slechts 32 % vindt dat het leidt tot kwaliteitsverbetering van de gewasbescherming op het bedrijf (ook hier moet weer bedacht worden dat door het korte tijdsbestek niet alle ideeën die ontwikkeld zijn tot uitvoer konden worden gebracht).

De belangrijkste belemmeringen om een plan op te stellen zijn

- Het kost teveel tijd;
- De omstandigheden zijn anders dan verwacht;
- Je hebt ondersteuning nodig, anders kom je niet vooruit;
- Het levert te weinig op.

Het plan in de huidige vorm schrikt dus af door de tijd die het kost en doordat het niet zo eenvoudig zelf op te stellen is. Daarbij komt dat het in de praktijk vaak anders uitpakt dan in het plan

voorzien was. Door adviseurs wordt gesuggereerd het plan te concentreren op één of twee speerpunten per bedrijf en dat jaarlijks opnieuw te bekijken.

4.3 Aantoonbaarheid van de uitvoering van het gb-plan

44 % van de bedrijven houdt bij of het gewasbeschermingsplan wordt uitgevoerd (maatregelen en bespuitingen worden nagelopen, resultaten worden beoordeeld, voldeed de uitgevoerde actie ?). 48 % gaf aan ondersteuning te willen voor het bijhouden van de uitvoering van het plan. De overigen dachten dit zonder ondersteuning te kunnen (N.B. voor het opstellen dacht driekwart ondersteuning nodig te hebben, zie 4.1).

40 % van de bedrijven denkt door het bijhouden van de uitvoering van het plan, andere maatregelen uit te voeren dan zonder het bijhouden van de uitvoering van het plan. 36 % denkt door het bijhouden van de uitvoering de gewasbescherming beter in de hand te hebben. En de helft kan aantonen dat de voorgenomen maatregelen in het gb-plan ook daadwerkelijk zijn uitgevoerd. Voor zover maatregelen door middel van registratie aantoonbaar zijn, is het geen probleem (mits registratie "waterdicht" is). Maar er staan nogal wat maatregelen in die niet één-duidig aantoonbaar zijn en die in feite alleen op het moment van uitvoering echt objectief controleerbaar zijn, door een ter zake kundige controleur (bijv. goed scouten, toepassen bepaalde spuit-techniek, e.d.).

4.4 Haalbaarheid van de uitvoering van het gb-plan voor 90% van de telers

De verwachting is dat het opstellen van een plan veel tijd gaat vragen van zowel ondernemer als van een adviseur die verstand heeft van gewasbescherming, en driekwart heeft daar nu, naar eigen zeggen, ondersteuning bij nodig (zie 4.1).

56 % van de deelnemers schat in dat 90 % van de ondernemers in de sector in 2005 zelf een plan kan opstellen. En 64 % van de deelnemers denkt dat 90% van die ondernemers dat ook bij kunnen houden. Er is dus nogal wat twijfel of "de sector" zelfstandig aan de slag kan met een gewasbeschermingsplan (meer dan bij de deelnemers in de glasgroententeelt bijvoorbeeld).

Waarschijnlijk geldt dat ondernemers ondersteuning nodig hebben om het plan voor de eerste keer op te stellen. Heeft men eenmaal een plan, dan kan men het zelf vrij eenvoudig jaarlijks aanpassen en verbeteren. Om het risico van bedrijfsblindheid te voorkomen en om het plan nieuwe impulsen te kunnen geven, is het zinvol het plan toch regelmatig binnen de excursiegroep, binnen de telersvereniging en/of met een externe deskundige te bespreken.

4.5 Beoordeling van het gewasbeschermingsplan

Op de vraag welke functies het gewasbeschermingsplan kan vervullen kwamen de volgende antwoorden:

Functie	% voor
Basis voor advisering	72 %
Instrument voor vergelijking met andere bedrijven	68 %
Basis voor afgifte certificaat	64 %
Verbeteren kwaliteit gewasbescherming (planning-realisatie)	60 %
Planning van gewasbeschermingsmaatregelen op bedrijf	54 %
Basis voor controle	52 %

Zoals te zien in bovenstaande tabel zien de deelnemers veel mogelijkheden van het gewasbeschermingsplan. Het kan in theorie veel functies vervullen (hulpmiddel bij advisering en bij vergelijking met andere bedrijven, instrument voor planning en verbetering gewasbescherming). En kan dus zijn nut hebben als managementinstrument. Echter in Hfdst. 4.2 is al aangegeven dat er ook heel wat redenen zijn om het niet te maken (kost teveel tijd, de praktijk is altijd anders, en ondersteuning nodig om het te kunnen maken).

Als een gewasbeschermingsplan een hulpmiddel bij advisering en bedrijfsvergelijking moet zijn, is het wenselijk dat er een "vast" format gehanteerd wordt. Immers, elk bedrijf schrijft het weer anders op en dan wordt het ook voor de adviseur lastig de lijnen van de strategie te herkennen. En voor de functies van "plannen-uitvoeren-evalueren-verbeteren" is naast het plan zelf, ook een goede registratie (het bijhouden van de uitvoering, zie Hfdst. 4.3) van groot belang. Als het plan als basis voor controle en afgifte certificaat gebruikt wordt, is ook een up-to-date registratie daarnaast van groot belang. Ook moet de controleur kennis van zaken hebben om goede inschatting te kunnen maken van de (on)mogelijkheden in die teelt, op dat bedrijf.

Het is dus zeer aanbevelenswaard om te komen tot een uniforme, eenvoudige registratiemethode die zo min mogelijk tijd kost. Want de genoemde functies van het gb-plan staan of vallen hierbij. Hierbij moet dubbele registratie (zie Hfdst. 5) voor verschillende "gebruikers" van de gegevens worden voorkomen.

68 % van de bedrijven geeft aan dat het gewasbeschermingsplan een belangrijke aanvulling is op de overige eisen in het certificatieschema. 28 % van de bedrijven geeft aan dat je niets hebt aan een gewasbeschermingsplan, omdat het toch altijd anders loopt.

Het gemiddelde eindcijfer voor het plan was een kleine 7.

5 Synergie overheid en markt

Centrale vraag: Hoe bereik je dat initiatieven van de overheid en marktpartijen rond certificatie van gewasbescherming bij elkaar aansluiten en elkaar versterken?
--

Van de deelnemers is 92 % MPS gecertificeerd, één bedrijf is in voorbereiding daarvoor. Verder zijn enkele bedrijven in voorbereiding voor ISO 9001, Florimark en Arbo-certificaat. EUREP-GAP spreekt in de sierteelt nog niet aan, telers werken daar (nog) niet naar toe.

Op de vraag of men meedoet aan projecten van marktpartijen op gebied van voedselveiligheid of minder/ander gebruik van bestrijdingsmiddelen, antwoordt 28 % bevestigend. Over de vraag of er overeenkomst zit tussen de eisen van marktpartijen en de eisen, gesteld in deze praktijkproef, zijn de meningen verdeeld. Het inzicht in eisen van marktpartijen ontbreekt grotendeels. Men voorziet wel dat de verschillende certificaten dubbel werk opleveren, vooral door dubbele registratie en administratie, en dubbele controles.

Op de vraag hoe de overheid marktpartijen kan stimuleren om aan certificering (pluscertificaat) een meerwaarde te geven werd als volgt geantwoord:

prikkels marktpartijen	%
Harmoniseren van eisen in Europa (EUREP-GAP)	60
Duurzame Ondernemers Aftrek voor verwerkers grondstoffen met pluscert.	16
Overheden kopen alleen met certificaat	8
Postbus 51 spotjes voor beïnvloeden koopgedrag consumenten	8

Uit bovenstaande tabel is op te merken dat men een grote stimulans verwacht van het harmoniseren van de eisen binnen Europa betreffende EUREP-GAP. Het harmoniseren van EUREP-GAP eisen binnen Europa zal overigens vanuit de markt moeten worden aangepakt (geen rol voor ministerie van LNV).

Bij het harmoniseren van EUREP-GAP eisen denken de deelnemers ook aan het (Europees) harmoniseren van het toelatingsbeleid. Hier ligt wel een rol voor het ministerie van LNV. De indruk bestaat dat Nederland in Europa voorop loopt en daardoor aan concurrerend vermogen verliest. Een certificaat dat strengere eisen stelt dan in het (Europese) buitenland gesteld worden, zal geen draagvlak verkrijgen.

Er worden nog enkele andere suggesties gedaan voor prikkels vanuit overheid naar marktpartijen, zoals het verlagen van BTW-tarief naar 0 % en exporteurs die plus-producten kopen bevoordelen middels DOA.

Hoewel EUREP-GAP nog niet leeft in de sierteelt (begrippen als voedselveiligheid en traceerbaarheid spelen niet in sierteelt), meent 60 % toch dat het goed is de EUREP-GAP eisen als verplichte basiseisen op te nemen in het certificatieschema. Slechts 32% denkt dat EUREP-GAP het toonaangevende marktinitiatief is.

Slechts 1 van de deelnemers verwacht dat bovenwettelijke prestaties (pluscertificaat) door de markt beloond zullen worden met een meerprijs. Dit lage aantal was te verwachten, gezien de ervaringen met MPS tot nu toe. Wél gelooft 44 % dat de vraag naar producten met een pluscertificaat zal groeien.

De sierteelt heeft nog geen ervaring met échte marktcertificaten. Men is wel bevreesd voor dubbel werk. Aansluiting bij marktinitiatieven ligt daarom voor de hand. Vooral nog zou dat EUREP-GAP kunnen zijn. De basiseisen daaruit zullen op termijn ook in de **niet**-voedingstuinbouw grotendeels geaccepteerd gaan worden, zo is de verwachting, mits aan een zeer belangrijke voorwaarde wordt voldaan: afstemming van eisen binnen Europa.

6 Controle

Centrale vraag: Inzicht in controleerbaarheid van eisen, (gewenste) ondersteuning en (controle) kosten/baten van het certificatiesysteem

In onderstaande tabel is te zien hoe vaak volgens de deelnemers de volgende overheidsinstellingen voor een controle langskomen op het bedrijf van de deelnemers.

controle instantie	frequentie per jaar
AID	0,20
Milieu-inspectie	0,30
Arbeids-inspectie	0,25
Waterschap	0,33
Gemeente	0,50

De inspecteurs vanuit "de overheden" komen bij de gemiddelde ondernemer langs variërend van éénmaal per 2 jaar (gemeente) tot éénmaal per 5 jaar (AID). Vijf deelnemers gaven aan ook de PD op bezoek te krijgen.

Van de particuliere controleorganisaties wordt door 21 deelnemers SGS genoemd (t.b.v. MPS), komt gemiddeld éénmaal per 2 jaar. Verder noemen 10 deelnemers Naktuinbouw. De controlefrequentie varieert van éénmaal per 5 jaar tot 20 maal per jaar. Verder noemen 3 deelnemers nog de BKD (gemiddeld tweemaal per jaar).

De bedrijven hebben niet graag nog een extra controle puur op gewasbescherming. 79 % van de deelnemers ziet dat niet zitten.

De huidige controles worden uitgevoerd op: Middelenkast 84 %; Administratieve controle 84 %; Registratie 80 %; Residu-onderzoek 40 %; S spuitapparatuur 12 %; Perceelsinrichting 4 %; Persoonlijke beschermingsmiddelen 4 %.

De uitgaven voor deelname aan MPS worden door de deelnemers nogal verschillend aangegeven, variërend van € 0 tot € 3630. De mediaan ligt op € 400. (N.B. MPS noemt zelf ook € 400, exclusief de € 225 voor UMR).

Aan de deelnemers is gevraagd wat de belangrijkste eisen binnen een certificaat zijn waar een controlerende instantie extra op moet toezien, wil het certificaat voor gewasbescherming geloofwaardig zijn. Hierbij zijn (in volgorde van belangrijkheid) genoemd:

- Registratie-verordening (eerlijke en begrijpelijke registratie)
- Alleen gebruik van toegelaten middelen.

Als zeer belangrijke **randvoorwaarde** werd genoemd dat er een goede en regelmatige controle moet plaatsvinden, en dat de controleur verstand van zaken moet hebben.

Telers zijn begaan met imago van de sector en van het certificaat. Hoewel zij eerder aangaven dat de bovengenoemde aspecten vaak heel lastig uitvoerbaar zijn (registratieverordening, toegelaten middelen), vinden ze het dus toch belangrijk dat juist op die aspecten goed gecontroleerd wordt! Telers zien wel in dat controle in het algemeen een heel lastig onderwerp is. Hoe controleer je bijv. het gebruik van uitsluitend toegelaten middelen? En hoe bepaal je of iemand zelf een goed, bedrijfsspecifiek gewasbeschermingsplan heeft gemaakt?

Ook is gevraagd welk bedrag voor controle van een gewasbeschermingscertificaat Zicht op Gezonde Teelt men acceptabel vindt. 17 deelnemers (68 %) heeft er geen geld voor over (het is immers de overheid die iets wil). De overige deelnemers noemen bedragen variërend van € 100 tot € 680.

Welke voor- en nadelen zou een controleur van een particuliere certificeringsorganisatie volgens de deelnemers kunnen hebben, als deze op het bedrijf komt?

Controleur:	%
voordelen	
Wijst op tekortkomingen	64
Geeft tips	44
nadelen	
Kost tijd	44
Kan fouten ontdekken die sancties opleveren	40
Kans op ziekte-insleep	24
Kost geld, ik betaal mee aan systeem	20
Kan fouten ontdekken die geld kosten (herstel)	20

Er liggen kansen voor een controleur. Meerwaarde voor bedrijf moet duidelijk zijn, moet meedenken, moet geloofwaardig zijn, moet de teler op weg helpen en geld opleveren.

De deelnemers geven ook aan dat ze bang zijn dat ze met meerdere controlerende instanties te maken krijgen. Het liefst wil men één controleur voor alle certificaten waarmee men in de toekomst mogelijk te maken krijgt.

7 Milieukengetal

Centrale vraag: Wat is het effect van het Milieukengetal als managementinstrument i.p.v. doelvoorschrift in PP2000

In de praktijkproef van 2000 werd het Milieukengetal (m.k.g.) als doelvoorschrift, als "harde" norm gehanteerd. Dat betekent dat men onder zo'n norm zou moeten blijven om aan de eisen van een certificaat te voldoen. In de huidige praktijkproef is het m.k.g. voorgesteld als managementinstrument (bewustwording) en niet als harde norm. En zou men een minimaal aantal punten voor geïntegreerde gewasbescherming moeten behalen om aan de eis voor een certificaat te voldoen (voor een maatregel kon men + of ++-punten verdienen, zie Hfdst. 2.2.2.). In het certificatieschema waren, als voorbeeld, wel normen voor m.k.g. opgenomen, zowel voor basispakket als voor pluspakket. Men kon een + verdienen als men onder de basisnorm-m.k.g. voor die teelt bleef, en een ++ als men onder de plusnorm-m.k.g. bleef.

De vraag was hoe de deelnemers daarop reageerden. Hierbij moet worden opgemerkt dat er slechts 7 deelnemers zijn die zowel in 2000 als in 2001/2002 hebben meegedaan.

In het kader van dit project is bij alle deelnemers op basis van de beschikbare registratiecijfers het m.k.g. voor 2000 uitgerekend. In 2000 lag de mediaan op ruim 2500 punten, de getallen varieerden van 39 tot 143854.

Voor 2001 is voor slechts 10 deelnemers het m.k.g. uitgerekend. De mediaan lag nu op bijna 29.000 (een stuk hoger), de waarden varieerden van 23 tot 107195. Om een eerlijke vergelijking tussen die twee jaren te kunnen maken, zouden voor het jaar 2000 alleen de cijfers van dezelfde 10 telers bekeken moeten worden, maar dat is niet gedaan.

76 % van de deelnemers vindt het zinvol om registratie van milieubelasting op te nemen als verplichte eis in het basispakket. Het geeft inzicht, en prikkelt tot verandering van inzet van middelen, als er keuzemogelijkheden zijn.

Aan de deelnemers is gevraagd welke benadering hun voorkeur heeft: m.k.g. als norm (dus als "verplichte basiseis", of het behalen van een minimum aantal punten voor geïntegreerde gewasbescherming (dus gekoppeld aan de uitvoering van bepaalde maatregelen, waarbij het halen van een m.k.g. een keuzemaatregel + of ++ is).

Van de 20 deelnemers die deze vraag beantwoordden, waren er 17 (85 %) voor de benadering via een minimum aantal punten voor geïntegreerde gewasbescherming. Dus m.k.g. niet als norm, niet als doelvoorschrift (verplichte basiseis) hanteren.

Als redenen werden genoemd dat men meer vrijheid houdt, betere afwegingen kan maken, meerdere facetten kan laten meewegen.

Gevraagd naar de voor- en nadelen van het m.k.g. als doelvoorschrift werden de volgende aspecten genoemd:

Voordelen van mkg als doelvoorschrift	%
Gedragsverbetering	36
Vergelijking	20
Nadelen	
Geen goede afweging	36
Controle niet sluitend	20
Onbetrouwbare berekening	12

Duidelijk kwam naar voren dat er grote verschillen bestaan tussen MPS (en Glami!) normen (in kilo's actieve stof) en het m.k.g. Telers met een slechte MPS-score (bijv. door het gebruik van remstoffen) kunnen toch heel goed scoren qua m.k.g.

Zoals gezegd geeft het m.k.g. wel inzicht en maakt het een teler bewuster in zijn keuzes. Maar in eerste instantie zal het ziekteprobleem efficiënt moeten kunnen worden aangepakt. Dat is de belangrijkste factor in de afweging. Ook heeft het strict hanteren van de norm voor m.k.g. het risico van resistentie-ontwikkeling in zich (te eenzijdig gebruik van middelen).

Ook wordt opgemerkt dat een laag m.k.g. niet per definitie iets zegt over de mate waarin iemand geïntegreerd teelt. Het is bekend dat correctiemiddelen, nodig om door te kunnen gaan met biologische bestrijding, soms hoog scoren, terwijl breedwerkende middelen (dus einde biologische bestrijding) juist laag kunnen scoren (bijv. Orthene).

Overigens geloven de deelnemers die zowel in 2000 als in 2001 hebben deelgenomen niet dat de minder centrale plaats die het m.k.g. in 2001 heeft gekregen, effect heeft op de verbetering van de milieuprestaties. Volgens hen maakt het dus niet uit hoe het m.k.g. wordt gebruikt.

6.8 Rapportage maïs-grasland Praktijkproef Zicht op gezonde teelt

De praktijkproef in de sector maïs-grasland is in 2001 uitgevoerd met 2 groepen.

De groep in de Bommelerwaard telde 9 deelnemers, die in Friesland 6. De grondsoort was bij 11 deelnemers klei, bij 3 zand en bij 1 veen. De gemiddelde leeftijd is 42 jaar.

De resultaten zijn samengevat in 7 thema's, zijnde de 7 "verdiepingsvragen" waar het Ministerie van LNV graag inzicht in wil krijgen door middel van dit project.

De antwoorden van de deelnemers zijn samengevat en daar waar mogelijk onderbouwd met getallen/percentages. Vervolgens zijn deze uitkomsten geïnterpreteerd door de DLV begeleider M. van der Tuuk.

1 Certificatie algemeen

Centrale vraag: Wat is de belangstelling onder deelnemers aan de praktijkproef om op vrijwillige basis deel te nemen aan certificatie van gewasbescherming?

1.1 Belangstelling voor deelname aan certificatie van gewasbescherming

Van de deelnemers gaf 93% aan mee te zullen doen aan een systeem van certificering van gewasbescherming op vrijwillige basis.

De redenen die de deelnemers hiervoor noemen:

➤ Beter imago sector	60 %
➤ Milieuvriendelijker	47 %
➤ Kennisontwikkeling	13 %
➤ Positief ondernemen	7 %
➤ Je moet wel, afnemers verplichten het	27 %
➤ Positieve prikkel DOA,WVO	27 %
➤ Voorkeurspositie in de markt	13 %

Opvallend is dat er géén betere prijs wordt verwacht en dat men nog géén mogelijkheden ziet voor kostenbesparing.

Alle deelnemers geven aan belangstelling te hebben voor deelname aan het pluspakket. Belangrijkste redenen: men vindt de eisen redelijk en het kan onderscheidend werken in de markt.

1.2 Randvoorwaarden voor deelname aan certificatie

De grote meerderheid, 80 %, van de deelnemers noemt als randvoorwaarde dat alle veehouders persoonlijk aangesproken moet worden en dus zich voor de basiseisen moet laten certificeren. 87% vindt dat het telers die niet kunnen aantonen dat ze verantwoord met bestrijdingsmiddelen omgaan, verboden moet worden om bestrijdingsmiddelen te gebruiken. Hierbij is niet apart gevraagd of de betreffende veehouder dan ook géén opdracht meer mag geven aan een gecertificeerde uitvoerder/loonwerker.

Ten aanzien van het afgeven van positieve prikkels door de overheid zijn er drie stellingen beantwoord. De deelnemers zijn met name positief over de optie van Duurzame Ondernemers aftrek en het beperken van verdere aanscherping op het Lozingenbesluit.

Hierbij is wel opgemerkt dat er wel wat verdiend moet worden wil een DOA zin hebben.

Men is sceptisch over de snelheid van realisatie. Een directe geldelijke bijdrage gekoppeld aan een bepaalde prestatie zou effectiever zijn. Verder wil men graag beloond worden voor de genomen acties inzake het Lozingenbesluit en is er grote weerstand tegen het verder verbreden van teelt en spuitvrije zones.

De deelnemers denken via het gewasbeschermingsplan, met o.a. de inzet van kantdoppen en milieuvriendelijke middelen, hiervoor voldoende praktische alternatieven te hebben.

Via certificering heffing op bestrijdingsmiddelen voorkomen wordt door het merendeel positief gewaardeerd maar ook een vrij groot deel van de deelnemers (34 %) vindt dat dit middel onvoldoende stimulerend werkt voor vrijwillige certificering.

2 Concept geïntegreerde gewasbescherming

Centrale vraag: Heeft invulling van het concept geïntegreerde gewasbescherming op bedrijfsniveau het gewenste effect?

2.1 Principes van geïntegreerde gewasbescherming

Bij lang niet alle deelnemers is er duidelijkheid wat er nou precies wordt bedoeld met de term "Geïntegreerde teelt" in de nota Zicht op gezonde teelt. Het meest genoemd worden "zoveel mogelijk preventie" en "minimale risico's voor mens en milieu".

In de aankomende jaren zal er nog veel aan praktische communicatie nodig zijn om dit te verbeteren en om meer afstemming te verkrijgen. Bij vrijwel alle deelnemers spreekt de integrale benadering van milieu, product en arbeidsveiligheid in de certificatieschema's wel aan maar als er door wordt gevraagd of er nu al actief naar wordt gehandeld dan antwoordt het gros ontkennend.

2.2 Uitvoerbaarheid, aantoonbaarheid van eisen en resultaten op bedrijfsniveau

Voor meer details wordt verwezen naar bijlage 1a, 1b en 1c.

Er zijn een aantal basiseisen in het certificatieschema waaraan niet iedereen kan voldoen (zie bijlage 1a).

- Sputlicentie
- Registratie gewasbeschermingsmiddelen
- Bestrijdingsmiddelenwet en -besluit (toegelaten middelen, opslag, persoonlijke bescherming)
- WVO (voorkomen lozingen, teelt- en spuitvrije zones)
- Arbowet en -besluit
- Aantal aanvullende eisen uit EUREPGAP.
- Aantal eisen geïntegreerde gewasbescherming.

Er worden verschillende redenen genoemd, o.a. slechte inpasbaarheid in bedrijfsvoering, het minimale gebruik van chemische middelen, te weinig draagvlak, onduidelijkheid in regelgeving en interpretatie van regels.

M.b.t. niet toegelaten middelen wordt door enkele deelnemers de emeltenbestrijding in het voorjaar genoemd.

Er is ook gevraagd welke basiseisen of keuzemaatregelen naar mening van de deelnemers in het algemeen het slechtst uitvoerbaar zijn (zie bijlage 1b):

- Opleiding spuitlicentie
- Uitvoering lozingbesluit
- Nummering percelen
- Arbowet en -besluit
- Persoonlijke bescherming
- Scouting en registratie
- Drijfmest > 2 maanden in opslag
- Min. 50% oppervlakte mais niet chemisch bestrijden
- Extra teeltvrije zones
- Vruchtwisseling
- Goede uitvoering grondwerk.

De redenen zijn vaak: niet inpasbaar, te duur, te ingewikkeld, kost teveel tijd, voordeel niet duidelijk.

Ook is gevraagd welke basiseisen of keuzemaatregelen volgens de deelnemers het slechts controleerbaar zijn (zie bijlage 1c)

- Toepassing lozingenbesluit en spuitvrije zones
- Kwaliteit uitvoering bewerkingen
- Hoeveelheid herbiciden per ha
- Gebruik persoonlijke beschermingsmiddelen tijdens uitvoering
- Aanhouden veiligheidstermijn
- Deskundigheid adviseur
- Bijhouden en vermeerderen kennis en inzicht
- Mest > 2 maanden in opslag
- Zaaitijdstippen
- Spuiten op < 10% van oppervlakte gras
- Pleksgewijze onkruidbestrijding
- Plan van aanpak wortelonkruiden.

Als reden wordt vaak genoemd dat men door middel van creatief boekhouden altijd aan deze maatregelen kan voldoen. En verder zijn er vaak momentopnames nodig om vast te stellen of iets wel of niet wordt uitgevoerd.

Het bleek dat de voorgestelde eisen in de voorbeeld certificaatschema's voldoende duidelijk waren voor de deelnemers. Belangrijk ook te noemen dat er via het keuzepakket zeer praktische keuzes te maken zijn die aansluiten bij de bedrijfssituatie en de persoon.

Dit blijkt wel uit de gemiddelde totaal uitkomst en dat er goed voldaan kan worden aan de gestelde minimumgrens voor het basiscertificaat voor maïs. Zie hiervoor bijlage 2. In bijlage 2 is de situatie van 2001 in beeld gebracht en in punten uitgedrukt dit veelal nog zonder de voorgestelde aanpassingen. Op het moment dat de aanpassingen in praktijk worden gebracht zal het aantal punten fors kunnen stijgen en komt ook het pluscertificaat voor verschillende deelnemers binnen bereik.

Hierbij wil ik wel de kanttekening maken dat er binnen de keuzeonderdelen een grote spreiding zit voor de uitkomsten. Voor met name de onderdelen waarneming en emissie is er in de huidige situatie erg laag gescoord naar mijn mening.

Voor de onderdelen teelt, niet-chemische bestrijding, chemische bestrijding en arbeidsveiligheid is er in verhouding goed gescoord. Het gemiddelde voor totaalpunten komt daardoor uit op 14,1. Dit voldoet aan de gestelde minimumgrens van 9 punten voor het basispakket maïs. Vraag is of er volstaan kan worden met een minimum voor het totaal of dat er wellicht ook een minimum per onderdeel vereist wordt. Dat hangt af van verdere invulling van de échte certificatieschema's in de nabije toekomst.

Voor het pluscertificaat zijn er ook goede mogelijkheden maar zal er veel meer persoonlijke aandacht / advisering nodig zijn. Hierbij is het voor de deelnemers essentieel dat er duidelijkheid komt inzake positieve prikkels of sancties ruim vooraf de uiteindelijke introductie en communicatie van het beleid.

2.3 Indeling van het certificatieschema

De gekozen indeling van de certificatieschema's werd erg positief beoordeeld door de deelnemers en er is vrijwel géén kritiek geuit.

2.4 Rangorde in de praktijk van de teler

Voor het bepalen van de rangorde in de praktijk van de teler bij het bepalen van de gewasbeschermingstrategie zijn 11 overwegingen voorgelegd aan de deelnemers met per overweging drie opties te weten: zeer belangrijk, neutraal en niet belangrijk:

- kwaliteit van het eindproduct noemt 93 % zeer belangrijk;
- het advies van adviseurs noemt 93 % zeer belangrijk;
- eigen kennis en ervaring noemt 80 % zeer belangrijk;
- aangetoonde effectiviteit noemt 73 % zeer belangrijk en de rest neutraal;
- netto rendement noemt 67 % zeer belangrijk en de rest neutraal;
- prikkels uit de markt en de mate van milieubelasting noemt 53 % zeer belangrijk en de rest neutraal.

Persoonlijk opvallend vind ik de gegeven rangschikking:

- beschikbare arbeid met 40 % zeer belangrijk en 60 % neutraal;
- benodigde investeringen 27 % zeer belangrijk, 67 % neutraal en 6 % niet belangrijk;
- prikkels van de overheid 13 % zeer belangrijk, 67 % neutraal en 20 % niet belangrijk.

Op voorhand had ik verwacht dat juist die drie factoren een hoge score voor "zeer belangrijk" zouden krijgen. Ik vind het erg hoopgevend dat juist de kwaliteit van het eindproduct voorop staat. Voor mij een bevestiging dat veel veehouders er veel aan is gelegen een goed en verantwoord product te produceren ook al zou niet direct de hoogste winst op leveren.

3. Kennis, houding en gedrag

Centrale vraag: Toetsing van effect van certificatie op kennis, houding (normbesef) en gedrag ondernemers, inclusief achterblijvers?

3.1 Toegang tot kennis

Voor informatie inzake gewasbescherming zijn de loonwerker en de vakpers ieder door 93 % van de deelnemers genoemd. Vervolgens komt de particuliere adviseur met 73 % .

De collega is goed voor 53 % en tenslotte het praktijkonderzoek en de adviezen vanuit de adviseur van de gewasbescherminghandel worden door 33 % genoemd.

Gevraagd is hierbij aan te geven in welke mate er belang aan de kennisbron wordt gehecht op een schaal één tot vier. Score één is het hoogste. Informatie via de loonwerker blijkt erg belangrijk te worden gevonden gezien 86 % met score één plus twee. Daarna komt de vakpers met 53 %. De adviseurs van handel en particuliere adviseurs scoren ieder 26 % voor één plus twee en tenslotte info via collega's scoort slechts 6 % voor score één plus twee.

Internet wordt door 60 % van de deelnemers gebruikt. De meesten gebruiken het voor algemene agrarische info. De meeste genoemde site hierbij is zibb.nl (3 maal).

Twee deelnemers gebruiken het voor adviessystemen en één voor het versturen van registraties.

M.b.t. praktijkonderzoek is 73% van mening dat de kennis toegankelijk is. Een verzoek om informatie is door 29% wel eens ingediend. Zij waren tevreden over de kwaliteit van de reactie.

Alle deelnemers gaven aan door het werken met het certificatieschema in de praktijkproef meer kennis te hebben opgedaan over geïntegreerde gewasbescherming.

3.2 Houding

Alle deelnemers hebben te kennen gegeven dat ze door deelname meer zijn gaan denken over de toepassing van geïntegreerde gewasbescherming. Bovendien zijn zij het allen niet eens met de stelling dat certificering slechts leidt tot werkverschaffing van dure adviseurs en controleurs.

3.3 Gedrag

Op de vraag of deelname heeft geresulteerd in meer preventieve en niet-chemische maatregelen dan normaal gebruikelijk op het bedrijf antwoordde ruim de helft nog neutraal en ruim 20 % mee eens. Hierbij is wel de intentie uitgesproken om vanaf het begin van het nieuwe teeltseizoen 2002 meer zaken in praktijk te brengen. In 2001 is de proef door de MKZ later opgestart dan ideaal.

Met de stelling dat certificering bij de collega telers zal leiden tot meer toepassing van preventieve en niet-chemische maatregelen was 93 % het eens.

4 Gewasbeschermingsplan

Centrale vraag: Levert het gewasbeschermingsplan naast de overige eisen een (extra) bijdrage aan de omslag in denken en doen.

4.1 Randvoorwaarden

Informatie om een goed gewasbeschermingsplan te maken denkt men te halen via verschillende bronnen. Om te beginnen eigen ervaring met 80 %, vervolgens via particuliere adviseurs voor 80 %, via de vakpers voor 53 %, via de loonwerker voor 47 %, via praktijkonderzoek voor 27 %, via collega's voor 20 % en tenslotte de gewasbescherminghandel 13 %.

Mogelijk informatie opvragen via internet wordt met 40 % positief beantwoord.

Qua tijdsbeslag voor de ondernemer om een gewasbeschermingsplan op te stellen en dit te onderhouden en kort te sluiten verwacht 67 % dat zeker drie tot vier uur vergt. De rest komt nog tot een dubbele inschatting qua tijdsbeslag voor de ondernemer zelf.

Daarbij is de inschatting dat een mogelijk in te schakelen adviseur ook gauw vier tot zes uur nodig zal zijn.

N.B. dit geldt voor de eerste keer opstellen. Daarna is het een kwestie van aanpassen/bijstellen.

De deelnemers en de DLV adviseurs in de praktijkproef zijn eenduidig in hun oordeel dat het opstellen van een goed gewasbeschermingsplan (de eerste keer) niet zonder ondersteuning kan.

4.2 Effecten van het opstellen en uitvoeren van het gb-plan op kennis, houding en gedrag

Alle deelnemers hebben een gewasbeschermingsplan opgesteld. Voor iedere deelnemer stonden in het plan wel nieuwe maatregelen.

Gemiddeld genomen zijn er drie nieuwe maatregelen per deelnemer voorgenomen om uit te voeren. In totaal staan er ruim 40 verschillende nieuwe maatregelen beschreven voor de vijftien deelnemers.

Veelal is de daadwerkelijk uitvoering nog beperkt gebleven tot circa 13 %. Door de late start van de Praktijkproef zijn de vroeg in het seizoen geplande maatregelen in 2001 niet uitgevoerd.

Aan de deelnemers zijn er vijf stellingen voorgelegd. Voor de volgende vier waren de deelnemers het duidelijk eens:

- een gb-plan helpt om de maatregelen beter af te stemmen
- een gb-plan stimuleert om meer niet-chemische maatregelen toe te passen
- het gb-plan heeft op het bedrijf geleid tot kwaliteitsverbetering van de gewasbescherming
- ik ben van plan om gb-plan jaarlijks te verbeteren.

Als belangrijkste belemmeringen voor het opstellen van een gb-plan noemden de deelnemers:

- te uitgebreid 53 %
- teveel papier 47 %
- teveel tijd 27 %
- benodigde extra ondersteuning 20 %

4.3 Aantoonbaarheid van de uitvoering van het gb-plan

Ruim 80 % van de deelnemers houdt via het gemaakte gb-plan ook bij of de geplande maatregelen ook worden uitgevoerd. De helft van de deelnemers denkt voor het bijhouden van de uitvoering géén ondersteuning nodig te hebben de andere helft wel.

De volgende twee stellingen zijn door de deelnemers eenduidig met eens beantwoord:

- door het bijhouden van het gb-plan voer ik andere maatregelen uit dan zonder plan;
- door het bijhouden van de uitvoering van het gb-plan heb ik mijn gewasbescherming beter in de hand.

De stelling "ik kan aantonen dat de voorgenomen maatregelen in het gb-plan zijn uitgevoerd " is niet door alle deelnemers beantwoord. In totaal heeft 67 % deze stelling beantwoord. Drie van de vijftien deelnemers is het oneens met deze stelling.

4.4 Haalbaarheid van de opstellen van het gb-plan voor 90% van de telers

Op de stelling "dat in 2005 90 % van de telers zelf een gb-plan kan opstellen" zijn alle deelnemers het oneens.

Circa eenderde van de deelnemers denkt wel dat in 2005 90 % van de telers zelf een gb-plan kan bijhouden.

Persoonlijk denk ik dat ik dat inderdaad de overgrote meerderheid van de veehouders ondersteuning nodig heeft bij het opstellen van een gb-plan, zoals dit er in de huidige vorm ligt.

4.5 Beoordeling van het gewasbeschermingsplan

De deelnemers zijn positief in het beoordelen van de functies van het gb-plan

Voor de functies:

- planning;
- verbeteren kwaliteit;
- instrument voor vergelijking;
- basis voor afgifte certificaat;
was men eenduidig positief.

Voor de functies:

- basis voor advisering;
- basis voor controle;

was men ook positief maar waren er ook bedenkingen bij een enkeling.

De deelnemers waren weer eenduidig in hun oordeel dat het gb-plan een belangrijke aanvulling vormt op overige eisen in het certificatieschema. Gemiddeld is het voorstel gb-plan beoordeeld met een cijfer 7,5 door de deelnemers.

Persoonlijk ben ik, als adviseur en medebedenker van het gewasbeschermingsplan voor gras en maïs, hier zeer tevreden mee. Veel veehouders zijn tot nu toe nog weinig planmatig bezig met het telen van ruwvoer en de deelnemers moesten erg wennen aan het idee van het vooraf opstellen van een gewasbeschermingsplan. Zij hebben dit toch uiteindelijk erg positief op gepakt.

5 Synergie overheid en markt

Centrale vraag: Hoe bereik je dat initiatieven van de overheid en marktpartijen rond certificatie van gewasbescherming bij elkaar aansluiten en elkaar versterken?

Alle deelnemende bedrijven zijn gecertificeerd voor IKB en KKM. Één bedrijf is in voorbereiding voor ISO-9001.

Slechts één bedrijf draait mee aan project van een marktpartij inzake voedselveiligheid of vermindering gebruik bestrijdingsmiddelen.

Er is dus géén duidelijk beeld in hoeverre de verschillende certificaat eisen elkaar overlappen/ aanvullen. De verwachting is wel dat er kans is op overlap in controles en daarbij dubbel werk voor administratie en controle.

Op de vraag hoe de overheid marktpartijen kan prikkelen om aan het pluscertificaat een meerwaarde te geven in de markt kwam het voorstel:

- Europese harmonisatie basiseisen EUREPGAP (100 %);
- invoeren DOA (53 %);
- extra postbus 51 spotjes (7 %).

Op één deelnemer na vinden de deelnemers het een goede zaak dat de verplichte eisen van EUREPGAP als basiseisen zijn opgenomen in het certificatie schema. Wel vindt 27 % van de deelnemers dat EUREPGAP niet het meest relevante en toonaangevende marktinitiatief is.

De vraag in welke mate de eisen van EUREPGAP zinvol zijn is niet volledig ingevuld.

Ruim 86 % van de deelnemers verwachten niet dat de marktpartijen bovenwettelijke prestaties (pluscertificaat) zullen belonen met een meerprijs. Wel verwacht tweederde dat de vraag naar producten met een plus certificaat zal groeien.

6 Controle

Centrale vraag: Inzicht in controleerbaarheid van eisen, (gewenste) ondersteuning en (controle) kosten/baten van het certificatiesysteem

Aan de deelnemers is de vraag gesteld "door wie en hoe vaak per jaar wordt het bedrijf al gecontroleerd op terrein van milieu, gewasbescherming, voedselveiligheid of arbeidsomstandigheden door overheidsorganisaties?"

Hierbij viel op dat frequentie zeer onregelmatig was en dat veel bedrijven jaren géén overheidscontroles hebben gehad.

Het grootste gedeelte van de deelnemers, ruim 73 % heeft in de afgelopen vijf jaar wel controle gehad via de gemeente. Gevolgd door het waterschap met 67 % in verband met de controle op het lozingenbesluit. Daarna komt de milieu inspectie met 47 % en tenslotte de AID met 33 %. Géén van de deelnemers heeft inspectie gehad via de arbeidsinspectie.

Aan de deelnemers is ook de vraag gesteld "door wie en hoe vaak per jaar wordt het bedrijf al gecontroleerd door particuliere controleorganisaties in opdracht van certificeringorganisaties?"

Hierbij kwam als antwoord dat alle vijftien bedrijven het laatste jaar wel controle hebben gehad via de stichting Keten Kwaliteit Melk (KKM) in opdracht van hun zuivelverwerker. Één bedrijf krijgt ook controle via HACCP.

Op de stelling "Ik zie niets in nog een extra controle, specifiek voor gewasbescherming" antwoordde 47 % mee oneens en 53 % mee eens. Bij de zes deelnemers in Friesland die ik persoonlijk heb gevolgd was het unaniem duidelijk dat controles zoveel mogelijk ingebed moeten worden binnen bestaande controles, bijvoorbeeld KKM. Zij hebben hierbij wel de zorg uitgesproken dat het niet voldoen aan een klein punt op het gebied van gewasbescherming niet mag uitmonden in strenge sancties als het niet meer mogen leveren van de melk of in forse prijskortingen.

Alle deelnemers hebben de vraag beantwoord " op welke wijze wordt het bedrijf gecontroleerd op terrein van milieu, gewasbescherming, voedselveiligheid en arbeidsomstandigheden".

Hieruit blijkt dat bij bedrijfscontrole het vrijwel altijd gaat om uitsluitend administratieve controles in algemene zin en op dieradministratie dus vaak niet specifiek voor de genoemde punten. Daadwerkelijk fysieke controle op spuitapparatuur is niet voorgekomen bij de deelnemers en controle op de opslag zeer beperkt tot 20 %. Controle op perceelsinrichting komt wel steeds meer en scoort 60 % vooral in relatie tot het lozingenbesluit en cross compliance in maïs. Via de zuivelverwerkers is er ook regelmatig controle op residu in de melk, 53 % van de deelnemers geeft dit ook aan bij de antwoorden.

Géén van de deelnemers kon aangeven wat de jaarlijkse kosten zijn voor deelname aan KKM en IKB.

Als bedrag wat als acceptabel wordt geacht voor onafhankelijk controle op het certificaat "Zicht op gezonde teelt" lopen de meningen sterk uiteen. Vijftig % van de deelnemers wil niet meer uitgeven dan circa 70 euro en 93 % niet meer dan 225 euro.

Gevraagd is op welke eisen de controlerende instelling extra moet toezien wil het certificaat voor gewasbescherming geloofwaardig zijn.

De belangrijkste eisen die genoemd werden:

- goede registratie van gegevens, bewerkingen en middelen;
- steekproefsgewijze controle;
- certificatie bij de loonwerker;
- overleggen bewijsstukken;
- informatiekoppeling tussen Producent, handel en loonwerker;
- voldoende (praktijk) kennis bij controleur + controleur moet advies voor verbetering kunnen geven.

7 Milieukengetal

Centrale vraag: Wat is het effect van het mkg als managementinstrument i.p.v. doelvoorschrift in PP2000

Samengevat waren de deelnemers erg positief over de keuze om te werken met een minimum aantal punten voor geïntegreerde bestrijding. Voor hun betekende dat meer bewustzijn en meer ruimte voor zelfstandig en geïntegreerd handelen naar gelang de omstandigheden, het bedrijf en de persoon.

De deelnemers waren unaniem van oordeel dat het zinvol is om registratie van milieubelasting als verplichte eis op te nemen in het basispakket.

Aan de deelnemers zijn een aantal stellingen voorgelegd om duidelijk te krijgen wat zij als voor- en nadelen zien van het uitsluitend stellen van een maximum milieukengetal.

T.a.v. de voordelen:

De stelling dat het milieukengetal (mkg) vergelijking tussen bedrijven eenvoudiger maakt kreeg met ruim 73 % de hoogste instemming. Daaropvolgend kwam de stelling een mkg maakt afrekening met marktpartijen en overheden eenvoudig met 53 % en als laatste een mkg prikkelt tot gedragsverbetering ongeacht de manieren waarop die wordt bereikt met 40 % instemming.

T.a.v. de nadelen:

Kwam de hoogste instemming op de stelling met een mkg is er nog géén goede afweging t.o.v. geïntegreerde gewasbescherming 87 % mee eens. Gevolgd door de berekening van de mkg is niet betrouwbaar met 47 % en tenslotte 20 % voor de stelling controle op mkg is niet sluitend te krijgen.

Mocht een mkg als doelvoorschrift gehanteerd gaan worden in de toekomst, dan pleiten de deelnemers voor het gebruik van een voortschrijdend gemiddelde en/of voor een calamiteitenregeling (bijv. om weersinvloeden in een bepaald jaar op te vangen).

Voor uitkomsten van de berekeningen van het milieukengetal wordt verwezen naar bijlage 3.

Uit de tabel zijn een aantal zaken af te leiden:

- In 2000 kwam het milieukengetal voor gras gemiddeld uit op 30 punten. Dit is slechts 10 % van de voorgestelde grens van 300 punten voor het basispakket en 12 % van de voorgestelde grens van 250 punten voor het pluspakket.
- In 2001 is het gemiddelde milieukengetal voor gras verder verbeterd van 30 naar 22 punten.
- De gemiddelde belasting van herbiciden in maïs lag in 2000 op een milieukengetal van 1924 punten per ha. In 2001 is dit beperkt gedaald naar 1913 punten per ha. In verhouding tot gras is dit een stuk hoger maar is het wel belangrijk te beseffen dat de herbiciden voor maïs alleen aan de ha 's maïs zijn toegeschreven. De herbiciden gebruikt in gras, op een bepaald perceel, zijn toegerekend op het totale oppervlak aan gras dus ook uitgesmeerd over de ha's die niet zijn gespoten. Ook voor maïs geldt dat de voorgestelde grens, van 2500 punten voor het basispakket en 2000 punten voor het pluscertificaat, in de praktijk gemiddeld goed was te halen.

Bijlage 1a

Aan welke verplichte basiseisen uit het certificatieschema voldoet u niet? Waarom niet?

	Eisen	Percentage	Redenen behorend bij eis
I	Spuitlicentie (2a)	46,7 %	<ul style="list-style-type: none"> - slecht inpasbaar bedr.v. 6,7 % - gemakzucht 13,3% - minimaal gebruik door veehouder zelf en binnen het totale bedrijf 26,7 % + 6,7 % + 6,7% = 40,1% - niet bewust 6,7 % - nog géén verlengingscursus gevolgd of nog niet eerder aangevraagd 6,7 % - minimaal gebruik + géén controle 6,7% - min. gebr. + géén interesse 6,7% - min.gebr. + Chem. Middelen zijn onschadelijk 6,7 %
II	Registratie gewasbeschermingsmiddelen (2c)	20 %	<ul style="list-style-type: none"> - slecht inpasb. 13,3 % - teveel kosten 6,7 % - gemakzucht 6,7 % - minimaal gebr. 33,4 % - niet op de hoogte 6,7 % - niet verplicht 20 % - vanaf 2004 wel in orde 6,7 % - min.gebr.+ géén controle 6,7 %
III	Bestrijdingsmiddelenwet en – besluit (2d) <ul style="list-style-type: none"> - Alleen gebruik van toegelaten middelen - Opslag van middelen - Persoonlijke beschermingsmiddelen 	60 %	<ul style="list-style-type: none"> - afgezien van enkele situatie met een voorjaars bespuiting tegen emelten worden alleen toegelaten middelen gebruikt - opslag middelen en pers. besch. is op géén enkel bedrijf op orde
IV	Wet verontreiniging Oppervlaktewater (2 f) <ul style="list-style-type: none"> - Voorkomen lozingen op water door activiteiten in en rondom gebouwen - Teelt- en spuitvrije zone in en rond greppels 	13,4 %	<ul style="list-style-type: none"> - onduidelijkheid in de voorschriften tav erfverharding en spoelplaatsen - onduidelijkheid interpretatie regelgeving lozingenbesluit tav greppels, watervoerende sloot uitgetrapt talud etc. via de lokale waterschappen
V	Arbo- wet en arbo-besluit (2i) <ul style="list-style-type: none"> - Uitvoeren risico-inventarisatie - Knelpunten uit risico-inventarisatie opnemen in plan van aanpak - Werkoverleg voeren met derden of familie inzake arbeidsomstandigheden, risico's etc - Cursus EHBO of bedrijfshulpverlening gevolgd 		<ul style="list-style-type: none"> - op géén enkel veebedrijf op alle punten in orde, te omslachtig, te weinig draagvlak/begrip om alles op orde te krijgen.
	<ul style="list-style-type: none"> - Aanwezigheid ongevallenregister - Aanwezigheid ongevallen en calamiteitenprocedures - Aanwezigheid goede wasgelegenheid - EHBO kisten aanwezig op bedrijf en/of in de trekker - Markering van bespoten percelen en /of ruimtes - Duidelijkheid hoe bij vervanging het met persoonlijke beschermingsmiddelen is geregeld 	26,7 %	

VI	<p>Aanvullende verplichte eisen uit Eurepgap (3)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Op de percelen staat een uniek nummer corresponderend met het bedrijfsplattegrond - Risico analyse bij gebruik van nieuwe percelen of het toepassen van een ander gewas - Onderhoudsplan voor gewasbeschermingapparatuur inclusief registratie van groot onderhoud - Residu-analyse rapport - Eisen deskundigheid adviseur <p>13,3 % + (13,3% ??? via 37 of 32)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - vaak wel mondeling overleg inzake bewerkingen op nieuwe percelen maar nog niet diepgaand voor wat betreft risico analyse. - deskundigheid adviseurs gaat vaak op vertrouwen - perceelsmarkering nu nog niet aan de orde in de praktijk - veel scepsis over Europ gap
VII	<p>Verplichte basiseisen geïntegreerde gewasbescherming (4)</p> <ul style="list-style-type: none"> - Aantoonbaarheid van Vermeerdering kennis en inzicht over aantasters, plagen en onkruiden - Ondernemer registreert inzet van niet chemische bestrijdingen - Aantoonbaarheid van Vermeerdering kennis en inzicht over eigenschappen van bestrijdingsmiddelen - Berekenen van milieubelasting bij inzet Bestrijdingsmiddelen <p style="text-align: right;">13,3 %</p>	<ul style="list-style-type: none"> - wordt niet stelselmatig kennis vergaard omtrent gewasbescherming of teelt. Tijd en uiteindelijk motivatie ontbreekt vaak. - Via project wel meer interesse M.punten

Bijlage 1b

Wat zijn de basiseisen of keuzemaatregelen uit het certificatieschema die volgens u in het algemeen het slechtste uitvoerbaar zijn, en waarom?

	Basiseisen	Redenen behorend bij eis
I	Opleiding voor spuitlicentie	- kost teveel tijd 1 maal
II	Lozingen erf + uitvoering lozingenbesluit	- alle 5 genoemde redenen +weinig effect 2 maal - niet controleerbaar
III	Individuele nummering percelen	- te weinig risico op fouten 1 maal
IV	Arbo eisen	- te weinig voordeel /effect 2 maal - cursus EHBO kost teveel tijd 1 maal
V	Persoonlijke bescherming	- veel tijd +ingewikkeld 1 maal
VI	Scouting en registratie	- teveel tijd, onvoldoende kennis 1 maal
	Keuzemaatregelen	
VII	Drijfmest > 2 mnd in opslag	Niet inpasbaar 7 maal als antwoord
VIII	Min. 50 % opp. maïs niet chem. Bestr.	Te ingewikkeld 6 " "
IX	Extra teeltvrije zones	Te duur 9 maal
X	Goede uitvoering grondwerk (goed ploegen ?, gebruik sporenwissers ?)	Controleerbaarheid , opstellen van richtlijnen 1 maal
XI	Vruchtwisseling	Niet inpasbaar 3 maal

Bijlage 1c

Welke basiseisen of keuzemaatregelen uit het certificatieschema zijn volgens u het slechtste controleerbaar door een onafhankelijke beoordelaar en waarom?

	Basiseisen	Redenen behorend bij eis
I	Toepassen Lozingenbesluit, spuitvrije zône	- teveel controleurs nodig + teveel momenten. 3 maal
II	Kwaliteit uitvoering vd bewerkingen (goed ploegen) op het veld	- ook afhankelijk van moment beoordeling, 1 maal - 7 maal
III	Hoeveelheid aan herbiciden in gras per perceel/per ha	- makkelijk creatief boekhouden. 3 maal
IV	Gebruik persoonlijke beschermingsmiddelen tijdens uitvoering	- teveel tijd en niet praktisch. 1 maal
V	Aanhouden veiligheidstermijn	- creatief boekhouden. 1 maal
VI	Deskundigheid adviseur	- hoe praktisch te beoordelen. 1 maal - onduidelijkheid in eisen 1 maal
VII	Bijhouden en vermeerdering kennis/inzicht teler	- te ingewikkeld. 2 maal
	Keuzemaatregelen	
VIII	Mest in opslag > 2 mnd.	- creatief boekhouden. 8 maal
IX	Zaaitijdstip maïs/gras	- creatief boekhouden. 5 maal
X	Spuiten op < 10 % van het totaal oppervlak gras	- creatief boekhouden. 2 maal
XI	Pleksgewijze onkruidbestrijding	- creatief boekhouden. 2 maal
XII	Opstellen plan van aanpak wortelonkruiden vanuit de perceelsranden	- creatief boekhouden. 2 maal

6.9 Rapportage Aardbeien Praktijkproef Zicht op Gezonde Teelt

In de aardbei-sector is in 2001 de Praktijkproef Zicht op Gezonde Teelt gestart met 1 groep van 10 deelnemers. Alle deelnemers hebben het project afgerond.

Er is gedurende het project veel discussie geweest over de deelname. Uiteindelijk vonden de deelnemers het belangrijk door te gaan om op deze manier een signaal af te geven van de situatie in de aardbeienteelt en mee te denken over oplossingsrichtingen.

Enkele kenmerken van de deelnemers:

De 10 deelnemende bedrijven zijn gevestigd in de provincies Gelderland, Noord-Brabant en Limburg. De bedrijven zijn voornamelijk op de zandgronden gesitueerd. Er zijn 4 vollgrondtelers, 1 vermeerderaar, 2 vermeerderaars + vollegrond, 2 glastelers en 1 glasteler met vollegrond.

40% (4 van de 10 deelnemers) wil eventueel meedoen aan het pluspakket.

Score voor certificatie (telers kunnen voor meerdere systemen gecertificeerd zijn):

- ✿ **Basiszorgsysteem: 5**
- ✿ **Erkenningsregeling ZON: 2**
- ✿ **EUREP-GAP: 3 (5 bedrijven zijn in voorbereiding)**
- ✿ **Hygienecode: 1**
- ✿ **MBT: 3**

Slechts 1 bedrijf heeft geen bedrijfsopvolger. De andere bedrijven kunnen gecontinueerd worden, of bedrijfsopvolging is nog niet aan de orde.

De certificatie EUREP-GAP speelt op veel bedrijven een rol van betekenis, m.n. de beschikbaarheid van bestrijdingstechnieken zorgt er echter voor dat verschillende bedrijven nog even een afwachtende houding innemen.

De resultaten zijn samengevat in 7 thema's, zijnde de "verdiepingsvragen" waar het Ministerie van LNV graag inzicht in wil krijgen door middel van dit project.

De enquêtes zijn individueel opgenomen, en de deelnemers hebben elkaar dus niet direct beïnvloed. De antwoorden zijn waar mogelijk onderbouwd met getallen/percentages en zijn vervolgens geïnterpreteerd door de begeleiders van DLV Adviesgroep. Omdat de rapportage van de sector aardbei eerder klaar was dan die in de meeste andere sectoren, wijkt de structuur van de rapportage enigszins af.

1 Certificatie algemeen

Centrale vraag : Wat is de belangstelling onder deelnemers aan de praktijkproef om op vrijwillige basis deel te nemen aan certificatie van gewasbescherming?

1.1 Belangstelling voor deelname aan certificatie voor gewasbescherming

Veel deelnemers hopen door deelname aan de praktijkproef invloed te kunnen uitoefenen (80%) en/of vinden het een belangrijke ontwikkeling (50%). 90% zou vrijwillig deelnemen aan certificatie van de gewasbescherming. Opmerking begeleidend adviseur: Deze 90% is geen afspiegeling van het gemiddelde aardbeientelend Nederland. Met name vanwege diverse wetgevingen zal het percentage behoorlijk lager zijn.

Certificatie op het gebied van gewasbescherming levert volgens de deelnemers wel een voorkeurspositie op in de markt (70%) en een beter imago (70%), maar geen betere prijs (70%). Ook zal certificatie geen kosten besparen. 40% Vindt de eisen van het pluspakket te hoog.

1.2 Randvoorwaarden voor deelname aan certificatie

80% Vindt dat certificatie voor het basispakket verplicht zou moeten worden voor alle telers.

70% Vindt dat telers die niet kunnen aantonen dat ze verantwoord met bestrijdingsmiddelen omgaan, verboden moet worden om nog bestrijdingsmiddelen te gebruiken.

50% Is bereid zich te laten certificeren met als prikkel de Duurzame Ondernemingsaftrek, 60% met als prikkel geen aanscherping van de WVO en 60% om een heffing op bestrijdingsmiddelen te voorkomen.

2. Concept geïntegreerde gewasbescherming

Centrale vraag : Heeft invulling van het concept geïntegreerde gewasbescherming op bedrijfsniveau het gewenste effect?

2.1 Principes van geïntegreerde gewasbescherming

De integrale benadering van de onderdelen milieu, product en arbeidsveiligheid in het certificatieschema spreekt 9 van de 10 deelnemers aan en sluit al bij 80% van de deelnemers bij de bedrijfsvoering aan. De eisen van het certificatieschema zijn voor de meeste deelnemers (80%) duidelijk en de indeling is bruikbaar voor de telers.

Meest genoemd als horend bij geïntegreerde gewasbescherming zijn:

- zoveel mogelijk preventie (40%) en
- zorgvuldig gebruik van gewasbeschermingsmiddelen (als andere mogelijkheden zijn uitgeput) (40%).

2.2 Uitvoerbaarheid, aantoonbaarheid van eisen en resultaten op bedrijfsniveau

De belangrijkste verplichte basiseis uit het certificatieschema waar niet aan is voldaan:

- Het gebruik van niet toegelaten middelen (40%).

Gezien het verdwijnen van een aantal cruciale middelen eind 2001, is dit percentage in 2002 zeer waarschijnlijk toegenomen. Voor een aantal ziekten en plagen zijn geen mogelijkheden voor bestrijding meer beschikbaar, zowel biologisch als chemisch. Verder waren er geen basiseisen die er specifiek uitsprongen, er zijn een groot aantal verschillende eisen genoemd waaraan niet kon worden voldaan.

Tegen een breed scala aan ziekten en plagen in de aardbeienteelt zijn middelen nodig die niet zijn toegelaten. De oorzaak hiervan is o.a. het niet beschikbaar zijn van wettelijke middelen voor de betreffende ziekte of plaag, maar ook de resistentie die wordt opgebouwd tegen enkele overgebleven middelen.

Gezond uitgangsmateriaal is de basis voor een maximale reductie in gewasbeschermingsmiddelen tijdens de productieteelt. Zelfs deze basis is op een aantal plaatsen al fors doorbroken, vanwege het niet of nauwelijks aanwezig zijn van biologische of chemische middelen. Tevens zijn binnen de productie van uitgangsmateriaal veel minder middelen nodig per oppervlakteenheid, immers voor 10 ha productie is ongeveer 3 ha vermeerdering nodig.

2.2.1 Score punten voor milieubelasting

De puntenscore binnen de aardbeienbedrijven is niet gemakkelijk, vooral omdat we te doen hebben met keuzemaatregelen voor de gehele aardbeiensector.

Een volledig glasbedrijf kan op sommige onderdelen heel gemakkelijk scoren en andere keuzemaatregelen zijn niet van toepassing.

Dit zelfde geldt voor vollegrond- en vermeerderingsbedrijven. Echter, de grootste moeilijkheid zijn de gecombineerde bedrijven en juist deze bedrijfsvorm zien we steeds meer in de praktijk. Een bedrijf met een gedeelte glas, een gedeelte vollegrond en een gedeeltelijke opkweek van eigen plantmateriaal. Dergelijke bedrijven kunnen op veel keuzemaatregelen scoren als we kijken naar de verschillende teeltwijze.

Een gewogen gemiddelde van de afzonderlijke teelten (bedekt, vollegrond, vermeerdering) zou hier op zijn plaats zijn.

2.2.2 Score voor keuzepakket aardbei

Aantal telers : 10

Onderdeel	Gemiddelde score
Preventie	3
Teeltsysteem	3,1
Waarneming	5,6
Niet-chemische bestrijding	4,1
Chemische bestrijding	4
Emissiebeperking	0,9
Arbo	3,8
Totaal	24,5

Alle deelnemende telers halen voldoende punten voor het basiscertificaat (25% van het totaal aantal beschikbare punten), 70% van de telers voldoet zelfs aan de norm van het pluscertificaat (50% van het totaal aantal punten). Vooral de vermeerderingsbedrijven hebben moeilijkheden om voldoende hoog te scoren om in aanmerking te komen voor een pluscertificaat. Dit komt mede door de strengere eisen die klanten stellen aan het uitgangsmateriaal en omdat er relatief gezien iets meer punten zijn die niet van toepassing zijn, waardoor er niet zo hoog gescoord kan worden. Glasbedrijven scoren gemiddeld het hoogst.

2.2.3 Slecht uitvoerbare eisen

De basiseisen / keuzemaatregelen, die het meest genoemd werden als slecht uitvoerbaar, zijn:

- Regulering grondontsmetting (2c5) 3x;
- Registratie per toepassing 2x;
- Markeren en afsluiten bespoten percelen 2x.

(Begeleidend adviseur voegt hier aan toe: alleen gebruik toegelaten middelen, keuzemaatregelen emissiebeperking en berekening milieukengetal).

2.2.4 Slecht controleerbare eisen

Bij basiseisen / keuzemaatregelen die worden genoemd als slecht controleerbaar springt er niet echt een uit.

(Begeleidend adviseur noemt hier specifiek: hoe controleer je of een teler goed bezig is met geïntegreerde gewasbescherming, overleg knelpunt Arbo met personeel en gebruik waarschuwingssystemen)

2.2.5 Rangorde in de praktijk van de teler

De gewasbeschermingstrategie wordt vooral gebaseerd op:

1. Kwaliteit van het eindproduct;
2. Advies van adviseur;
3. Eigen kennis en ervaring;
4. Rendement (kostenbaten van de behandeling);
5. Marktvraag.

Telers vinden managementsystemen belangrijk (70%).

3. Kennis, houding en gedrag

Centrale vraag: Toetsing van effect van certificatie op kennis houding (normbesef) en gedrag ondernemers, inclusief achterblijvers.

50% Van de ondervraagden vindt dat deelname aan PP2001 hen heeft aangezet tot denken en uitvoeren van betere toepassing van gewasbescherming. Er zijn echter als gevolg van de deelname niet meer preventieve en niet-chemische maatregelen uitgevoerd door de telers.

Telers laten zich qua gewasbescherming vooral leiden door eigen ervaring en adviseurs.

De laatste in de volgorde van: 1. Particuliere adviseur 2. Gewasbeschermingsmiddelen handelaar, 3. Collega's 4. Vakpers.

90% Van de deelnemers gebruikt het internet (niemand gebruikt het interactief), 70% gebruikt dit voor algemene agrarische informatie, 60% voor het versturen van registratie.

80% Van de deelnemers vindt de kennis van het Praktijkonderzoek toegankelijk, 40% doet wel eens een verzoek om informatie bij het Praktijkonderzoek maar is niet altijd tevreden over de reactie.

4. Gewasbeschermingsplan

Centrale vraag : Levert het gewasbeschermingsplan naast de overige eisen een (extra) bijdrage aan de omslag in denken en doen?

Telers gaan bij het opstellen van het gewasbeschermingsplan uit van de eigen ervaring. Daarnaast worden vele verschillende informatiebronnen geraadpleegd. Het opstellen van het plan vergt gemiddeld 3 uur werk voor de teler (één teler gaf zelfs aan 20 uur bezig te zijn geweest voor het plan) en 3 uur voor de adviseur.

60% Van de deelnemers geeft aan ondersteuning nodig te hebben bij het opstellen van het plan; 60% denkt dat telers in 2005 geen ondersteuning nodig hebben voor het opstellen en 80% denkt dat telers in 2005 het plan zelf kunnen bijhouden.

Door 7 van de 10 telers is een gewasbeschermingsplan opgesteld. Slechts 2 telers namen nieuwe richtlijnen op in het plan; 1 teler heeft de nieuwe richtlijnen ook daadwerkelijk uitgevoerd.

Toch vindt 50% dat het gb-plan hen stimuleert om niet-chemische bestrijding toe te passen en wil 90% het gb-plan ook jaarlijks verbeteren. Echter bij toetsing van het effect geeft 50% aan dat de deelname aanzet geeft tot beter denken en uitvoeren van gewasbescherming, echter 0% van de deelnemers heeft er werkelijk wat mee gedaan.

Het gemiddelde eindcijfer voor het plan is een 6. Het stimuleren en overbrengen van informatie t.a.v. milieubelasting, milieuvriendelijkere teelttechnieken enz. moet en zal een basis taak zijn voor adviserende instanties

Volgens de deelnemers zou het gb-plan de volgende functies kunnen vervullen:

- Planning gewasbeschermingsmaatregelen (80%);
- Vergelijking met andere bedrijven (90%);
- Basis voor advisering (90%);
- Beoordeling of telers principe geïntegreerde gewasbescherming hanteert (70%);
- Basis voor afgifte pluscertificaat (90%).

Vreemd genoeg vindt toch nog 40% van de deelnemers dat je niets aan een plan hebt omdat het in de praktijk toch altijd anders loopt.

5. Synergie overheid en markt

Centrale vraag : Hoe bereik je dat initiatieven van de overheid en marktpartijen rond certificatie van gewasbescherming bij elkaar aansluiten en elkaar versterken?

Veel telers doen al mee aan diverse certificaten (o.a. EUREP-GAP, MBT, BZS). 80% Van de deelnemers ervaart veel dubbel werk als gevolg van de verschillende certificaten (met name op het vlak van de registratie en de controle).

80% Vindt Europese harmonisatie van de basiseisen een goede prikkel vanuit de overheid om aan het pluscertificaat een meerwaarde te geven in de markt. Deelnemers (90%) zien EUREP-GAP als het meest relevante en toonaangevende certificatiesysteem uit de markt; 80% vindt dat de EUREP-GAP-eisen opgenomen moeten worden in het certificatieschema.

6. Controle

Centrale vraag: Inzicht in controleerbaarheid van eisen, (gewenste) ondersteuning van (controle) kostenbaten van het certificatiesysteem

De gemiddelde controlefrequentie van diverse overheidsinstanties bij de deelnemers is:

- AID 1x per 2 jaar;
- Arbeidsinspectie 1x per 3 jaar;
- Waterschap 1x per 3 jaar;
- Gemeente 1x per 2 jaar.

Particuliere controleorganisaties (NAK, SGS) komen 1 of meer keer per jaar controleren. Opmerkelijk is wel dat de variatie per teler enorm is. D.w.z. dat er telers bij zijn die nog nooit door een bepaalde instanties zijn bezocht en dat er telers bij zijn die elk jaar gecontroleerd worden. Als voorbeeld werd hiervan werd de AID genoemd.

90% Van de deelnemers ziet niets in een extra gewasbeschermingcontrole.

De meest genoemde eis voor geloofwaardigheid van het gewasbeschermingcertificaat zijn:

- goede registratie gewasbeschermingsmiddelen (4x genoemd).

60% Van de deelnemers heeft minimaal 100 euro over voor een onafhankelijke controle van het certificaat, 20% heeft er niets voor over.

7. Milieukengetal

Centrale vraag : Wat is het effect van het mkg als managementinstrument i.p.v. doelvoorschrift in PP2000.

Slechts 1 van de 10 deelnemers heeft de milieubelastingpunten bepaald (in 2000 waren dat er 4 van deze 10 telers).

70% Van de deelnemers vindt het niet zinvol om registratie van milieubelasting als verplichte eis op te nemen in het certificatieschema.

80% Van de deelnemers geeft de voorkeur aan een puntensysteem boven de berekening van een milieukengetal. De belangrijkste redenen hiervoor zijn meer mogelijkheden en meer vrijheid.

50% Van de ondervraagden ziet de mbp niet als een goede afweging ten opzichte van geïntegreerde gewasbescherming. Slechts 10% ziet de mbp als prikkel voor gedragsverandering.

Milieukengetal en kg actieve stof:

Hieronder staan de gemiddelde resultaten van alle telers. Bij een aantal telers is zowel productie als vermeerdering meegenomen.

Teeltwijze	Milieukengetal per ha	Kg actieve stof per ha
Productie		
T1 glas	6125	8
T2 glas	944	26
T3 glas	85649	5
T4 vollegrond	52781	10
T5 vollegrond	64891	11
T6 vollegrond	63218	11
T7 vollegrond	30500	6
T8 vollegrond	84823	8
T9 vollegrond	164392	11
T10 vollegrond	85673	8
Totaal gem.	63900	10,4
Opkweek plantmateriaal		
T1	35897	21
T2	5085	12
T3	31124	17
T4	26024	17
Totaal gem.	24533	16,8

Er zijn duidelijke verschillen tussen het milieukengetal en het aantal kg actieve stof per teeltwijze. In de productie, scoren we gemiddeld 10,4 aan kg actieve stof tegenover 16,8 in de vermeerdering. De reden voor dit verschil zit in het middel Al-liette. Dit middel (per behandeling 6 kg actieve stof) wordt in de vermeerdering wel en in de productie niet ingezet. Het milieukengetal voor productie (63900) is ruim twee keer zo hoog als het milieukengetal voor vermeerdering (24533). De reden voor dit verschil zit in het middel Decis, het enige middel tegen de trips in de aardbeien, dat verschillende malen per teelt wordt ingezet. In België heeft het veel milieuvriendelijkere middel Tracer een toelating. Decis wordt diverse malen ingezet in de productie om zuigschade op de aardbeien door de tripslarve te voorkomen. Verder zijn de glastelers in staat om zowel op milieubelasting als actieve stof beter te scoren dan de collegae. Beter mogelijkheden om het klimaat te sturen en plagen biologisch te bestrijden zijn hier de oorzaak van.

Verder nog een aantal vermeldingswaardigheden:

1. Bij teler 3 glas werd 98% van zijn milieukengetal veroorzaakt door één middel.
2. Bij teler 9 werd 70% van zijn milieukengetal veroorzaakt door een middel tegen Verticillium.
3. Teler T 2 Glas heeft het laagste milieukengetal en het hoogste gebruik actieve stof. Dit is toe te rekenen aan de spuitwavel die deze teler heeft ingezet: weinig milieubelasting punten maar snel heel veel kg actieve stof.

6.10 Rapportage klein fruit Praktijkproef Zicht op Gezonde Teelt

In de sector klein fruit is meegedaan door 6 telers met begeleiding van een adviseur.

Achtergrondvariabelen:

De 6 deelnemende bedrijven zijn gevestigd in de provincies Gelderland, Zeeland, Utrecht en Noord-Brabant ; 4 op de klei- en 2 op de zandgronden. Er zijn 4 vollegrond-telers en 2 vollegrond/ glas-telers geïnterviewd. 33% (2 van de 6 deelnemers) wil eventueel meedoen aan het pluspakket.

Score voor certificatie (telers kunnen voor meerdere systemen gecertificeerd zijn):

Basiszorgsysteem : 1

EUREPGAP: 4 bedrijven zijn in voorbereiding

Hygienecode: 3 in voorbereiding

HACCP : 2 in voorbereiding

Slechts 1 bedrijf heeft geen bedrijfsopvolger. De andere bedrijven kunnen gecontinueerd worden, of bedrijfsopvolging is nog niet aan de orde.

1 Certificatie algemeen

Centrale vraag: Wat is de belangstelling onder deelnemers aan de praktijkproef om op vrijwillige basis deel te nemen aan certificatie van gewasbescherming?

1.1 Belangstelling voor deelname aan certificatie van gewasbescherming

De belangstelling voor vrijwillige of verplichte deelname is er, als men er voordeel van verwacht.

In eerste instantie voordeel bij de afzet van het product in tweede instantie hebben een deel van de telers oog voor het algemeen belang, het imago van de sector.

Kijkend naar de sector verwacht ik dat de belangstelling er zal zijn, omdat de afnemers het verplichten. Pluspakketten zullen sectoraal ook niet op veel deelname hoeven te rekenen, want het levert niets op.

De deelnemers aan de Praktijkproef vinden in meerderheid wel dat het voor het imago van de sector goed is als iedereen voor de basiseisen wordt gecertificeerd. Fouten van anderen in de sector kunnen namelijk directe consequenties hebben voor de telers die goed bezig zijn en zich aan de wet trachten te houden.

1.2 Randvoorwaarden voor deelname aan certificatie

Zonder voordeel in de sfeer van afzet, verbeteringen in de teelt of toelatingsbeleid gewasbeschermingsmiddelen is er weinig belangstelling voor vrijwillige certificering. Veel telers stellen een positieve houding ten opzichte van certificering direct afhankelijk van de mogelijkheid op economisch verantwoorde en legale wijze te kunnen blijven telen.

Veel deelnemers hopen door deelname aan de praktijkproef invloed te kunnen uitoefenen (66%). 50% (3 van de 6 deelnemers) zou vrijwillig deelnemen aan certificatie van de gewasbescherming.

Certificatie op het gebied van gewasbescherming levert volgens de deelnemers vooral een beter imago (66%) op, een betere prijs wordt door geen van de deelnemers genoemd. 49% van de deelnemers vindt prikkels als DOA of WVO een reden om mee te doen.

66% vindt dat certificatie voor het basispakket verplicht zou moeten worden voor alle telers.

66% vindt dat telers die niet kunnen aantonen dat ze verantwoord met bestrijdingsmiddelen omgaan, verboden moet worden om nog bestrijdingsmiddelen te gebruiken.

49% is bereid zich te laten certificeren met als prikkel de Duurzame Ondernemingsaftrek, 49% met als prikkel geen aanscherping van de WVO maar slechts 16% om een heffing op bestrijdingsmiddelen te voorkomen.

Opm adviseur: DOA en WVO prikkels staan in geen verhouding tot veranderingen in gwb beleid.

2 Concept geïntegreerde gewasbescherming

Centrale vraag: Heeft invulling van het concept geïntegreerde gewasbescherming op bedrijfsniveau het gewenste effect?

2.1 Principes van geïntegreerde gewasbescherming

De integrale benadering van de onderdelen milieu, product en arbeidsveiligheid in het certificatieschema spreekt 5 van de 6 deelnemers aan en sluit al bij 100% van de deelnemers bij de bedrijfsvoering aan. De gebruikte indeling van het certificatieschema is bruikbaar voor de meeste telers.

Meest genoemd als horend bij geïntegreerde gewasbescherming zijn:

- Gericht waarnemen (66%) en
- zorgvuldig gebruik van gewasbeschermingsmiddelen (als andere mogelijkheden zijn uitgeput) (60%).
- Zoveel mogelijk preventie en niet chemische bestrijding (80%)

2.2 Uitvoerbaarheid, aantoonbaarheid van eisen en resultaten op bedrijfsniveau

De belangrijkste verplichte basiseisen uit het certificatieschema waar niet aan is voldaan:

Voldoen aan de Nederlandse Wet- en Regelgeving (66%) en de Eurep Gap regels (33%).

Het alleen gebruiken van toegelaten middelen geeft bij alle teelten problemen of probleempjes in de gewasbescherming. De oorzaak ligt in de geringe omvang van de sector en de daarmee verbonden geringe omvang van de verwachte omzet aan bestrijdingsmiddelen, waardoor fabrikanten niet bereid zijn de hoge kosten van de toelatingsaanvraag te dragen.

Het niet kunnen oplossen van deze problemen kan leiden tot onaanvaardbare economische risico's voor de teler.

Ideeën voor oplossingen die door telers werden aangedragen waren:

- Speciale toelatingen op bedrijfsniveau voor gecertificeerde bedrijven.
- Off-label use
- Nederlandse toelating van middelen die in de biologische teelt elders toegelaten zijn.
- Voor de opkweekfase van een gewas andere middelen toelaten dan in de vruchtdragende fase.

Puntenscore per keuzemaatregel :

Onderdeel	+	++	Totaal	Gemiddeld
Preventie	13	2	17	3,4
Teeltsysteem	10	4	18	3,6
Waarneming	8	6	20	4,0
Niet-chemische bestrijding	12	0	12	2,4
Chemische bestrijding	21	1	23	4,6
Emissiebeperking	4	7	18	3,6
Arbo	5	8	21	4,2
Totaal	73	28	129	25,8

Opm. adviseur:gemiddelde van 5 deelnemers.

Uit de puntentelling blijkt dat de telers uit de Praktijkproef allen voldoende punten scoorden om gecertificeerd te kunnen worden.

Milieubelasting is over het algemeen bij de deelnemers laag.

overzicht verschillende telers						milieubelastingspunten per perceel		
teler	jaar	gewas	ras	opp	kg ws	water- org.	bodem- org.	uitsp. voorjaar
2	2000	rode bes	rovada	per ha	18	1019	349	3933
2	2001	rode bes	rovada	per ha	17	1110	414	3894
2	2000	blauwe bes	divers	per ha	9	486	467	1823
2	2001	blauwe bes	divers	per ha	6	303	446	904
3	2000	rode bes	rovada	per ha	23	1963	1625	6526
4	2000	rode bes	rovada	per ha	26	2693	1034	3762
5	2000	rode bes	rovada	per ha	23	989	1095	3730
6	2001	rode bes	stanza	per ha	33	207	523	1301

De telers van kleinfruit hebben ook zonder certificeren reeds de weg van de geïntegreerde gewasbescherming geheel op eigen kracht is ingeslagen. Dit is bereikt door elementen uit andere teelten aangevuld met eigen en buitenlandse onderzoeksresultaten op kleinfruitgebied te combineren. Zeker onder de voorlopers is de overtuiging dat op een geïntegreerde wijze telen vruchten afwerpt aanwezig, echter het huidige middelenpakket is te krap. Daardoor gaan soms teelten verloren hetgeen met het huidige kostenniveau niet acceptabel is.

Vele verschillende maatregelen werden genoemd als slecht uitvoerbaar.

De basiseisen / keuzemaatregelen die het meest worden genoemd als slecht uitvoerbaar waren:

- het alleen gebruiken van toegelaten middelen ter bestrijding van de voorkomende ziekten en plagen
- de spuitdop hoogte van 50 cm in de WVO
- werkoverleg met werknemers op bedrijven zonder vast personeel
- de risico-inventarisatie op nieuwe percelen
- het controleren van uitgangsmateriaal en het actief passende maatregelen nemen
- het werken met een tunnelspuit

De basiseisen / keuzemaatregelen die het meest worden genoemd als slecht controleerbaar waren:

- het gebruik van persoonlijke beschermingsmiddelen
- het niet spuiten bij een windsnelheid van meer dan 5 m/s.
- voorlichting en onderricht geven aan werkenden over gevaarlijke werkomstandigheden.
- dat het effect van gwb middelen op natuurlijke vijanden aandachtspunt bij de middelenkeus is.

2.3 Onmisbare toepassingen

Braam & framboos

Bij gebruik van roofmijten tegen spint is de inzet van Decis, Spruzit en Malathion niet logisch. Toch zijn dit naast Pirimor de enige insecticiden. Geïntegreerd telen wordt zo erg moeilijk.

Niet te bestrijden ziekten en plagen bij braam en framboos, wegens het ontbreken van adequate middelen.

- wantsen
- bramenbladgalmug
- bramenmineerwesp
- roest op framboos en braam
- wortelsterfte framboos
- schorsgalmug bij framboos
- valse meeldauw Loch Ness vroege braam en late braam , 60-70 % schade mogelijk .
- Agrobacterium wortelknobbelbacterie bij alle kleinfruit.
- rupsen
- valse meeldauw bij framboos???

Niet te bestrijden ziekten en plagen bij blauwe bes:

- Anthracnose-vruchtrot
- Taksterfte

Niet te bestrijden ziekten en plagen bij rode bes:

- bladgalmug
- rupsen
- wantsen
- kleine bessenluis
- glasvlinder
- bladsnuitkevers
- rondknopmijt
- verticillium
- bladwespen als pyrethrinen verwijnen
- roest
- meeldauw
- wortelluis
- Cicaden

2.4 Rangorde in de praktijk van de teler

De keuze voor de te voeren gewasbeschermingstrategie wordt vooral bepaald door:

- Kwaliteit van het eindproduct
- Aangetoonde effectiviteit van de maatregelen
- Prikkel vanuit de markt
- Eigen kennis en ervaring
- Netto Rendement
- Benodigde investeringen
- Advies adviseurs

Telers vinden managementsystemen belangrijk (66%).

3. Kennis, houding en gedrag

Centrale vraag: Toetsing van effect van certificatie op kennis, houding (normbesef) en gedrag ondernemers, inclusief achterblijvers?
--

3.1 Toegang tot kennis

83% van de deelnemers gebruikt het internet (niemand gebruikt het interactief), 100% gebruikt dit voor algemene agrarische informatie, 33% voor het versturen van registratie.

Als 3 beste sites werden genoemd:

agrarische kennis- en adviessites
--

Zibb(3) , CTB (2) , LTO, de veilingen en Koppert (1) tussen de haakjes aantal malen genoemd

100% van de deelnemers vindt de kennis van het Praktijkonderzoek toegankelijk, 83% doet wel eens een verzoek om informatie bij het Praktijkonderzoek en is ook tevreden over de kwaliteit van de reactie.

Telers laten zich qua gewasbescherming vooral leiden door particuliere adviseurs, het praktijkonderzoek, de vakpers en collega-telers.

3.2 Houding

33% van de ondervraagden vindt dat deelname aan PP2001 hen heeft aangezet tot denken en uitvoeren van betere toepassing van gewasbescherming.

3.3 Gedrag

Er zijn echter als gevolg van de deelname nauwelijks meer preventieve en niet-chemische maatregelen uitgevoerd door de telers. Dit is een gevolg van de late start met het project en de strubbelingen eind vorig jaar.

4 Gewasbeschermingsplan

Centrale vraag: Levert het gewasbeschermingsplan naast de overige eisen een (extra) bijdrage aan de omslag in denken en doen.

4.1 Randvoorwaarden

Telers gaan bij het opstellen van het gewasbeschermingsplan uit van de eigen ervaring. Daarnaast worden vele verschillende informatiebronnen geraadpleegd, met name particuliere adviseurs en collega's.

49% van de deelnemers geeft aan ondersteuning nodig te hebben bij het opstellen van het plan.

66% denkt dat telers in 2005 geen ondersteuning nodig heeft voor het opstellen en 66% denkt dat telers in 2005 het plan zelf kunnen bijhouden.

4.2 Effecten van het opstellen en uitvoeren van het gb-plan op kennis, houding en gedrag

Door 2 van de 6 telers is een gewasbeschermingsplan opgesteld.

4 van de 5 telers namen zich voor dit jaar nieuwe gewasbeschermings-maatregelen te nemen en hebben dit ook daadwerkelijk uitgevoerd of zijn het nog van plan. 66% vindt dat het gb-plan hen stimuleert om niet-chemische bestrijding toe te passen en 83 % het gb-plan ook jaarlijks verbeteren. Het gemiddelde cijfer voor het plan is 7.

Volgens de deelnemers zou het gb-plan de volgende functies kunnen vervullen :

- planning gewasbeschermingsmaatregelen (100%)
- vergelijking met andere bedrijven (66%)
- basis voor advisering (83%)
- beoordeling of telers principe geïntegreerde gewasbescherming hanteert (66%)
- basis voor afgifte pluscertificaat (66%)

4.3 Haalbaarheid van de uitvoering van het gb-plan voor 90% van de telers

5 Synergie overheid en markt

Centrale vraag: Hoe bereik je dat initiatieven van de overheid en marktpartijen rond certificatie van gewasbescherming bij elkaar aansluiten en elkaar versterken?

Veel telers doen al mee aan diverse certificaten (o.a. Eurep-Gap, BZS, Hygiënecode). 60% van de deelnemers (3 van de 5) ervaart veel dubbel werk als gevolg van

de verschillende certificaten (met name op het vlak van de administratieve verplichtingen en de controle)

Deelnemers (80%) zien EUREPGAP als het meest relevante en toonaangevende certificatiesysteem uit de markt ; 66% vindt het een goede zaak dat de EUREPGAP-eisen zijn opgenomen in het certificatieschema. Echter slechts 1 van de 5 deelnemers vindt 90% van de Eurep-Gap eisen zinvol

Geen van de deelnemers (0%) verwacht dat bovenwettelijke prestaties zullen worden beloond met een meerprijs.

6 Controle

Centrale vraag: Inzicht in controleerbaarheid van eisen, (gewenste) ondersteuning en (controle) kosten/baten van het certificatiesysteem

De gemiddelde controlefrequentie van diverse Overheidsinstanties bij de deelnemers is :

- AID 1x per 2 jaar
- Waterschap 1x per jaar

Particuliere controleorganisaties (o.a. SGS) komen 1 of meer keer per jaar controleren

83% van de deelnemers ziet niets in een extra gewasbeschermingscontrole.

De meest genoemde eis voor geloofwaardigheid van het gewasbeschermingscertificaat zijn :

Residu-controle vrucht/blad (6x genoemd)

Eisen die fundamenteel zijn voor de geloofwaardigheid van het certificaat:

Nummer eis	Beschrijving eis
I 3-5	residu controle op vrucht en blad
II 1	Gewasbeschermingplan opstellen en uitvoeren
III 2.c.2	Registratie inkoop en voorraad bestrijdingsmiddelen.

66% van de deelnemers heeft niets over voor een onafhankelijke controle van het certificaat.

7 Milieukengetal

Centrale vraag: Wat is het effect van het mkg als managementinstrument i.p.v. doelvoorschrift in PP2000

49% van de deelnemers vindt het zinvol om registratie van milieubelasting als verplichte eis op te nemen in het certificatieschema

100% van de deelnemers geeft de voorkeur aan een puntensysteem boven de berekening van een milieukengetal. De belangrijkste redenen hiervoor zijn meer keuze en flexibiliteit.

100% van de ondervraagden ziet de mbp niet als een goede afweging ten opzichte van geïntegreerde gewasbescherming. Slechts 20% ziet de mbp als prikkel voor gedragsverandering.

Document 7. Algemene rapportage: samenvatting van de sector- rapportage

Dit document geeft een samenvatting van de resultaten en de conclusies uit de 11 sectorrapportages. Het is opgesteld aan de hand van de 7 onderzoeksthema's die geformuleerd zijn aan de hand van de onderzoeksvragen vanuit LNV:

1. Certificatie algemeen
2. Concept geïntegreerde gewasbescherming
3. Kennis, houding en gedrag
4. Gewasbeschermingsplan
5. Synergie overheid en markt
6. Controle
7. Milieukengetal

Voor details per sector zie document 6.

7.1 Certificatie algemeen

7.1.1 Belangstelling voor deelname aan certificatie van gewasbescherming

Bij vrijwillige invoering van certificatie van gewasbescherming zegt 71% hieraan te willen deelnemen. Hoog scoren hier de sectoren aardbei en veehouderij (90 en 93%), zomerbloemen en fruitteelt scoren juist laag (50 en 53%).

* Deelname aan certificatie van gewasbescherming indien vrijwillig ingevoerd (percentages per sector)

aard bei	akker bouw	bollen teelt	boom teelt	fruit teelt	glas groenten	klein fruit	sier teelt	veehou derij	vollegronds groenten	zomer bloemen	Totaal
90	72	73	70	53	58	60	81	93	68	50	71

De redenen voor deelname aan certificeringssystemen zijn divers. Voor de meeste sectoren is het imago van de sector verreweg de belangrijkste reden, maar ook een voorkeurspositie in de markt en verplichting door de afnemers scoren in een aantal sectoren hoog.

* Reden voor deelname aan een systeem van certificering (percentages per sector)

	aard bei	akker bouw	bollen teelt	boom teelt	fruit teelt	glas groe- nten	klein fruit	sier teelt	veehou- derij	volle- gronds groenten	zomer bloe- men	Totaal
Voorkeurspositie in de markt	70	20	20	30	41	26	20	43	13	32	0	29
Milieuvriendelijker	30	24	27	50	6	16	40	14	47	26	50	25
Beter imago sector	70	33	67	60	41	47	80	76	60	74	74	55
Moet, verplichting afnemers	30	41	0	20	24	21	20	5	27	37	25	26
Betere prijs	30	17	0	10	0	0	0	5	0	11	0	9
Kosten besparend	0	10	13	20	0	11	0	0	0	16	0	7
Positieve prikkel	10	32	7	20	6	5	60	38	27	0	0	20

Redenen voor niet-deelname aan certificatie van gewasbeschermingsmiddelen leveren weinig variatie op per sector. 15% vindt dat het te weinig geld oplevert, 3% geeft aan het te moeilijk te vinden, 19% vindt het teveel werk, 9% heeft het idee dat het weinig bijdraagt aan het milieu en gebrek aan aansluiting bij de markt wordt door 11% van de respondenten genoemd.

* Belangstelling voor deelname aan het pluspakket (percentages per sector)

aard bei	akker bouw	bollen teelt	boom teelt	fruit teelt	glas groenten	klein fruit	sier teelt	veehou- derij	vollegronds groenten	zomer bloemen	Totaal
57	46	23	80	47	42	50	79	100	44	25	54

Redenen om mee te doen aan het pluspakket: eisen zijn redelijk (27%), levert geld op (13%), arbeidstechnisch haalbaar (15%) en het is onderscheidend in de markt (25%).

Redenen om niet mee te doen: eisen zijn te hoog (21%), levert geen geld op (24%) en het kost teveel arbeid (24%).

7.1.2 Randvoorwaarden voor deelname aan certificatie

De meningen over randvoorwaarden bij certificatie verschillen sterk per sector. Opvallend is dat de akkerbouw met name aangeeft zich te laten certificeren om een heffing op bestrijdingsmiddelen te voorkomen en weinig zien in verplichte certificatie van basiseisen. In de veehouderijsector liggen deze verhoudingen precies andersom.

De bereidheid om voor f 22.500,- (ruim € 10.000,-) te certificeren spreekt met name de glastuinbouw aan.

* *Meningen over deelname aan certificatie ((helemaal)mee eens in percentages per sector)*

	aard bei	akker bouw	bollen teelt	boom teelt	fruit teelt	glas groent en	klein fruit	sier teelt	veehou derij	volle- gronds groenten	zomer bloe- men	Totaal
Iedere teler moet basiseisen certificeren	80	39	57	50	77	69	60	62	80	68	50	59
Verbod als niet aan te tonen verantwoord gebruik	90	59	71	90	77	94	60	76	87	79	100	76
Bereid te certificeren voor f 22.500,-	50	52	50	50	77	89	60	76	73	58	75	63
Geen aanscherping WVO in 2003	60	76	87	100	65	68	60	75	73	47	75	72
Certificering om heffingen te voorkomen	60	83	93	70	71	68	20	76	67	58	75	73

7.2 Concept geïntegreerde gewasbescherming

7.2.1 Principes van geïntegreerde gewasbescherming

* *Omschrijving geïntegreerde gewasbescherming (percentages per sector)*

	aard bei	akker bouw	bollen teelt	boom teelt	fruit teelt	glas gr	klein fruit	sier teelt	Vee hou	vggr	zo- mer bl	Tot aal GG	Totaal ZOGT
combinatie milieu product en arbeidsveiligheid	30	32	33	50	18	26	20	52	20	37	0	32	-
productveiligheid en milieu	20	11	13	20	12	11	0	10	0	37	0	13	-
milieukwaliteit	10	6	7	0	12	5	0	5	0	26	0	7	-
minimaal risico mens en milieu	20	13	20	0	24	26	0	24	0	26	25	17	29
veel preventie, min mogelijk chemie	40	20	20	70	47	63	0	57	33	26	25	36	54
beestjes en chemie	20	0	7	20	41	32	20	29	0	0	25	14	-
optimale preventie	10	11	20	40	6	16	0	19	0	26	0	14	23
optimale niet-chemische bestrijding	10	4	7	10	0	11	0	10	0	0	0	9	10
kennis ziekten en plagen	20	28	20	0	18	37	20	48	0	42	25	27	36
gericht waarnemen ziekten en plagen	30	46	40	60	29	26	60	43	7	68	50	41	36
zorgvuldig gebruik chemie als niet anders kan	40	41	40	30	29	37	60	38	33	42	25	38	-
Effectief m-pakket													40

Conclusie:

- accenten verschillen per sector
- Def. GG in ZOGT spoort met begrip GG onder ondernemers, alleen krijgt "veel preventie en zo min mogelijk chemie in ZOGT meer nadruk (zie hierarchie in PP)

* Aansluiting van keuzes uit PP bij de praktijk

81% van de respondenten geeft aan dat de integrale benadering van milieu, product en arbeidsveiligheid aanspreekt in het certificatieschema. Slechts 23% geeft aan dat de integrale benadering van bestrijding, arbo, voedselveiligheid en milieukwaliteit aansluit bij de manier van werken.

7.2.2 Uitvoerbaarheid, aantoonbaarheid van eisen en resultaten op bedrijfsniveau

- * 71% geeft aan dat de eisen in het certificatieschema ZOGT duidelijk zijn
- * 66% geeft aan dat ze niet toegelaten bestrijdingsmiddelen nodig hebben in hun teelt

* Totaal punten keuzepakketten (+ en ++) per onderdeel (mediaan per sector)

	aard bei	akker bouw	bollen teelt	boom teelt	fruit teelt	glas groent en	klein fruit	sier teelt	veehou derij	volle- gronds groent en	Zomer bloe- men	Totaal
Preventie	3	3	8	3	3	4	0	4	2	4	5	3
Teeltsysteem	2	0	1	1	2	0	0	0	5	1	0	1
Waarneming	4	3	3	1	5	1	0	1	0	3	0	2
Niet- chemische bestrijding	3	0	0	2	3	1	0	1	1	2	3	1
Chemische bestrijding	3	7	3	3	4	4	0	4	2	9	3	4
Emissie- beperking	0	2	3	1	2	0	0	0	0	0	0	1
Arbo	3	3	3	3	3	3	0	3	3	3	3	3
Totaal	21	20	23	16	22	13	0	16	14	22	15	18

* Totaal punten keuzepakketten (+ en ++) per onderdeel (percentage van maximaal haalbaar)

% punten	aard bei	akker bouw	bollen teelt	boom teelt	fruit teelt	glas groent	klein fruit	sier teelt	veehou derij	volle- gronds groenten	zomer bloemen
Preventie		50	67	85	75	35		43	47		75
Teeltsysteem		100	61	60	50	nvt		nvt	72		nvt
Waarneming		50	49	46	90	50		69	11		25
Niet-chemische bestrijding		0	2	24	28	26		38	78		43
Chemische bestrijding		50	38	40	57	68		53	47		29
Emissiebeper- king		40	33	14	29	47		38	6		14

Arbo		50	57	56	38	49		61	78		46
Totaal	21	20	23	16,7	21,6	12,8		15,5	13		16,8
Maximum aantal punten		41	54	43	45	29		31	39		42
%		54	46	38	48	44		50	33		40

* Beoordeling basiseisen in het certificatieschema (globaal)
(keuzemaatregelen verschillen per sector)

Type eis	Niet aan voldaan	slecht uitvoerbaar	Slecht controleerbaar
1. : Gb-plan	4%	2%	3%
2a: spuitlicentie	5%	1%	1%
2b: spuitkeuring	5%	0%	0%
2c: verordeningen productschappen	20%	12%	19%
2d: BM-wetgeving	60%	25%	35%
2e: wet verontreiniging oppervlakte water			
2f: wet milieubeheer			
2g: wet bodembescherming			
2h: ARBO-wetg			
2i: Wettelijke fytosanitaire eisen			
2j: Besluit regulering grondontsmetting- smid. ²			
3.: aanvullende verplichte eisen uit EurepGap	49%	10%	6%
4.: Verplichte basiseisen geïntegreerde gb.	31%	14%	18%
Reden			
.bedrijfsvoering	48%	103	
.tijd	18%	30	30
.ingewikkeld	14%	21	0
.geld	16%	47	10
. kennis	35%	14,5	
.creatief boekh.			80
.teveel administratie			4

Conclusies:

- de BM-wetgeving biedt de grote problemen qua uitvoerbaarheid en controleerbaarheid, aldus de deelnemers.
- De ARBO—wetgeving kent een aantal vereisten waar nu nog niet aan wordt voldaan, maar in principe zegt slechts 19% dat bep. eisen slecht uitvoerbaar zijn
- M.b.t. het GB-plan ziet men weinig problemen
- Belangrijkste redenen waarom eisen (nu of in het algemeen) moeilijk uitvoerbaar zijn is het feit dat de eisen slecht passen in de bedrijfsvoering. Tijd en geld worden veel minder genoemd. Gebrek aan kennis over bep eisen (m.n. arbo) geeft 35% aan als reden om nu nog niet aan bep eisen te voldoen.
- De BM-wetgeving wordt door 35% gezien als slecht controleerbaar. Belangrijkste reden is de creatieve boekhouding!

² Deze eis is alleen opgenomen in de certificatieschema's van bollenteelt en akkerbouw en heeft hierin nummer 2e. De nummers van de andere eisen schuiven in deze schema's door.

7.2.3 Indeling van het certificatieschema

De gekozen indeling van de certificatieschema's werd positief beoordeeld (89%). Negatieve uitschieters waren de vollegrondsgroenten en de bollenteelt; hier was respectievelijk 68 en 73% positief.

7.2.4 Rangorde in de praktijk van de teler

Voor het bepalen van de rangorde in de praktijk van de teler bij het bepalen van de gewasbeschermingsstrategie zijn 10 overwegingen voorgelegd. De scores per sector verschillen maar weinig.

- kwaliteit van het eindproduct (97% zeer belangrijk)
- eigen kennis en ervaring (90% zeer belangrijk)
- netto rendement per hectare (88% zeer belangrijk)
- aangetoonde effectiviteit van de maatregelen (85% zeer belangrijk)
- advies van adviseurs (80% zeer belangrijk)
- beschikbare arbeid (54% zeer belangrijk)
- prikkels vanuit de markt (52% zeer belangrijk)
- benodigde investeringen (47% zeer belangrijk)
- milieubelasting (32% zeer belangrijk)
- prikkels vanuit de overheid (17% zeer belangrijk).

7.2.5 Controleerbaarheid

Gemiddeld gaven de deelnemers 3,2 onderdelen van het certificatieschema aan die in het algemeen het slechts uitvoerbaar zijn. De totaallijst is als volgt opgebouwd:

Gewasbeschermingsplan	1,3%
Wet- en regelgeving	73,2%
Aanvullende verplichte eisen uit EurepGap of andere relevante schema's	15,2%
Verplichte maatregelen voor basispakket geïntegreerde gewasbescherming	9,6%
Keuzemaatregelen	0,7%

Binnen wet- en regelgeving scoren met name bestrijdingsmiddelenwet en -besluit (18,6%), arbo-wet en arbo-besluit (?%) en wettelijke fytosanitaire eisen (?%) hoog.

Gemiddeld gaven de deelnemers 2,1 onderdelen van het certificatieschema aan waarvan ze verwachten dat ze slecht controleerbaar zijn. De totaallijst hiervan is als volgt opgebouwd:

Gewasbeschermingsplan	1,3%
Wet- en regelgeving	51,4%
Aanvullende verplichte eisen uit EurepGap of andere relevante schema's	3,1%
Verplichte maatregelen voor basispakket geïntegreerde gewasbescherming	8,7%
Keuzemaatregelen	35,9%

Binnen wet- en regelgeving scoort met name bestrijdingsmiddelenwet en -besluit (17,0%) hoog.

7.3. Kennis, houding en gedrag

7.3.1 Toegang tot kennis

* Infobronnen voor gb-beslissingen algm.

De totale groep noemt als belangrijkste kennisbronnen de adviseur gewasbeschermings-handel en de particulier adviseur; beide groepen zijn voor 31% van de respondenten de belangrijkste kennisbron. Goede derde is de vakpers, direct gevolgd door de collega teler. In de top 4 wordt de vakpers het vaakst genoemd (83%), gevolgd door de collega teler (80%), de adviseur gewasbeschermingshandel (78%), de particulier adviseur (66%), het praktijkonderzoek (48%), de loonwerker (14%) en internet (5%).

Belang kennisbronnen per sector

	aard bei	ak- ker bou w	bollen teelt	boom teelt	fruit teelt	glas groe nten	klein fruit	sier teelt	vee- hou derij	volle- gronds groen- ten	Zomer bloe- men	Totaal
Part. adviseur	****	***	***	***	****	*** *	****	***	**	***	****	***
Adviseur gb.	***	****	****	****	***	**		****	*	****	***	****
Collega teler	**	*	**	**	*	***	*	**		**	**	**
vakpers	*	**		*	**	*	**	*	***	*		*
Praktijkonderz			*				***				*	
Loonwerker									****			

Per sector worden de belangrijkste 4 kennisbronnen aangegeven. Hoe meer sterren hoe belangrijker de kennisbron.

* *Internet:*

76% van de respondenten geeft aan internet te gebruiken. Hierin zit een lichte variatie per sector, van 60% in de sectoren boomteelt en veehouderij, tot 100% in kleinfruit en zomerbloemen. Duidelijker verschil geeft een onderverdeling naar leeftijd:

tot 35 jaar 91%

36-45 jaar 75%

46-55 jaar 71%

>55 jaar 55%

Internet wordt door 66% van de gebruikers met name voor algemeen agrarische informatie gebruikt, door 25% voor adviessystemen (0% sierteelt onder glas en zomerbloemen, 57% vollegrondsgroenten) en door 44% voor het versturen van registraties (17% veehouderij, 80% fruitteelt).

Slechts 5% zegt interactief van internet gebruik te maken (alleen de sectoren akkerbouw, glasgroenten en veehouderij).

* PPO

De toegankelijkheid van het praktijkonderzoek scoort hoog: 77% geeft aan de kennis hiervan toegankelijk is. Hoog scoren hier het kleinfruit en de zomerbloemen (ieder 100%), lager vollegrondsgroenten en fruitteelt (respectievelijk 63 en 59%). Opvallend is dat het percentage respondenten dat aangeeft wel eens een verzoek om informatie te hebben neergelegd, veel lager ligt (24%). 69% hiervan was tevreden over het antwoord op dit verzoek.

* Effect van PP op kennis GG

Van de respondenten geeft 46% aan meer te weten te zijn gekomen over geïntegreerde gewasbescherming naar aanleiding van de praktijkproef. De percentages per sector verschilden sterk: van 100% bij de veehouderijsector tot 20% bij sier-teelt onder glas.

Effect deelname praktijkproef op toename kennis geïntegreerde gewasbescherming (percentages per sector)

aard bei	akker bouw	bollen teelt	boom teelt	fruit teelt	glas groenten	klein fruit	sier teelt	veehou derij	vollegronds groenten	zomer bloemen	Totaal
40	53	53	40	25	44	60	20	100	33	25	46

7.3.2 Houding

* Effect van PP op denken over toepassing GG (3.2.1)

Van de respondenten geeft 56% aan dat hij/zij meer is gaan nadenken over de toepassing van GG.

Effect deelname praktijkproef op ideeën over toepassing van geïntegreerde gewasbescherming (percentages per sector)

aard bei	akker bouw	bollen teelt	boom teelt	fruit teelt	glas groenten	klein fruit	sier teelt	veehou derij	vollegronds groenten	zomer bloemen	Totaal
50	59	67	50	29	37	60	57	100	47	25	55

7.3.3 Gedrag

* Effect van PP op gedrag (3.3.1)

Van de respondenten geeft slechts 8% aan dat hij/zij door de PP meer preventieve en niet chemische maatregelen heeft genomen dan anders.

Effect deelname praktijkproef op toepassing preventieve en niet-chemische maatregelen (percentages per sector)

aard bei	akker bouw	bollen teelt	boom teelt	fruit teelt	glas groenten	klein fruit	sier teelt	veehou derij	vollegronds groenten	zomer bloemen	Totaal
11	6	20	0	6	5	20	10	25	0	0	8

50% denkt wel dat certificatie van gb bij collega's zal leiden tot meer van dit soort maatregelen (sectorinfo niet beschikbaar, zou wel leuk zijn).

Certificatie van gewasbeschermingsmiddelen en toepassing preventieve en niet-chemische maatregelen door collega's (percentages per sector)

aard bei	akker bouw	bollen teelt	boom teelt	fruit teelt	glas groenten	klein fruit	sier teelt	veehou derij	vollegronds groenten	zomer bloemen	Totaal
50	40	47	70	25	37	100	71	93	42	50	50

Op de vraag hoeveel procent van de eisen van EurepGap zinvol is, antwoordde:

11%: 10% van de eisen is zinvol (36% van de bollentelers gaf dit aan)

65%: 50% van de eisen is zinvol (14% veehouderij en 83% sierteelt)

25%: 90% van de eisen is zinvol (86% veehouderij)

Over het algemeen kan gesteld worden dat iets meer dan de helft van de eisen als zinvol wordt ervaren: in de bollenteelt en de zomerbloemen vindt men iets minder dan de helft van de eisen zinvol, in de veehouderij ligt dit ruim boven de helft. Er is nauwelijks verschil tussen de food en non-food groep.

7.4. Gewasbeschermingsplan

7.4.1 Randvoorwaarden

** Infobronnen voor opstellen gb-plan*

Informatie voor het opstellen van een goed gb-plan halen de deelnemers uit (top 5)

. eigen ervaring	85%
. particulier adviseur	65%
. adviseur gb-handel	62%
. collega's	47%
. vakpers	42%

Bijna 60% geeft aan van internet gebruik te willen maken, als die diensten beschikbaar zouden zijn

** Tijdsinvestering in opstellen gb-plan*

Het opstellen van het gb-plan duurt zowel voor de ondernemer als voor de adviseur zo'n 3 uur extra tijd. 30% van de telers denkt zonder bgl zijn gb-plan op te kunnen stellen; Slechts 17% van de adviseurs is van mening dat de telers dit ook werkelijk alleen kunnen.

7.4.2 Effecten van het gb-plan op kennis-houding-gedrag

** Effect op houding en gedrag*

40% van de deelnemers heeft nieuwe maatregelen in zijn gb-plan opgenomen. In veel gevallen betreft dit een wijziging in de middelenkeuze, waardoor de milieubelasting minder werd. 37% heeft deze maatregelen ook werkelijk uitgevoerd en 42% is dat nog van plan. Eenderde (32,5%) zou deze nieuwe maatregelen niet hebben uitgevoerd zonder gb-plan.

** Kansen en beperkingen van het gb-plan*

Deelnemers zien zeker positieve kansen voor het gb-plan:

- 67% geeft aan dat het gb-plan hem/haar helpt om gb-maatregelen beter op elkaar af te stemmen
- 36% wordt erdoor gestimuleerd om meer niet-chemische gb-maatregelen toe te passen
- 45% bekent dat het gb-plan heeft geleid tot kwaliteitsverbetering van de gb.
- Bijna 80% van de deelnemers is van plan om het gb-plan jaarlijks aan te passen!

Helaas zijn er ook nogal wat belemmeringen om een gb-plan op te stellen. De top-3 van belemmeringen is

- . de omstandigheden zijn altijd anders dan verwacht (37%)
- . het opstellen kost te veel tijd (32)
- . het is te uitgebreid, het kost te veel papier en je hebt ondersteuning nodig (elk 22%)
- . het levert te weinig op (20%)

Samenvattend kunnen we concluderen dat het gb-plan compacter moet!

Kansen voor het gb-plan in de toekomst/ in theorie

Op vraag 4.5 kruisen deelnemers aan welke functies ze in theorie voor het gb-plan zien:

- a. bedrijfsintern instrument:
 - . intern planningsinstrument: de planning van gb-maatregelen op het bedrijf (75%)
 - . intern evaluatieinstrument : verbeteren gb door plan en uitvoering van maatregelen (61%)
- b. instrument als basis naar derden
 - . Basis voor advisering : 78%
 - . Basis voor afgifte certificaat (70%)
 - . Vergelijkingsinstrument: bedrijfsvergelijking (69%)
 - . Basis voor controleur : (65%)

69% is van mening dat het gb-plan een belangrijke aanvulling vormt op het certificatieschema en geven het een beoordeling van 7 (ruim voldoende)

7.4.3/7.4.4 De uitvoering van het gb-plan/de aantoonbaarheid/de haalbaarheid

** Noodzakelijke ondersteuning bij het opstellen en volgen van het gb-plan*

66% zegt nu ondersteuning nodig te hebben bij het *opstellen* van het plan, terwijl 52% van mening is dat het opstellen van een gb-plan voor 90% van de telers geen problemen meer oplevert.

57% van de deelnemers houdt bij of het gb-plan inderdaad wordt *uitgevoerd*, 34% van de deelnemers heeft hierbij (nu nog) ondersteuning nodig.

66% is van mening is dat het bijhouden van het plan in 2005 voor 90% van de telers geen problemen meer oplevert.

Conclusie: Vooral bij het opstellen en in mindere mate bij het bijhouden is in het begin ondersteuning nodig, maar telers verwachten dat ze dit vrij snel zelfstandig kunnen.

7.5. Synergie overheid en markt

* Certificatie: stand van zaken

Het is informatief om per sector te kijken naar het % bedrijven dan gecertificeerd is of er mee bezig is (zie document 6).

Overall kun je zeggen dat

- EurepGAP het belangrijkste certificeringssysteem is (11% gecertificeerd en 29% in voorbereiding). Van de deelnemers wil 47% voor 2003 EUREP-GAP gecertificeerd zijn, 50% ziet wel en 3% piekert er niet over. (note : 65% van de deelnemers hoort tot de food-sector) 52% vindt EurepGAP het toonaangevend marktinitiatief en 73% vindt het verstandig om de EUrepGAP-eisen als verplichte basiseisen op te nemen in het certificaat
- 44% doet mee aan een project van marktpartijen, gericht op vvh of milieu 10% bezig is met het arbocertificaat, maar onduidelijk is wat men er precies onder verstaat?

onder de niet-deelnemers 20% van de bedrijven gecertificeerd is en 32% bezig is met een traject voor certificatie (zie document 8).

Belang certificatie per sector

	aard bei	akker bouw	bollen teelt	boom teelt	fruit teelt	glas groe- nten	klein fruit	sier teelt	vee- hou- derij	volle- gronds groent en	Zo- mer bloe- men	Totaal
EurepGAP	***	***			***	***	***			***		***
MPS			*	**				***				*
Qualitree				***								
MBT	*											
DPA Greenery	**				*	**				**		**
KPA		**								*		
Deelcert. Akkerb.		*										
Hygiëncode					**		**			*		
HACCP							*					
ISO 9001			*	*				*				
ARBO			*	*		*			*			
IKB									***	*		
KKM									***			

Per sector worden de belangrijkste 3 certificaten aangegeven. Hoe meer sterren hoe belangrijker het certificaat.

* Certificatie: afstemming van verschillende certificaten

Van de mensen die deze vraag konden beantwoorden zegt 28% dat de eisen van ZOGT niet of nauwelijks overeenkomen met de eisen die de certificerende marktpartijen stellen. Gelukkig stelt 70% dat de eisen redelijk overeenkomen

Van de mensen die deze vraag konden beantwoorden zegt 51% dat verschillende certificaten dubbel werk opleveren. Dit dubbel werk bestaat vooral uit

- dubbele registratie (42%)
- dubbele controles (37%)
- dubbele andere administratieve verplichtingen (31%)

De dubbele controles vertonen volgens 77% van de respondenten overlap; de overlap bestaat vooral uit dubbele registratie en dubbele administratie (beide 30%) en meerdere inspecties (27%)

3 Prikkel van de overheid t.b.v. pluscertificaat

Percentage deelnemers dat belangstelling heeft voor het pluscertificaat:

aard bei	akker bouw	bollen teelt	boom teelt	fruit teelt	glas groenten	klein fruit	sier teelt	vee- hou- derij	volle- gronds groenten	zomer bloe- men	% van totaal
57	46	23	80	47	42	50	79	100	44	25	54

Op de vraag hoe de overheid marktpartijen kan prikkelen om aan het pluscertificaat een meerwaarde te geven geeft 60% aan dat Europese harmonisatie van de basis-eisen (EurepGAP) van groot belang is. Andere mogelijkheden scoren veel lager (DOA = 27%).

** Goede zaak dat verplichte eisen EurepGap als basiseis zijn opgenomen (percentages eens per sector)*

aard bei	akker bouw	bollen teelt	boom teelt	fruit teelt	glas groenten	klein fruit	sier teelt	veehou- derij	vollegronds groenten	zomer bloemen	Totaal
100	79	57	67	88	58	100	60	93	78	67	76

** EurepGap is het meest relevante en toonaangevende marktinitiatief (percentage eens per sector)*

aard bei	akker bouw	bollen teelt	boom teelt	fruit teelt	glas groenten	klein fruit	sier teelt	veehou- derij	vollegronds groenten	zomer bloemen	Totaal
90	59	36	50	71	63	80	33	67	61	50	59

Deelnemers verwachten niet dat bovenwettelijke prestaties door de markt met een meerprijs beloond zullen worden (93%). Alleen in de stelligheid is hier verschil tussen de food en de non-food sector.

43% van de respondenten verwacht dat de vraag naar producten met een pluscertificaat zal groeien; 40% in de foodsector en 48% in de nonfood.

7.6. Controle

Controlefrequenties en kosten voor controles variëren sterk per sector, voor gegevens zie de afzonderlijke sectorrapportage in document 6.

* 86% van de deelnemers ziet niets in een extra controle, specifiek voor gewasbescherming.

* *fundamentele eisen in het certificaat*

Top 3 van eisen die genoemd worden als fundamentele eis voor de geloofwaardigheid van het certificaat (alleen basiseisen bekeken)

2.c.1: 14%	Registratieverordening
2.d.1: 10%	Uitsluitend gebruik toegelaten middelen
35 : 6,5%	Residu-analyserapport < 1 jr oud

* Draagvlak voor betaling van de controle:

50% is niet bereid voor de controle van een ZOGT-certificaat te betalen

Van de 50% deelnemers die bereid zijn iets te betalen wil men 100-3300 gulden per jaar betalen; De mediaan (75%) ligt op 440 gulden

* Voor en nadelen van een controleur

Wijst op tekortkomingen	70%
Geeft tips	60%
Kan fouten ontdekken=geld	31%
Kan fouten ontdekken=sanctie	43%
Controleur kost tijd	38%
Ziekte-insleep	11%
Controleur kost geld	30%

7.7. Milieukengetal

* Registratie van mbp als verplichte eis?

Van de deelnemers die de vraag hebben beantwoord vindt 59% het zinvol om registratie van mbp als verplichte eis op te nemen in het basispakket

* Functies van het vaststellen van een maximaal mkg

T.a.v. de functie van vaststellen van een een maximum mkg ziet men voors en tegens:

Voordelen:

38% van de deelnemers vindt dat het tot gedragsverandering prikkelt en

39% ziet het als middel voor bedrijfsvergelijking

nadelen:

45% vindt dat je met een mkg geen goede afweging kunt maken t.a.v. GG

33% vindt dat de controle op het mkg niet sluitend te krijgen is

32% vindt de berekening van het mkg niet betrouwbaar

* Mkg als basiseis (doelvoorschrift) of als keuzemaatregel (managementinstrument)?

Van de deelnemers die de vraag hebben beantwoord kiest 80% voor een systeem waarin het mkg als keuzemaatregel is opgenomen en 20% voor een systeem waarin het mkg als basiseis=doelvoorschrift is opgenomen

Van de deelnemers die de vraag hebben beantwoord zegt 59% dat het feit dat het mkg minder zwaar meetelt wel degelijk effect heeft op de verbetering van de milieuprestaties.

Redenen zijn zowel positief (andere maatregelen komen sneller in beeld, bredere aanpak) als negatief (minder rekening gehouden met milieubelasting, geen prikkel meer om mbp te verlagen).

Document 8 Kijk op de Praktijk: wat vinden andere agrariërs?

Verslag van een onderzoek naar certificatie en het effect op houding, gedrag en normbesef van ondernemers bij niet-deelnemers.

8.1 Inleiding

In deze inleiding komen achtereenvolgens de volgende onderwerpen aan de orde:

1. Probleemstelling
2. Doelstelling toets
3. Onderzoeksvragen
4. Aanpak, enquête & werkwijze
5. Analyse kader
6. Leeswijzer volgende hoofdstukken

8.1.1 Certificatie en het effect op houding, gedrag en normbesef van ondernemers

Binnen de praktijkproef 2002, is naast het testen van het certificatieschema en het experimenteren daarmee in de praktijk, ook expliciet aandacht geschonken aan het effect van certificatie op houding, gedrag en normbesef van ondernemers (stap 6). Certificatie van gewasbescherming wordt door de overheid ingezet omdat daarvan positieve effecten worden verwacht op het normbesef, de houding en het (norm-conform) gedrag van ondernemers ten aanzien van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Hier ligt de aanname aan ten grondslag dat het proces van certificering de ondernemer dwingt bewuster met de aanpak van gewasbescherming op zijn bedrijf om te gaan. Certificatie geeft de ondernemer inzicht in welke zaken hij op zijn bedrijf moet aanpakken om aan de eisen te voldoen, welke vaardigheden er van hem worden verwacht en welke kennis daarvoor nodig is. Of certificatie van gewasbescherming ook daadwerkelijk die gewenste effecten zal hebben wijst de praktijk uit. In de praktijkproef is die situatie nagebootst. Positieve effecten en de grootte van die effecten hangen grotendeels af van de wijze waarop certificatie wordt ingevuld, vormgegeven en georganiseerd. De resultaten van de toetsing leveren een bijdrage aan het vergroten van de effectiviteit van het certificatiesysteem voor Zicht op Gezonde Teelt.

8.1.2 Doelstelling toets

Het doel van de toets (stap 6) is inzicht te verkrijgen in het effect van certificatie van gewasbescherming op de houding, gedrag en normbesef van ondernemers. Het gaat daarbij om het beantwoorden van de vraag in hoeverre certificatie een omslag in het denken en doen van ondernemers bewerkstelligt, resulterend in een meer

duurzame productie met aandacht voor milieu, voedselveiligheid en arbeidsomstandigheden.

De toets leidt tot het formuleren van voorwaarden waaraan het instrument certificatie qua eisen en controlesystematiek moet voldoen om bij grote groepen ondernemers de gewenste kennis, houding en gedragsverandering teweeg te brengen.

8.1.3 Onderzoeksvragen

De centrale onderzoeksvragen zijn:

- Welke positieve veranderingen zijn er te verwachten van certificatie van gewasbescherming (op basis van het voorbeeld certificatieschema) op het normbesef, de houding en het (normconform) gedrag van ondernemers?
- Zijn er onbedoelde negatieve effecten te verwachten van certificatie van gewasbescherming?
- Wat is het risico op niet normconform gedrag van ondernemers?
- Wat is het effect van prikkels die in het vooruitzicht zijn gesteld (bijvoorbeeld door DOA, heffingen, geen aanscherping lozingenbesluit (kleinere teeltvrije zones), toegang tot bestrijdingsmiddelen)?

Voor de niet-deelnemers aan de praktijkproef zijn de onderzoeksvragen vertaald naar de volgende deelvragen:

- Wat is de kennis, houding en gedrag van de niet deelnemers ten aanzien van gewasbescherming, wet- en regelgeving en eisen vanuit de markt/overheid (waaronder normbesef en normconform gedrag).
- Wat zijn voor niet deelnemers aan de praktijkproef voorwaarden om deel te nemen aan certificeringssysteem (prikkels, etc.).

8.1.4 Aanpak, steekproef en werkwijze

Aanpak

Om het effect van certificatie op kennis, houding en gedrag van ondernemers vast te stellen, hebben we een gekozen voor een enquête onder een representatieve groep van ondernemers.

Tijdens de toets zijn de volgende stappen uitgevoerd:

1. Voorbereiding van de enquête. Hiertoe zijn diepte-interviews gehouden met niet-deelnemers, proefenquêtes uitgevoerd, databestanden geselecteerd, en trekkingscriteria voor de steekproef vastgesteld.
2. Afnemen telefonische enquêtes onder een representatieve groep van ondernemers (niet-deelnemers aan de praktijkproef).
3. Analyse van de enquêtes.
4. Verslaglegging.

Criteria steekproef

Oorspronkelijk was de opzet om vooral het effect van certificatie op het gedrag van 'achterblijvers' op het gebied van geïntegreerde gewasbescherming vast te stellen. De aanname was dat deze 'achterblijvers' zich vooral onderscheiden van andere ondernemers door bewust of onbewust niet-normconform gedrag. Achterblijvers die zich niet bewust zijn van niet-normconform gedrag, bijvoorbeeld doordat ze geen weet hebben van de eisen/regels, zouden gebaat kunnen zijn bij certificatie van gewasbescherming omdat daarmee kennis van de gewenste situatie wordt ver-

groot. Achterblijvers die bewust wet- en regelgeving ontduiken kunnen indien ze verplicht worden deel te nemen aan certificatie van gewasbescherming de geloofwaardigheid van het systeem mogelijk ondermijnen omdat certificatie uitgaat van vertrouwen en daardoor ook fraudegevoelig is. Het is bleek echter niet mogelijk een groep van enige omvang te selecteren die aan deze criteria voldeed. Ondernemers die op meerdere fronten van gewasbescherming de regelgeving al dan niet bewust ontduiken en mee willen werken aan een enquête zijn zeer schaars. Daarom is in overleg met de opdrachtgever besloten de steekproef te trekken uit een representatieve doorsnede van de Nederlandse land- en tuinbouw.

Steekproef

Trekkingscriteria voor de steekproef van niet-deelnemers zijn: een totale steekproefgrootte van 1200 niet-deelnemers, met een verwachte respons van 33%, dus 400 personen. De trekking is verdeeld tussen open en gesloten teelten in een verhouding van 5:1.

Enquete

De telefonische enquêtes zijn afgenomen door een professioneel marktonderzoeksbureau. De maximale duur van een telefonische enquête bedroeg ongeveer 20 minuten. Voor telefoonnummers van de niet-deelnemers is gebruik gemaakt van een agrarisch adressenbestand waarin alle sectoren zijn vertegenwoordigd. Het marktonderzoeksbureau heeft de enquêtegegevens in SPSS aanleveren zodat de statistische bewerkingen makkelijk uit te voeren zijn. De bewerkingen zijn erop gericht om te verifiëren of bepaalde aannames of veronderstellingen van de onderzoekers kloppen.

8.1.5 Analyse kader

Uitgangspunten

Het doel van de toets is inzicht te krijgen in het effect van certificatie op de houding, het gedrag en het normbesef van ondernemers resulterend in meer aandacht voor het verminderen van de milieubelasting, meer aandacht voor voedselveiligheid en het verbeteren van de arbeidsomstandigheden.

Onderzoeksvragen niet deelnemers

- Kennis, houding en gedrag ten aanzien van gewasbescherming,
- Kennis, houding en gedrag ten aanzien van wet- en regelgeving
- Kennis, houding en gedrag ten aanzien van eisen vanuit de markt/overheid (waaronder normbesef en normconform gedrag).
- Voorwaarden om deel te nemen aan certificeringssysteem (prikkel, etc.).

Het nieuwe gewasbeschermingsbeleid zal erop gericht zijn zoveel mogelijk agrarische ondernemers te prikkelen en zondig te verplichten de certificaten te behalen. Daarom is inzicht gewenst in het effect van certificatie (qua kennis, houding en gedrag) op niet-deelnemers aan de praktijkproef. Voor de groep niet-deelnemers konden de effecten van certificering niet rechtstreeks gemeten worden omdat zij geen ervaring hebben opgedaan met het voorbeeld certificatieschema. De veronderstelde effecten hebben we dus *indirect* moeten achterhalen. We hebben daarom gekozen voor een meer algemene formulering van de onderzoeksvragen, waarbij de nadruk ligt op de mate van kennis, de houding en het gedrag ten aanzien van

onderwerpen zoals gewasbescherming, wet- en regelgeving, certificatie in het algemeen en eisen vanuit de markt en overheid. Hierbij hebben we ook de onderwerpen normbesef en normconformgedrag meegenomen. Daarnaast zijn we nagegaan onder welke voorwaarden ondernemers bereid zijn om deel te nemen aan certificering.

Het bevragen op deze thema's geeft inzicht in de algemene houding, het gedrag en het normbesef van ondernemers. Op grond daarvan willen we uitspraken doen over de veronderstelde bijdrage van certificatie aan het bevorderen van een duurzame teeltwijze.

Operationalisatie van variabelen

Om het effect van certificatie op houding, gedrag en normbesef van ondernemers (die niet mee hebben gedaan aan de praktijkproef) te meten is een vertaalslag nodig van abstracte begrippen als kennis, houding, gedrag en normbesef naar meetbare variabelen.

In de vragenlijst maken we steeds een onderscheid tussen kennis, houding en gedrag. Met kennis bedoelen we hetgeen wat een teler **weet**: technische gegevens, informatie over teeltmaatregelen, geïntegreerde teelt technieken, etc. Houding slaat op wat een ondernemer **vindt**; zijn mening over hetgeen er op hem afkomt of wat hij dagelijks op zijn bedrijf ervaart. De vragen over gedrag gaan over wat een ondernemer **doet** of heeft gedaan op zijn bedrijf. We gaan er van uit dat zowel kennis, houding als gedrag componenten zijn die invloed uitoefenen op de effectiviteit van certificatie.

Een andere variabele die we hebben getoetst is normbesef. Onder normbesef verstaan we de kennis over normen, regels en beperkingen zoals die in beleid zijn vastgelegd ten aanzien van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en andere teelteisen. Daarmee samenhangend zijn we de mate van normconform gedrag nagegaan. Hiermee bedoelen we in hoeverre een ondernemer de regels ook daadwerkelijk naleeft in zijn zijn bedrijfsvoering; zijn gedrag dus.

Operationalisatie van de onderzoeksvragen

In de enquête hebben we op onderstaande thema's de kennis, de houding en het gedrag gemeten. In de volgende hoofdstukken houden we deze indeling aan.

Gewasbeschermingproblemen en geïntegreerde gewasbescherming

- Geeft inzicht in mate van kennis over geïntegreerde gewasbescherming en de daaruit voortvloeiende thema's: milieukwaliteit, voedselveiligheid, arbeidsveiligheid
- Geeft inzicht in hoeverre de ondervraagde deze problemen internaliseert en interesse heeft in geïntegreerde gewasbescherming en of hij dit al toepast op zijn bedrijf. In hoeverre hij het ervaart als zijn eigen probleem of een probleem van collega's, de markt of de overheid.
- Wij gaan er vanuit dat een hoge mate van internalisatie van gewasbeschermingsproblemen een ondernemer positief zal doen staan tegenover verandering van gedrag en deelname aan certificatie.

Wet- en regelgeving, overheidsnormen en beleid 'Zicht op gezonde teelt'

Geeft inzicht in mate van kennis ten aanzien van gewasbeschermingsnormen en beleid, houding ten aanzien van normen en normconform gedrag en gedrag ten aanzien van normen.

Markteisen en certificatie in het algemeen

Inzicht in de mate van kennis, houding en ervaring bij de ondernemer wat betreft de EUREP GAP eisen en andere certificatiesystemen. Inzicht in de houding ten aanzien van diverse initiatieven, in de beweegredenen voor wel of geen deelname aan certificatie vanuit de markt.

Achtergrondvariabelen

Naast bovenstaande variabelen hebben we de volgende achtergrondvariabelen opgenomen in de enquête:

1. Leeftijd
2. Sector
3. Regio
4. Fase in bedrijfsontwikkeling
5. Kennisbronnen

Wat betreft de laatste variabele, kennisbronnen hebben we veel aandacht besteed aan welke bronnen geraadpleegd worden, het belang van internet voor de bedrijfsvoering en het belang dat gehecht wordt aan het praktijkonderzoek. Inzicht in het gebruik van de verschillende kennisbronnen geeft aan hoe ondernemers het beste benaderd kunnen worden bij het ondersteunen van hun certificatieproces.

8.1.6 Leeswijzer voor de navolgende hoofdstukken

De algemene gegevens van de respondenten worden beschreven in hoofdstuk 2. In dit hoofdstuk komt ook het gebruik van verschillende kennisbronnen aan bod. In hoofdstuk 3 gaan we in op de kennis, de houding en het gedrag van ondernemers ten aanzien van geïntegreerde gewasbescherming en gewasbeschermingsproblemen. Hoofdstuk 4 behandelt kennis, houding en gedrag van ondernemers die niet deelnemen aan de proef met betrekking tot wetgeving, normen en normbesef. In hoofdstuk 5 staat kennis, houding en ervaring met certificatie centraal. Hierin zullen we ook aandacht besteden aan de voordelen en nadelen die ondernemers ervaren bij deelname aan certificatie. In hoofdstuk 6 tenslotte zullen we benoemen een overzicht geven van de conclusies en aanbevelingen die voortvloeien uit de resultaten van de enquête onder niet deelnemers.

8.2. Algemene resultaten

8.2.1 Respons

Respons

Voor de enquête zijn in totaal 1201 ondernemers benaderd. Dit heeft 411 geslaagde enquêtes opgeleverd, een respons van 34%. Deze respons is gemiddeld voor een telefonische enquête. De belangrijkste redenen voor non respons waren:

- geen medewerking (38%),
- geen bedrijf meer (9%),
- niet behorend tot doelgroep (12%),
- overige redenen (onjuist tel./geen gehoor/in gesprek) (7%).

De steekproef heeft een omvang van 411 geïnterviewden en is daarmee representatief qua grootte voor de geselecteerde sectoren en het relatieve belang van de sectoren wat betreft oppervlakte en middelengebruik.

8.2.2 Achtergrondgegevens respondenten

Leeftijd van respondenten

	< 25	25-34	35-44	45-54	>55
Landelijk 2000*	0,02	5,90	21,63	25,55	46,75
Steekproef	2,18	17,72	30,10	25,73	24,27

*CBS-publicatie: Landbouwtelling

De steekproef is opvallend jong in vergelijking met de Landbouwtelling. In de steekproef is de leeftijd van de geïnterviewde genoteerd. De Landbouwtelling is gebaseerd op de leeftijd van het oudste bedrijfshoofd, ook in een situatie van maatschap. Dit verschil in systematiek verklaart de relatief jeugdige samenstelling van de steekproef.

Verdeling over sectoren

sector	aantal	%
Akkerbouw	163	40
Fruitteelt	70	17
Boomteelt	47	11
Bollenteelt	41	10
Vollegroondsgroenten	30	7
Glasgroenten	24	6
Sierteelt onder glas	22	5
Melkveehouderij	21	5
Zomerbloemen	18	4
Aardbeien	18	4
Houtig kleinfruit	3	1

Deze verdeling komt grotendeels overeen met de gewenste verdeling waarin rekening is gehouden met het relatieve belang van de sector qua oppervlakte en qua intensiteit van het middelengebruik. 88% van de respondenten werkt voltijds op het agrarische bedrijf, slechts 12% geeft aan in deeltijd op het agrarische bedrijf te werken. 10% van de bedrijven heeft een 2e tak, slechts 3 geïnterviewden hebben nog een 3e tak.

Verhouding vollegrond versus bedekte teelt

Tenminste 11% van de geïnterviewden heeft een glasbedrijf. Mogelijk ligt dit aantal iets hoger doordat ook een aantal van de aardbei-, zomerbloemen en boomtelers ook gedeeltelijk bedekt teelt.

Fase in de bedrijfsontwikkeling

De meerderheid van de respondenten (78%) is volop bezig met uitbreiden, optimaliseren en continueren van het bedrijf. 9% van de respondenten is bezig met overname of overdracht van het bedrijf. De fase van pensionering of bedrijfsbeëindiging wordt door 12% van de respondenten genoemd. Vooral het percentage bedrijfsbeëindiging (10%) is relatief hoog vergeleken met het landelijk gemiddelde voor agrarische bedrijven.

37% van de geïnterviewden ouder dan 45 jaar heeft een opvolger. Dit komt goed overeen met het gemiddelde van 33% in de Landbouwtelling (CBS jaarstatistiek 2000).

8.2.3 Kennisbronnen

Onderzoeksvragen

Wat zijn de belangrijkste kennisbronnen voor ondernemers zijn en specifiek welke rol ICT en het (praktijk)onderzoek hierbij kunnen spelen.

- Aan welke vorm(en) van ondersteuning is behoefte om kwaliteitsverbetering te realiseren?
- Welke informatiebehoefte is er, welke rol kan internet hierbij spelen, bijv. interactieve website gewasbescherming?
- Aan welke voorwaarden moet informatie op website voldoen?

Informatiebronnen

De meest genoemde informatiebron van ondernemers voor het bepalen van de gewasbeschermingstrategie blijken de vakbladen te zijn. 55% vindt dit een belangrijke informatiebron, op de voet gevolgd door de adviseur van de gewasbeschermingshandel met 54%. Opvallend is dat in de melkveehouderij in tegenstelling tot de plantaardige sectoren de loonwerker verreweg de belangrijkste informant voor gewasbescherming.

Belangrijkste informatiebronnen	% dat deze bron belangrijk vindt
Vakbladen	55%
Adviseur gewasbeschermingshandel	54%
Particulier adviseur	24%
Collegatelers	17%
Studieclub	14%
Zaadleverancier	13%
Praktijkonderzoek	6%

Belang internet

Ongeveer de helft van alle ondernemers gebruikt internet voor de bedrijfsvoering. Er zijn geen grote verschillen tussen de sectoren m.u.v. de vollegrondsgroenten die opvallend lager scoort. Slechts 1/3 van de ondernemers in deze sector gebruikt internet voor de bedrijfsvoering.

Dit is vergelijkbaar met de uitkomsten in het onderzoek van Motivaction in opdracht van het Steunpunt Mineralen naar aanwezigheid van internet op agrarische bedrijven. Hierin geeft 44% van de geïnterviewden in de dierlijke sector en 52% in de plantaardige sector aan internet minstens eenmaal per maand te gebruiken.

Een ondernemer die internet gebruikt, benut internet gemiddeld voor 1,3 functie. Internet wordt vooral gebruikt voor:

	Functie internetgebruik	% dat internet hiervoor gebruikt
1.	algemene agrarische informatie	69
2.	versturen van registratie	26
3.	consulteren van adviessystemen	17
4.	financiële zaken zoals: teelbankieren, veilingberichten, in- en verkoop	11
5.	anders	10
6.	deelname aan discussieplatforms	2

De spontaan genoemde sites zijn:

site	aantal	site	aantal	site	aantal
zibb.nl	26	dlv	4	irs.nl	2
akkernet	9	veilingen	4	weersites	2
agriholland	8	boerderij	3	phytophthora	1
lto.nl	4	agrotel	2	zlto/ nlto/ lltb.nl	1
minlnv	4	acm	2	mps	1

Interactie teler en (praktijk)onderzoek

83% van de ondervraagden volgt de resultaten van het Praktijkonderzoek via vakbladen, open dagen etc. Van degenen die het praktijkonderzoek volgen vindt 81% dat het Praktijkonderzoek voor het bedrijf bruikbare kennis oplevert. Hierin zijn overigens grote verschillen per sector waar te nemen. Het best scoort het Praktijkonderzoek in de bollenteelt.

Melkveehouders zijn het minst te spreken over de bruikbaarheid van de kennis die Praktijkonderzoek oplevert, slechts de helft vindt het onderzoek bruikbaar voor zijn bedrijf.. Ook in de boomteelt en de glasgroenten scoort de bruikbaarheid van het Praktijkonderzoek lager dan gemiddeld. In deze sectoren vindt namelijk 74% dat het Praktijkonderzoek bruikbare kennis oplevert. (dit slaat met name op gb!!)

In totaal stuurt 23% van de ondernemers wel eens een vraag naar het Praktijkonderzoek. Opvallend is dat in de bollenteelt dat percentage veel hoger is, namelijk meer dan de helft van de ondernemers stuurt vragen in.

88% van de ondernemers die wel eens een vraag instuurt is tevreden met het antwoord dat men op de vraag krijgt.

Studieclub

Iets meer dan de helft van alle ondernemers is lid van een studieclub, 18% is wel lid geweest, maar op dit moment niet en ongeveer 30% is nooit lid geweest van een studieclub. Van degenen die nu lid zijn van een studieclub zegt 93% dat er binnen de studieclub over gewasbescherming wordt gesproken.

8.3. Geïntegreerde gewasbescherming en gewasbeschermingsproblemen

8.3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk gaan we in op de resultaten van de enquête wat betreft de kennis van respondenten over geïntegreerde gewasbescherming en kennis, houding en gedrag ten aanzien van gewasbeschermingsproblemen. De gewasbeschermingsproblemen hebben we onderverdeeld in 3 thema's: milieukwaliteit, voedselveiligheid en arbeidsveiligheid.

8.3.2 Geïntegreerde gewasbescherming

82% van de ondervraagden geeft aan te weten wat geïntegreerde gewasbescherming inhoudt. Zij denken daarbij aan de volgende aspecten:

	Aspect	%
1.	Zoveel mogelijk preventie en niet chemische bestrijding en zo min mogelijk chemie	41
2.	Zorgvuldig gebruik van chemische middelen als andere mogelijkheden zijn uitgeput	34
3.	Combinatie van zorg voor milieu, productveiligheid en arbeidsomstandigheden	8
4.	Onjuist beeld van geïntegreerde gewasbescherming	7
5.	Zorg voor milieu	5
6.	Inzetten natuurlijke vijanden	3
7.	Combinatie van zorg voor productveiligheid en milieu	2
8.	Minimale risico's voor mens en milieu	1

93% van de ondervraagden die heeft aangeven het begrip geïntegreerde gewasbescherming te kennen heeft daarbij juiste denkbeelden. Van de 18% die het begrip niet kent heeft 71% er weleens van gehoord. Het begrip is niet tot relatief slecht bekend bij ondernemers uit de sectoren melkveehouderij, de zomerbloemen en de vollegrondsgroenten. In de fruitteelt is het begrip het meest ingeburgerd, slechts 1 ondernemer van de 66 fruittelers gaf aan niet te weten wat begrip inhoudt.

Wat betreft de houding van de respondenten ten aanzien van geïntegreerde gewasbescherming hebben we gevraagd op welke thema's (milieu, productveiligheid, arbeidsomstandigheden) zij wat zouden willen verbeteren in hun bedrijfsvoering.

Verbetering op welke thema's?	%
Op geen enkel thema	17%
Op alle drie de thema's	47%
Thema milieu	16%
Thema productveiligheid	13%
Thema arbeidsveiligheid	15%

17% wil op geen enkel thema wat verbeteren, 47% wil op alle drie de thema's wat verbeteren, 16% wil wat verbeteren op het thema milieu.

8.3.3 Gewasbeschermingsproblemen

8.3.3.1 Milieukwaliteit

Milieukwaliteit is een onderdeel van geïntegreerde gewasbescherming. We hebben de respondenten bevroegd op houding en gedrag ten aanzien van gewasbeschermingsproblemen en milieukwaliteit. We behandelen eerst de resultaten met betrekking tot de houding en gaan vervolgens verder in op het gedrag van ondernemers.

Houding t.a.v. milieukwaliteit

- 20% is het eens met de stelling dat het middelengebruik in zijn sector te hoog is. 80% vindt het middelengebruik dus niet te hoog.
- 15% denkt met minder middelen op zijn bedrijf uit te kunnen; Dit duidt op een hoge afhankelijkheid van gewasbeschermingsmiddelen.

- 24% vindt het terecht dat Nederland in het toelatingsbeleid voor bestrijdingsmiddelen voorop loopt.
- 50% zegt geen moeite te hebben met de verplichte maatregelen uit de Wet Verontreiniging Oppervlaktewater;

Op grond van de antwoordpercentages blijkt dat het milieukwaliteitsprobleem slechts door een kleine groep respondenten gezien wordt als een probleem waar zij iets mee moeten doen. De grote meerderheid vindt niet dat er teveel middelen worden gebruikt en ook niet dat zij het gebruik van middelen op hun bedrijf kunnen verminderen. Wat betreft de houding ten aanzien van milieukwaliteit zijn er geen verschillen waar te nemen tussen de verschillende leeftijdscategorieën. De ondernemers in de sectoren aardbeien, bollen en sierteelt onder glas hebben een positievere houding dan gemiddeld ten opzichte van de andere sectoren (>10%). De houding in de fruitteelt, vollegrondsgroenten en de melkvee is negatiever dan gemiddeld.

Gedrag tav milieukwaliteit

- Alle ondervraagden pasten in 2001 één of meerdere van de 7 maatregelen toe die kenmerkend zijn voor een geïntegreerde aanpak. Gemiddeld paste men 3, 8 maatregelen toe.

Deze maatregelen zijn:

maatregel	% dat maatregel toepast
1. voorkomen van ziekten en plagen	69
2. registratie middelengebruik;	70
3. waarnemen van ziekten en plagen;	68
4. niet-chemische bestrijding bijv. mechanische onkruidbestrijding;	42
5. minder gebruik van milieubelastende middelen;	50
6. vermindering van emissie;	42
7. verbeteren van arbeidsomstandigheden	41

- 90% van de ondernemers vindt dat door regelmatig kijken in het gewas hij het gebruik van bestrijdingsmiddelen kan beperken.
- 78% houdt bij de keuze van bestrijdingsmiddelen rekening met de schade aan natuurlijke vijanden;
- 69% gebruikt waarschuwings- en adviesystemen.

Wat betreft milieuvriendelijk gedrag (het kijken in het gewas, het rekening houden met natuurlijke vijanden en het toepassen van geïntegreerde maatregelen) blijkt dat de overgrote meerderheid van de ondernemers dit toepast in zijn bedrijfsvoering. Opvallend is dat in vergelijking met de vragen over houding dit percentage veel hoger ligt. Wellicht worden bovengenoemde gedragsmaatregelen al als gemeengoed beschouwd en als weinig bedreigend gezien voor de opbrengst en de kwaliteit van de geteelde gewassen. De houdingsvragen zullen wellicht ingrijpender zijn als deze ingepast moeten worden in de bedrijfsvoering. Daarnaast kan ook onbekendheid met de gevolgen (voor opbrengst en kwaliteit van het product) van bijvoorbeeld een beperkt middelenpakket of het verminderen van middelen een verklaring zijn voor de meer negatieve houding van ondernemers ten aanzien van het gebruik van minder middelen. Het grote verschil in houding en gedrag kan ook veroorzaakt worden door de wijze waarop wij de houding m.b.t. milieukwaliteit hebben beoordeeld/gemeten. De meningen over het middelengebruik en het toelatingsbeleid zijn emotioneel geladen en worden regelmatig gevoed door negatieve media-aandacht.

Ook qua gedrag is er geen sterke relatie met leeftijd. De ondernemers in de sectoren fruitteelt en zomerbloemen scoren duidelijk bovengemiddeld qua maatregelen op het gebied van een geïntegreerde aanpak en beperking van het middelengebruik. Het gedrag ten aanzien van het middelengebruik en het rekening houden met natuurlijke vijanden in de sectoren aardbei, boomteelt en melkveehouderij scoort duidelijk lager.

Opvallend is ook dat de houding en het gedrag per sector sterk kan verschillen. Bijvoorbeeld de telers in de sector aardbeien laten een bovengemiddeld positieve houding zien bij vragen over het beperken van middelen en toelatingsbeleid maar zeggen aan de andere kant minder maatregelen te nemen om het middelengebruik terug te dringen in vergelijking tot hun collega's uit andere sectoren. In de fruitteelt geldt het omgekeerde. Blijkbaar bepaalt de perceptie van uitvoerbaarheid van milieuvriendelijke gewasbescherming en de gevolgen voor opbrengst en kwaliteit van het product in gehanteerde voorbeelden sterk antwoorden van de respondenten.

8.3.3.2 Voedselveiligheid

De centrale vraag is of het probleem van volksgezondheidsrisico's door residuen ten gevolge van bestrijdingsmiddelengebruik door ondernemers wordt erkend en geïnternaliseerd. Deze vraag is geanalyseerd voor die sectoren voor wie aspect voedselveiligheid relevant is d.w.z. alle sectoren min de sier-, boom-, bollenteelt en de zomerbloemen (269 voedseltelers). De resultaten per vraag zijn hieronder weergegeven. De kennis, houding en het gedrag van agrariërs m.b.t. voedselveiligheid is vastgesteld aan de hand van de resultaten uit de onderstaande vragen.

- 88% van de voedselproducerende ondernemers kent de veiligheidstermijn van de bestrijdingsmiddelen die men gebruikt.
- 62% vindt de veiligheidstermijn prima, 22% vindt ze overdreven en 16% geeft aan niet te kunnen beoordelen of de veiligheidstermijnen goed zijn. (misschien onderscheid tussen degenen die ze wel kennen en degenen die ze niet kennen in hun antwoorden op andere vragen.
- 86% zegt zelf altijd de veiligheidstermijnen aan te houden, 13% meestal, soms of nooit.

Het respecteren van wettelijke voorschriften m.b.t. voedselveiligheid wordt door overheid en markt gezien als een randvoorwaarde om te mogen produceren en leveren. De overgrote meerderheid van de producenten is op de hoogte van deze veiligheidstermijnen (88%) en 62% vindt deze termijnen prima. Iets minder dan een kwart van de ondernemers vindt de veiligheidstermijnen overdreven en 16% geeft aan niet te kunnen beoordelen of ze goed zijn. 86% zegt de veiligheidstermijnen aan te houden. Hoewel de mening over de veiligheidstermijnen niet zo sterk positief is dan de kennis daarover en het zich houden aan de veiligheidstermijnen, kunnen we concluderen dat de veiligheidstermijn het draagvlak van de meerderheid heeft en nageleefd wordt door bijna alle respondenten. 5% geeft aan ze niet of soms toe te passen. Natuurlijk moeten we bij deze vragen wel rekening houden met de mogelijke sociaal wenselijkheid van de antwoorden.

8.3.3.3 Arbeidsveiligheid

De centrale vraag is of het probleem van gezondheidsrisico's voor de ondernemer zelf en zijn medewerkers door het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen wordt

erkend en geïnternaliseerd. Voor dit thema hebben we de antwoorden van alle ondernemers meegenomen.

Resultaten:

76% van de ondernemers voert meestal zelf de bespuitingen uit, vaste of wisselende medewerkers worden in 16% van de gesprekken genoemd. De loonwerker voert op 8% van de bedrijven de bespuitingen uit. Opvallend zijn hier de verschillen per sector. In de melkveehouderij spuit de loonwerker op 67% van de bedrijven, in de vollegrondsgroenten is dat 11% en in de bedekte teelten wordt geen loonwerker ingezet.

Ondernemers die aangeven dat wisselende medewerkers de bespuitingen uitvoeren scoren relatief vaak negatief op het onderdeel normconform gedrag. Deze groep is in het onderzoek echter te klein om hier harde conclusies aan te verbinden.

- 92% van de ondernemers zegt de gezondheidsrisico's voor de toepasser van de bestrijdingsmiddelen die hij gebruikt te kennen;
- 42% is het eens met de stelling dat de risico's van bestrijdingsmiddelen voor de gezondheid van de 'spuiter' worden overdreven;
- 41% is het eens met de stelling dat het dragen van een spuitmasker altijd nodig is;
- 50% gebruikt altijd een masker of vergelijkbare bescherming (cabine met filters) tijdens het spuiten, 19% meestal en 30% soms of nooit;
- 41% van de ondernemers werkte in 2001 aan de verbetering van de arbeidsomstandigheden bijv. door betere bescherming van 'spuiters'.

Over het algemeen kunnen we concluderen dat de meerderheid van de ondernemers aangeeft voldoende de gezondheidsrisico's te kennen, maar dat echter 40% tot de helft van alle ondernemers het niet zo nauw neemt met deze gezondheidsrisico's. Slechts de helft van alle ondernemers zegt altijd een masker te dragen.

Het gedrag en de houding m.b.t. tot arbeidsveiligheid zijn opvallend negatief in vergelijking met gedrag en houding t.o.v. milieukwaliteit en voedselveiligheid.

8.4. Wet- en regelgeving, beleid en normen

8.4.1 Kennis van Zicht op Gezonde Teelt

20% van de ondervraagden kent het nieuwe overheidsbeleid voor gewasbescherming om een certificaat voor geïntegreerde gewasbescherming in te voeren waar ondernemers op vrijwillige basis aan kunnen deelnemen. Geen enkele melkveehouder is op de hoogte van het nieuwe beleid. In de sierteelt onder glas kent 40% van de ondernemers het nieuwe beleid.

8.4.2 Kennis t.a.v. normen

We willen weten of de ondernemer de wet- en regelgeving met betrekking tot gewasbescherming kent:

- 88% van de ondernemers kent de veiligheidstermijn van de middelen die hij gebruikt;
- 90% weet welke middelen in zijn gewassen zijn toegelaten;

- 86% kent de teeltvrije zone die hij op zijn bedrijf moet hanteren

73% van de ondernemers kent de belangrijkste overheidsnormen m.b.t. gewasbescherming, 6% heeft geen kennis over deze normen. Meerderheid zegt dus de normen te kennen, slechts een klein deel (14-10%) niet.

8.4.3 Houding t.a.v. normen en normconform gedrag

We willen de houding van ondernemers weten ten opzichte van overheidsdoelstellingen, -normen. Mensen reageren verschillend op opgelegde normen. Sommigen volgen de normen op, terwijl anderen ze aan hun laars lappen. We willen weten of individuele ondernemers (al dan niet) bereid zijn om door de overheid opgelegde normen die ze mogelijk niet onderschrijven toch op te volgen.

- 62% van de ondernemers onderschrijft de veiligheidstermijn voor bestrijdingsmiddelen;
- 69% vindt de verplichte spuitlicentie een goede zaak;
- 50% heeft geen moeite met de Wet Verontreiniging Oppervlaktewater die de ondernemer tot een spuitvrije zone langs sloten verplicht;
- 24% vindt het terecht dat Nederland in het toelatingsbeleid voor loopt te opzichte van de rest van Europa;
- 50% vindt het niet juist dat collega's niet-toegelaten bestrijdingmiddelen gebruiken, 33%% heeft hier wel begrip voor.

De sectoren aardbei en vollegrondsgroenten scoren ruim bovengemiddeld (> 45% positief t.ov. normen overheid):. Houding t.o.v. normen is in de melkveehouderij opvallend minder positief. (<20% positief t.o.v. overheidsnormen

8.4.4 Gedrag t.a.v. normen

Gedrag is afhankelijk van:

- Mate van conformeren aan regelgeving: overtuiging dat men zich aan regels (in het algemeen dient te houden).
- Grootte van angst voor sancties en hoogte van sancties (risicobeleving). Mensen reageren verschillend op kansen op sancties. Bij een bepaalde pakkans en hoogte van de sanctie bestaan er individuele verschillen in de mate waarin mensen tot niet normconform gedrag zullen overgaan. We willen weten hoe ondernemers die geneigd zijn wettelijke normen naast zich neer te leggen, omgaan met het risico om gepakt te worden en een sanctie te krijgen.

We willen weten of een ondernemer bewust normen overschrijdt of zijn best doet zich aan de normen te houden voor zover bekend (aangegeven door ondernemers zelf).

- 82% van de ondernemers zegt zich altijd aan de veiligheidstermijn te houden;
- 82% van de ondernemers zegt geen middelen te gebruiken die niet zijn toegestaan, 18% gebruikt ze wel eens.

We hebben het gedrag van de ondernemers op de twee bovengenoemde aspecten samengevat. 68% van de ondernemers scoort op beide onderdelen positief. We mogen dus aannemen dat een ruime meerderheid van de ondernemers norm conform gedrag vertoont ten aanzien van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen. Opvallend is dat ook bij dit onderdeel (in vergelijking met productveiligheid, arbeidsveiligheid, etc.) dat een groter aantal ondernemers zich milieubewuster gedraagt dan dat hun

houding is ten aanzien van milieuvriendelijke onderwerpen. Dit heeft misschien te maken met de angst voor nieuwe regelgeving voortvloeiend uit een te positieve houding, met de onbekendheid met de gevolgen van strengere maatregelen of omdat ze sociaal wenselijke antwoorden hebben gegeven.

8.5. Certificatie

8.5.1 Houding t.a.v. diverse certificatie initiatieven

We willen weten wat de houding is ten aanzien van diverse initiatieven van zowel marktpartijen en de overheid. Passen die initiatieven in het kennen, kunnen en willen van ondernemers?

Voorbeelden van marktinitiatieven zijn:

- Verplicht stellen van registratie van bestrijdingsmiddelengebruik om het productieproces transparant te maken.
- Sectorinitiatieven door het landbouwbedrijfsleven (MPS, MBT, Kwaliteitsproject Akkerbouw, Qualitree)
- Door de overheid gestimuleerd keurmerk Milieukeur
- Supermarkten en de keten ontwikkelen kwaliteitssystemen zoals EUREP-GAP.

8.5.2 Kennis en ervaring met EUREP-GAP eisen en andere vormen van certificatie

- 36% van de geïnterviewden geeft aan onderzocht te hebben of het bedrijf voldoet aan de Eurep GAP eisen.
- 23% van de bedrijven voldoet aan de Eurep GAP eisen, 30% voldoet niet aan de eisen maar 54% hiervan kent de eisen niet.
- 47% van de ondernemers geeft aan de eisen niet te kennen en weet niet of men voldoet.
- 20% van de bedrijven is gecertificeerd en 32% is bezig met een traject voor certificatie. 48% van de bedrijven is niet op enigerlei wijze gecertificeerd.

De bekendheid van de eisen verschilt sterk per sector. De bekendheid is gering in de sectoren de sierteelt, bollenteelt en de melkveehouderij. In deze sectoren is 7,7 tot 19,4% van de ondernemers bekend met de eisen. In de voedingstuinbouw en de akkerbouw is de bekendheid aanzienlijk groter, tussen de 32,5 en de 75% van de geïnterviewden kent de eisen.

EUREP-GAP is het certificatiesysteem dat de grootste deelname kent, 47% van de geïnterviewde ondernemers die bezig zijn met certificatie is voor EUREP-GAP gecertificeerd of zit in traject voor certificatie. In de voedingstuinbouw en de akkerbouw is dit % aanzienlijk hoger, het loopt uiteen van 55% in de aardbeienteelt tot 68% voor glasgroenten. In de akkerbouw is 37% bezig met of gecertificeerd voor EUREP-GAP en 29% voor KPA.

De 8 certificatiesystemen waaraan meer dan 10 geïnterviewden (>4%) deelnemen of zich op voorbereiden, zijn:

	certificatiesysteem	% deelname
1.	EUREP-GAP	47
2.	Kwaliteitsproject Akkerbouw	13
3.	MPS	9
4.	HACCP	8
5.	Basiszorgsysteem groentenveilingen	7
6.	Deelcertificaten akkerbouw	6
7.	Qualitree	6
8.	KKM	5
	Milieukeur	2
	Overige	11
		114%

8.5.3 Houding ten aanzien van overheidsinitiatieven die raken aan certificatie

- 90% van de ondervraagden geeft aan te weten welke middelen zijn toegelaten in de gewassen die men teelt.
- 24% vindt het terecht dat Nederland in het toelatingsbeleid voor bestrijdingsmiddelen voorop loopt ten opzichte van andere Europese landen.
- 86% kent de teeltvrije zone die men op het bedrijf moet hanteren.
- 50% heeft geen moeite met de Wet Verontreiniging Oppervlaktewateren (WVO) die tot een spuitvrije zone langs sloten verplicht.
- **69% vindt de verplichte spuitlicentie een goede zaak, 31% is het hier (helemaal) mee oneens.**
- 94% van de ondernemers beschikt over goedgekeurde spuitapparatuur.

Conclusies:

65% van de ondernemers staat positief tegenover de huidige overheidslicenties spuitkeuring en -licentie, 2% is negatief over beide verplichtingen

8.5.4 Beweegredenen voor wel of geen deelname aan certificatie

Vragen:

- Welke overwegingen spelen een rol om certificatie na te (gaan) streven en daartoe het gedrag te veranderen.
- Welke overwegingen spelen een rol om niet deel te nemen?

Beweegredenen voor deelname

Op de vraag wat voor de geïnterviewden de belangrijkste **redenen** zouden zijn om mee te doen aan certificatie van gewasbescherming als dit wordt ingevoerd, worden de volgende beweegredenen genoemd.

	belangrijkste reden voor deelname certificatie gewasbescherming	%
1.	je moet wel, afnemers verplichten het	26
2.	milieuvriendelijker	20
3.	beter imago van de sector	16
4.	voorkeurspositie in de markt	14
5.	betere prijs	6

6.	geen reden	5
7.	zal niet meedoen	3
8.	kostenbesparing	3
9.	beter inzicht in eigen bedrijf	2
10.	positieve prikkels als DOA, WVO, breder middelenpakket	2
11.	te oud/ bedrijfsbeëindiging	1
	anders	3

Bijna 2/3 van de deelnemers noemt positieve beweegredenen om aan een certificaat voor gewasbescherming mee te doen. Kansen in de markt, milieukwaliteit en imago van de sector zijn daarin het belangrijkste. 34% van de deelnemers noemt zelf geen positieve prikkels om aan een dergelijk certificaat mee te doen. 3% geeft zelf nadrukkelijk aan niet mee te willen doen.

Beweegredenen om niet deel te nemen

41 % van de geïnterviewden geeft aan niet deel te nemen of willen nemen aan programma's voor certificatie. De belangrijkste redenen hiervoor zijn:

	reden geen deelname	%
1.	levert geen extra (geld) op	29
2.	te veel werk	20
3.	te moeilijk	12
4.	wordt niet naar gevraagd/ heeft geen nut	5
5.	(nog)geen tijd maar wil wel	5
6.	vereist weer extra controle	4
7.	te oud/ bedrijfsbeëindiging	3
8.	levert te weinig milieuwinst op	2
9.	sluit niet aan bij de markt	2
10.	onduidelijkheid over systeem en eisen	2
	anders	16

8.5.5 Houding en gedrag ten aanzien van prikkels en sancties om deelname aan certificatie te stimuleren

Draagvlak voor controle

91% van de ondernemers vindt het logisch dat er voor certificatie gecontroleerd wordt. 24% van de ondernemers wil hiervoor ook betalen. Draagvlak voor controle scoort >30% in de sectoren: boomteelt, aardbei en sierteelt onder glas.

Ruim onder het gemiddelde (<14%) is het draagvlak in de melkveehouderij.

De bekendheid met certificatie in de fijne tuinbouw (MPS, Qualitree, voorheen MBT nu EUREP-GAP) kan dit verschil verklaren. In de melkveehouderij beperkt de ervaring zich tot de (verplichte) deelname aan KKM.

Voordelen en nadelen van een controleur

Wat zijn de voordelen van controle t.b.v. certificaat waarvoor men zich vrijwillig heeft aangemeld?

	voordelen van een controleur	%
1.	wijst op tekortkomingen en verbeteringen	39
2.	geeft tips om tekortkomingen op te lossen	22
3.	geen voordelen	20
4.	stok achter de deur, naleving eisen en kwaliteitsborging	13
5.	is verplicht, hoort bij certificatie	5
	anders	1

74% van de ondernemers noemt spontaan een voordeel van het bezoek van een particulier controleur voor een certificaat waarvoor men zich vrijwillig heeft aangemeld. 13% ziet de controle zelf als belangrijk om sectorbreed een betere naleving van eisen te krijgen en een gegarandeerde kwaliteit te kunnen leveren. 20% ziet geen voordeel.

De nadelen van een controleur die de geïnterviewden noemen zijn:

	nadelen van een controleur	%
1.	kost tijd	27
2.	kan fouten ontdekken die geld kosten	16
3.	het kost me geld want ik betaal mee aan het systeem	16
4.	kan fouten ontdekken die een sanctie opleveren	13
5.	geen nadelen	13
6.	geen verstand van zaken en verschillen in interpretatie	4
7.	minder vrijheid, teveel bemoeienis	3
8.	insleep van ziekten	3
9.	manier van optreden, er is geen vertrouwen, voel me gecriminaliseerd	3
10.	teveel dezelfde controles	1
	anders (totaal 456 ipv 412)	2

Tijd wordt gezien als belangrijkste nadeel van (extra) controle. De factoren 1 t/m 4 hoeven geen grote belemmering op te leveren voor controle. 13% van de geïnterviewden noemt spontaan geen nadelen. De factoren 6 t/m 9 berusten op een duidelijk negatieve beeldvorming van controle. In totaal 13% van de nadelen berust op negatieve ervaringen met of houding t.o.v. controle: stijl is kleinerend, verdachtmakend, men ervaart de controleur als niet ter zake deskundig, men voelt zich in de vrijheid beknot en is beducht voor insleep van ziekten. Naar verwachting komt dit overeen met de groep van 20% die geen voordeel ziet in controle voor vrijwillig certificaat.

8.6. Conclusies en aanbevelingen

8.6.1 Aanbevelingen ten aanzien van geïntegreerde gewasbescherming

Kennis is een belangrijke factor voor een positieve verandering van houding en gedrag. We doen de volgende aanbevelingen om het positieve effect van (certificatie op) kennis over geïntegreerde gewasbescherming te bevorderen:

- De verschillende kennis- en informatiebronnen hebben een belangrijke en deels verschillende invloed op de kennis en het gedrag van de agrariërs. De overheid kan hiervan op gepaste wijze gebruik maken bij de communicatie over beleid. Zij kan bijvoorbeeld samenwerking zoeken met de gewasbescherminghandel rond de implementatie van Arbo-regels over het voorkomen van blootstelling en rond de bekendheid van veiligheidstermijnen. Het vakblad is een krachtig medium om relevante beleidsontwikkelingen en hun consequenties in de dagelijkse praktijk naar de doelgroep te communiceren.
- De leverancier van de gewasbeschermingsmiddelen is voor veel ondernemers tegelijkertijd de belangrijkste informant voor de beslissingen over gewasbescherming. Het belang en de expertise van de adviseur van de handel liggen vooral op het gebied van de chemische bestrijding en in een aantal gevallen op de biologische bestrijding. Naar de toekomst toe wil de handel ook de vermarkting van het product 'kennis' ontwikkelen). De overheid kan de kennis van geïntegreerde gewasbescherming bij de handel en de loonwerker bevorderen door het opnemen van een module over (certificatie van) geïntegreerde gewasbescherming in de bestaande verplichte licentie.

8.6.2 Aanbevelingen ten aanzien van certificatie

We doen de volgende aanbevelingen om de handhaving van wet- en regelgeving door de overheid en om de controle van bovenwettelijke eisen in het kader certificatie te verbeteren:

- Het implementatietekort van de wet- en regelgeving –met name de bestrijdingsmiddelenwet en de regelgeving rond Arbo- ondermijnt de betrouwbaarheid van certificaten en legt een zware last op controle door certificerende instellingen. Ook agrariërs ervaren dit als een ongewenst risico. De overheid kan de naleving van de wet- en regelgeving te bevorderen door:
 - Een meer eenduidige invulling van de eisen in wet- en regelgeving en vertaling naar de agrarische praktijk te bevorderen. Hierbij dient rekening te worden gehouden met de grote diversiteit in type bedrijven, van semi-industrieel tot eenmans. Met name op het gebied van Arbo kan de combinatie van goede communicatie, begeleiding en handhaving leiden tot de gewenste inhaalslag.
 - Aanpassing van niet handhaafbare wetgeving met name in het kader van de Bestrijdingsmiddelenwet;
 - De relevante wet- en regelgeving te onderzoeken op tegenstellingen, die weg te nemen (bijv. rond Glami), de niet relevante onderdelen te schrappen en hetgeen overblijft goed handhaven;
 - De kwaliteit van de handhaving te bevorderen. Hier liggen ook kansen door afstemming met certificerende instellingen en partijen in de keten: sluiten van de keten en monitoring van resultaten van certificerende instellingen over implementatie wet- en regelgeving en andere relevante parameters als bedrijfshygiëne, gebruik adviesystemen, etc. (zie §4.4. en 4.6).
 - Duidelijke afspraken over verantwoordelijkheid m.b.t. handhaving en controle tussen publieke en private partijen te bevorderen.
 - Organiseren van toezicht op en bevorderen van deskundigheid van controlerende instanties en auditors.

- Aangezien de markt de belangrijkste prikkel voor certificatie levert bevelen we de overheid om bij certificatie van gewasbescherming zoveel mogelijk aan te sluiten bij bestaande marktinitiatieven. Zoek de dialoog met marktpartijen en bepaal waar de overheid en de markt elkaar kunnen versterken (bijv. transparantie in de hele keten).
- Om de kosteneffectiviteit van certificatie voor telers gunstig te beïnvloeden bevelen we de overheid aan gecertificeerde agrariërs tegemoet te komen in de extra (indirecte) kosten die certificatie met zich meebrengt, op een zodanige manier dat geïntegreerde gewasbescherming wordt gestimuleerd (kosten extra residucontrole, scholing, software en groene investeringen). Fiscale stimulering werkt slecht voor jonge ondernemers en bedrijven die investeren. Hiervoor zijn bijv. groene investeringssubsidies, subsidie op studie- en adviseringskosten en de aanschaf van ondersteunende computersystemen beter geschikt.
- Verbeter de implementatie en publieke handhaving van de wet- en regelgeving. Hiermee toont de overheid dat ze de communicatie over en naleving van wet- en regelgeving belangrijk vindt. Door bijv. een versterking van de controle op residuen is ook een betere controle op fraude in de bestrijdingsmiddelenregistratie mogelijk (op bedrijfsniveau, sectorniveau, landelijk niveau, enz.).
- Bevorder een integrale benadering van het agrarisch bedrijf d.w.z. zowel gewasbescherming als bemesting, energie, voedselveiligheid enz.) in certificatie-initiatieven en in wet- en regelgeving en stel de ondernemer centraal. We bevelen aan te komen tot nauwe afstemming tussen de belangrijkste registratiesystemen en certificaten waar agrariërs te maken hebben, zodat dubbel werk tot het minimum wordt beperkt. De afstemming/ aansluiting moet niet beperkt worden tot registratiesystemen t.b.v. certificaten voor afnemers maar de registratie- en certificatiesystemen van loonwerkers, gewasbeschermingshandel en andere relevante partijen moeten ook in de afstemming betrokken worden.